

วิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

นายอุทิศ แก้วไชย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

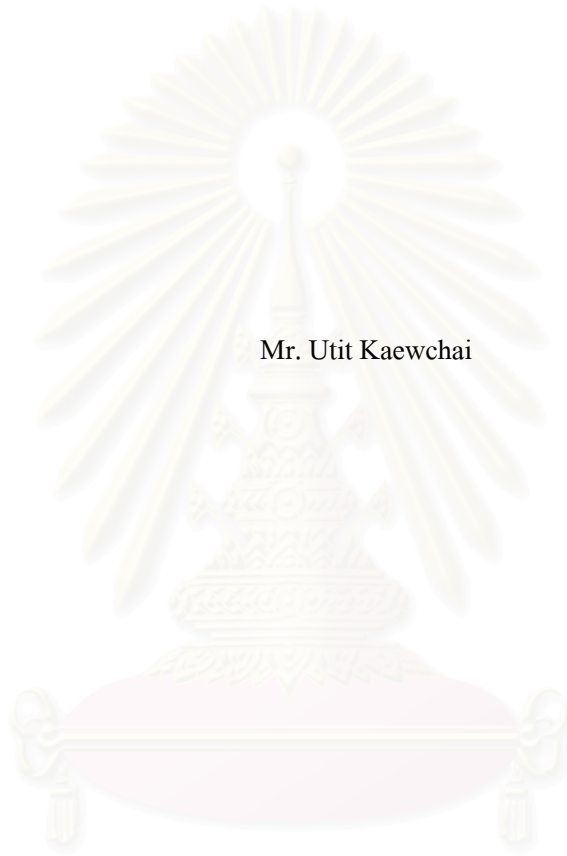
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1837-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

WORD FORMATION AND CHARACTERISTICS OF THAI COINAGE IN PHILOSOPHY

Mr. Utit Kaewchai

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1837-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา
โดย	นายอุทิศย์ แก้วไชย
สาขา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. เทพี จรัสรุ่งเกียรติ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. ภัณฑิลา ดิงศภัทย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุนันท์ อัญชลีคุณกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. เทพี จรัสรุ่งเกียรติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รท. บรรจบ บรรณรุจิ)

อุทิศย แก้วไชย : วิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา (WORD FORMATION AND CHARACTERISTICS OF THAI COINAGE IN PHILOSOPHY) อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. เทพี จรัสจรวงเกียรติ , อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน , 186 หน้า , ISBN 974-17-1837-3

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์และลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา สำนักธรรมศาสตร์และ การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

จากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญามีหลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญาอยู่ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ขั้นที่สอง เทียบความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศกับคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย ขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย และ ขั้นที่สี่ ทับศัพท์

ขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาทั้งความหมายตามรูปศัพท์และความหมายนิยมใช้

ขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้เอกสารจาก 2 แหล่งในการเทียบคำ คือ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 และตำราวิชาการทางปรัชญาที่มีผู้เรียบเรียงและตีพิมพ์ขึ้นก่อนปีพุทธศักราช 2524

ขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้วิธีการในการผูกคำทั้งหมด 5 วิธี คือ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง การประสม การผสม การสมาส และการผูกเป็นกลุ่มคำ

ขั้นที่สี่ ทับศัพท์ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้วิธีการทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

ส่วนลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา ผลการศึกษาพบว่ามียู่ 2 ประการที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน คือ หนึ่ง ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนมากบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต และ สอง ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนมากมีรูปศัพท์และความหมายซับซ้อนเนื่องจากบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายทางปรัชญาที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรม

ภาควิชาภาษาไทย..... รายนมือชื่อนิสิท.....
 สาขา..... ภาษาไทย..... ลายนมือชื่อนิสิท.....
 ปีการศึกษา2545..... ลายนมือชื่อนิสิท.....

438 02042 22 : MAJOR THAI

KEY WORD : THAI WORD FORMATION / THAI COINAGE / PALI - SANSKRIT LANGUAGE /

UTIT KAEWCHAI : WORD FORMATION AND CHARACTERISTICS OF THAI COINAGE
IN PHILOSOPHY. THESIS ADVISER : DEBI CARASCARUNGKIAT , Ph.D. THESIS
COADVISOR : PROF. PREECHA CHANGKHWANYEUN , 186 pp. ISBN 974-17-1837-3

The objective of this thesis is to study word formation and characteristics of Thai coinage in philosophy of Philosophy Coinage Subcommittee , Law and Politics Division , Royal Institute.

The study reveals that there are four steps in word formation : consideration of the philosophical meanings in the Western language , comparison of the used words in Thai , combination of the used word in Thai , and loan the Western words.

First , Philosophy Coinage Subcommittee considers both formal meanings and meanings in usage.

Second , Philosophy Coinage Subcommittee compares to the used words in Thai in two sources : 2493 B.E. Thai dictionary and philosophical documents written and printed before 2524 B.E.

Third , Philosophy Coinage Subcommittee combines the used words in Thai in five ways : word formation , word compound in Thai , bound **and/or** free morpheme joining , word compound in Pali – Sanskrit , and combination of phrase.

Fourth , Philosophy Coinage Subcommittee loans the Western word in the way of Royal Institute.

There are two concerned characteristics of Thai coinage in Philosophy : the most of Thai coinages in Philosophy were coined from the Pali – Sanskrit languages and the most of Thai coinages in Philosophy have complex forms and meanings because they refer to the complicated and abstract meanings.

Department of....Thai.....Student's signature

Field of study....Thai.....Advisor's signature

Academic year...2002.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือ การแนะนำ และการเอาใจใส่อย่างดียิ่งมาตั้งแต่เริ่มต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่าน คือ อาจารย์ ดร. เทพี จรัสจรุงเกียรติ อาจารย์ที่ปรึกษา และศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน ราชบัณฑิต อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม จนกระทั่งงานได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งอย่างยิ่งและขอกราบขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ทุกท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร. สุนันท์ อัญชลินุกูล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รท. บรรจบ บรรณรุจิ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งตรวจสอบและแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ รั้งมี ประธานอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่ได้กรุณาสละเวลาให้ผู้ศึกษาสัมภาษณ์อย่างเป็นกันเองยิ่ง และอาจารย์อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันมีค่ามากนัก

นอกจากนี้ ขอขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ที่กรุณาให้ทุนอุดหนุนการศึกษาที่มีค่าอย่างหาประมาณมิได้แก่ผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ และราชกรีฑาสโมสรที่กรุณาให้ทุนอุดหนุนต่อเนื่อง 2 ปีที่มีค่ามหาศาลในการทำวิทยานิพนธ์

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่ คุณพลอย คุณสุวรรณา พี่หัวหน้าฝ่ายวิเคราะห์นโยบายและแผนบริษัท โตโยต้าผู้อารี และเพื่อนพ้องน้องพี่ทุกคนที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในเกือบทุก ๆ ด้านตลอดระยะเวลาการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานเบื้องต้น.....	4
1.4 ขอบเขตในการศึกษา.....	4
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
1.6 เอกสารที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลศัพท์.....	5
1.7 เอกสารที่ใช้ในการศึกษาที่มาศัพท์.....	5
1.8 ขั้นตอนการศึกษา.....	7
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7

บทที่ 2 การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

2.1 เหตุผลการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย.....	8
2.1.1 เพื่อคนไทยจะได้มีโอกาสเข้าใจได้ถนัด.....	9
2.1.2 เพื่อรักษาอารยธรรมและความเป็นชาติ.....	9
2.1.3 เพื่อบำรุงภาษาไทยให้เจริญงอกงาม.....	10
2.2 ข้อควรคิดในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย.....	10
2.2.1 การบัญญัติศัพท์จะใช้อำนาจบังคับไม่ได้.....	11
2.2.2 การบัญญัติศัพท์จะบัญญัติให้ขัดกับศัพท์ในรัฐธรรมนูญไม่ได้.....	11
2.2.3 การบัญญัติศัพท์ไม่ควรบัญญัติให้ขัดกับศัพท์ในสาขาวิชาอื่น.....	12
2.2.4 การบัญญัติศัพท์จะพิจารณาความหมายตามรูปอย่างเดียวไม่ได้.....	12
2.2.5 การบัญญัติศัพท์ต้องให้เสียงสอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทย.....	12

สารบัญ (ต่อ)

2.3	คุณสมบัติของผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทย.....	13
2.3.1	ต้องเป็นผู้หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษา.....	13
2.3.2	ต้องเป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น.....	14
2.3.3	ผู้บัญญัติศัพท์ต้องเป็นผู้รู้หลายภาษา.....	14
2.4	นิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย.....	15
2.4.1	นิยามการบัญญัติศัพท์.....	15
2.4.2	นิยามศัพท์บัญญัติ.....	16
2.4.3	สรุปนิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย.....	17
2.5	การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย.....	17
2.5.1	ระยะเวลาการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย.....	17
2.5.2	ความเข้าใจเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย.....	18
2.5.3	ลักษณะการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย.....	23
2.6	คำยืมและการบัญญัติศัพท์.....	24
2.6.1	การรับคำยืมในภาษาไทย.....	24
2.6.2	วิธีรับคำยืมในภาษาไทย.....	25
2.7	หลักเกณฑ์การบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย.....	27

บทที่ 3 หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

ขั้นที่หนึ่ง - พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ.....	29
3.1 ความหมายตามรูปศัพท์.....	30
3.2 ความหมายนิยมใช้.....	30
ขั้นที่สอง - เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย.....	31
3.1 คำเดี่ยว.....	32
3.2 คำประสม.....	36
3.3 คำซ้อน.....	47
3.4 คำพยาน.....	51
3.5 คำสมาส.....	58
3.6 กลุ่มคำ.....	89
3.7 ประโยค.....	91

สารบัญ (ต่อ)

ขั้นที่สาม - คิดผูกคำขึ้นมาใหม่.....92

 3.1 การประกอบศัพท์ขึ้นเอง..... 92

 3.2 การประสม.....92

 3.3 การผสม.....98

 3.4 การสมาส.....101

 3.5 การผูกเป็นกลุ่มคำ.....105

ขั้นที่สี่ – ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน.....111

บทที่ 4 ภาษาบาลีสันสกฤตกับการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

4.1 จำนวนศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติจากคำภาษาบาลีสันสกฤต..... 117

4.2 ลักษณะศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติจากคำภาษาบาลีสันสกฤต..... 117

 4.2.1 มโนทัศน์ทางปรัชญา.....118

 4.2.2 สาขาวิชาหรือวิทยาการ.....122

 4.2.3 บัญญัติโดยการถอดคำ..... 124

4.3 สาเหตุการนำคำภาษาบาลีสันสกฤตมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา..... 124

 4.3.1 ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาร่วมตระกูลกับภาษาต่างประเทศ..... 125

 4.3.2 รูปคำภาษาบาลีสันสกฤตสั้นกะทัดรัด..... 125

 4.3.3 คำภาษาบาลีสันสกฤตสื่อความหมายได้ตรงกับความหมายของคำเดิม..... 126

 4.3.4 ผู้บัญญัติศัพท์เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีสันสกฤต..... 127

4.4 ที่มาของคำที่นำมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา.....129

 4.4.1 ภาษาไทย..... 130

 4.4.2 ภาษาเขมร..... 130

 4.4.3 ภาษาบาลีสันสกฤต..... 131

 4.4.4 ภาษาตะวันตก.....133

บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

5.1 การเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา.....134

 5.1.1 เปลี่ยนจากภาษาไทยเป็นภาษาบาลีสันสกฤต..... 134

 5.1.2 เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย..... 135

สารบัญ (ต่อ)

5.1.3	เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาบาลีสันสกฤต.....	135
5.1.4	เปลี่ยนจากภาษาตะวันตกเป็นภาษาบาลีสันสกฤต.....	137
5.2	สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา.....	137
5.2.1	ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ชัดเจน.....	137
5.2.2	ศัพท์เดิมความหมายไม่ตรง.....	138
5.2.3	ศัพท์เดิมไม่กะทัดรัด.....	140
5.2.4	ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก.....	141
5.3	ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา.....	141
5.3.1	ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต.....	142
5.3.2	ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักมีความหมายซับซ้อนและเข้าใจยาก.....	142

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1	สรุปผลการศึกษา.....	145
6.1.1	หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา.....	145
6.1.2	ภาษาบาลีสันสกฤตกับการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา.....	146
6.1.3	ที่มาของคำที่นำมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา.....	147
6.1.4	การเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา.....	147
6.1.5	ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา.....	148
6.2	ข้อเสนอแนะ.....	148
รายการอ้างอิง.....		149
ภาคผนวก.....		154
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....		186

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเปิด มีการติดต่อกับนานาชาติอารยประเทศมาตั้งแต่อดีตกาล เช่น ติดต่อกับ ประเทศเขมร ประเทศอินเดีย ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ผลจากการติดต่อกับต่างประเทศที่มีภาษาและ วัฒนธรรมต่างกัันนั้นทำให้สังคมไทยได้รับเอาวัฒนธรรมใหม่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ ความคิด และวิทยาการ มาจากประเทศที่ได้ติดต่อกับด้วย ปรีชา ช่างขวัญยืน (2540 : 679 – 680) กล่าวว่า การรับวัตถุสิ่งของ ความคิด และวิทยาการใหม่ทำให้สังคมไทยจำเป็นต้องรับศัพท์หรือสร้างศัพท์ใหม่สำหรับใช้แทนสิ่งใหม่หรือ ความคิดใหม่ที่รับเข้ามาเพื่อสื่อสารกับคนในสังคม ศัพท์ภาษาต่างประเทศต่าง ๆ เช่น ศัพท์ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร และศัพท์ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ที่เข้ามาปนอยู่ในภาษาไทยย่อมเป็นเครื่อง แสดงการรับศัพท์จากภายนอกเข้ามาใช้ในภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาการค้าเบอร์นีกับ ประเทศอังกฤษ การทำสนธิสัญญานี้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาและสังคมไทยโดยรวม กล่าวคือ ได้เปิดสังคมไทยให้รับวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกในอัตราเร่งอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย , 2545 : 88 - 108)

มนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับวิทยาการ วิทยาเทคนิค และสิ่งประดิษฐ์จากตะวันตกหลังไหลเข้าสู่ สังคมไทยอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับการเปิดประตูประเทศและการปรับเปลี่ยนสังคมมาเป็นสังคมสมัยใหม่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544 : 1) กล่าวว่า การรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับเปลี่ยนสังคมไทยในระยะ นี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีภาษาเป็นสื่อ นำวิทยาการและเทคโนโลยีจากสังคมตะวันตกมาสู่คนไทย ภาษาจึง เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการปรับเปลี่ยนเป็นสังคมสมัยใหม่ของไทย

เนื่องจากวิทยาการ วิทยาเทคนิค และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่รับมานั้นเป็นของใหม่และยังไม่มีคำ สำหรับเรียก ดังนั้น ในขั้นต้นสังคมไทยจึงจำเป็นต้องยืมภาษาของเจ้าของวิทยาการ วิทยาเทคนิค และ สิ่งประดิษฐ์ใหม่นั้น คือ “ภาษาตะวันตก” มาด้วยเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการสื่อสาร (กรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์ , 2534 : 55)

การยืมภาษาตะวันตกนี้ทำให้เกิดการปนภาษาและส่งผลกระทบต่อภาษาไทยทั้งในด้านเสียง คำศัพท์ ความหมาย และการเรียงลำดับคำ แต่เพราะสังคมไทยเป็นสังคมทำนุบำรุงภาษา มุ่งทำให้ภาษาไทย เป็นภาษาไทยมาตรฐาน ไม่ปนภาษาฝรั่ง และมีหน่วยงานระดับชาติ คือ “ราชบัณฑิตยสถาน” ทำหน้าที่ ดังกล่าว ดังนั้น กระบวนการปรับเปลี่ยนคำยืมฝรั่งให้เป็นคำไทยหรือ “การบัญญัติศัพท์” จึงเกิดขึ้น (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ , 2544 : 1 - 2)

จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การยืมคำ การทับศัพท์ อยู่ 2 กลุ่ม ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีทั้งวิทยานิพนธ์ ตำรา ปาฐกถา งานวิจัย และบทความทางวิชาการ ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง

กลุ่มนี้ศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยทั่วไป ไม่ระบุสาขาวิชาหรือวิชาเฉพาะที่แน่นอน ได้แก่ งานศึกษาของ

- วัลยา วิมุศกตผล (2513) ศึกษา การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และลำดับของคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์

- วัฒนา อุดมวงษ์ (2524) ศึกษา คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย

- ลินดา วิชาดากุล (2528) ศึกษา การสร้างคำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์

- เบญจมาศ บางอัน (2529) ศึกษา การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา

- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2530) ศึกษา การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย

- เกื้อกมล พุกขประมุข (2532) ศึกษา ศัพท์บัญญัติที่เกิดก่อนการตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน

- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2537) ศึกษา ลักษณะศัพท์บัญญัติที่สร้างขึ้นจากคำบาลี - สันสกฤต

- สมศีล ญาณวังสะ (2537) ศึกษา เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์

- พรชนก สำเภาเงิน (2540) ศึกษา วิเคราะห์ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน

- กุสุมา รักษมณี (2540) ศึกษา ศัพท์บัญญัติจากคำที่มาจากบาลีสันสกฤต

กลุ่มที่สอง

กลุ่มนี้ศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยที่ระบุสาขาวิชาหรือวิชาเฉพาะที่แน่นอน ได้แก่ งานศึกษาของ

- มงคล เดชนครินทร์ (2523) ศึกษา การรวบรวมและวิเคราะห์ศัพท์เทคนิคแปลทางวิศวกรรมไฟฟ้าซึ่งใช้ในตำราที่เขียนเป็นภาษาไทย

- สุภาณี จรดล (2528) ศึกษา การศึกษาวิธีการบัญญัติศัพท์ภาษาศาสตร์ที่เป็นภาษาไทย

- วิภาดา เปรมวุฒิ (2532) ศึกษา การศึกษาการเลือกใช้ศัพท์และการวิเคราะห์ศัพท์เทคนิควิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยส่วนมากเป็นการศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยทั่วไป ไม่ระบุสาขาวิชาเฉพาะ การศึกษาการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยที่ระบุสาขาวิชาเฉพาะที่แน่นอนนั้นมีไม่มากนัก

สังคมไทยรับ “แนวคิดปรัชญา” มาจากตะวันตกนานแล้ว สันนิษฐานว่าพร้อมกับการรับวิทยาการสมัยใหม่สาขาอื่นจากตะวันตก และการศึกษา “วิชาปรัชญา” อย่างเป็นทางการครั้งแรกในสังคมไทยก็ได้ถือกำเนิดขึ้นนานแล้วเช่นกัน คือ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2492 ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย วิชาธรรมปริยัติวิทยา กรุงเทพมหานคร (สุนทร ฌ รังษี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545)

สังคมไทยปฏิเสธไม่ได้ว่า “วิชาปรัชญา” นี้ไม่ได้รับอิทธิพลมาจากการรับวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกเพราะแม้แต่ศัพท์ว่า “ปรัชญา” เองก็เป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เทียบเท่า “Philosophy” ในภาษาอังกฤษ ดังคำชี้แจงการบัญญัติศัพท์ “ปรัชญา , อภิปรัชญา” ของผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย” คือ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 149 – 150) ที่ว่า

“มีผู้สนใจจะใคร่ทราบว่าจะทำไมจึงได้บัญญัติศัพท์ ฟิโลโซฟี Philosophy ว่า “ปรัชญา” และเมตาฟิสิกส์ Metaphysics ว่า “อภิปรัชญา” การบัญญัติศัพท์จะต้องหาคำซึ่งพอมีความหมายในภาษาไทยและอาจไขความความหมายออกได้ตามเนื้อความที่ต้องการ ถ้าพลิกพจนานุกรมอังกฤษ - สันสกฤตดูก็จะพบคำ **ตตวศาสตร์** และ **ทรศน** แต่คำแรกยังไม่มีร่องรอยที่นำมาใช้ในภาษาไทยจึงไม่เป็นคำที่เหมาะสม ส่วนคำหลังนั้นเรานำมาใช้แล้วโดยมีความหมายทั่วไปว่าการเห็นหรือความเห็น ฉะนั้นจึงเป็นคำที่อ่อนไปสำหรับจะให้หมายถึงฟิโลโซฟี ฟิโลโซฟีเป็นวิชาซึ่งมีทั้งทางตะวันออกและทางตะวันตก

ถ้าพิจารณาความคิดความเห็นในเรื่องวิชาแผนกนี้แต่สมัยโบราณกาลแล้วจะเห็นว่ามิทำนองความคิดเห็นคล้ายกันอันพอเป็นทางที่จะบัญญัติศัพท์ให้เข้ากันได้ ฟิโลโซฟี ตามมูลศัพท์ภาษากรีกแปลว่าการรักปัญญาความรอบรู้ และมีความหมายนิยมใช้ประกอบไว้ด้วยว่า ผู้มีปัญญา เป็นผู้ประพฤดิชอบด้วยความสุขุม ฉะนั้น โชกราเตสจึงได้กล่าวว่าคุณธรรมได้แก่วิชา ปัญญาตามความหมายนิยมใช้ในพระพุทธศาสนาก็มีนัยทำนองเดียวกับคำ ฟิโลโซฟี ของกรีก

หลังจากโชกราเตส ปลาโต และอาริสโตเติลได้ทำให้วิชาฟิโลโซฟีเจริญขึ้น ปลาโตถือว่าเป็นวิชาเกี่ยวกับหลักความเป็นจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงเลยชั่วกาลปาวสาน แต่อาริสโตเติลมีหัวเป็นนักวิทยาศาสตร์จึงถือว่าฟิโลโซฟีเป็นวิชาด้วยหลักวิชาต่าง ๆ จึงได้พิจารณาวิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์และวิชาว่าด้วยกายภาพของโลก (Physics) แล้วก็พิจารณาหลักมูลแห่งวิชาความรู้ซึ่งอาริสโตเติลเองเรียกว่า เฟิร์สดี ฟิโลโซฟี First Philosophy (เฟิร์สดี ปริ้นซิเปิล First Principle) แล้วก็พิจารณาวิชาตรรกศาสตร์ จิตวิทยา จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics วิชาว่าด้วยความงาม) โดยเหตุที่เฟิร์สดี ฟิโลโซฟี เป็นวิชาที่ อาริสโตเติลกล่าวถึงหลังจากฟิสิกส์ ต่อมาจึงได้เรียก เฟิร์สดี ฟิโลโซฟี ว่า เมตาฟิสิกส์ ซึ่งตามมูลศัพท์แปลว่า ข้อความที่อยู่หลังฟิสิกส์ ตามที่ว่ามานี้จะเห็นได้ว่า ฟิโลโซฟี ได้แก่หลักวิชาซึ่งเราก็มีคำว่า “ผู้รู้หลัก นักปราชญ์” อยู่และ “ปราชญ์” ก็เป็นคำซึ่งแผลงมาจากปรัชญาอันเป็นรูปสันสกฤตของคำบาลีว่า ปัญญา ฉะนั้นจึงได้แปล ฟิโลโซฟี ว่า ปรัชญา¹

¹ ผู้วิจัยสะกดคำตามที่ปรากฏในเอกสาร “ปรัชญาและอภิปรัชญา” (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ 2534 , 149 – 150)

คำชี้แจงที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามและสนใจว่าทำไมจึงบัญญัติศัพท์ว่า “ปรัชญา” เพื่อสื่อถึง “Philosophy” ทั้งที่ความจริงแล้วรูปศัพท์สันสกฤต “ปรัชญา” คือ “ปัญญา” ในภาษาบาลี และมีความหมายเป็นคนละอย่างกับ “Philosophy” ในภาษาอังกฤษ ในกรณีนี้การบัญญัติศัพท์ว่า “ทฤษฎี” น่าจะสื่อความหมายได้ตรงกว่าเพราะมีความหมายเป็นอย่างเดียวกันกับคำว่า Philosophy

คำถามและความสนใจดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญาของ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถานว่ามีหลักเกณฑ์ และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญาอย่างไร และลักษณะเฉพาะของศัพท์ที่บัญญัติแล้วเป็นอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญาของราชบัณฑิตยสถาน
2. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

1.3 สมมติฐานเบื้องต้น

- 1 ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนใหญ่บัญญัติจากคำในภาษาบาลีสันสกฤต
- 2 ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนหนึ่งได้รูปศัพท์มาจากศาสนาและปรัชญาอินเดีย
- 3 ศัพท์บัญญัติที่เป็นศัพท์ยากและมีรูปซับซ้อนเนื่องจากบัญญัติขึ้นแทนมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมและมีความหมายซับซ้อน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาเฉพาะศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นอย่างเป็นทางการโดย คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน
2. ศึกษาเฉพาะศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นในปี พ.ศ. 2524 และปี พ.ศ. 2532 เนื่องจากปี พ.ศ. 2524 เป็นปีที่ตีพิมพ์ “ศัพท์ปรัชญา” ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นอย่างเป็นทางการโดย คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ราชบัณฑิตยสถาน และปี พ.ศ. 2532 เป็นปีที่ตีพิมพ์ “พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย”

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา คือ ศัพท์ที่ปรากฏใน “ศัพท์ปรัชญา” ในหนังสือ “ศัพท์ปรัชญาและตรรกศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524” และในหนังสือ “พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา

อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2532” ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นอย่างเป็นทางการโดย คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

2. คำว่า “ศัพท์” ในงานศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้ในความหมายว่าผลสำเร็จที่ได้จากกระบวนการบัญญัติศัพท์แล้ว ส่วนคำว่า “คำ” ใช้ในความหมายว่าส่วนประกอบที่มีความหมายส่วนหนึ่งของศัพท์ กล่าวคือ “ศัพท์” หนึ่งศัพท์อาจประกอบด้วยคำหนึ่งคำหรือหลายคำก็ได้ เช่น “แบบ” เป็นศัพท์บัญญัติปรัชญา 1 ศัพท์และเป็นคำ 1 คำ แต่ “สภาพปรากฏ” เป็นศัพท์บัญญัติปรัชญา 1 ศัพท์แต่ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คำว่า “สภาพ” และ “ปรากฏ”

1.6 เอกสารที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลศัพท์

ผู้วิจัยใช้เอกสาร 2 เล่มในการเก็บและศึกษาข้อมูลศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา ทั้ง 2 เล่มนี้มีศัพท์บัญญัติปรัชญารวมกันทั้งหมด 774 ศัพท์ คือ

1. ศัพท์ปรัชญาและตรรกศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524
2. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2532

1.7 เอกสารที่ใช้ในการศึกษาที่มาศัพท์

ผู้วิจัยใช้เอกสาร 2 ประเภทในการศึกษาที่มาศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา คือ พจนานุกรมและตำรา วิชาการทางปรัชญาที่ได้รับการเรียบเรียงและตีพิมพ์ขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2524 ดังนี้

1.7.1 พจนานุกรม

1. คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การทหาร, 2523.
2. บรรจบ พันธุเมธา. พจนานุกรมเขมร – ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน. 5 เล่ม. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2517.
3. สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2524.
4. Davids , Thomas Rhys and William Stede. The Pali Text Society’s Pali English Dictionary. Clipstead , Surrey : Pali Text Society, 1925.

1.7.2 ตำราวิชาการทางปรัชญา

1. กวีวรรณ, พระ. รวมคำบรรยายวิชาตรรกวิทยา เล่ม 1. ธนบุรี : ประยูรวงษ์, 2506.
2. กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น. ธนบุรี : ผดุงวิทยา, 2512.
3. กীরติ บุญเจือ. ปรัชญากรีกระยะก่อตัวที่อโณเนีย. กรุงเทพฯ ; ไทยวัฒนาพานิช, 2519.
4. กীরติ บุญเจือ. ปัญหาปรัชญา. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
5. กীরติ บุญเจือ. แก่นปรัชญากรีก. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
6. กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
7. กীরติ บุญเจือ. แก่นปรัชญาปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
8. กীরติ บุญเจือ. แก่นปรัชญาสมัยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ ; ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
9. จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาประยุกต์ ชุด อินเดีย. กรุงเทพฯ : เกษมบรรณกิจ, 2514.
10. จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2514.
11. จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2514.
12. จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2514.
13. เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับสรณิพนธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.
14. เตือน คำดี. ปรัชญาตะวันตก. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ท., 2522.
15. ทักษิณคณาธิการ, พระ. ปรัชญา. ม.ป.ท., 2517.
16. นวม สันตคุตโต, พระมหา. ปรัชญาสังเคราะห์. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2495.
17. ปรีชา ช้างขวัญยืน. ปรัชญากรีก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
18. ประพัฒน์ ตรีณรงค์. รากฐานแห่งปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2500.
19. รุ่งเรือง บุญโอรส. ปรัชญาคืออะไร. เชียงใหม่ ; สวางการพิมพ์, 2521.
20. ศ. ธรรมยศ. บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ ภาค 1. พระนคร : โรงพิมพ์ประชาไทย, 2485.
21. สกต นิลวรรณ. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2522.
22. สนั่น กมโล, พระมหา. ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประยูรวงษ์, 2504.
23. สมัคร บุราวาศ. คำบรรยายวิชาปรัชญา ตอน 1. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2496.
24. สมัคร บุราวาศ. วิชาปรัชญา. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497.
25. สมัคร บุราวาศ. ประวัติและลัทธิปวงปรัชญาเมธี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2537.
26. สมัคร บุราวาศ. ปัญญาวิวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, 2540.
27. วิศย์ วิศทเวทย์. ปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2513.
28. วิศย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และ ความหมายของชีวิต. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2513.
29. สุนทร ณ รังมี. ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ. กรุงเทพมหานคร : พิพิธวิทยา, 2521.

30. อมร โสภณวิเศษฐวงศ์. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2514.

1.8 ขั้นตอนการศึกษา

1. สืบหาหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา
2. สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาและผู้สนใจศึกษาการบัญญัติศัพท์
3. ศึกษาวิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา
4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้อ 2 และ 3
5. อภิปรายและสรุปผล

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบวิธีการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา
2. ทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา
3. เป็นแนวทางในการศึกษาศัพท์บัญญัติในสาขาวิชาอื่น ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

หลังจากทำสนธิสัญญาการค้าเบอร์นีกับอังกฤษ สังกมไทยได้เปลี่ยนไปเกือบทุกด้าน ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม สิ่งประดิษฐ์ วิทยาการ และความคิดใหม่หลายประการเกิดขึ้นในสังคมไทยพร้อมกันไปกับการเปิดประตูประเทศ การปรับเปลี่ยน และการเร่งรัดพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมนานอารยประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตก ม.ล. จิรายุ นพวงศ์ (2535 : 146) กล่าวว่าเมื่อมีสิ่งประดิษฐ์และความคิดใหม่เกิดขึ้นในสังคมแต่ไม่มีคำในภาษาที่จะใช้เรียกหรือสื่อความหมาย การคิดหาคำใหม่หรือการบัญญัติศัพท์ขึ้นเพื่อใช้เรียกสิ่งประดิษฐ์และความคิดใหม่นั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นวิธีหนึ่งในการหาคำเรียกก็คือการยืมคำภาษาอื่นมาใช้ แต่ถ้าไม่ยืมคำภาษาอื่นมาใช้ก็ต้องคิดหาคำหรือบัญญัติคำขึ้นมาใหม่เพื่อใช้เรียกวัตถุใหม่นั้นหรือเพื่อใช้แสดงความคิดใหม่นั้น

2.1 เหตุผลการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย

จากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่ามีผู้แสดงความเห็นถึงเหตุผลในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้หลายคนและหลายประการด้วยกัน แต่ละเหตุผลเหล่านั้นมีทั้งที่เหมือน ไกลเคียง และแตกต่างกันไปตามแต่ความเข้าใจ จุดมุ่งหมาย และประสบการณ์ของผู้ศึกษาแต่ละคน แต่ทั้งหมดนั้นผู้วิจัยเห็นว่าล้วนแสดงออกถึงความห่วงใยและความเอาใจใส่ต่อภาษาไทย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยประสงค์จะกล่าวเฉพาะความจำเป็นและเหตุผลสำคัญในการบัญญัติศัพท์ที่พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์¹ ได้แสดงความเห็นไว้เป็นหลัก เนื่องจากพระองค์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการบัญญัติศัพท์ของไทยในฐานะที่ทรงวางรากฐานและแนวทางการบัญญัติศัพท์ให้แก่ราชบัณฑิตยสถานจนได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย”

กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ (2534 : 91) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นและเหตุผลในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้ในปาฐกถา “ลักษณะของภาษาสยาม” ความสำคัญตอนหนึ่งว่า “ในเวลานี้ถ้าเราจะถามตนเองว่าไทยมีอะไรที่เป็นอารยธรรมของตน เราคงจะตอบว่ามีภาษาไทยนี้เอง ศิลปกรรม โภคกรรมและแม้รัฐธรรมนูญก็เป็นไปตามทำนองของยุโรปยิ่งขึ้นทุกวัน แต่ภาษาของเรากำลังเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวยาวและก้าวเร็ว และแม้ความคิดความเห็นจะโน้มไปทางยุโรป ... แต่ภาษาที่เราใช้นั้นเราพยายามจะให้คำไทยมากที่สุดเท่าที่เราจะพึงกระทำได้ ทั้งนี้เป็นอันพึงปรารถนา 2 สถาน คือ คนไทยจะได้มีโอกาสเข้าใจได้อันตสถาน 1. และจะได้เป็นการรักษาอารยธรรมและรักษาความเป็นชาติเราอีกสถาน 1.”

¹ ต่อจากนี้ ผู้วิจัยจะเรียกสั้น ๆ ว่า “กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์”

2.1.1 เพื่อคนไทยจะได้มีโอกาสเข้าใจได้ถนัด

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ตระหนักดีว่าในอนาคตสังคมไทยจะต้องรับอารยธรรมตะวันตกที่อยู่ในรูปแบบภาษาตะวันตกมากขึ้น เช่น ภาษาอังกฤษ และเมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในสังคม ความจำเป็นในการสื่อความหมายของสิ่งใหม่นั้นกับประชาชนในสังคมย่อมเป็นสิ่งจำเป็น ดังพระดำรัสว่า “แม้ว่าเราจะฟื้นความรู้ในโบราณวัตถุของเราสักปานใด แต่ศิลปการของเราต่อไปก็คงจะถ่ายแบบนานาประเทศยิ่งขึ้นสืบไปเพราะลู่ทางแห่งความเจริญของเรานับวันจะตั้งแนวนั้นไปในทางถ่ายแบบอารยธรรมของยุโรปยิ่งขึ้นทุกวัน” (“สยามพากย์” หน้า 72)

แต่เนื่องจากสังคมไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตกมาก่อน มีผู้รู้ภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ อยู่น้อย คนไม่รู้มีอยู่มาก ดังนั้น เพื่อให้คนส่วนมากเข้าใจความหมายสิ่งใหม่หรืออารยธรรมใหม่จึงจำเป็นต้องบัญญัติศัพท์เพื่อใช้สื่อความหมายหรือเพื่อเรียกสิ่งใหม่แทนคำอังกฤษ ดังพระดำรัสว่า

“ขณะที่อารยธรรมของโลกกำลังเจริญก้าวหน้าไป ... เราจะต้องหาคำใหม่ที่เหมาะมาใช้สำหรับแสดงความหมายแห่งความคิดของอารยธรรมนั้นถ่ายให้แก่ประชาชนของเรา ครั้นเราจะใช้ทับศัพท์ก็ได้เฉพาะสำหรับศัพท์วิชาการ ถ้าเป็นศัพท์ที่จะต้องไปถึงประชาชนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและใช้ในชีวิตความรู้สึกนึกคิดของเขาด้วยแล้ว เราต้องหาคำที่มีเค้ามูลในภาษาไทยมาแล้วนำออกใช้โดยให้ความหมายใหม่ตามที่เราต้องการ” (“ข้อควรคิดในภาษาไทย” หน้า 17)

“ข้าพเจ้าจึงได้จัดตั้งหนังสือพิมพ์ชื่อประชาชาติ และได้เผชิญทันทีกับความจำเป็นที่จะคิดศัพท์ใหม่เพราะในการที่จะเข้าสู่ประชาชนและเข้าถึงประชาชน เราจะใช้คำอังกฤษซึ่งยังไม่ได้ซึมซาบเข้าไปในระบบความคิดของเรานั้นไม่ได้” (“การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย” หน้า 112)

การบัญญัติศัพท์หรือการคิดหาคำขึ้นมาใหม่เพื่อสื่อความหมายแทนคำภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ นอกจากจะทำให้คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจความหมายสิ่งใหม่ได้ถูกต้องแล้วยังป้องกันไม่ให้คนไทยที่เข้าใจภาษาอังกฤษน้อยอยู่แล้วเข้าใจความหมายคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษคลาดเคลื่อนหรือผิดไปอีกด้วย ดังพระดำรัสว่า

“แม้การคิดคำเช่นว่ามานี้จะเป็นการยากลำบากสักเพียงใดก็เป็นกรณีที่ต้องทำ พึงทำ เป็นการดีกว่าที่ใช้ทับศัพท์เองง่าย ๆ เพราะว่าการใช้ทับศัพท์นั้นเชื่อว่าจะลุล่วงอุปสรรคแห่งภัยที่ว่าคนอาจเข้าใจผิด ฉะนั้นก็หาไม่ กลับมาบังเกิดภัยเช่นนั้นยิ่งขึ้นเสียอีก อย่างเช่นคำว่า Sovereignty ถ้าจะใช้ทับศัพท์แล้วคนไทยก็คงจะไม่เข้าใจความหมายหรือเข้าใจความหมายผิดหรือเพี้ยนยิ่งกว่าคำไทยที่ใช้แทนว่า “อธิปไตย” นั้นเสียอีก” (“สยามพากย์” หน้า 72)

2.1.2 เพื่อรักษาอารยธรรมและความเป็นชาติ

“การบำรุงภาษาเป็นการบำรุงอารยธรรมอย่างหนึ่ง และความเจริญทางภาษานั้นเป็นความเจริญทางสันติภาพ แม้ว่าจะแผ่ไพศาลข้ามเขตแดนแดนไปก็ไม่กระทบกระเทือนถึงการเมือง”

ข้อความนี้คือพระดำรัสที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 72) ได้ตรัสไว้ในปาฐกถา “สยามพากย์” เพื่อแสดงถึงความจำเป็นอย่างหนึ่งที่ต้องบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ภาษาอังกฤษเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง และภาษาไทยก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของคนไทย (อวย เกตุสิงห์ , 2526 : 68) ดังนั้น การรักษาภาษาไทยให้ดำรงอยู่จึงเท่ากับรักษาวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ด้วย

อนึ่ง การรักษาภาษาไทยนอกจากจะรักษาวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่แล้วยังรักษาความเป็นชาติไทยให้คงอยู่ด้วย เพราะเมื่อมีสิ่งใหม่แล้ว หากสังคมไทยยังคงใช้คำทับศัพท์โดยเฉพาะภาษาตะวันตกอยู่เรื่อยไป ไม่คิดปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับสภาพสังคม ระบบความคิดซึ่งเป็นของคนไทยมาแต่เดิมย่อมเปลี่ยนแปลงไป และในวันหนึ่งข้างหน้าอาจถูกตะวันตกซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมใหม่ครอบงำได้ง่าย เนื่องจากระบบความคิดพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนความเป็นไทยได้เปลี่ยนไป ดังพระดำรัสว่า “ภาษาไทยนี้แหละจะเป็น หลักประกันแห่งความมั่นคงของประชาชาติไทยต่อไป เพราะว่าถ้าเรานิยมใช้คำฝรั่งทับศัพท์ในคำที่เกี่ยวกับความเห็นแล้ว เราอาจเดินเร็วเกินไปก็ได้” (“สยามพากย์” หน้า 72)

2.1.3 เพื่อบำรุงภาษาไทยให้เจริญงอกงาม

การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยนอกจากเพื่อให้คนไทยเข้าใจความหมายได้ถนัด รักษาอารยธรรมและความเป็นชาติแล้ว กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 19) ยังได้แสดงความเห็นว่า “เพื่อทำนุบำรุงภาษาไทยให้เจริญงอกงาม” ด้วย เพราะเมื่อมีการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยแทนการทับศัพท์ภาษาตะวันตกเพิ่มขึ้น จำนวนคำภาษาไทยย่อมมีมากขึ้น เมื่อคำภาษาไทยมีจำนวนมากขึ้น คนไทยใช้ศัพท์บัญญัติมากขึ้น ย่อมทำให้ภาษาไทยเจริญขึ้น ดังพระดำรัสว่า “ความมุ่งหมายก็คือจะบำรุงภาษาของเราให้เจริญงอกงาม ฉะนั้น ยิ่งช่วยกันคิดมากยิ่งขึ้น” (“ข้อควรคิดในภาษาไทย” หน้า 19)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบัญญัติศัพท์ภาษานั้น กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์มีเหตุผลในการบัญญัติอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อให้คนไทยเข้าใจเนื้อความได้ถนัด เพื่อรักษาอารยธรรมและความเป็นชาติ และเพื่อบำรุงรักษาภาษาไทยให้เจริญงอกงาม

2.2 ข้อควรคิดในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ตรัสว่าการบัญญัติศัพท์ภาษานั้นจะบังคับให้คนทั่วไปใช้ไม่ได้ จะบัญญัติให้ขัดแย้งกับศัพท์ในรัฐธรรมนูญไม่ได้ จะบัญญัติให้ขัดกับศัพท์ในสาขาวิชาอื่นไม่ได้ จะบัญญัติให้ขัดกับอรรถยลักษณ์ของภาษาไม่ได้ และจะพิจารณาเฉพาะความหมายตามรูปศัพท์อย่างเดียวไม่ได้ ดังนี้

2.2.1 การบัญญัติศัพท์ที่จะใช้อ่านาจบังคับไม่ได้

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 17) ตรัสว่าในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยจะใช้อ่านาจบังคับให้ประชาชนทั่วไปใช้ศัพท์ที่บัญญัติขึ้นไม่ได้ ทั้งโดยอำนาจรัฐและอำนาจส่วนบุคคลเพราะผิดธรรมชาติ ผิดลักษณะภาษา ผู้ใช้ภาษา กาลเวลา และความสอดคล้องกับอัจฉริยลักษณะภาษานั้นที่จะตัดสินใจหรือวินิจฉัยว่าศัพท์บัญญัติศัพท์ใดจะติดอยู่หรือได้รับความนิยมนำใช้ในภาษา ศัพท์ใดจะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง และศัพท์ใดจะต้องถูกยกเลิก ดังพระดำรัสว่า

“การบัญญัติศัพท์นั้นจะใช้วิธีบังคับไม่ได้เพราะว่าภาษามีชีวิตชีวาของเขาเอง ซึ่งทางหลักภาษาศาสตร์ฝรั่งเรียกว่า “genius of language” อัจฉริยลักษณะของภาษา แต่ละภาษาก็มีอัจฉริยลักษณะของตน ๆ ... ฉะนั้นผู้ที่คิดคำขึ้นหรือตั้งศัพท์ขึ้นจะต้องตั้งให้เหมาะแก่ที่ genius of language จะรับรอง” (“การประชุมทางวิชาการ” หน้า 61) “คำจะติดหรือไม่ติดก็ต้องแล้วแต่ว่าจะชอบด้วยอัจฉริยลักษณะของภาษาหรือไม่” (“ข้อควรคิดในภาษาไทย” หน้า 20)

“ข้าพเจ้าเล่าเรื่องนี้ให้ท่านทั้งหลายฟังก็เพื่อแสดงว่าในการคิดศัพท์นั้นจะต้องพร้อมที่จะรับคำติและอาศัยอำนาจบังคับไม่ได้ เพราะคำจะติดหรือไม่ติดก็แล้วแต่ความเหมาะสม คือ เหมาะสมแก่ความต้องการและลักษณะของภาษา” (“ภาษาไทย” หน้า 25) เช่นกรณีการบัญญัติศัพท์ “วัฒนธรรม” และ “พุทธธรรม” แทนคำว่า Culture กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์อธิบายว่าศัพท์ “วัฒนธรรม” ได้รับความนิยมนำใช้และติดอยู่ในภาษาไทยเพราะเข้ากันได้ดีกับระบบเสียงและ สอดคล้องกับอัจฉริยลักษณะภาษาไทย

“คำว่า Culture ที่แรกไปคิดทางสันสกฤตออกมาว่า “พุทธธรรม” ก็ไม่มีใครตามเพราะว่าเสียงไม่เข้าจังหวะกับภาษาไทยเพราะฉะนั้น genius of language ก็ไม่รับ วันหนึ่งข้าพเจ้าพระพุทธรเจ้าเขียนว่า “วัฒนธรรม” ออกมา จังหวะเหมาะสมกับคำในภาษาไทยเพราะฉะนั้นก็เลยรับกัน” (“การประชุมทางวิชาการ” หน้า 61 - 62)

2.2.2 การบัญญัติศัพท์จะบัญญัติให้ขัดกับศัพท์ในรัฐธรรมนูญไม่ได้

การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยต้องไม่บัญญัติให้ขัดหรือสวนทางกับศัพท์ในรัฐธรรมนูญเนื่องจากว่าศัพท์ในรัฐธรรมนูญควรถือว่าเป็นบัญญัติเด็ดขาดแล้วจะแก้ไขอย่างใดไม่ได้ หรือถ้าได้ก็เป็นการยาก ฉะนั้นแม้ว่าศัพท์ใดในรัฐธรรมนูญจะมีความนิยมนำใช้ยังไม่สนิทก็เป็นหน้าที่ของผู้ใช้ภาษาไทยที่จะใช้ศัพท์นั้นให้มีความหมายนิยมนำใช้ให้สนิทตามความประสงค์ในรัฐธรรมนูญ (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ , 2545 : 120) เช่นกรณีคำว่า “โฆษณา” ทรงชี้แจงว่า “โฆษณา” ในรัฐธรรมนูญใช้หมายถึง “Publish” ในภาษาอังกฤษ ฉะนั้น ผู้ใช้ภาษาไทยก็ควรใช้โดยนัยตามรัฐธรรมนูญนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าในพระราชบัญญัติการพิมพ์กลับไปใช้ศัพท์ว่า “พิมพ์โฆษณา, ผู้พิมพ์โฆษณา” ทั้งนี้ นอกจากขัดกับศัพท์ในรัฐธรรมนูญแล้วยังไม่เหมาะสมในความหมายอีกด้วย” (“ข้อควรคำนึงในการบัญญัติศัพท์” หน้า 120)

2.2.3 การบัญญัติศัพท์ไม่ควรบัญญัติให้ขัดกับศัพท์ในสาขาวิชาอื่น

ในกรณีที่สาขาวิชาหนึ่งได้บัญญัติศัพท์ไว้เป็นอย่างไรแล้วถ้าจะมีการบัญญัติศัพท์นั้นใหม่ในสาขาวิชาอื่นอีก ผู้บัญญัติศัพท์ก็ไม่ควรบัญญัติให้แตกต่างหรือขัดแย้งกันกับสาขาวิชาเดิมที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เช่นศัพท์ว่า “สัญญา” กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2545 : 121) ได้ชี้แจงว่า

“ศัพท์ทางการทูตไม่ควรขัดกับศัพท์ทางกฎหมาย คำว่า “สัญญา” นั้นทางกฎหมายใช้หมายความถึง Contract และเราควรจะสงวนคำว่า “สัญญา” นี้ไว้ใช้โดยนัยว่า Contract เสมอไป อันที่จริงคำว่า “สัญญา” ตามศัพท์บาลีหมายความว่า “ความกำหนดหมายหรือเครื่องหมาย” แต่เมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติคำว่า “สัญญา” ให้ตรงกับคำว่า Contract แล้วเราก็ควรจะสงวนเอาไว้ใช้โดยนัยนี้เท่านั้น” (“ข้อควรคำนึงในการบัญญัติศัพท์” หน้า 120 – 121)

2.2.4 การบัญญัติศัพท์จะพิจารณาความหมายตามรูปอย่างเดียวไม่ได้

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 82) ตรัสว่า คำ คือ เสียงที่เป็นเครื่องหมาย แต่ขอบเขตความหมายนั้นกว้างบ้าง แคบบ้าง ร่นออก ร่นเข้าได้แล้วแต่กรณี คำโดยมากไม่ได้มีความหมายตายตัวและมักมีความหมายหลายมุม ผู้ใช้ภาษามักเลือกใช้แต่เพียงบางมุมเท่านั้นหาได้ใช้ทุกมุมไปไม่ ดังนั้น ในการบัญญัติศัพท์แต่ละครั้งจะพิจารณาความหมายเฉพาะแต่เพียงความหมายตามรูปศัพท์หรือความหมายตามธาตุอย่างเดียวนั้นไม่ได้ ต้องพิจารณาความหมายโดยอรรถและความหมายนิยมใช้ด้วย เช่น พระคำรัสชี้แจงกรณีการบัญญัติศัพท์ “เสรีภาพ” แทนคำ Freedom ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

“พระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงเป็นมหาธีรราชเจ้าโดยแท้ ได้ทรงคิดคำว่า “เสรีภาพ” ขึ้นโดยแปล Freedom of the seas ว่า “เสรีภาพแห่งทะเล” สำนักกรมพระจันทบุรีจัตถ์ซึ่งเพราะตามปทานุกรมบาลี “เสรี” แปลว่า “self will independence” และมักใช้ในทางที่ไม่ดี คล้าย ๆ กับที่อังกฤษใช้ว่า licence แต่ตามมูลศัพท์ก็แปลว่า “ตนเองเป็นใหญ่” เท่านั้นเอง ความหมายนิยมใช้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลและเทศะ และอันที่จริงในคถาบาลีซึ่งพระจอมเกล้า ฯ พระราชทานแก่เสด็จพ่อข้าพเจ้าก็มีคำว่า “เสรี” ซึ่งหมายความว่า “ให้พึ่งตนเองเป็นใหญ่” ไซ้ว่าจะให้เป็นคนเสพลประการใดก็หาไม่” (“ข้อควรคิดในภาษาไทย” หน้า 19)

2.2.5 การบัญญัติศัพท์ต้องให้เสียงสอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทย

ในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ผู้บัญญัติศัพท์ต้องบัญญัติให้เสียงสอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทยด้วยเพื่อผู้ใช้ภาษาจะสามารถออกเสียงได้ง่าย เข้ากันได้ดีกับการออกเสียงในแบบเดิม เป็นไปตามธรรมชาติและไม่รู้สึกว่าเป็นการฝืนธรรมชาติของลิ้นในการออกเสียง

อนึ่ง การบัญญัติศัพท์ให้สอดคล้องกับระบบเสียงเดิมนั้นนอกจากจะเพื่อให้ออกเสียงได้ง่ายแล้วยังมีผลต่อการติดและการคงอยู่ของศัพท์ที่บัญญัติขึ้นด้วยเพราะถ้าหากว่าศัพท์ที่บัญญัติขึ้นมีจังหวะเสียงเข้ากัน

กับระบบเสียงในภาษาก็มักจะได้รับความนิยมใช้และติดอยู่ในภาษา ดังพระดำรัสว่า “จังหวะของเสียงตาม พยางค์ของคำมีความสำคัญมาก ถ้าจังหวะไม่เข้ากับเสียงในภาษาไทยถึงแม้ว่าความหมายจะเป็นการถูกต้อง แล้วคำนั้นก็จะไม่ติด เมื่อแรกข้าพเจ้าคิดศัพท์ ข้าพเจ้าไม่ได้นึกถึงข้อนี้ ฉะนั้น สำหรับคำว่า “culture” ข้าพเจ้าจึงได้นำใช้คำว่า “พุทธจริตรม” ตามรูปสันสกฤต ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกว่ามันยังหนักอยู่ ยังไม่เป็นที่พอใจ คนอื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ครั้นวันหนึ่งข้าพเจ้าเขียนบทนำให้หนังสือพิมพ์ประชาชาติ คำว่า “วัฒนธรรม” ก็มาดลใจเอง และข้าพเจ้าก็รู้สึกทันทีว่าคำนั้นจะติดเพราะจังหวะเสียงในภาษาไทยสนิท” (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2534 : 17)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2534 : 53 – 63) ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในพระราชวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินมาร่วมประชุมการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ว่า การบัญญัติศัพท์เป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางวิชาการ แต่ก็ควรบัญญัติอย่างระมัดระวัง คำเก่าในภาษาที่มีอยู่แล้วก็ไม่ควรบัญญัติใหม่ให้ยุ่งยาก และอย่าบัญญัติศัพท์เพื่อการบัญญัติศัพท์ คือ อย่าบัญญัติจนเกินความจำเป็น จนเป็นอันตรายต่อภาษา

“การบัญญัติศัพท์ใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน จำเป็นแต่อันตราย ... สำหรับคำใหม่ที่ตั้งขึ้นมีความจำเป็นในทางวิชาการมีใช้น้อย แต่บางคำที่ง่าย ๆ ก็ควรจะมี ควรจะใช้คำเก่า ๆ ที่เรามีอยู่แล้ว ไม่ควรจะมาตั้งศัพท์ใหม่ให้ยุ่งยาก ... การจะบัญญัติศัพท์นั้นขอให้ระมัดระวังอย่างเดียว ขอให้อย่าให้เกิน คือว่า อย่าทำให้เกินความจำเป็นเพราะว่าบางทีชอบทำบัญญัติศัพท์เพื่อบัญญัติศัพท์เพราะว่าถ้าไม่ได้บัญญัติศัพท์แล้วกลุ่มใจเป็นอย่างนั้น” (“การประชุมทางวิชาการ” หน้า 53 – 63)

2.3 คุณสมบัติของผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 ให้ความหมาย “คุณสมบัติ” ไว้ว่า “คุณความดีหรือลักษณะประจำตัวซึ่งบุคคลต้องมีก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิ์หรือตำแหน่ง” ดังนั้น ผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยต้องหรือควรเป็นผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ก่อนทำหน้าที่บัญญัติศัพท์ คือ ต้องเป็นผู้หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษา ต้องเป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น และ ต้องเป็นผู้รู้หลายภาษา ดังนี้

2.3.1 ต้องเป็นผู้หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษา

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 17) ตรัสว่า “ผู้บัญญัติศัพท์นั้นต้องเป็นนักภาษาศาสตร์ที่หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษา (genius of language)” เนื่องจากอัจฉริยลักษณะภาษานี้มีความสำคัญมากต่อความไพเราะ การสื่อความหมาย และการดำรงคงอยู่ในภาษาหรือต้องสูญหายไปของศัพท์ที่ได้บัญญัติขึ้น ศัพท์ที่บัญญัติขึ้นไม่ว่าจะบัญญัติอย่างดีหรือเป็นทางการเพียงไรก็ตาม หากว่าศัพท์นั้นไม่สอดคล้องกับอัจฉริยลักษณะภาษาไทยแล้วก็จะติดอยู่ในภาษาหรือได้รับความนิยมจากผู้ใช้ ดังพระดำรัสว่า

“อัจฉริยลักษณะของภาษา (genius of language) นี้แหละเป็นสิ่งสำคัญ และหน้าที่ของนักภาษาศาสตร์ก็คือจะหยั่งทราบอัจฉริยลักษณะของภาษานี้เอง เสียงในภาษาไทยอย่างไรจะเพราะอย่างไรจะไม่เพราะย่อมดัดแปลงกันมาตามยุคตามสมัยตั้งแต่โบราณกาล ... จุดสำคัญที่ข้าพเจ้าเสนอ ณ ที่นี้ก็คือขอให้ นักภาษาศาสตร์หยั่งอัจฉริยลักษณะของภาษาไทยเป็นใหญ่” (“ข้อควรคิดในภาษาไทย” หน้า 17)

ข้อความว่า “หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะของภาษา” ที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ตรัสไว้ นั้น ผู้วิจัยคิดว่าเป็นคำที่ครอบคลุมความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ ผู้บัญญัติศัพท์ที่ต้องรู้และเข้าใจภาษาเกือบทุกด้าน ทั้งจังหวะเสียง ความหมายคำที่จะนำมาบัญญัติ วิธีการผูกศัพท์ วิธีการแผลงศัพท์ ที่มาศัพท์ วิวัฒนาการความหมายศัพท์ และต้องรู้ศัพท์เป็นจำนวนมาก

2.3.2 ต้องเป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น

ผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทย นอกจากต้องเป็นผู้หยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษาแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้อดทนอดกลั้นด้วย เนื่องจากการบัญญัติศัพท์เป็นเรื่องพิศดาร ยุ่งยาก และซับซ้อนมาก (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2534 : 19) ต้องใช้เวลาและความอดทน คือ อดทนต่อการถูกติและการถูกวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีที่มีผู้ไม่เห็นด้วยกับการบัญญัติศัพท์นั้น ๆ ดังพระดำรัสที่ว่า

“ในการคิดศัพท์นั้นจะต้องพร้อมที่จะรับคำติและอาศัยอำนาจบังคับไม่ได้เพราะคำจะคิดหรือไม่คิดก็แล้วแต่ความเหมาะสม ... แน่ละ ข้าพเจ้าก็ถูกติอย่างรุนแรงก็มี แต่ก็ต้องอดทนเพื่อความเจริญของภาษา” (“ภาษาไทย” หน้า 25)

“เป็นธรรมดา การวิพากษ์วิจารณ์จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ และผู้บัญญัติต้องพร้อมที่จะเผชิญกับผู้วิพากษ์วิจารณ์” (“การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย” หน้า 106)

2.3.3 ผู้บัญญัติศัพท์ต้องเป็นผู้รู้หลายภาษา

นอกจากความหยั่งรู้อัจฉริยลักษณะภาษาและความอดทนอดกลั้นแล้วเท่านั้นยังไม่พอ ผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยยังต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยเองและภาษาต่างประเทศด้วย ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2534 : 54) เกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยที่ว่า

“ผู้ที่ตั้งคำนั้นจะต้องเป็นผู้รู้คำและหลักของภาษาลึกซึ้ง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไม่ใช่เฉพาะแต่ภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่จะต้องทราบถึงภาษาอื่น ๆ ด้วย ต้องทราบถึงหลักภาษาอังกฤษเอง คือมาจากไหน มาจากความคิดอะไร” (“การประชุมทางวิชาการ” หน้า 54)

2.4 นิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

ผู้วิจัยพบว่านิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยมีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน บางนิยามมีขอบเขตแคบและชี้เฉพาะ แต่บางนิยามก็มีขอบเขตกว้างและไม่ชี้เฉพาะ ตามแต่ความเข้าใจและจุดมุ่งหมายในการศึกษาของผู้วิจัยแต่ละคน

ความแคบกว้างของนิยามเหล่านั้น ผู้วิจัยพบว่ามีผลต่อขอบเขตงานที่ศึกษา กล่าวคือ ถ้าผู้วิจัยนิยามความหมายแคบและชี้เฉพาะ ขอบเขตงานศึกษาก็จะแคบและชี้เฉพาะตามไปด้วย เช่น นิยามว่า “การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำแทนคำยืมภาษาอังกฤษ” จะเห็นว่าขอบเขตของการบัญญัติศัพท์ถูกจำกัดอยู่เพียง “การสร้างคำแทนคำยืม” และชี้เฉพาะว่า “แทนคำยืมภาษาอังกฤษ” เท่านั้น ดังนั้น งานศึกษานี้ก็จะจำกัดอยู่เพียงการสร้างคำเพื่อแทนคำยืมภาษาอังกฤษ ซึ่งเริ่มมีประมาณสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เท่านั้น นิยามความหมายการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติเหล่านั้นพอประมวลได้ ดังนี้

2.4.1 นิยามการบัญญัติศัพท์

- กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2544 : 106) ตรัสว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การตั้งศัพท์ให้หมุนเวียนโดยมีตราอำนาจประทับอยู่ คือ อำนาจแห่งรัฐ ในกรณีศัพท์กฎหมายในประมวลกฎหมายหรือศัพท์กำหนดโดยราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม ฯลฯ และอำนาจเฉพาะตัวในกรณีบัณฑิต เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- นิตยา กาญจนวรรณ (2542 : 82) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างศัพท์ขึ้นมาใช้เรียกสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งยังไม่เคยมีคำเรียกมาก่อนในภาษาหรือใช้แทนคำยืมจากภาษาอื่น

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540 : 169) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำในภาษาใดภาษาหนึ่งให้มีความหมายเหมือนกับคำในภาษาต่างประเทศ และเพื่อให้ใช้แทนคำในภาษาต่างประเทศนั้น คำที่สร้างขึ้นกับคำในภาษาต่างประเทศนั้นเป็นคำที่เทียบเท่ากัน

- เกื้อกมล พุกฤษประมุล (2532 : 1) กล่าวว่า ศัพท์บัญญัติ คือ ศัพท์ที่สร้างขึ้นหรือผูกขึ้นเพื่อใช้เรียกสิ่งใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีคำเรียกมาก่อนในภาษาไทยหรือเป็นศัพท์ที่คิดขึ้นใช้แทนคำยืมจากภาษาอื่น

- ยาวลัทธิชัย อยู่เจริญสุข และ ลัทธินา โดวีวัฒน์ (2537 : 3) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การคิดค้นศัพท์ที่เหมาะสมกับอรรถวิสัยลักษณะของภาษาของคนไทยเพื่อให้คนไทยเข้าใจความหมายตรงกัน

- สุภาณี จรดล (2528 : 14) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างศัพท์ขึ้นมาใหม่จากภาษาอังกฤษ โดยอาจจะใช้ภาษาไทย ภาษาบาลีหรือสันสกฤต รวมทั้งการใช้ศัพท์บัญญัติภาษาไทยที่มีอยู่แล้ว

- พรชนก ลำภาเงิน (2540 : 11) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างขึ้นใหม่เพื่อให้มีความหมายตรงกับคำยืมจากภาษาต่างอังกฤษซึ่งเป็นความหมายที่ไทยไม่มีใช้มาก่อน โดยการหาคำในภาษาไทยที่มีทั้งเสียงและความหมายเหมาะสมตรงกับความหมายเดิม

- สมศีล ญาณวังสะ (2537 : 21) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์ คือ การกำหนดคำศัพท์ขึ้นมาใหม่ในภาษาเพื่อใช้สื่อความหมายบางอย่างโดยเฉพาะ ในศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่ง หรือในกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งตามเจตนาของผู้บัญญัติ

2.4.2 นิยามศัพท์บัญญัติ

- เทพ สุนทรสารทูล (2537 : 4) กล่าวว่า ศัพท์บัญญัติ คือ ถ้อยคำ คำพูด นำเสียงที่เราบัญญัติขึ้นมาใช้ในภาษาของเราเพื่อความสะดวกในการสื่อสาร ทำความเข้าใจให้ตรงกัน

- ม.ล. จิรายุ นพวงศ์ (2535 : 146) กล่าวว่า ศัพท์บัญญัติ คือ คำที่คิดขึ้นมาใหม่เพื่อใช้เรียกวัตถุหรือความคิดใหม่

- พรชนก สำเนาเงิน (2540 : 11) กล่าวว่า ศัพท์บัญญัติ คือ คำที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้มีความหมายตรงกับคำยืมจากภาษาอังกฤษซึ่งเป็นความหมายที่ไทยไม่มีใช้มาก่อน โดยการหาคำในภาษาไทยที่มีทั้งเสียงและความหมายเหมาะสมตรงกับความหมายเดิม

นิยามความหมายการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาพอจะแยกประเภทนิยามความหมายออกได้เป็น 4 ประเภทกว้าง ๆ คือ

1. การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำใหม่เพื่อแทนคำยืมภาษาอังกฤษ กลุ่มนี้ได้แก่งานศึกษา “วิเคราะห์ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน” ของพรชนก สำเนาเงิน และ “การศึกษาวิธีการบัญญัติศัพท์ภาษาศาสตร์ที่เป็นภาษาไทย” ของสุภาณี จรดล

2. การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำเพื่อเรียกสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน กลุ่มนี้ได้แก่งานศึกษา “ศัพท์บัญญัติ” ของ ม.ล.จิรายุ นพวงศ์, “ศัพท์บัญญัติของนักบัญญัติศัพท์” ของเทพ สุนทรสารทูล และ “ศัพท์บัญญัติที่เกิดก่อนการตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน” ของเกื้อกมล พฤกษ์ประมุล

3. การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำแทนคำยืมภาษาต่างประเทศ กลุ่มนี้ได้แก่งานศึกษา “การบัญญัติศัพท์” ในภาษาในสังคมไทย : ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา” ของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

4. การบัญญัติศัพท์ คือ การสร้างคำขึ้นมาใหม่โดยผู้มีอำนาจหรือหน้าที่เฉพาะ กลุ่มนี้ได้แก่คำชี้แจงในการบัญญัติศัพท์ต่าง ๆ ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

จากนิยามความหมายการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติทั้งหมดที่ผู้วิจัยแต่ละคนได้กล่าวมาจะเห็นว่า การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยเกี่ยวข้องกับข้อความเหล่านี้ คือ “ความหมาย , เพื่อเรียกสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน , การแทนที่มโนทัศน์ใหม่ , เพื่อแทนคำยืมภาษาอังกฤษ , เพื่อแทนคำยืมภาษาต่างประเทศ และอัจฉริยลักษณะภาษา”

2.4.3 สรุปนิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

ดังนั้น จากข้อความที่เกี่ยวข้องกับนิยามการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาสรุปเป็นนิยามความหมายการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยได้ว่า

“การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย” คือ “กระบวนการแทนที่มโนทัศน์หรือวัฒนธรรมใหม่ที่น่าเข้ามาจากต่างประเทศหรือเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ด้วยสัญลักษณ์เดิมที่คนในสังคมไทยใช้และเข้าใจกันในการสื่อสารโดยคำหรือศัพท์ที่ได้จากกระบวนการแทนที่นั้นสอดคล้องกับอรรถวิสัยลักษณะภาษาไทยและเทียบเท่ากับมโนทัศน์เดิมจนสามารถอ้างอิงถึงกันและกันได้” และ

“ศัพท์บัญญัติในภาษาไทย” คือ “คำหรือศัพท์ที่เป็นผลสำเร็จอันเกิดจากเหตุ คือ กระบวนการแทนที่มโนทัศน์หรือวัฒนธรรมใหม่ที่น่าเข้ามาจากต่างประเทศหรือเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ด้วยสัญลักษณ์เดิมที่คนในสังคมไทยใช้และเข้าใจกันในการสื่อสารโดยที่คำหรือศัพท์ที่ได้จากกระบวนการแทนที่นั้นสอดคล้องกับอรรถวิสัยลักษณะภาษาไทยและเทียบเท่ากับมโนทัศน์เดิมจนสามารถอ้างอิงถึงกันได้”

2.5 การบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย

จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคำและการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่ามีผู้วิจัยหลายคนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยไว้แตกต่างกัน ทั้งเรื่องระยะเวลาในการบัญญัติ หน้าที่ในการบัญญัติ และลักษณะการบัญญัติ ดังนั้น เพื่อความเข้าใจการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ ดังนี้

2.5.1 ระยะเวลาการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย

มีผู้วิจัยกล่าวถึงระยะเวลาการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยไว้ต่างกันเป็น 2 ความคิด ผู้วิจัยพบว่าทั้งสองความคิดนั้นกล่าวถึงระยะเวลาในการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยไว้แตกต่างกันด้วย ขึ้นอยู่กับว่าผู้วิจัยแต่ละคนมองช่วงเวลาในการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยอย่างไร สองความคิดนั้น ได้แก่ หนึ่ง การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยมีมาตั้งแต่อดีตกาล และ สอง การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยเพิ่งเริ่มมีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนี้

2.5.1.1 การบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยมีมาตั้งแต่อดีตกาล

ความคิดว่าการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยเกิดขึ้นหรือมีขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่อดีตกาล คือ ตั้งแต่เมื่อเริ่มมีคำยืมภาษาต่างประเทศหรือคำยืมภาษาต่างถิ่นเข้ามาปะปนหรือปรากฏอยู่ในภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษามลายู เป็นต้น ความคิดเช่นนี้

ปรากฏในบทความ เช่น “ศัพท์บัญญัติของนักบัญญัติศัพท์” ของเทพ สุนทรสารทูล และ “คนโบราณเขาบัญญัติศัพท์กันอย่างไร” ของปรีชา ช้างขวัญยืน ที่ว่า

“การบัญญัติศัพท์ใหม่ในสมัยโบราณ คือ พระสงฆ์ เจ้านาย ผู้มีการศึกษาคดี มีปรีชาญาณหยั่งรู้ การบัญญัติศัพท์จึงมีมาแต่โบราณ ภาษาจึงเจริญงอกงามขึ้น มีศัพท์ใหม่เพิ่มมากขึ้นเป็นหมื่น ๆ คำที่ปรากฏในพจนานุกรม” (เทพ สุนทรสารทูล : 2537 : 4)

“เมื่อพูดถึงการบัญญัติศัพท์เรามักคิดถึงคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเป็นทางการเป็นการเฉพาะ แต่ถ้าจะคิดว่าการบัญญัติศัพท์เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2485 แล้วก็นับว่าผิดอย่างยิ่ง การบัญญัติศัพท์นั้นเกิดขึ้นตลอดมานับแต่โบราณกาลแล้ว” (ปรีชา ช้างขวัญยืน 2540 : 679 – 680)

ความคิดที่หนึ่งนี้ผู้วิจัยมองว่าการสร้างคำใหม่ทุกชนิดไม่ว่าจะเพื่อสื่อความหมายสิ่งใหม่ ความคิดใหม่หรือแม้แต่ “คำยืม” ต่าง ๆ ย่อมเป็น “การบัญญัติศัพท์” และศัพท์ที่ได้ยืมเป็น “ศัพท์บัญญัติ” ทั้งสิ้น

2.5.1.2 การบัญญัติศัพท์ในภาษาไทยเริ่มมีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ความคิดนี้เห็นว่าการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยนั้นเริ่มมีขึ้นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้เอง คือ ตั้งแต่เมื่อภาษาไทยมีการสัมผัสกับภาษาอังกฤษอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 5 (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ , 2542 : 174) ดังคำกล่าวที่ว่า “การบัญญัติศัพท์ในประเทศไทยเริ่มมานานแล้ว ตั้งแต่มีการสัมผัสของภาษาไทยกับภาษาอังกฤษอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ยังไม่มีความสนใจมากนักและทำไม่เป็นทางการ”

หรือผู้วิจัยบางคนกล่าวว่าการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อสังคมไทยรับวิทยาการใหม่จากประเทศตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น คำกล่าวของโสมทัต เทเวศร์ (2512 : 1 - 2) ที่ว่า “อันที่จริงภาษาหนังสือและภาษาพูดของไทยเราได้วิวัฒนาการมามากและมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดก็เห็นจะเริ่มแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เพราะในสมัยนั้นมีวิชาการใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ศัพท์แสงต่าง ๆ ก็จำเป็นต้องมีใช้มากขึ้น ภาษาที่ใช้บางทีก็เอามาจากฝรั่งบางทีก็คิดขึ้นใหม่ การบัญญัติศัพท์ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ครั้งนั้น”

แต่วัฒนา อุดมวงศ์ (2524) กล่าวว่าการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยนั้นเริ่มมีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว กล่าวคือ ตั้งแต่เมื่อเริ่มมีคำยืมภาษาอังกฤษปรากฏอยู่ในภาษาไทย

2.5.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

จากเนื้อหาในงานศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่าผู้ใช้ภาษาไทยเข้าใจการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยแตกต่างกันตามแต่ความเข้าใจ

ประสบการณ์และภูมิหลังของผู้ใช้ภาษาแต่ละคน ความแตกต่างกันนั้นจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ หนึ่ง ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย และ สอง ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

2.5.2.1 หน้าที่การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย

ความเข้าใจเรื่องหน้าที่การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยนี้ ผู้วิจัยพบว่าแตกต่างกันไป เพราะผู้ใช้ภาษาแต่ละฝ่ายหรือแต่ละคนเข้าใจการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยแตกต่างกัน ความต่างที่นั่นประมวลได้เป็น 2 ลักษณะตามเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสาร คือ บางคนเข้าใจว่าการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของราชบัณฑิตยสถาน และบางคนเข้าใจว่าการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของผู้ใช้ภาษาไทย ดังนี้

2.5.2.1.1 การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของราชบัณฑิตยสถาน

การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของราชบัณฑิตยสถาน คือ ความเข้าใจว่า “ราชบัณฑิตยสถาน” ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีหน้าที่ในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย และศัพท์ที่จะเรียกได้ว่าเป็น “ศัพท์บัญญัติภาษาไทย” ก็คือศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติหรือกำหนดขึ้นโดยราชบัณฑิตยสถาน

ผู้วิจัยพบว่าความเข้าใจในลักษณะที่กล่าวมานี้มักเป็นความเข้าใจที่มาจากคนของราชบัณฑิตยสถานเอง เช่น จันงค์ ทองประเสริฐ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน ได้ตอบคำถามวรรณี จันทศิริ (2538 : 88 - 89) เกี่ยวกับความหมายคำ “วิสัยทัศน์ , โลกทัศน์” และปฏิเสธว่า “วิสัยทัศน์ , โลกทัศน์” ไม่ใช่คำของราชบัณฑิตยสถานและไม่ใช่ศัพท์บัญญัติ

จันงค์ ทองประเสริฐยอมรับคำ “วิสัยทัศน์ , โลกทัศน์” นี้เพียงว่าเป็นศัพท์ที่มีผู้คิดขึ้นแล้วได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายเท่านั้น ดังข้อความว่า “อาจารย์จันงค์ ทองประเสริฐได้พูดถึงคำว่า “วิสัยทัศน์” ว่าไม่ใช่ศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน แต่เป็นศัพท์ที่มีผู้คิดขึ้น ... อาจารย์ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ การดูในสิ่งที่อยู่ในวิสัยซึ่งหมายถึงว่ามีความสามารถเพียงใดก็ดูได้เพียงเท่านั้น ... อาจารย์จันงค์ได้พูดถึงคำ “โลกทัศน์” ว่าไม่ใช่ศัพท์บัญญัติแต่ก็เป็นคำหนึ่งที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย ความหมายของคำว่า โลกทัศน์ คือ การมองโลกหรือรู้จักมองโลก”

หรือจากนิยามการบัญญัติศัพท์ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2544 : 106) ที่ว่า “การบัญญัติศัพท์ คือ การตั้งศัพท์ให้หมุนเวียนโดยมีตราอำนาจประทับอยู่ คือ อำนาจแห่งรัฐ ในกรณีศัพท์กฎหมายในประมวลกฎหมายหรือศัพท์กำหนดโดยราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม ฯลฯ และอำนาจเฉพาะตัวในกรณีบัณฑิต เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”

การมีข้อความว่า “มีตราอำนาจประทับอยู่คืออำนาจแห่งรัฐ” และ “อำนาจเฉพาะตัวบุคคล คือ รัชกาลที่ 6” อยู่ในคำนิยามก็เป็นการยอมรับโดยนัยอยู่ว่าหน้าที่ในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย คือ หน้าที่ของผู้มีอำนาจเฉพาะตามกฎหมายซึ่งก็คือราชบัณฑิตยสถานและพระมหากษัตริย์นั่นเอง

2.5.2.1.2 การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของผู้ใช้ภาษาไทย

การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของผู้ใช้ภาษาไทย คือ ความเข้าใจว่าการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของผู้ใช้ภาษาไทยทุกคน ไม่ใช่หน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะ และศัพท์ที่บัญญัติขึ้นแล้วย่อมจะเรียกได้ว่าหรือได้ชื่อว่าเป็น “ศัพท์บัญญัติ” ทั้งสิ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2526 : 57) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยมิได้หลายทาง มิได้มีแต่ทางราชบัณฑิตยสถานเท่านั้น แม้สำนักข่าว ชาวบ้าน และเด็กก็เป็นผู้บัญญัติศัพท์ได้ ดังพระราชดำรัสว่า

“การบัญญัติศัพท์หรือการมีคำใหม่มีบ่อเกิดหลายทาง ... ท่านทั้งหลายที่เป็นศัพท์บัญญัติกรก็เป็นผู้บ่อเกิด ... บ่อเกิดอีกบ่อเกิดหนึ่งก็คือสำนักข่าวที่แปลจากภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ... อีกอย่างหนึ่งภาษาชาวบ้านหรือภาษาเด็ก ๆ Slang นั้นซึ่งใช้กันด้วยความหมายพิเศษของหมู่คณะ บางทีก็ติดเหมือนกัน”

เทพ สุนทรสารทูล (2537 : 4) แสดงความเห็นว่าการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเป็นหน้าที่ของผู้รู้ ผู้คงแก่เรียน หรือ นักปราชญ์ทั่ว ๆ ไป ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นหน้าที่ของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือ หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า

“หน้าที่ในการบัญญัติศัพท์ใหม่เป็นหน้าที่ของนักรู้ ผู้คงแก่เรียน เจ้านายนักปราชญ์คิดคำขึ้นก่อนคนอื่นเห็นชอบก็ใช้ตามกันจนแพร่หลาย”

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540 : 174) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์เป็นหน้าที่ของคนทุกคนที่แปลหนังสือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย และของบุคคลที่มีความรู้ที่ได้รับมอบหมายให้หาคำภาษาไทยมาสื่อความหมายแทนภาษาอังกฤษ ดังคำกล่าวที่ว่า

“การบัญญัติศัพท์ได้กลายเป็นกิจกรรมของทุกคนที่แปลหนังสือจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรืองานของบุคคลมีความรู้ที่ได้รับมอบหมายให้หาคำภาษาไทยเพื่อใช้แทนคำภาษาอังกฤษ”

2.5.2.2 ความหมายของศัพท์บัญญัติในภาษาไทย

ความเข้าใจเรื่องความหมายของศัพท์บัญญัติในภาษาไทยนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีแตกต่างกันไป สันนิษฐานว่าเพราะความไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนในการบัญญัติศัพท์และความเข้าใจกันไปคนละอย่าง ความแตกต่างกันนั้นประมวลได้ 2 ลักษณะ คือ

หนึ่ง ความเข้าใจว่าศัพท์บัญญัติในภาษาไทยควรมีความหมายตามรูปศัพท์ และ สอง ความเข้าใจว่าความหมายศัพท์บัญญัติในภาษาไทยขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของผู้บัญญัติศัพท์ ดังนี้

2.5.2.2.1 ศัพท์บัญญัติในภาษาไทยควรมีความหมายตามรูปศัพท์

ความหมายตามรูปศัพท์ คือ ความหมายตามพยัญชนะที่เป็นอย่างเดียวกับความหมายตามธาตุหรือรากศัพท์ที่คำนั้นมีหรือสื่อความหมายอยู่²

จากเนื้อหาในเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่าผู้ที่เห็นว่าความหมายศัพท์บัญญัติในภาษาไทยควรมีความหมายตามรูปศัพท์นี้ เวลาชี้แจงมักเน้นหรือติดการชี้แจงด้วยการกล่าวว่า “คำนั้น แปลว่า..., ตามศัพท์แปลว่า..., โดยรูปศัพท์แปลว่า...หรือ แปลตามศัพท์ได้ว่า...” เป็นต้น ซึ่งมักติดความหมายตามธาตุตามรูปศัพท์หรือที่มาของคำมาก เช่น กรณีการชี้แจงการบัญญัติศัพท์ว่า “โลกานุวัตร – โลกภิวัตน์” เพื่อแทนคำภาษาอังกฤษว่า globalization

“โลกานุวัตร ตามศัพท์แปลว่า “เป็นไปตามโลก” ถ้าใครอยากทำอะไรตามที่โลกเขาทำกัน จะดีหรือชั่วก็ตาม เช่น เวลาเข้าสังคมเขามักดื่มสุรากัน คนไหนจะเข้าสังคมก็ต้องหัดดื่มสุราบ้างเพื่อจะได้เข้าสังคมกับเขาได้ อย่างนี้เป็นการทำตามแบบโลกานุวัตร” (จำนงค์ ทองประเสริฐ , 2538 : 32)

“คำว่า “โลกานุวัตร” นั้นเป็นศัพท์ที่ใช้กันในพระพุทธศาสนา แปลว่า “ความประพฤติตามโลก” คำว่า “โลก” ในพุทธศาสนานั้นใช้เรียกส่วนประกอบของสากลจักรวาล เช่น มนุษย์โลก เทวโลก แต่เมื่อใช้ในความหมายแคบลงมาก็หมายถึงแผ่นดินหรือที่อยู่อาศัยของมนุษย์ (ปรีชา ช้างขวัญยืน , 2540 : 391)

เมื่อไม่เห็นด้วยหรือเห็นแย้งกับศัพท์ที่ได้บัญญัติไว้แล้วมักกล่าวชี้แจงหรือกล่าวแย้งด้วยการกล่าวว่า “คำนั้นมีความหมายไม่ตรง..., แปลไม่ตรง... หรือ มีความหมายไม่เท่ากับ... เช่น “คำว่า “โลกสันนิบาต” ... ถ้าแปลตามศัพท์ก็เป็น “การอยู่ร่วมกันในโลก” หรือดังที่หนังสืออักษรานุกรมของพระยาพนสุนทร (เรื่อง อติเปรมานนท์) แปลไว้ว่า “หมู่เป็นที่อยู่อาศัยกับคือโลก” ซึ่งก็ฟังไม่ค่อยเข้าใจนักและก็ไม่ได้มีความหมายตรงกับ globalization เลย” (จำนงค์ ทองประเสริฐ , 2538 : 32)

“ท่านชยอนันต์ท่านไปเจาะคำว่า globalization เข้า ไปพลิกพจนานุกรมแล้วไปเจอคำว่าโลกานุวัตร ท่านก็เลขชอบใจก็เอามาใช้แล้วบอกว่าเป็น globalization มันผิดตรงนี้ล่ะครับ เพราะฉะนั้นคำว่า “โลกานุวัตร” จึงไม่ตรงกับคำว่า globalization” (บุญพฤกษ์ จาตุมาระ , 2537 : 6)

“คำว่า “โลกานุวัตร” ดังกล่าวไม่ตรงกับที่นิยมใช้กันอยู่ในเวลานี้ คำที่ใช้กันเวลานี้แปลมาจาก globalization ... คำอธิบายดังกล่าว ผมเห็นว่าไม่สู้จะตรงกับคำฝรั่ง คำว่า globalization ฝรั่งหมายถึงสัมพันธ์กันทั้งโลกหรือคลุมไปทั้งโลก” (ปรีชา ช้างขวัญยืน , 2540 , 392 – 393)

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติม “ความหมายตามรูปศัพท์” ได้ที่หน้า 30

2.5.2.2.2 ความหมายศัพท์บัญญัติขึ้นอยู่กับการกำหนดของผู้บัญญัติศัพท์

ความหมายศัพท์บัญญัติขึ้นอยู่กับการกำหนดของผู้บัญญัติศัพท์ คือ คำเดิมจะมีความหมายเดิมหรือความหมายตามรูปศัพท์อย่างไร มีความเป็นมาอย่างไรไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ความสำคัญอยู่ที่ว่าผู้บัญญัติศัพท์กำหนดความหมายให้อย่างไร คำนั้นย่อมสื่อความหมายตามที่ผู้บัญญัติศัพท์กำหนดให้

ผู้มีความคิดเห็นในทำนองนี้ เช่น เกษียร เตชะพีระ (2537 : 5) ได้แสดงความเห็นแย้งการให้ความหมายศัพท์โดยการพิจารณาเพียงความหมายตามรูปและที่มาศัพท์ไว้ในหัวข้อ “ได้ราชบัณฑิตยสถาน” ในบทความ “วิสามนัญสำนึก” ลงในหนังสือพิมพ์ “ผู้จัดการรายวัน” ฉบับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2537 เกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ “โลกาภิวัตน์ – โลกาภิวัตน์” เพื่อแทนคำว่า “globalization”

เกษียร เตชะพีระได้แสดงความเห็นยืนยันว่าการกำหนดความหมายให้แก่ศัพท์ไม่ถือว่าเป็นการผิดธรรมเนียมการบัญญัติศัพท์เพราะการกระทำในลักษณะนี้เคยมีผู้กระทำมาแล้วก่อนหน้านั้น ดังกล่าวอ้างแย้งบทความของบุญฤกษ์ จาตุมาระที่ว่า

“ผมจะพิสูจน์แย้งคุณบุญฤกษ์โดยสมมติให้เงื่อนไขขอยกเอาไว้ก่อน คือ สมมติเพื่อประโยชน์แห่งการถกเถียง : “อาจารย์ช้อยอนันต์รู้ว่ามีคำเดิมว่า “โลกาภิวัตน์” อยู่แล้วเอามาใช้แปล “globalization” ซึ่งมีความหมายไม่ตรงกับความหมายเดิมของมัน ถาม : ทำอย่างนี้ผิดธรรมเนียมบัญญัติศัพท์ไทยหรือไม่ ตอบ : ไม่ผิด เพราะแม้แต่พระองค์วรรณ ฯ หรือ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ บิดาแห่งการบัญญัติศัพท์ไทยและนายกราชบัณฑิตยสถานพระองค์แรกก็ยังคงทรงทำเลย ...

ถ้าราชบัณฑิตยสถานให้เกียรติบรรจุกำว่า “กรรมาชีพ” ไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 โดยให้ความหมายตรงกับ proletariat แล้วตัดความหมายเดิมแต่ก่อนเก่าของคำไทยนี้ออกเสียสิ้น ... ทำไมคำว่า “โลกาภิวัตน์” ในความหมาย globalization จึงไม่ควรได้รับเกียรติทำนองเดียวกันจากคณะกรรมการชำระพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานเล่า ?”

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2537 : 250) ก็มีความคิดเห็นใกล้เคียงกันกับเกษียร เตชะพีระนี้ คือ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุลเห็นว่าเมื่อผู้บัญญัติศัพท์ได้ “กำหนด” ให้ศัพท์มีความหมายเป็นอย่างไรและคนใช้ภาษาเข้าใจกันดีแล้วก็ไม่ควรบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่เพราะศัพท์บัญญัติที่ได้ยืมสื่อความหมายหรือสื่อมโนทัศน์ได้ตรงทั้งสิ้น ดังกล่าวอ้างที่ว่า

“ด้วยเหตุผลดังนี้ ผู้เขียนจึงรู้สึกอึดอัดเมื่อเกิดการโต้เถียงว่าระหว่างศัพท์บัญญัติทั้งหลายอันได้แก่ โลกไร้พรมแดน โลกสันนิบาต โลกานูวัตน์ โลกัณตรานูวัตน์ และ โลกาภิวัตน์ ที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า globalization นั้น ศัพท์ใดจะสื่อความตรงกับศัพท์เดิมที่สุด ผู้เขียนเห็นว่าการโต้แย้งดังกล่าวเป็นเรื่องไม่จำเป็น ด้วยว่าเมื่อได้บัญญัติศัพท์ขึ้น ศัพท์บัญญัติที่ได้จึงควรสื่อมโนทัศน์ของคำที่ต้องการบัญญัติได้ทั้งสิ้น ดังนั้น ไม่ว่าจะ เป็น โลกไร้พรมแดน โลกานูวัตน์ โลกาภิวัตน์ หรือคำอื่น ๆ ก็ควรสื่อความได้ตรงกัน คือ หมายถึง globalization แต่เพียงประการเดียว”

แต่การให้ความหมายศัพท์บัญญัติในลักษณะ “กำหนดให้” นี้ก็มีผู้แสดงความไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ปรีชา ช้างขวัญยืน (2540 : 394) ได้แสดงความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับการบัญญัติศัพท์

ภาษาไทยว่า “โลกาภิวัตน์” แทน globalization เพราะสื่อความหมายไม่ตรง ดังคำกล่าวที่ว่า “ผมจึงเห็นว่า แปลคำนี้ว่า “โลกาภิวัตน์” ไม่น่าจะถูก คนที่ไม่รู้ว่าโลกาภิวัตน์แปลว่าอะไรคงไม่เดือดร้อน เพราะสำหรับ คนเช่นนั้น โลกาภิวัตน์ มีความหมายเท่ากับ x หรือสัญลักษณ์อะไรสักอย่างหนึ่ง จะแปล globalization ว่า โลกาภิวัตน์ หรือแปลว่า x ก็ไม่ต่างกันสำหรับคนไม่รู้ แต่คนที่รู้ว่า “โลกาภิวัตน์” คืออะไร เมื่อเอาคำนี้ไป แปล globalization ก็ต้องเดือดร้อนเพราะได้ยิน โลกาภิวัตน์ ที่ไรก็แปลเป็น globalization ไม่ได้สักที”

2.5.3 ลักษณะการบัญญัติศัพท์ในภาษาไทย

วิทยานิพนธ์ “การสร้างคำในสมัยรัตนโกสินทร์” ของ ลินดา วิชาดากุล (2528) และ “ศัพท์บัญญัติ ที่เกิดก่อนการตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน” ของเกื้อกมล พุกษประมุข (2532) พบว่า การบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทยมี 2 ลักษณะ คือ การบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการ และการบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการ ดังนี้

2.5.3.1 การบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการ

การบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การบัญญัติศัพท์หรือสร้างคำใหม่ขึ้นใช้อย่างไม่เป็นทางการ โดยคำที่บัญญัติขึ้นนั้นอาจบัญญัติจากการดูลักษณะเด่นหรือลักษณะสำคัญของสิ่งของที่นำมาใช้ เช่น พัดลม เรือดำน้ำ รถราง เป็นต้น โครงสร้างของคำที่สร้างขึ้นมักมีโครงสร้างเหมือนประสมคำ คือ เกิดจากการนำหน่วยคำอิสระกับหน่วยคำอิสระตั้งแต่สองหน่วยคำขึ้นไปมาประสมรวมเข้าด้วยกันทำให้เกิดคำใหม่ที่ยังมีเค้าความหมายเดิมอยู่

การบัญญัติศัพท์โดยวิธีการประสมคำในระยะการบัญญัติอย่างไม่เป็นทางการนี้แตกต่างจากการบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการในปัจจุบันตรงที่ส่วนใหญ่เป็นการบัญญัติคำจากคำไทยประสมกับคำไทย หรือคำไทยประสมกับคำต่างประเทศ มิได้มีรูปคำเป็นศัพท์ที่ตกแต่งหรือสมาสขึ้นมาจากศัพท์ภาษาบาลี สันสกฤตเช่น ในสมัยปัจจุบัน แต่การบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการนี้มีลักษณะเป็นศัพท์บัญญัติตรงที่คำที่สร้างขึ้นนั้นเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นจากการแปลศัพท์ภาษาต่างประเทศหรือเป็นคำที่เกิดจากการคิดตั้งคำใหม่ขึ้นใช้เรียกสิ่งของที่นำมาจากต่างประเทศ (ลินดา วิชาดากุล , 2528 : 185 - 188)

นอกจากนี้ เกื้อกมล พุกษประมุข (2532 : 169 – 170) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการนี้ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีบุคคลหรือหน่วยงานใดทำหน้าที่ในการกำหนดคำขึ้นประกาศใช้ คำที่บัญญัติขึ้นจะแพร่หลายและยอมรับกันเมื่อผู้ใช้ภาษานิยมใช้หรือยอมรับศัพท์นั้น หากผู้ใช้ไม่นิยมหรือไม่ยอมรับคำนั้นก็จะหายไปจากภาษาเอง ลักษณะการบัญญัติศัพท์อย่างไม่เป็นทางการมีลักษณะ ดังนี้

- 1 ใช้คำที่มีอยู่แล้วเรียกสิ่งของเครื่องใช้ใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
- 2 สร้างศัพท์จากลักษณะสิ่งของที่รับมาใช้ โดยใช้คำเก่าที่มีอยู่แล้วในลักษณะของคำประสม

- 3 สร้างศัพท์จากลักษณะการใช้งานของสิ่งของต่าง ๆ ในลักษณะของคำประสม
- 4 แปลความหมายศัพท์เดิมเป็นไทยแล้วสร้างคำไทยให้มีความหมายตรงกันขึ้นใช้แทน

2.5.3.2 การบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการ

การบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการ ได้แก่ การสร้างคำหรือบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้อย่างเป็นทางการโดยมีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านภาษาเป็นผู้บัญญัติคำใหม่ขึ้นเรียกหรือใช้แทน ศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นอย่างเป็นทางการนี้จะใช้วิธี “แปล” จากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งโดยตรง เช่น บัญญัติคำว่า “โทรทัศน์” และ “โทรเลข” โดยการแปลมาจากคำ television และ telegraph ตามลำดับ (ลินดา วิชาดากุล 2528 : 186 -187)

นอกจากนี้ เกื้อกมล พุกกะพรวณ (2532 : 170 – 203) ได้กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการพบหลักฐานว่ามีคณะผู้เชี่ยวชาญทางภาษาหรือผู้เชี่ยวชาญทางภาษาคงคนใดคนหนึ่งบัญญัติขึ้นและมีการประกาศใช้ ถ้าศัพท์ใดผู้ใช้ยอมรับ ศัพท์นั้นก็จะใช้ต่อกันมา แต่ถ้าไม่เป็นที่นิยมศัพท์นั้นก็จะเลิกใช้ไป

2.6 คำยืมและการบัญญัติศัพท์

การยืมคำหรือยืมภาษาเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกภาษาในโลก เพราะเมื่อชนชาติต่าง ๆ ติดต่อกันก็ยืมคำจากกันและกัน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544 : 1 – 2) กล่าวว่า การยืมคำและการบัญญัติศัพท์เป็นปรากฏการณ์ที่ควบคู่กันและเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นจนแทบแยกไม่ออก กล่าวคือ การยืมคำหรือการยืมศัพท์ คือ การรับคำศัพท์จากภาษาหนึ่งเข้าไปใช้ในอีกภาษาหนึ่งโดยคงเสียงไว้เกือบเหมือนภาษาเดิมหรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับระบบเสียงของภาษาผู้ยืม

การยืมศัพท์นั้นที่จริงแล้วมิได้เป็นการรับเอารูปทางภาษา หากแต่วัตถุประสงค์ที่แท้จริงอยู่ที่การรับเอาแก่นที่แสดงโดยความหมายของศัพท์และการยืมแก่นใหม่ก็คือการรับวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นการยืมศัพท์ก็คือการยืมวัฒนธรรมนั่นเอง ส่วนการบัญญัติศัพท์นั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการยืมศัพท์ กล่าวคือ บางสังคม เช่น สังคมไทยมีนโยบายรับเอาแต่แก่นที่สนหรือความหมายแต่ไม่รับรูปศัพท์เดิมและสนับสนุนให้ใช้คำในภาษาไทยเองจึงต้องสร้างคำหรือบัญญัติศัพท์ใหม่ให้เทียบเท่ากับคำยืม

2.6.1 การรับคำยืมในภาษาไทย

การรับคำยืมในภาษาไทยมีมานานแล้วเพราะสังคมไทยมีการติดต่อกับชาวต่างชาติติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตกาล (ประยูร ทรงศิลป์ , 2526 : 60 - 62) การติดต่อกันทำให้เกิดการรับความคิดใหม่ รับสิ่งใหม่จากกันและกัน ข้อนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดา ความสะดวกที่สุดอย่างหนึ่งในติดต่อสื่อสารระหว่างกันเกี่ยวกับสิ่งใหม่ ความคิดใหม่ คือ ยืมคำจากภาษาของกันและกัน

สังคมไทยในอดีต เมื่อได้ติดต่อกับประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกับอินเดีย จีน เขมร อังกฤษ ก็ได้หยิบยืมคำจากภาษาของประเทศนั้น ๆ ที่ได้ติดต่อด้วย เพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกันเป็นลำดับมา เช่น ยืมคำจากบาลีสันสกฤต ภาษาจีน ภาษาเขมร ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

พรชนง สำเภาเงิน (2540 : 1) กล่าวว่า คำยืมภาษาต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทยด้วยสาเหตุหลายประการ ขึ้นอยู่กับลักษณะความสัมพันธ์ที่สังคมไทยมีต่อสังคมอื่น เช่น คำยืมภาษาเขมรเข้ามาปะปนในภาษาไทยเนื่องจากไทยกับเขมรมีอาณาเขตใกล้เคียงกัน คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาปะปนในภาษาไทยเพราะสังคมไทยรับศาสนาและวรรณคดีจากอินเดีย ส่วนคำยืมภาษาอังกฤษนั้นเพราะไทยรับเอาวัฒนธรรมด้านความคิด วิทยาการ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากประเทศตะวันตก

ผลจากการยืมคำภาษาต่างประเทศเหล่านี้ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ร่ำรวยภาษามากสังคมหนึ่ง เป็นผลดีอย่างมากต่อการรับและถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534 : 91) ตรีว่า “ภาษาไทยของเรานี้เป็นภาษาที่ร่ำรวยมากอาจสามารถจะถอดแบบความเห็นของชาวยุโรปออกมาได้ดีเพราะมีคำที่หยิบยืมมาใช้ได้หลายทาง”

2.6.2 วิธีรับคำยืมในภาษาไทย

ผู้วิจัยพบว่ามีผู้กล่าวถึงการยืมและวิธีรับคำยืมในภาษาไทยไว้เป็นจำนวนมาก การยืมและวิธีการยืมเหล่านั้นแตกต่างกันบ้าง เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันบ้าง พอประมวลได้ ดังนี้

ดุฎฎิพร ชานีโรคสานต์ (2526 : 61 – 66) กล่าวถึงการยืมคำพอสรูปได้ว่าการยืมเป็นกลไกและกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลง การยืมแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การยืมโดยการแปลง การยืมชนิดนี้ ได้แก่ การยืมคำ เสียง โครงสร้างวลีหรือประโยค และการยืมความหมายจากภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทยโดยตรง โดยอาจมีการดัดแปลงเสียงไปบ้างเพื่อให้เหมาะแก่การออกเสียงในภาษาของตนหรือออกเสียงได้ง่าย หรืออาจไม่มีการดัดแปลงเสียงเลยก็ได้ เช่น คำว่า free เมื่อไทยยืมคำนี้มาใช้ในภาษาออกเสียงเป็น ฟี โดยตัดเสียง ร ที่ควบอยู่ออกเพื่อให้สอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทย

2. การยืมโดยการแปล การยืมชนิดนี้เกิดจากความต้องการหลีกเลี่ยงการยืมในข้อที่หนึ่ง คือ การยืมโดยการแปลงเนื่องจากเกรงว่าถ้ายืมแปลมากเกินไปจะทำให้ภาษาของตนเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม เช่น คำว่า telephone ในภาษาอังกฤษเกิดจากการรวมกันของ tele ที่มีความหมายว่า ไกล กับ phone ซึ่งมีความหมายว่า เสียง ในภาษาไทยใช้วิธีแปลศัพท์นี้โดยใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในการแปล คือ โทรศัพท์ ซึ่งเกิดจาก โทร ที่มีความหมายว่า ไกล รวมกับ ศัพท์ ซึ่งมีความหมายว่า เสียง

3. การยืมโดยการประสาน การยืมชนิดนี้เกิดจากการยืมส่วนที่เป็นความหมายหลักของคำในภาษาต่างประเทศแล้วนำมาเติมให้สมบูรณ์ด้วยหน่วยเสริมที่มีอยู่ในภาษาของตน

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2525 : 63 – 78) กล่าวถึงการยืมคำหรือยืมภาษา พอสรูปได้ว่า

1. คำยืม คำยืมแบบนี้มีลักษณะทางเสียงใกล้เคียงกันกับศัพท์เดิมในภาษาที่ยืมมา เช่นคำว่า เชียร์ (cheer) , คลัทช์ (clutch) , ฟุตบอล (football)

2. คำยืมปน เป็นคำประสมซึ่งประกอบด้วยคำไทยส่วนหนึ่งและคำยืมภาษาอังกฤษส่วนหนึ่ง คำไทยมักเป็นคำที่มีความหมายทั่วไปและคำยืมจะทำหน้าที่ประกอบให้มีความหมายหรือจำแนกชนิด เช่น คำว่า เสื้อเชิ้ต (shirt) , งานปาร์ตี้ (party)

3. คำยืมแปล คือ คำหรือวลีที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกชื่อสิ่งของ หรือ ความคิดซึ่งรับมาจากอีกวัฒนธรรมหนึ่ง แม้ว่าเมื่อแปลแล้วคำนั้นจะมีความหมายในภาษาของผู้ยืมหลายอย่างก็ตามแต่จะถือความหมายที่ตรงกับภาษาเดิม เช่น คำว่า “แขนขวา” ในภาษาไทยอาจหมายถึง แขนที่ไม่ใช่แขนซ้าย แต่หากคำนี้เป็นคำยืมแปลจะต้องหมายถึง ผู้ช่วยที่สำคัญและเชื่อถือไว้วางใจได้มากที่สุด ดังนั้น คำยืมแปลก็คือการแปลคำหรือสำนวนแบบตรงตัวแทนที่จะแปลเอาใจความนั่นเอง

4. การลากรูปให้เข้ากับภาพ เนื่องจากผู้พูดแปลเอาความหมายไม่ได้จึงมักแปลงเสียงเพื่อลากเข้าความให้แปลได้ เช่น ยากาแรต (cigarette) , ตะแล็บแท็ป (telegraph)

5. การสร้างคำใหม่ คำที่เกิดจากการยืมคำด้วยวิธีนี้ เป็นคำที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกวัตถุหรือความคิดใหม่ที่ได้รับมาแต่ไม่ได้คงความหมายของแต่ละหน่วยคำในภาษาของเจ้าของภาษาตรงกับความหมายของทุกหน่วยคำในภาษาของผู้ยืมจึงเปรียบได้กับการยืมแบบถอดความ เช่น เรือดำน้ำ (submarine) เครื่องดูดฝุ่น (vacuum cleaner)

6. การแทนที่ คือ การใช้คำในภาษาเดิมแทนคำที่มีอยู่แล้วในภาษาของผู้ยืม จะใช้กันแพร่หลายในหมู่ผู้มีการศึกษาดี เช่น บอส (boss) ใช้แทนคำว่า นายจ้างหรือผู้บังคับบัญชา , ออฟฟิศ (office) ใช้แทนคำว่า ที่ทำงาน

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2526 : 130 – 134) กล่าวถึงการยืมคำจากภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ในภาษาไทยว่ามี 3 ลักษณะพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การทับศัพท์ คือ การนำคำจากภาษาหนึ่งเข้าไปใช้ในอีกภาษาหนึ่งโดยตรง เช่น ฟรี โน้ต การยืมในลักษณะนี้มีลักษณะเด่น คือ พยายามรักษาเสียงไว้ให้เหมือนเสียงในภาษาเดิมที่ยืมมา แต่จะรักษาไว้ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความคล้ายคลึงของระบบเสียงของภาษาที่ให้ยืมและภาษาที่เป็นผู้ยืม

2. การแปลศัพท์ คือ การยืมความหมายของอีกภาษาหนึ่งมาใช้โดยการแปลความหมายของศัพท์ชนิดคำต่อคำ การแปลศัพท์นี้มักเป็นการแปลคำประสมหรือสำนวนการพูดเท่านั้นจะไม่เป็นคำศัพท์โดด ๆ เช่น weekend (สุดสัปดาห์) , birth control (คุมกำเนิด)

3. การยืมความหมาย คือ การยืมในลักษณะที่ต่างไปจากการแปลศัพท์ กล่าวคือ ไม่ใช่เป็นการแปลแบบคำต่อคำ แต่เป็นการยืมความหมายซึ่งเดิมไม่มีใช้อยู่ในภาษาเข้ามาใช้และสร้างคำขึ้นมาใหม่เพื่อใช้กับความหมายที่ยืมมา ส่วนมากการยืมความหมายนี้มักจะใช้กับศัพท์วิชาการต่าง ๆ เช่นคำว่า หน่วยเสียง ยืมความหมายมาจาก phoneme , ศาสตราจารย์ ยืมความหมายมาจาก professor

ประยูร ทรงศิลป์ (2526 : 191 – 197) กล่าวถึงวิธีการรับศัพท์ภาษาอังกฤษเข้ามาใช้ในภาษาไทยว่ามีอยู่ 3 ลักษณะ สรุปได้ ดังนี้

1. โดยวิธีการทับศัพท์ ในระยะเริ่มแรกใช้วิธีทับศัพท์แบบลากเข้าความ เช่น หันแตรบารนี (Henry Burney), น้ํามะเน็ด (lemonade) ต่อมาคนไทยเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น การออกเสียงคำทับศัพท์จึงใกล้เคียงภาษาเดิมมากขึ้น เช่น โปลิศ (police), สเตชั่น (station)

2. โดยวิธีการแปลศัพท์ เป็นการแปลความหมายศัพท์ที่มีอยู่เดิมในภาษาแบบคำต่อคำเกิดเป็นคำประสมในภาษาไทย การรับเข้ามาโดยวิธีนี้มักจะไม่เป็นคำศัพท์โดด ๆ เช่น war ship (เรือรบ) , sound wave (คลื่นเสียง)

3. โดยการยืมความหมาย การรับคำลักษณะนี้ไม่ได้เป็นการแปลศัพท์แบบคำต่อคำ แต่เป็นการยืมความหมายซึ่งเดิมไม่มีใช้อยู่ในภาษาเข้ามาและมาสร้างคำใหม่เพื่อใช้กับความหมายที่ยืมเข้ามา ประยูรเรียกการยืมแต่ความหมายนี้ว่าการบัญญัติศัพท์ และเรียกศัพท์ที่สร้างขึ้นว่าศัพท์บัญญัติ เช่น คำว่า bank (ธนาคาร) , speech (สุนทรพจน์)

เกื้อกมล พุกษประมุข (2532 : 20 - 34) พบว่า การยืมคำภาษาอังกฤษมาใช้ในภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับ “ศัพท์บัญญัติ” มี 3 ลักษณะ คือ

1. การยืมปน คำที่เกิดจากการยืมด้วยวิธีนี้เป็นคำประสม ซึ่งประกอบด้วยคำไทยส่วนหนึ่งและคำยืมภาษาอังกฤษส่วนหนึ่ง คำไทยและคำยืมอังกฤษนั้นอาจเป็นส่วนหลักหรือส่วนขยายของคำประสมก็ได้ เช่น ตู้เซฟ (safe) , รถแท็กซี่ (taxi)

2. การยืมแปล คำที่เกิดจากการยืมด้วยวิธีนี้มักเป็นคำที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกสิ่งของหรือความคิดซึ่งรับมาจากอีกวัฒนธรรมหนึ่งโดยการแปลความหมายของศัพท์เดิมในภาษาที่ยืมมาแบบคำต่อคำเกิดเป็นคำประสมในภาษาไทย บางครั้งจะไม่แปลศัพท์ตรง ๆ แต่จะมีการแก้ไขดัดแปลงบ้าง เช่น โรงรับจำนำ ยืมแปลมาจาก pawnshop , กระโจมนไฟ ยืมแปลมาจาก lighthouse

3. การสร้างคำใหม่ คำที่เกิดจากการสร้างคำด้วยวิธีนี้มักเป็นคำที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกวัตถุตามลักษณะหรืออาการที่เห็นเด่นชัด การยืมคำแบบนี้มิได้คงความหมายของแต่ละหน่วยคำในภาษาที่ถูกยืมให้ตรงกับความหมายของทุกหน่วยคำในภาษาของผู้ยืมจึงเปรียบได้กับการแปลแบบถอดความ เช่น กุญแจมือสร้างแทน handcuff

การยืมคำทั้ง 3 ลักษณะนี้ เกื้อกมลกล่าวว่า เป็น “ศัพท์บัญญัติ” ทั้งสิ้นเพราะเป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อใช้เรียกสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีคำเรียกมาก่อนในภาษาไทย (เกื้อกมล พุกษประมุข , 2532 : 253)

2.7 หลักเกณฑ์การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ผู้มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานไว้กับการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยจนได้รับการยอมรับว่าเป็น “บิดาแห่งการบัญญัติศัพท์” ได้วางหลักเกณฑ์หรือแนวทางกว้าง ๆ ใน การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้ 3 ขั้นตอน ดังสรุปได้จากคำกล่าวของจางงัก ทองประเสริฐ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน (2534 : 95) ที่ว่า

“ขั้นที่หนึ่ง ต้องหาคำไทย ๆ เสียก่อน เช่น abrasion ก็บัญญัติว่า “การครูด , การเสียดสี” ถ้าหากเห็นว่าถ้าใช้คำไทยแล้วอาจจะยาวเกินเยื่อไป ไม่สมกับที่จะเป็นศัพท์บัญญัติที่ควรจะเป็นคำที่กะทัดรัดอย่างนี้ก็ต้องใช้มาตรการต่อไป

ขั้นที่สอง พยายามหาคำจากภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเป็นภาษากลุ่มของภาษาไทยและคำที่จะเอามาบัญญัติใช้นั้นจะต้องเป็นคำที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและออกเสียงได้ง่าย ถ้าได้คำที่มีเสียงใกล้เคียงกับศัพท์ภาษาอังกฤษด้วยยิ่งดี เช่น Communication บัญญัติว่า “คมนาคม”

ขั้นที่สาม ถ้าหากไม่สามารถนำมาตรการทั้งสองนั้นมาใช้ได้อย่างเหมาะสมก็ต้องทับศัพท์ไปก่อนจนกว่าจะหาคำอื่นได้เหมาะสม เช่น Physics ทับศัพท์ว่า “ฟิสิกส์”

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540 : 174 – 175) กล่าวว่าหลักการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยมิได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เท่าที่สังเกตจากศัพท์บัญญัติที่ใช้ในปัจจุบัน พอจะสรุป ดังนี้

1. ใช้คำที่เข้าใจง่ายสำหรับคนไทยทั่วไป หมายความว่าหากมีคำไทยซึ่งฟังดูเหมาะสมแล้วก็ให้ใช้โดยไม่ต้องใช้คำบาลีสันสกฤต เช่น คำว่า “ภาวะสองภาษา” หรือ “ภาวะหลายภาษา”
2. หากหาคำไทยที่เหมาะสมไม่ได้ ให้ใช้คำบาลีสันสกฤตสร้างเป็นศัพท์ขึ้นได้
3. หากเป็นคำประสมซึ่งประกอบด้วยคำโดดหลายคำผู้บัญญัติศัพท์สามารถใช้คำไทยผสมภาษาบาลีหรือสันสกฤตได้แต่ต้องเรียงคำแบบไทย เช่น คำว่า “soil science” บัญญัติว่า “ศาสตร์ของดิน” หรือ “ศาสตร์ว่าด้วยดิน”
4. ศัพท์บัญญัติไม่ควรยาวเกินเยื่อเหมือนวลีหรือประโยค ควรฟังดูกะทัดรัดถึงแม้ว่าจะเป็นคำประสม เช่น “วิทยากร” ซึ่งนิยมใช้ในปัจจุบันย่อมดีกว่า “ผู้ให้ความรู้” หรือ “ผู้ที่ได้รับเชิญมาบรรยาย”

อย่างไรก็ตาม อมราได้ตั้งข้อสังเกตว่าหากเปิดพจนานุกรมศัพท์บัญญัติปัจจุบันจะพบศัพท์บัญญัติจำนวนไม่น้อยยาวรุ่มร่ามจนดูเหมือนเป็นวลีหรือประโยค ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บัญญัติศัพท์ไม่สามารถหาคำที่สั้นกะทัดรัดได้จึงจำเป็นต้องใช้คำผสมแบบไทยซึ่งยาวจนเกือบเป็นคำอธิบายศัพท์หรืออาจเป็นเพราะผู้บัญญัติศัพท์ไม่นิยมคำสั้นที่ฟังดูเป็นศัพท์เฉพาะจนเกินไป เช่น กิริยาสะท้อนในการกระพริบตา (wink reflex) การวิเคราะห์เชิงก่อกัมมันตภาพรังสี (activation analysis)

สุจิตรา กลิ่นเกษร (2538 : 41 - 45) กล่าวถึงหลักเกณฑ์การบัญญัติศัพท์ภาษาไทยว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเพื่อให้เป็นแนวทางในการบัญญัติศัพท์ทุกสาขาวิชาไว้ 2 ประการ คือ การคิดคำขึ้นใหม่และการทับศัพท์ ดังนี้

1. การคิดคำขึ้นใหม่ คำศัพท์ภาษาต่างประเทศศัพท์ใดที่อาจแปลงเป็นภาษาไทยได้ความบริบูรณ์เท่ากันก็ให้แปลงเป็นภาษาไทย หากไม่มีคำไทยที่มีความหมายเหมือนกันก็ให้หาคำไทยมาผูกขึ้นเพื่อให้มีความหมายเหมือนกับคำศัพท์ต่างประเทศนั้น หรือคำศัพท์ภาษาต่างประเทศศัพท์ใดแปลงมาเป็นภาษาไทยไม่ได้ความบริบูรณ์เท่ากันอาจแปลงเป็นภาษาบาลีหรือสันสกฤตที่มีใช้อยู่แล้วในภาษาไทย

2. การทับศัพท์ ศัพท์ภาษาต่างประเทศศัพท์ใดไม่อาจแปลงโดยการคิดคำขึ้นใหม่ได้ก็ให้บัญญัติใช้ตามศัพท์ของภาษาต่างประเทศนั้น ๆ โดยเขียนทับศัพท์เป็นภาษาไทยตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาต่างประเทศของราชบัณฑิตยสถาน

บทที่ 3

หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

ปัจจุบันมีการศึกษาค้นคว้าวิชาปรัชญากันอย่างแพร่หลายในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและในกลุ่มผู้สนใจทั่วไป เมื่อมีการศึกษาค้นคว้าวิชานี้มากขึ้นก็มีความต้องการนำศัพท์วิชาการในด้านนี้มาใช้มากขึ้นเพราะตำราที่อาศัยค้นคว้านั้นส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อจัดความขาดแคลนศัพท์วิชาการด้านปรัชญาและช่วยให้ผู้วิจัยค้นคว้าเข้าใจตำราทางปรัชญาได้รวดเร็วขึ้นกว่าเดิม สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถานจึงมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาขึ้น (สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง , 2524 : คำนำ)

ในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศให้เป็นศัพท์บัญญัติปรัชญาภาษาไทย คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน¹ กล่าวชี้แจงว่าการบัญญัติศัพท์ปรัชญาได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการบัญญัติศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยแห่งราชบัณฑิตยสถาน คือ

“ขั้นแรก ต้องพิจารณาความหมายของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศนั้น ๆ ว่ามีความหมายตามรูปศัพท์อย่างไรและมีความหมายนิยมใช้อย่างไร แล้วคิดผูกคำใหม่ขึ้นจากคำในภาษาไทยให้มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุดและออกเสียงได้เหมาะสมกันด้วย ถ้าคิดหาคำในภาษาไทยไม่ได้ ขั้นที่ 2 ต้องคิดหาคำในภาษาบาลี – สันสกฤตที่มีใช้ในภาษาไทยแล้วหรือที่คนไทยคุ้นเคยอยู่ แต่ถ้ายังคิดหาคำในภาษาบาลี – สันสกฤตที่เหมาะสมไม่ได้ ขั้นที่ 3 ต้องทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : (8) - (9))

แต่เมื่อศึกษาข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมดของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ผู้วิจัยพบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา มีหลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ปรัชญา นอกเหนือจากที่ได้กล่าวชี้แจงไว้เป็นลำดับขั้นข้างต้นนั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่ามีความหมายอย่างไรบ้าง

ขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีใช้ก่อนแล้วในภาษาไทย แต่ถ้าไม่มีหรือหาคำเทียบที่เหมาะสมไม่ได้

ขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำภาษาไทยหรือคำภาษาบาลี – สันสกฤตที่มีในภาษาไทย

แต่ถ้าคิดผูกคำขึ้นมาใหม่แล้วแต่สื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม

ขั้นที่สี่ ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

จะเห็นว่าหลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์กล่าวชี้แจงไว้ นั้นมีเพียง 3 ขั้นตอน แต่เมื่อผู้วิจัยศึกษาข้อมูลศัพท์ทั้งหมดแล้วพบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา

¹ ต่อจากนี้ผู้วิจัยจะเรียกสั้น ๆ ว่า “คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา”

มีหลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ทั้งหมด 4 ขั้นตอนโดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการ “เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย” เพิ่มเข้ามาอีกหนึ่งหลักเกณฑ์ หลักเกณฑ์และวิธีการในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาแต่ละขั้นตอนนั้นมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ขั้นที่หนึ่ง – พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ

ในการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ประการแรก คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาต้องพิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ² ก่อนว่าศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศศัพท์นั้นมีความหมายทางปรัชญาอย่างไรบ้าง ทั้งความหมายตามรูปศัพท์และความหมายนิยมใช้ ดังนี้

3.1 ความหมายตามรูปศัพท์

ความหมายตามรูปศัพท์ คือ ความหมายโดยพยัญชนะ ได้แก่ ความหมายที่เป็นอย่างเดียวกับความหมายตามรากศัพท์ที่คำนั้น ๆ มีหรือสื่อความหมายอยู่ เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “อรรถวิภาค”

“อรรถวิภาค” เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นจากการย่อ “อรรถ” ที่มีความหมายว่า “เนื้อเรื่อง , ความหมายเนื้อความ” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 996) เข้ากับ “วิภาค” ที่มีความหมายว่า “การแบ่ง , การจำแนก” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 839) ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ “ทศิตยาตปฺปฺริสสมาส” แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “การจำแนกซึ่งเนื้อความ”

เมื่อนำศัพท์ว่า “อรรถวิภาค” มาใช้สื่อความหมายเป็นศัพท์บัญญัติปรัชญา “อรรถวิภาค” มีความหมายว่า “การวิเคราะห์ความหมายของคำที่คลุมเครือเพื่อหาคำหรือวลีที่มีความหมายชัดเจนมาใช้แทน” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 38) จะเห็นว่าความหมายศัพท์ปรัชญา “อรรถวิภาค” ยังคงมีความหมายตามเดิมอยู่ คือ ความหมายตามรูปศัพท์

3.2 ความหมายนิยมใช้

ความหมายนิยมใช้ คือ ความหมายโดยนัย ได้แก่ ความหมายที่แปรเปลี่ยนไปจากเดิมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้คำ ไม่ได้เป็นอย่างเดียวกันกับความหมายตามรากศัพท์ที่คำนั้น ๆ มีหรือสื่อความหมายอยู่ แต่จะเปลี่ยนไปตามกาละ เทศะ ปริบท หรือ การกำหนดของผู้บัญญัติศัพท์ เช่น คำว่า “วิญญาณ” ในศัพท์ปรัชญาว่า “วิญญาณโลก” (world soul)

² “ภาษาต่างประเทศ” ในที่นี้ คือ ภาษาตะวันตก ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน ภาษากรีก เป็นต้น (สุนทร ฌ รังษี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545)

“วิญญาณ” ตามรูปศัพท์มีความหมายว่า “ความรู้อย่างแจ่มชัด” เกิดจากการย่ออุปสรรค “วิ” ที่มีความหมายว่า “วิเศษ, แจ่ม, ต่าง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2523 : 833) เข้ากับ “ญาณ” ที่มีความหมายว่า “ความรู้, ปัญญา, วิชาที่ยังรู้” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2523 : 357) ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ “อุปสรรคบุพพกะ อัปยธิภาสมาส”

แต่เมื่อนำคำนี้มาใช้ในภาษาไทยและในบริบทของศัพท์บัญญัติปรัชญา “วิญญาณ” มีความหมายว่า “สิ่งซึ่งควบคุมความเป็นไปของโลกเหมือนกับจิตหรือวิญญาณของแต่ละบุคคลที่ควบคุมความเป็นไปในชีวิตของคนนั้น” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : 123) จะเห็นว่าความหมายของคำว่า “วิญญาณ” ได้เปลี่ยนไป ไม่ได้มีความหมายตามรากศัพท์ว่า “ความรู้อย่างแจ่มชัด” อีกต่อไป

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ปรัชญาทั้งหมดที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาบัญญัติขึ้น ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาเกือบทั้งหมดมีความหมายหรือได้รับการบัญญัติขึ้นให้มีความหมายตามรูปศัพท์ หรือ ความหมายโดยพยัญชนะ เช่น ศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่า “innate idea”

“innate idea” มีความหมายทางปรัชญาว่า “มโนภาพที่มีอยู่ในจิตมาแต่เกิด” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : 56) คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาคิดผูกคำขึ้นมาใหม่เพื่อสื่อความหมายนี้ได้ศัพท์ว่า “สชาติกมโนภาพ” (สชาติก + มโนภาพ) ที่ตามรูปศัพท์มีความหมายว่า “มโนภาพที่มีมาพร้อมกับการเกิด” ซึ่งตรงกับความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ

หลังจากคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ เทียบความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศกับคำเดิมที่มีใช้อยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยว่ามีคำในภาษาไทยคำใดบ้างหรือไม่ที่มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันพอจะเทียบเคียงกับความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศได้ ถ้าหากว่ามีก็นำคำนั้นมาเทียบและกำหนดลงไปให้แน่นอนว่าเป็นศัพท์บัญญัติปรัชญา

ขั้นที่สอง – เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย

เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย คือ การบัญญัติศัพท์ปรัชญาโดยใช้คำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยมาสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ คำเดิมในภาษาไทยนั้นจะเป็นคำภาษาไทย คำภาษาเขมร คำภาษาบาลี คำภาษาสันสกฤต หรือภาษาอื่นใดก็ได้ที่มีอยู่ในภาษาไทย จะมีโครงสร้างคำเป็นคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพ้อง คำสมาส กลุ่มคำ ก็ได้ หรือจะได้รับการบัญญัติขึ้น สร้างขึ้นโดยคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย อาจารย์สอนปรัชญา หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก็ได้

นอกจากหนังสือภาษาไทยที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาถือว่าเป็นหนังสือที่ใช้ “ประกอบในการเก็บศัพท์ บัญญัติศัพท์ และนิยามศัพท์” คือ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524³ (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : (10)) แล้ว ผู้วิจัย

³ ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยจะเรียกสั้น ๆ ว่า “พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา”

พบว่าคำเดิมที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ประชุณานำมาเทียบและกำหนดเป็นศัพท์บัญญัติประชุณานั้นมีที่มาจากแหล่งอื่นอีก 2 แหล่ง คือ

1. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493⁴
2. คำราวิชาการทางประชุณาที่ตีพิมพ์ก่อนปีพุทธศักราช 2524⁵

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ประชุณาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย คือ ในพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 , พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา และ คำราวิชาการทางประชุณา ผู้วิจัยพบทั้งหมด 374 ศัพท์ จำแนกออกได้เป็น 7 ชนิดตามลักษณะการปรากฏและโครงสร้างของศัพท์บัญญัติประชุณาแต่ละศัพท์ คือ คำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพสน คำสมาส กลุ่มคำ และ ประโยค ดังนี้

3.1 คำเดี่ยว

คำเดี่ยว คือ คำคำเดี่ยวโดด ๆ ที่ปรากฏอยู่ตามลำพังและมีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง คำเดี่ยวนี้อาจมีจำนวนพยางค์เพียง 1 พยางค์หรือมากกว่านั้นก็ได้ เช่นศัพท์บัญญัติประชุณาว่า “แบบ , ดี , คำ , แก่น” มี 1 พยางค์ “โหลก , ชนิด , สมอง , โหลก” มี 2 พยางค์ เป็นต้น⁶

ผู้วิจัยพบศัพท์ประชุณาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและเป็นคำเดี่ยวนี้นี้ 55 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 2 ประเภทตามที่มาของคำเดี่ยวแต่ละคำ คือ คำเดี่ยวภาษาไทย และ คำเดี่ยวภาษาต่างประเทศ ดังนี้

3.1.1 คำเดี่ยวภาษาไทย

คำเดี่ยวภาษาไทย คือ คำที่ปรากฏอยู่โดด ๆ ตามลำพัง มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นคำภาษาไทย⁷ เช่น ศัพท์ประชุณาว่า “ดี” เป็นคำเดี่ยว มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นคำภาษาไทย

⁴ ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยจะเรียกสั้น ๆ ว่า “พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493”

⁵ ต่อจากนี้ไป ผู้วิจัยจะเรียกสั้น ๆ ว่า “คำราวิชาการทางประชุณา”

⁶ คำเดี่ยวนี้อาจเรียกรวมว่า “คำมูล” หรือ “คำโดด” (เกื้อกมล พกฤษประมุค , 2532 : 37)

⁷ คำว่า “คำภาษาไทย” ผู้วิจัยหมายถึงคำในภาษาไทยที่ไม่ได้เป็นคำภาษาเขมร , คำภาษาบาลี , คำภาษาสันสกฤต , คำภาษาตะวันตก และ คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย (คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย คือ คำที่กลายรูปจากคำภาษาบาลีหรือสันสกฤตแท้มาเป็นคำภาษาไทยแล้วแต่ยังคงเค้าพอให้สังเกตเห็นได้ว่าเป็นคำภาษาบาลีหรือสันสกฤต การกลายรูปนั้นอาจเกิดจากการตัดเสียง การเพิ่มเสียง และ การกลายเสียง ก็ได้ เช่นคำว่า ประจักษ์ , ปรากฏ , ปัจจุบัน)

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย และเป็นคำเดี่ยวภาษาไทยนี้ 10 ศัพท์ จากพจนานุกรม ปี พ.ศ. 2493 ดังนี้

ดี	ลักษณะของคุณสมบัติที่เหมาะสมตรงกันข้ามกับความชั่ว , งาม
แบบ	ฉบับ , แผ่น , ตัวอย่าง , คำรา , รูป
แก่น	เนื้อแท้ , หลัก , ประธาน , เนื้อไม้แข็งและมีสีเข้มอยู่ภายใน
ค่า	คุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง , ราคา
สมอง	เรียกส่วนที่อยู่ภายในกะโหลกศีรษะ ; โดยปริยายหมายความว่าปัญญา
โพลก	โชค , โอกาส , เรียกคะแนนเสียงทนายโชคดีร้ายสิ่งต่าง ๆ
ชนิด	อย่าง , แผนก
ระดับ	พื้นเสมอกันตลอด , เครื่องวัดความเสมอของพื้น , ปลูกัด , แต่ง
ลำดับ	การเรียงกันไว้ให้เป็นระเบียบตามตำแหน่ง , เรียงถัด ๆ กันไป
ระเบียบ	ความเรียบร้อย , แบบแผน , แถว , แนว , ลำดับที่จัดให้เข้ากัน

3.1.2 คำเดี่ยวภาษาต่างประเทศ

คำเดี่ยวภาษาต่างประเทศ คือ คำที่ปรากฏอยู่โดด ๆ ตามคำฟัง มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นคำภาษาต่างประเทศ⁸ เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “ญัตติ” เป็นคำเดี่ยว มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นคำภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาบาลี (Davids , 1925 : 287)

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและเป็นคำเดี่ยวภาษาต่างประเทศนี้ 45 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 2 ภาษา คือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ดังนี้

3.1.2.1 ภาษาบาลี

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและเป็นคำเดี่ยวภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาบาลีนี้ 8 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 ดังนี้

กิริยา	อาการ , การกระทำ
อัตตา	ตน

⁸ คำว่า “คำภาษาต่างประเทศ” ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงคำภาษาเขมร , คำภาษาบาลี , คำภาษาสันสกฤต และ คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย เท่านั้น (ดูคำอธิบาย “คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย” ที่เชิงอรรถหน้า 32)

บุญ	เครื่องชำระสันดาน , ความดี , กุศล , ความสุข
จิต	ใจ
วัตถุ	สิ่ง , ข้อความ , เรื่อง
สัจจะ	ความจริง
จารีต	ความประพฤติ , ธรรมเนียม , ประเพณี , ความประพฤติที่ดี
ญัตติ	คำประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจของสงฆ์ , ข้อเสนอเพื่อลงมติ

3.1.2.2 ภาษาสันสกฤต

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและเป็นคำเดียวภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาสันสกฤตนี้ 8 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 5 ศัพท์และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 3 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

กรรม	การ , การกระทำ , การงาน , กิจ
กุศล	สิ่งดี , สิ่งที่ชอบ , บุญ , ฉลาด
ศักยภาพ	อาจ , สามารถ
เทศะ	ประเทศ , บ้าน , ต่างถิ่น
วรรณะ	สี , ผิว , ชนิด , เพศ

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“อาตมัน - soul”

“อาตมัน (soul) คือ จีวาตมันและปรมาตมันหรืออิศวร ปรมาตมันเป็นยอดและถือว่าเป็นผู้สร้างโลก มีอยู่เป็นนิรันดร์และแผ่ซ่านอยู่เสมอซึ่งเป็นรากฐานแห่งปรากฏการณ์ทางวิญญาณ อาตมันมีอยู่ 2 ชนิด” (พระมหาสนั่น กมโล , ปรัชญาอินเดีย , 2504 : 85)⁹

“พรหมัน – Brahman”

“ในคัมภีร์อถรรพเวท ทั้งสัตและอัสตต่างก็มีพรหมัน (Brahman) เป็นบ่อเกิดด้วยกันทั้งคู่ ปัญหา

⁹ “ข้อความที่ปรากฏในหนังสือ” (ชื่อผู้แต่ง , ชื่อตำราวิชาการทางปรัชญา , ปีที่ตีพิมพ์ : เลขหน้า)

เรื่องสัต , อสัตเหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่นักศาสนาทั้งหลายถกเถียงกันมานานแล้ว” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาประยุกต์ ชุต อินเดีย , 2514 : 314)

“สัต - Being”

“สัต (Being) สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ ปรัชญาบางสำนักถือว่ามีสัตชนิดที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่แปรสภาพ เป็นนิรันดร์” (ปรีชา ช่างขวัญยืน , ปรัชญากรีก , 2514 : 214)

อนึ่ง ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย และเป็นคำเดืวภาษาต่างประเทศนี้ 29 ศัพท์ที่มีที่มาร่วมกัน คือ ทั้งจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 28 ศัพท์และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 1 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

ภาวะ	ความมี , ความเป็น
พลัง	กำลัง
ชั้น	กอง , พวก , หมวด , ส่วนหนึ่ง ๆ ของรูปกับนามที่แยกออกเป็น 5 กอง
กฎ	ข้อกำหนด , ข้อบัญญัติ , ระเบียบการที่เป็นไปตามธรรมชาติ
กรรม	คนมั่งมี , พ่อเรือน
กาย	ตัว
เท	ตัว
เหตุ	สิ่งหรือเรื่องที่ทำให้เกิดผล , เค้ามูล , ความคิดหาเหตุผล
เกณฑ์	กำหนด , หมาย , หลักบังคับ
ผล	ความงอกงาม , กำไร , ประโยชน์ที่ได้ , สิ่งที่เกิดจากเหตุ
ธาตุ	สิ่งที่เป็นต้นเดิม , สิ่งที่เป็นมูลเดิม
สาระ	แก่น , เนื้อแท้ , แข็ง , ส่วนสำคัญ , ข้อใหญ่ใจความ
พาหิระ	ภายนอก
อินทรีย์	ความรู้สึก , ประสาท , หน้า
อินทรีย์	อำนาจ , กำลัง , ความเป็นใหญ่
มายา	การล่อลวง , ความไม่จริง
สมาธิ	ความตั้งมั่นแห่งจิต
มัชฌิม	ท่ามกลาง , กลาง
วิถี	สาย , แนว , ถนน , ทาง
วิธี	ทำนองหรือหนทางที่จะกระทำ , แบบ , กฎ , เกณฑ์

นาม	ใหม่ ใช้เป็นคำหน้าสมาส
พหู	ปัญญา, ปัญญาเครื่องรู้
พจน์	คำพหู, ถ้อยคำ
กาล	เวลา, คราว, ครั้ง, หน
บาป	ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย
สากล	ทั่วไป, ทั้งหมด, ทั้งสิ้น
อันตะ	เขต, แดน, ปลายทาง, ที่จบ, ที่สุด, ความตาย
เทวดา	หมู่เทพ, พวกชาวสวรรค์

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“อันติมะ – ultimate”

“ปรัชญา คือ วิทยาการค้นหาว่าอะไรเป็นความจริงอันติมะอยู่นั่นเอง คำว่า อันติมะ มีรากศัพท์มาจากแหล่งเดียวกับ ultimate แปลเป็นไทยได้ว่า “ที่สิ้นสุด” คือหมายความว่าไม่สามารถค้นหาต่อไปได้อีก” (สมัคร บุรราวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 2)

3.2 คำประสม

พระยาอุปทิศศิลปสาร (2511 : 60) กล่าวถึงคำประสมว่า คือ คำที่เอาคำมูลมาประสมกันเข้าตั้งเป็นอีกคำหนึ่ง เช่น คำมูล “แม่” กับ “น้ำ” รวมกันเข้าเป็นคำประสมว่า “แม่น้ำ” หมายความว่าทางน้ำใหญ่ คำมูล “แสง” กับ “อาทิตย์” รวมกันเป็นคำประสมว่า “แสงอาทิตย์” ชื่อชนิดหนึ่ง แต่ถ้าไม่รวมเป็นคำเดียวกัน เช่น “แสง” ก็คำหนึ่ง แปลว่ารัศมี และ “อาทิตย์” ก็อีกคำหนึ่ง แปลว่าดวงตะวันตามเดิม เช่นนี้ไม่นับว่าเป็นคำประสม นับว่าเป็นคำมูล 2 คำที่เรียงอยู่ติดกันซึ่งเรียกว่า “วลี”

พระวรวงศ์วิสิฐ (2505 : 79) กล่าวถึงคำประสมไว้ สรุปได้ว่า คือ คำที่เกิดจากการนำคำที่มีอยู่แล้วมาประสมกัน เมื่อประสมกันแล้วความหมายอาจจะเปลี่ยนไปบ้าง แต่ก็ยังมีเค้าความหมายเดิมอยู่ เช่น “หางเสือ” มีความหมายว่า “ส่วนที่ใช้สำหรับบังคับทิศทางของเรือ” เค้าความหมายเดิม คือ ส่วนท้ายของสัตว์หรือสิ่งอื่น และคำประสมต้องมีความหมายเพียงหนึ่งร่วมกันและจะแยกกันเป็น 2 คำไม่ได้

บรรจบ พันธุเมธา (2525 : 108) กล่าวว่า คำประสม คือ คำที่มีคำ 2 คำหรือมากกว่านั้นมาประสมกันเข้าเป็นคำใหม่อีกคำหนึ่ง คำที่ประสมกันเข้าเป็นคำใหม่นี้ แต่ละคำไม่ได้มีความหมายคล้ายกันอย่างคำซ้อน ความหมายสำคัญอยู่ที่คำต้น ส่วนคำที่ตามมาเป็นคำขยาย

เบญจมาศ บางอัน (2529 : 41 – 42) กล่าวว่า คำประสม คือ คำที่เกิดจากการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบกัน คำประสมแต่ละคำจะต้องมีส่วนประกอบ 2 ส่วน แต่ละส่วนนั้นอาจเป็นหน่วยคำอิสระหน่วยคำเดียวหรือเป็นหน่วยคำอิสระที่ประกอบกันเป็นกลุ่มคำ

หรือคำประกอบก็ได้ ส่วนประกอบแต่ละส่วนจะต้องทำหน้าที่ร่วมกันเป็นคำคำเดียวกันซึ่งเป็นคำที่มีความหมายใหม่ที่ยังมีเค้าความหมายเดิม

เกื้อกมล พุกกะพรวณ (2532 : 45 – 46) กล่าวว่า คำประสม คือ คำที่ประกอบหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไป ทั้งนี้คำประสมแต่ละคำต้องมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนหลักกับส่วนขยาย หรือส่วนหลักกับส่วนหลัก ส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้นอาจเป็นหน่วยคำอิสระหรือเป็นหน่วยคำอิสระหรือไม่อิสระประกอบกันขึ้นเป็นคำประกอบชนิดใดชนิดหนึ่งหรือกลุ่มคำก็ได้ ส่วนประกอบทั้ง 2 ส่วนนั้นจะทำหน้าที่ร่วมกันโดยทำให้คำประสมนั้นมีความหมายใหม่ ซึ่งยังคงมีเค้าความหมายเดิมของหน่วยคำนั้น ๆ อยู่ด้วย

ในวิทยานิพนธ์นี้ “คำประสม” คือ “คำที่เกิดจากการประสมคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปเข้าด้วยกันโดยคำที่นำมาประสมกันนั้นต้องไม่มีความหมายเหมือนกัน โกล้เคียงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน จะเป็นคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน หรือ คำสมาส ก็ได้ จะเป็นคำในภาษาใดภาษาหนึ่งก็ได้ คำเหล่านั้นเมื่อประสมกันแล้ว คำที่อยู่ข้างหน้าทำหน้าที่เป็นคำหลัก คำที่ตามมาทำหน้าที่เป็นคำขยายและสื่อความหมายใหม่ร่วมกัน ซึ่งความหมายนั้นอาจใกล้เคียงหรือต่างจากความหมายของคำเดิมก็ได้ และในคำประสมต้องไม่มีคำไวยากรณ์¹⁰ ชนิดใด ๆ แทรกอยู่” เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “ภาวะอิสระ”

“ภาวะอิสระ” เป็นคำประสมที่เกิดจากการประสมคำเดี่ยวภาษาบาลี - สันสกฤต “ภาวะ” ที่มี ความหมายว่า “ความเป็น” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 686) เข้ากับคำเดี่ยวภาษาบาลี “อิสระ” ที่มี ความหมายว่า “เป็นใหญ่ , เป็นใหญ่ในตัวเอง , เป็นไทยแก่ตัวเองไม่ขึ้นกับใคร” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 1031) “ภาวะ” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำหลัก “อิสระ” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็น คำขยาย ในคำประสม “ภาวะอิสระ” ไม่มีคำไวยากรณ์ชนิดใด ๆ แทรกอยู่ และเมื่อสื่อความหมายใหม่ คือ ความหมายในทางปรัชญาที่สื่อความหมายร่วมกัน คือ ความหมายว่า “ภาวะที่แสดงถึงความเป็นอิสระแก่ ตน คือ ดำเนินไปโดยตัวเอง ตรงกันข้ามกับภาวะอนิสสร” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 11)

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและเป็น คำประสมนี้ทั้งหมด 64 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 10 ประเภทตามลักษณะและ โครงสร้างคำที่ประสมกัน คือ คำเดียวกับคำเดียว , คำเดียวกับคำซ้อน , คำเดียวกับคำพยาน , คำเดียวกับคำสมาส , คำประสมกับคำเดียว คำประสมกับคำสมาส , คำพยานกับคำเดียว , คำสมาสกับคำประสม , คำสมาสกับคำพยาน และ คำสมาส กับคำสมาส ดังนี้

¹⁰ “คำไวยากรณ์” คือ คำที่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็น “ส่วนของประโยค” ตามลำพังในประโยคเริ่ม ได้ จะต้องทำหน้าที่นั้น ๆ ร่วมกับคำหลัก แบ่งเป็น 2 จำพวก คือ คำขยายและคำเชื่อม คำขยายมี 2 ชนิด คือ 1. คำขยายนาม เช่น คำลักษณะนาม คำลงท้าย และ 2. คำขยายกริยา เช่น คำช่วยหลังกริยา คำกริยาวิเศษณ์ และ คำเชื่อมมี 3 หมวด คือ 1. คำเชื่อมนาม 2. คำเชื่อมอนุพากย์ และ 3. คำบุพบท (วิจิตรพันธ์ ภาณุพงศ์ , 2528 : 77 – 78)

3.2.1 คำเดียวกับคำเดียว

คำเดียวกับคำเดียว คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดียว เช่นเดียวกัน คำเดียวนั้นอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีสันสกฤตไทย หรือ ภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ทั้งหมด 30 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 6 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 6 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 18 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

มันสมอง	เรียกส่วนที่อยู่ภายในสมอง มีลักษณะนุ่ม ๆ เป็นลูกคลื่น
เงื่อนใจ	ข้อที่ไขความ
กฎหมาย	กฎที่ตราขึ้นหรือเนื่องจากประเพณีซึ่งมีค่าบังคับ
ศักดิ์สิทธิ์	ขลัง
เจตจำนง	ความตั้งใจมุ่งหมาย
ซึมทราบ	รู้ละเอียด

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

มวลรวม – aggregate	ภาวะอิสระ – autonomy
กำหนดรู้ – perceive	รับรู้ - perceive
ชั้นชน – class	ลัทธิคอมมิวนิสต์ – communism

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“ทุนนิยม – capitalism”

“ในศตวรรษที่ 18 นี้ ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ได้เร่งรัดตัวเข้ามาแล้ว เคียงคู่ไปกับทุนนิยม (capitalism) ซึ่งกำลังเกิดขึ้นในยุโรป” (สมัคร บุราวาศ , ปัญญาวิวัฒน์ , 2495 : 311)

“คุณค่า – value”

“ปัญหาข้อใหญ่ก็คือที่ว่าคุณค่า (value) มีหรือไม่มีอย่างไร มันมีอยู่ได้ด้วยตนเอง หรือว่ามีอยู่ต่อเมื่อมีมนุษย์เป็นผู้กำหนดไว้ระหว่างกันเอง” (สมัคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 16)

“ลัทธิสโตอิก – stoicism”

“ปรัชญาของลัทธิสโตอิก (stoicism) สำนักปรัชญาฝ่ายสโตอิกเกิดในกรีกโบราณราว ๆ สิ้นศตวรรษ ... ชื่อของสำนักนี้ได้จากคำกรีกว่า stoe” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 269)

“สามัญสำนึก – common sense”

“พวกสังนิยมทำการหักล้างปรัชญาจิตนิยม โดยอ้างว่าจิตนิยมนั้นเข้ากันไม่ได้กับทั้งสามัญสำนึก (common sense) และวิทยาศาสตร์ ทั้งเข้าไม่ได้กับญาณวิทยา (epistemology)” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 962 - 963)

“ข้อความ – statement”

“เราเรียกว่าถ้อยคำหรือข้อความ (statement) คำพูดที่จัดว่าเป็นนั้นได้แก่คำรายงาน ความคิดเห็น” (พระภิกษุวิบูลย์ , รวมคำบรรยายวิชาตรรกวิทยา เล่ม 1 , 2506 : 3)

“บทแย้ง – antithesis”

“สสารเป็นบทแย้ง (antithesis) คือ เป็นตัวมากระทบหรือมากระทำต่อจิตเหมือนตัวบวกหรือตัวลบของเลขคณิต” (อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2514 : 133)

“ลัทธิซินิก – cynicism”

“ครูคนแรกของซินิกคือกราดิสแห่งลัทธิซินิก (cynicism) ครูคนที่สองคือสคิลโปซึ่งเป็นคู่แข่งขันของดิมอสทีนีส นักพูดเอกของกรีก” (ส. ธรรมยศ , บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ ภาค 1 , 2485 : 41)

“ลัทธิมาร์กซิสต์ – Marxism”

“ชาร์ท ... มีส่วนช่วยให้ฝรั่งเศสปลดปล่อยแอลจีเรียให้เป็นอิสระ ลัทธิการเมืองที่ชาร์ทสนใจเป็นพิเศษ คือ ลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxism)” (พินิจ รัตนกุล , ปรัชญา , 2515 : 32)

“หลักการ – principle”

“1. อารมณ์หรือความรู้สึก (impulse) หมายถึงสภาพของจิตใจในทางดีและร้าย เช่น ความโกรธ สงสาร เห็นใจ ความรัก 2. หลักการ (principle) เช่น ถ้ามีคนได้รับความลำบากมาขอความช่วยเหลือ” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 275)

“ตัวเชื่อม – copula”

“เราต้องแยกเนื้อหาออกเป็นภาคประธานและภาคแสดงซึ่งเชื่อมกันด้วยตัวเชื่อม (copula) ซึ่งจะเชื่อมแบบรับหรือปฏิเสธก็ได้” (กิรติ บุญเจือ , ตรรกวิทยาสัญลักษณ์เบื้องต้น , 2518 : 45)

“พระวจนะ – Logos”

“พระวจนะ (Logos) คำนี้เดิมในภาษากรีกแปลว่าคำพูดตามธรรมดา เซราคลิตุสเป็นคนแรกที่ใช้คำนี้ในความหมายว่าบ่อเกิดแห่งปรัชญา นักปรัชญาอีกหลายท่านได้ขบคิดที่มาของปรัชญา” (กิรีติ บุญเจือ , แก่นปรัชญากรีก , 2520 : 19)

“ภาวะจริง – actuality”

“ขณะที่เราหยิบเมล็ดมะม่วงเม็ดหนึ่งเสียบลงไปบนดิน สิ่งที่อยู่ในมือเราขณะนั้นเป็นสิ่งที่โดย ภาวะจริง เป็นเมล็ดมะม่วงแต่แม้ว่าสภาพจริงของมันในขณะนั้นคือเมล็ดมะม่วง” (วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และ ความหมายของชีวิต , 2520 : 36)

“ภาวะแฝง – latency”

“คือ เมล็ดมะม่วง มันก็ไม่ใช่เป็นเพียงแค่นี้ มันยังมีสิ่งอื่นอีกด้วยในเวลาเดียวกัน แต่ความเป็นสิ่งอื่นด้วยนี้ยังอยู่ใน ภาวะแฝง เมื่อ 5 ปีที่แล้วสิ่งที่อยู่ในมือเรา” (วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และ ความหมายของชีวิต , 2520 : 36)

“สิ่งสากล – universal”

“การอนุมาน ตามตรรกะของนยาจะไม่ใช่กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่จาก สิ่งสากล (universal) ไปสู่ สิ่งเฉพาะ (particular) หรือจากสิ่งเฉพาะไปสู่ สิ่งสากล” (สุนทร ฌ รังมี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 118)

“สิ่งเฉพาะ – particular”

“การอนุมาน ตามตรรกะของนยาจะไม่ใช่กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่จาก สิ่งสากล (universal) ไปสู่ สิ่งเฉพาะ (particular) หรือจากสิ่งเฉพาะไปสู่ สิ่งสากล” (สุนทร ฌ รังมี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 118)

“พลังวิริยะ – conatus”

“เราได้พบแล้วว่าพื้นฐานของชีวิตจิตได้แก่แรงกระตุ้นหรือความอยาก หรือตามที่เรายัญญูศัพท์ให้ใหม่ว่า พลังวิริยะ (conatus)” (กิรีติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 387)

“ชะตากรรม – destiny”

“แม้คำว่า เสี่ยง (chance) ถ้าหากเรายังเสียดายคำนี้กันอยู่ ก็ยังใช้ได้ดีกว่าคำว่า ชะตากรรม (destiny) คำว่า เสี่ยง นี้มีเรื่องพัวพันให้คนฟังรู้สึกกลัวอยู่มาก จึงทำให้คนจำนวนมากมีอคติต่ออนิยัตินิยม” (กิรีติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 254)

“ข้อมูล – data”

“ในทำนองนี้สิ่งที่เรามั่นใจได้ก่อนอื่นทั้งหมด ไม่ใช่ข้อความหรือความสัมพันธ์ (logical constructions) แต่เป็นข้อมูล (data) ซึ่งประกอบขึ้นเป็นข้อความประมาณ (logical statement)” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 154)

3.2.2 คำเดียวกับคำซ้อน

คำเดียวกับคำซ้อน คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน คำเดี่ยวนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำซ้อนอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำซ้อน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 ดังนี้

ข้อเท็จจริง ข้อความแห่งเหตุการณ์ที่เป็นมาหรือที่เป็นอยู่ตามจริง

3.2.3 คำเดียวกับคำพยาน

คำเดียวกับคำพยาน คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยาน คำเดี่ยวนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำพยานอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูล 1 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ตัวกระทำ – agent”

“อะเวอโรอิสเห็นว่ามีความเป็นอยู่ 3 ชนิด เป็นสุดโต่งเสีย 2 ชนิด และเป็นกลาง ๆ เสียหนึ่งชนิด ความมีเป็นประการแรกเกิดจากตัวกระทำ (agent) ประกอบด้วยสาร” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง , 2511 : 185)

3.2.4 คำเดียวกับคำสมาส

คำเดียวกับคำสมาส คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส คำเดี่ยวนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำสมาสอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 13 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 1 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 10 ศัพท์ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

รัฐศาสตร์ การท่องเที่ยวในโลก คือ การเวียนตายเวียนเกิด

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

พวกปฏิกิริยา – reactionary คติสุขารมณ์ – hedonism

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“เรื่องปรัมปรา – myth”

“เราพอจะเข้าใจได้ว่า ในช่วงซึ่งหัวหน้าชาติวงศ์ที่ตายถูกยกขึ้นเป็นเทพเจ้านั้นจะเกิดเทพนิยายหรือเรื่องปรัมปรา (myth) ขึ้น” (สมักร บุราวาศ , ปัญญาวิวัฒน์ , 2495 : 324)

“สิ่งสัมบูรณ์ - the Absolute”

“พระองค์ไม่ทรงมีความสนใจต่อสิ่งใดที่เกิดขึ้นในโลก ในฐานะเป็นสิ่งสัมบูรณ์ (the Absolute) จุดสนใจของพระองค์ย่อมอยู่ที่สิ่งสัมบูรณ์...” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 300)

“ข้อสมมติ – assumption”

“พวกครูโรงเรียนหรือสกอเถลีสติกส์เหล่านี้มีข้อคิดอันผิดพลาดและสร้างข้อสมมติ (assumption) อันไม่ถูกต้องไว้มากหลายเกี่ยวกับธรรมชาติ” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 343)

“ภาวะเอกรูป – uniformity”

“ความป่าเถื่อนเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น คือ เป็นส่วนที่ทวีความปວคร้าวแห่งการก่อตั้งสมาคมที่สมบูรณ์แบบตามวิถีทางของตน สงบอยู่ในภาวะเอกรูป (uniformity) ของศาสนาที่ตนนับถือ” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง , 2511 : 66)

“กฏธรรมชาติ – natural law”

“กฏมีอยู่ 3 ชนิดด้วยกัน คือ กฏธรรมชาติ (natural law) เช่น ในเรื่อง “กฏธรรมชาติทั้งหลาย” ของจักรวาล 1. กฏสวรรค์ เช่น ที่ได้เปิดเผยอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล 1. และกฏที่มนุษย์สร้างขึ้น...” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง , 2511 : 252)

“บทสังเคราะห์ – synthesis”

“เฮเกิลเอาคำว่าบทชั้น (thesis) บทแย้ง (antithesis) และบทสังเคราะห์ (synthesis) มาใช้กับกระบวนการนี้” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง , 2511 : 360)

“จิตสัมบูรณ์ – absolute mind”

“วิทยากรรม (dialectic) แห่งความคิดในจิตตรงกับวิทยากรรมของความแท้จริงหรือจิตสัมบูรณ์ โครงสร้างของความคิดตรงกับโครงสร้างของจิตสัมบูรณ์ (absolute mind)” (อมร โสภณวิเศษฐ์ วงศ์ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2514 : 25 – 26)

“ค่านิยม – value”

“เรื่องของค่านิยม (value) แสดงออกมาอย่างเดียวกับหลักของปัจเจกภาพ นั่นคือความพยายามเข้าถึงเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 329)

“รูปนिरนัย – syllogism”

“ถ้าหวนไปนึกถึงตรรกวิทยาทั่วไป ... จะเห็นได้ว่ากฎทั้ง 5 ข้อของรูปนिरนัย (syllogism) นั้นยังไม่ได้มีการพิสูจน์กันเลย” (กิรติ บุญเจือ , ตรรกวิทยาสัญลักษณ์เบื้องต้น , 2518 : 7)

“ชะตานิยม – fatalism”

“โลกทรรศน์แบบพหุนิยมเช่นนี้หาได้ทำให้ปรัชญาของเจมส์ตกอยู่ในทุตรสนนิยม (pessimism) วิมตินิยม (scepticism) หรือ ชะตานิยม (fatalism) แต่ประการใดไม่” (กิรติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 187)

3.2.5 คำประสมกับคำเดี่ยว

คำประสมกับคำเดี่ยว คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำมีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้วเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดี่ยว คำประสมนั้นอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม และคำเดี่ยวอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศ ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูล 2 สัพพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“เจตจำนงเสรี – free will”

“ในทางอภิปรัชญาทัศนะของคนกลุ่มนี้ก็คือจิตนิยม จินตนิยม เจตจำนงเสรี ในทางทฤษฎีความรู้ก็คือเหตุผลนิยม”(วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลกและความหมายของชีวิต , 2520 : 75)

“ประสบการณ์นิยม – empiricism”

“ต่อไปเราจะพิจารณาอีกทัศนะหนึ่งซึ่งมีความเห็นตรงกันข้ามกัน นั่นคือ สำนักประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม (empiricism)” (วิทช์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, 2520 : 108)

3.2.6 คำประสมกับคำสมาส

คำประสมกับคำสมาส คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้วเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส คำประสมและคำสมาสนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสมและคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 2 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ข้อความวิเคราะห์ – analytic statement”

“ความจริงจึงมีได้ 2 นัย คือ ความจริงตามนัยตรรกวิทยา ... และจริงตามนัยประสบการณ์... ข้อความจึงมีได้ 2 ชนิด คือ ข้อความวิเคราะห์ (analytic statement) ซึ่งมีความจริงตามนัยตรรกวิทยา” (กิริติ บุญเจือ, แก่นปรัชญาปัจจุบัน, 2522 : 42)

“ข้อความสังเคราะห์ – synthetic statement”

“ความจริงจึงมีได้ 2 นัย คือ ความจริงตามนัยตรรกวิทยา ... และจริงตามนัยประสบการณ์ ข้อความจึงมีได้ 2 ชนิด คือ ข้อความวิเคราะห์ ... และ ข้อความสังเคราะห์ (synthetic statement) ซึ่งมีความจริงตามนัย” (กิริติ บุญเจือ, แก่นปรัชญาปัจจุบัน, 2522 : 42)

3.2.7 คำพยานกับคำเดี่ยว

คำพยานกับคำเดี่ยว คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยานเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดี่ยว คำพยานอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำพยาน และคำเดี่ยวอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“กระบวนการ – process”

“ในความคิดของเฮราคลิตุส สากลโลกหรือเอกภพเป็น กระบวนการ (process) ชั่วเนรันตรของการเกิดขึ้นมา และการเสื่อมสูญลงไป” (สมัคร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 263)

3.2.8 คำสมาสกับคำประสม

คำสมาสกับคำประสม คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสม คำสมาสและคำประสมนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาสและคำประสม

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“คตินิยมเจตจำนง – voluntarism”

“คตินิยมเจตจำนง (voluntarism) ที่เหนือเหตุผลนี้ทางด้านตรรกศาสตร์ได้พัฒนาถึงที่สุดในสมัยของวิลเลียม” (งานคําทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, 2514 : 587)

3.2.9 คำสมาสกับคำพยาน

คำสมาสกับคำพยาน คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยาน คำสมาสและคำพยานนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาสและคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ปรัชญาการเมือง – political philosophy”

“การนี้ เรามีปรัชญาโดยเฉพาะเรียกว่าสังคมปรัชญาหรือปรัชญาการเมือง (social or political philosophy) ในเรื่องนี้ก็มีเศรษฐกิจเข้าไปพัวพันด้วย” (สมักร บुरาวาส, วิชาปรัชญา, 2497 :18)

3.2.10 คำสมาสกับคำสมาส

คำสมาสกับคำสมาส คือ คำประสมที่เกิดจากการประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเช่นกัน คำสมาสนี้อาจมีโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 12 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 10 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

คตินิยมปรมาณู – atomism

ปรัชญาสังคม – social philosophy

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“ตรรกศาสตร์สัญลักษณ์ – symbolic logic”

“ในผลงานดั้งเดิมเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ของท่าน แต่ในสมัยนี้ท่านได้รับความยกย่องในงานด้าน ตรรกศาสตร์สัญลักษณ์ (symbolic logic) มาก” (จันงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, 2514 : 369)

“อรรถประโยชน์นิยม – utilitarianism”

“ที่กล่าวอย่างนี้เพราะสำหรับอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) การกระทำในปัจจุบันจะถูกหรือผิด อนาคตเป็นเครื่องตัดสิน เพราะถือเอาผลของการกระทำเป็นเครื่องตัดสิน” (พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, 2517 : 274)

“ปรากฏการณ์นิยม – phenomenism”

“สิ่งดังกล่าวใช้ได้กับปรากฏการณ์เท่านั้น ใช้กับสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ไม่ได้ ฉะนั้น ลัทธิของค่านี้น่าด้วยสิ่งที่เรารู้จึงมีชื่อว่า ปรากฏการณ์นิยม (phenomenism)” (พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, 2517 : 109)

“อติปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism”

“อติปรากฏการณ์นิยม (epiphenomenalism) เป็นคำที่บางคนใช้เรียกสสารนิยมแบบหนึ่ง คำนี้ ฮักซ์เลย์ใช้เป็นคนแรก” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 200)

“อุปกรณ์นิยม – instrumentalism”

“พฤติกรรมปรับตัวเช่นนี้แหละเรียกได้ว่ามีการไตร่ตรอง ... เพราะฉะนั้น จิตจึงเป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต เพราะเหตุนี้ บางคนจึงเรียกปฏิบัตินิยมทำนองนี้ว่าเป็น อุปกรณ์นิยม (instrumentalism)” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 208)

“ปรากฏการณ์วิทยา – phenomenology”

“ปรัชญาสาขาใหญ่ที่เนื่องมาจากทฤษฎีเกิสต์ลัตต์มีลักษณะใกล้เคียงกันกับ ปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ของฮุสเซอร์ล (Husserl) และสำนักศิษย์อันมีต้นกำเนิดอย่างน้อยเป็นบางส่วนจากจิตวิทยา” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 211)

“คุณสมบัติปฐมภูมิ – primary quality”

“ดังเช่นเกี่ยวกับประสบการณ์หลอน เกี่ยวกับความจริงและความหลงผิด เกี่ยวกับการแยก

คุณสมบัติปฐมภูมิ (primary quality) ออกจากคุณสมบัติทุติยภูมิ (secondary quality) เรายกยได้ยนิมามากแล้ว” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 288)

“คุณสมบัติทุติยภูมิ – secondary quality”

“ดังเช่นเกี่ยวกับประสบการณ์หลอน เกี่ยวกับความจริงและความหลงผิด เกี่ยวกับการแยกคุณสมบัติปฐมภูมิ (primary quality) ออกจากคุณสมบัติทุติยภูมิ (secondary quality) เรายกยได้ยนิมามากแล้ว” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 288)

“ประโยชน์นิยม – utilitarianism”

“2. ปฏิบัตินิยมจึงมีลักษณะเป็นพหุนิยมและเจตจำนงนิยมด้วย มีแนวโน้มไปในทางอนิยัตินิยม (indeterminism) นามนิยม (nominalism) และประโยชน์นิยม (utilitarianism)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 298)

“จิตนิยมสัมบูรณ์ - absolute idealism”

“เหตุผลอันนี้เป็นเหตุผลที่คัดค้านปรัชญาจิตนิยมสัมบูรณ์ (absolute idealism) ด้วยเหตุผลที่ว่าแม้จะมีความชั่วช้อยู่ในโลกมากมายเพียงก็ตาม ปรัชญาจิตนิยมสัมบูรณ์ก็หาถูกระทบกระเทือนไม่” (สกต นิลวรรณ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2522 : 199)

3.3 คำซ้อน

พระยาอนุমানราชชน (2514 : 208 - 209) กล่าวว่า คำซ้อน คือ คำเต็ม 2 คำซึ่งต่างเสียงกันแต่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาควบให้ซ้อนกัน เช่น ใหญ่โต เล็กน้อย รักใคร่ หยาบคาย บ้านเรือน คำควบคู่เหล่านี้แต่ละคู่เป็นคำไทยเดิมที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันที่นำมาควบเข้าคู่กันเป็นส่วนใหญ่เพื่อไขความในอีกคำหนึ่งให้ชัดเจน ... คำที่นำมาซ้อนนั้นอาจเป็นคำยืมจากภาษาอื่น เช่น คำเขมร คำบาลีและสันสกฤต เป็นต้น เพื่อขยายความหมายคำยืมภาษาอื่นนั้นให้เข้าใจขึ้น เช่น จิตใจ คำ จิต เป็นคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตซ้อนกับคำ ใจ ซึ่งเป็นคำไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำซ้อนมากกว่า 2 คำ คือ คำซ้อน 2 คู่ เช่น เก็บหอมรอมริบ เป็นต้น คำซ้อนชนิดนี้จะมุ่งความไพเราะของเสียงเป็นสำคัญ

รัชฎาพรรณ เศรษฐวัฒน์ (2517 : 15) กล่าวว่า คำซ้อน คือ คำที่มีหน่วยคำ 2 หน่วยคำซึ่งต่างเสียงกันแต่มีความหมายประจำคำเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาควบให้ซ้อนกันเพื่อไขความอีกคำหนึ่งให้ชัดเจนขึ้น คำซ้อนบางคู่อาจจะเป็นคำไทยเดิม บางคู่เป็นคำไทยกับคำต่างประเทศ บางคู่เป็นคำต่างประเทศ บางคู่เป็นคำไทยกับคำต่างถิ่น คำซ้อนบางคู่อาจขยายเป็น 4 คำหรือ 4 พยางค์ก็ได้

บรรจบ พันธุเมธา (2525 : 81) กล่าวว่า คำซ้อน คือ คำที่มีคำเดียว 2 คำอันมีความหมายหรือเสียงคล้ายกัน โกล้เคียงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันซ้อนเข้าคู่กัน เมื่อซ้อนแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้นแม้ว่าบางคำความหมายใหม่จะไม่แปลกไปกว่าความหมายเดิมนัก

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2530 : 12 – 14) กล่าวว่า คำซ้อน คือ คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน หรือ เป็นไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนคู่กัน หากหน่วยคำที่นำมาซ้อนกันนั้นมีความหมายตรงกันข้ามหรือไม่มีความหมายไม่จัดว่าเป็นคำซ้อน

เกื้อกมล พุกษประมุข (2532 : 124) กล่าวว่า คำซ้อน คือ คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนคู่กัน คำที่นำมาซ้อนกันนี้อาจเป็นคำไทยกับคำไทยหรือคำไทยกับคำภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาบาลี สันสกฤตหรือภาษาอังกฤษก็ได้

ในวิทยานิพนธ์นี้ “คำซ้อน” คือ “คำที่เกิดจากการนำคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมาซ้อนเข้าด้วยกันโดยคำแต่ละคำที่นำมาซ้อนกันนั้นต้องมีความหมายเหมือนกัน โกล้เคียงกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันจะเป็นคำภาษาใด ๆ ก็ได้ จะเป็นคำเดียวหรือคำผสมก็ได้ เมื่อซ้อนกันแล้วความหมายใหม่ที่ได้อาจไม่ต่างจากความหมายของคำเดิม และในคำซ้อนต้องไม่มีคำไวยกรณ์¹¹ แทรกอยู่” เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “แท้จริง”

“แท้จริง” เป็นคำซ้อนที่เกิดจากการซ้อนคำเดี่ยวภาษาไทย “แท้” ที่มีความหมายว่า “จริง , ไม่ปลอม” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 475) เข้ากับคำเดี่ยวภาษาไทย “จริง” ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “แท้” คือ “แน่ , แท้ , ไม่กลับเป็นอย่างอื่น” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 275) ในคำซ้อน “แท้จริง” ไม่มีคำไวยกรณ์แทรกอยู่ และความหมายใหม่ที่ได้อาจไม่ต่างจากความหมายของคำเดิม คือ “ที่มีอยู่จริง , ที่เป็นอย่างนั้นแท้จริง” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 97)

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย และเป็นคำซ้อนนี้ 11 ศัพท์ จำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทตามที่มาของคำที่ซ้อนกันอยู่ คือ คำภาษาไทยกับคำภาษาไทย , คำภาษาไทยกับคำภาษาต่างประเทศ , คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาไทย และ คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาต่างประเทศ ดังนี้

3.3.1 คำภาษาไทยกับคำภาษาไทย

คำภาษาไทยกับคำภาษาไทย คือ คำซ้อนที่เกิดจากการซ้อนคำภาษาไทยเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำภาษาไทยเช่นเดียวกัน ตามหลักของคำซ้อน

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 6 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 4 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 2 ศัพท์ ดังนี้

¹¹ ความหมาย “คำไวยกรณ์” ได้ที่เชิงอรรถหน้า 37

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

สอดคล้อง	พ้องกัน , ประสานกัน
ถ้อยคำ	คำที่กล่าว
แท้จริง	จริงทีเดียว , ถูกต้อง
เด็ดขาด	เฉียบขาด , ไม่กลับกลอก , ว่าอย่างใดทำอย่างนั้น

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“ตัวตน – self”

“มนุษย์เข้าใจว่าในตัวคนเรามีวิญญาณสิงอยู่ เป็นสิ่งแทนตัวผู้^{นั้น}ที่เรียกว่าตัวตน (self) ในยามหลับสิ่งนี้จะออกจากร่างไป และจะกลับมาเข้าร่างเมื่อตื่นขึ้น” (สมักร บุรราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 51)

“จุดหมายปลายทาง – end”

การปฏิบัติทั้ง 7 ขั้นนั้นเป็นเพียงวิธีการ (means) หรือหลักปฏิบัติที่ส่งต่อกันโดยลำดับ เหมือนการก้าวขึ้นบันได 7 ขั้น ส่วนขั้นที่ 8 หรือสมาธินั้นเป็นจุดหมายปลายทาง (end)” (สุนทร ณ รั้งมี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 195)

3.3.2 คำภาษาไทยกับคำภาษาต่างประเทศ

คำภาษาไทยกับคำภาษาต่างประเทศ คือ คำซ้อนที่เกิดจากการซ้อนคำภาษาไทยเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำภาษาต่างประเทศตามหลักของคำซ้อน คำภาษาต่างประเทศนั้นอาจเป็นคำภาษาเขมร คำภาษาบาลี คำภาษาสันสกฤต คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย หรือ คำภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูล 1 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 ดังนี้

แก่นสาร สิ่งที่ตั้งมั่นถาวร

3.3.3 คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาไทย

คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาไทย คือ คำซ้อนที่เกิดจากการซ้อนคำที่เป็นคำภาษาต่างประเทศเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำภาษาไทยตามหลักของคำซ้อน คำภาษาต่างประเทศนั้นอาจเป็นคำภาษาเขมร คำภาษาบาลี คำภาษาสันสกฤต คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย หรือ คำภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูล 2 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“เทพเจ้า – god”

“เมื่อพูดถึงเทพเจ้า (god) แล้วข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะพระองค์ทรงมีอยู่จริงหรือไม่ หรือไม่ทราบว่า พระองค์ทรงเหมือนอะไร มีหลายสิ่งหลายอย่างที่คิดกันไม่ให้อธิบายพระองค์” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ , 2514 : 312)

“วิถีทาง – means”

“มันได้หลุดพ้นจากธาตุทั้ง 2 นี้แล้ว มันได้กระโดดขึ้นสู่ระดับใหม่ มีวิถีทาง (means) ความเป็นไปและคุณภาพที่เป็นของตนเอง” (วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และ ความหมายของชีวิต , 2520 : 144)

3.3.4 คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาต่างประเทศ

คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาต่างประเทศ คือ คำซ้อนที่เกิดจากการซ้อนคำที่เป็นคำภาษาต่างประเทศเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำภาษาต่างประเทศเช่นเดียวกันตามหลักของคำซ้อน คำภาษาต่างประเทศนั้นอาจเป็นคำภาษาเขมร คำภาษาบาลี คำภาษาสันสกฤต คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย หรือคำภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษากรีก ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 2 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 1 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 1 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

เหตุการณ์ เรื่องที่เกิดขึ้น

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“สมเหตุสมผล – valid”

“เรื่องของการโต้เถียงแบบอนุมาน (deductive argument) นี้เราใช้คำเทคนิค 2 คำ คือ สมเหตุสมผล (valid) กับ ไม่สมเหตุสมผล” (พระกวีวรรณ , รวมคำบรรยายวิชาตรรกวิทยา เล่ม 1 , 2506 : 58)

3.4 คำพยาน

เสาวรัตน์ ดาราวงษ์ (2520 : 12 - 14) กล่าวว่า คำพยาน คือ คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำ 2 หน่วยคำ หรือมากกว่า 2 หน่วยคำขึ้นไป และหน่วยคำดังกล่าวนี้จะต้องมีหน่วยใดหน่วยหนึ่งหรือทุกหน่วยเป็นหน่วยคำไม่อิสระ

ลินดา วิชาดากุล (2528 : 19) กล่าวว่า คำพยาน คือ คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำไม่อิสระผสมกับหน่วยคำไม่อิสระ หรือ คำที่ประกอบด้วยหน่วยคำไม่อิสระผสมกับหน่วยคำอิสระ และหน่วยที่นำมาผสมนั้นต้องเป็นหน่วยคำที่มีความหมาย หน่วยที่ไร้ความหมายไม่จัดว่าเป็นหน่วยพยาน

เกื้อกมล พุกขประมุข (2532 : 135) กล่าวว่า คำพยาน คือ คำที่สร้างขึ้นด้วยการนำหน่วยคำไม่อิสระผสมกับหน่วยคำไม่อิสระ หรือการนำหน่วยคำไม่อิสระผสมกับหน่วยคำอิสระ และหน่วยคำดังกล่าวต้องเป็นหน่วยคำที่มีความหมาย

ในวิทยานิพนธ์นี้ “คำพยาน” คือ “คำที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระ¹² เข้ากับหน่วยคำอิสระ¹³ หรือหน่วยคำไม่อิสระอย่างน้อย 1 หน่วยคำ โดยหน่วยคำไม่อิสระนั้นต้องไม่มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเอง ปรากฏอยู่ตามลำพังไม่ได้ ต้องอิงอาศัยหน่วยคำอิสระเท่านั้น หน่วยคำอิสระจะเป็นคำเดี่ยว คำซ้อน คำประสม คำพยาน คำสมาส หรือ กลุ่มคำ ก็ได้ และความหมายของคำพยานที่ได้ต้องไม่ต่างจากความหมายเดิมของหน่วยคำอิสระ” เช่น ศัพท์ปรัชญาว่า “การเนรมิต”

“การเนรมิต” เป็นคำพยานที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระ “การ-” ที่ไม่มีความหมายสมบูรณ์ในตัวเองและปรากฏอยู่ตามลำพังไม่ได้ เข้ากับหน่วยคำอิสระ “เนรมิต” ที่เป็นคำสมาส มีความหมายว่า “สร้าง , แปลง , ทำ , บันดาลให้เป็นขึ้นมีขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 515) และความหมายใหม่ที่ได้ไม่ต่างไปจากความหมายของ “เนรมิต” คือความหมายว่า “การใช้อำนาจฤทธิ์หรืออิทธิหารบันดาลให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งบังเกิดขึ้นโดยฉับพลัน” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 24)

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและเป็นคำพยานนี้ทั้งหมด 39 ศัพท์ แบ่งเป็น 6 ประเภทตามลักษณะและโครงสร้างคำที่หน่วยคำไม่อิสระไปผสมอยู่ คือ หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว , หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม , หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน หน่วยคำไม่อิสระกับคำพยาน , หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส และ หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ ดังนี้

¹² หน่วยคำไม่อิสระ (Bound Morpheme) คือ หน่วยคำที่ไม่สามารถปรากฏได้ตามลำพัง จะต้องประกอบเข้ากับหน่วยคำอื่นซึ่งอาจจะเป็นหน่วยคำไม่อิสระด้วยกันหรือเป็นหน่วยคำไม่อิสระก็ได้ (วิจินต์ ภาณุพงศ์ , 2530 : 8) เช่น หน่วยคำไม่อิสระ “นัก-” ในคำว่า “นักเรียน” เป็นต้น

¹³ หน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) คือ หน่วยคำที่ปรากฏได้ตามลำพัง และอาจปรากฏกับหน่วยคำอิสระด้วยกันหรือหน่วยคำไม่อิสระก็ได้ (วิจินต์ ภาณุพงศ์ , 2530 : 8) เช่น หน่วยคำอิสระ “ปิ่น” “ปัก” และ “หทัย” ในคำว่า “ปิ่นปักหทัย” เป็นต้น

3.4.1 หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว

หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว คือ คำผสมที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำเดี่ยว ตามหลักของคำผสม คำเดี่ยวนั้นอาจเป็นคำภาษาไทย หรือคำภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีสันสกฤตไทย ภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูล 9 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ความบังเอิญ – chance”

“เขาปฏิเสธความบังเอิญ (chance) และถือว่าเป็นข้อสมมติ (fiction) ซึ่งคนที่ไม่รู้จักการเกี่ยวพันของเหตุผลในปรากฏการณ์ต่าง ๆ มักนำมาอ้างในทางการเมือง” (สมัคร บุรวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 266 - 267)

“ความอยาก – appetite”

“สิ่งเร้าบางอย่างทำให้เกิดความพอใจ (pleasure) ร่างกายของเราก็ตอบสนองด้วยความอยาก (appetite)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 76)

“ความรู้สึก – feeling”

“เวทนาคือความรู้สึก (feeling) รับรองวิญญาณที่เกิดแต่ละดวงว่าใจเราชอบหรือไม่ชอบ หรือวางเฉยหรือเป็นการตัดสินเทียบกับรสนิยม” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น 2512 : 92)

“ความดี – good”

“ความงามก็คือความจริง ความจริงก็คือความงาม แต่นักปรัชญาค้นคว้าหาทางที่จะรวมความจริง ... ความดี (good) และความงาม ... เข้าด้วยกัน” (พระทักษิณคณาธิกร , ปรัชญา , 2517 : 27)

“ความเชื่อ – belief”

“ความเชื่อ (belief) ได้แก่ ความรู้โดยสัญชาตญาณเป็นหน่วย ๆ เช่น ดันไม้นี้ ภูเขานั้น แม่น้ำโน้น บ้านหลังนี้ โต๊ะตัวนั้น เก้าอี้ตัวโน้น ฯลฯ” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญากรีก , 2520 : 59)

“ความรู้ – knowledge”

“ภคัทคีตาเป็นปรัชญาที่ประสานกรรม (action) ความภักดี (devotion) ความรู้ (knowledge) เข้าด้วยกัน ตามทรรศนะแห่งภคัทคีตามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยสติปัญญา” (สุนทร

ณ รังษี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 35)

“ความสำนึก – consciousness”

“ปัญหาเรื่องจิต เราอยากจะรู้ว่าจิตคืออะไร ต่างกับวิญญาณ (soul) หรือไม่ แล้วที่ความสำนึก (consciousness) อัจฉา (self) ... เหล่านี้เป็นอะไร” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 54)

“ความสุข – happiness”

“สิ่งที่เราเห็นมาแล้วในประวัติของทฤษฎีจริยศาสตร์ ได้มีผู้เสนอหลักการดังกล่าวนี้ไว้มากมาย หลายสถาบันด้วยกัน คือ ความพึงพอใจ (pleasure) ความสุข (happiness) สัจจพัฒนาการตัวเอง (self realization)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 354)

“ความจริง – truth”

“ปวงกาเรแยกเปรียบเทียบความหมายของคำว่า ความจริง ความสมเหตุสมผล ความมีประโยชน์ และความพร้อมใจ ดังนี้ ความจริง (truth) หมายถึงความรู้ที่ตรงกับความเป็นจริง” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 185)

3.4.2 หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม

หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม คือ คำพยานที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสม ตามหลักของคำพยาน ผู้วิจัยพบข้อมูล 1 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“การตรัสรู้ – enlightenment”

“ในข้อเขียนตอนแรก ๆ ของพวกเขาประเทศผู้ยิ่งใหญ่ขององค์การปรัชญาอันหนึ่ง เป็นชาวฝรั่งเศส เท่าที่รู้กันว่า การตรัสรู้ (enlightenment) คนหนึ่งชื่อวอลแตร์” (ประพัฒน์ ตรีณรงค์ , รากฐานแห่งปรัชญา , 2500 : 43)

3.4.3 หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน

หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน คือ คำพยานที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน ตามหลักของคำพยาน ผู้วิจัยพบข้อมูล 9 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“การสร้างสรรค์ – creation”

“ความคิดของเขาได้จากการสร้างสรรค์ (creation) ขึ้นในจิต (mind) ผู้ที่ไม่คุ้นกับวิทยาศาสตร์ของปรัชญา (the science of philosophy) ยังอาจสร้างมโนภาพพระฤาษีแห่งอิตินั่งขัดสมาธิ” (สมัคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 4)

“ความแท้จริง – reality”

“ปัญหาข้อต่อไปคือว่า ความแท้จริง (reality) มีธรรมชาติเป็นอะไรหรืออีกนัยหนึ่ง สากลโลกของเราประกอบด้วยอะไร คำตอบอาจเป็นไปได้อย่างกว้าง ๆ ว่าความแท้จริง คือ สสาร (matter)” (สมัคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 14)

“การเปลี่ยนแปลง – change”

“การเคลื่อนไหวทางเมคานิกส์นั้นไม่ใช่สิ่งที่สสารนิยมได้อเล็กติกสนใจ คงสนใจแต่การเคลื่อนไหวภายในที่เรียกว่าการเปลี่ยนแปลง (change) เท่านั้น การเปลี่ยนแปลงนี้มีกลไกคือมันเกิดขึ้นจากการขัดแย้งภายใน” (สมัคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 832)

“ความชั่วร้าย – evil”

“ถ้าผลทุกอย่างเมื่อไล่เลียงไปจนถึงที่สุดจะต้องไปลงเอยรวมกันที่สาเหตุแรกแล้ว ก็ความชั่วร้าย (evil) ความทุกข์ร้อนทั้งหลายเหล่านี้เป็นของสาเหตุแรกคือพระเป็นเจ้าด้วยนั้นหรือ” (กิรีติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 113)

“การเปรียบเทียบ – analogy”

“แต่ทว่าในชีวิตนี้ เรารู้จักและเข้าใจพระเป็นเจ้าได้เพียงด้วยการเปรียบเทียบ (analogy) กับสิ่งที่เราเห็นในโลกนี้เท่านั้น เราจะมีความรู้แท้จริงถึงพระเป็นเจ้าก็แต่ในชีวิตหน้า” (กิรีติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 178)

“ความกลมกลืน – consistency”

“แต่ว่าในสายตาพระผู้เป็นเจ้าหรือขั้นปรมาตม์แล้ว มันเป็นความกลมกลืนหรือว่าเป็นคอนซิสเตนซี (consistency) ฉะนั้นพระอรหันต์ ท่านจึงเรียกว่าบุญญาปาปปีโน เป็นผู้ละบุญ ละบาปได้หมดแล้ว” (จันงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาประยุกต์ ชุดตะวันตก , 2514 : 49)

“ความเคลื่อนคลาด – error”

“ถ้าหากสิ่งที่เขาคิดว่าจะติดตามมาได้ติดตามมาจริงหรือสิ่งที่เขาคิดว่ามีมาก่อน แต่มิได้มีมาก่อนอย่างที่คิด นี่เรียกว่าความเคลื่อนคลาด (error) ซึ่งแม้แต่นุคคลที่สุขุมรอบคอบที่สุดก็หนีไม่พ้น”

(จานงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ , 2514 : 559)

“การตัดสิน – judgment”

“ปรัชญาเชนถือว่าการตัดสิน (judgment) อยู่ 7 แบบด้วยกัน และแต่ละแบบก็เริ่มต้นด้วยคำว่า สยาทะ” (สุนทร ณ รังษี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 82)

“การติดข้อง – bondage”

“ชีวิตแห่งอนุภาคของกรรมซึ่งเกิดขึ้นด้วยการดูดดึงของกิเลสนี้ เช่นเรียกว่า อาสวะ และภาวะที่อนุภาคแห่งกรรมหลังไหลแทรกซึมเข้าไปเกาะติดอยู่ที่ชีวิตนี้เองที่เรียกว่าการติดข้อง (bondage)” (สุนทร ณ รังษี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 96)

3.4.4 หน่วยคำไม่อิสระกับคำพยาน

หน่วยคำไม่อิสระกับคำพยาน คือ คำพยานที่เกิดจากการพยานหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยานอยู่แล้ว ตามหลักของคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 2 ศัพท์จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาและจากตำราวิชาการทางปรัชญาอย่างละศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

การกระจาย – distribution

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“การกระทำ – action”

“เราอาจพูดได้ว่าการกระทำ (action) มีสาเหตุมากมายหลายประการ การกระตุ้นทางใจควรจะ เป็นเรื่องที่น่าจิตวิทยาจะถกเถียงกันมากกว่า” (พระกวีวรรณ , รวมคำบรรยายวิชาตรรกวิทยา เล่ม 1 , 2506 : 54)

3.4.5 หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส

หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส คือ คำพยานที่เกิดจากการพยานหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส ตามหลักของคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูล 9 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ความนิยม – appreciation”

“อำนาจไม่ได้มาจากอาวุธหรือจากรัฐจากวัง แต่หากมาจากความนิยม (appreciation) และเคารพ นับถือประชาชนไปโดยเป็นผลของการคิดปรัชญาเช่นว่านี้” (สมักร บุราวาศ , ประวัติและลัทธิปวงปรัชญาเมธี , 2492 : 173)

“การอนุมาน – reference”

“ผลจากการอนุมาน (reference) ไปจากความมีอยู่ (existence) ของตัวเรา ความมีอยู่ของพระเจ้า เป็นเจ้า” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 361)

“การนิรนัย – deduction”

“สิ่งที่เรารู้ได้ทางพิชานขั้นต้นก็คือความชัดเจนอันเป็นทางจิต โดยไม่ต้องทำการอนุมานหรือการนิรนัย (deduction) ด้วยประการใด ๆ” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 977)

“การนิยาม – definition”

“การนิยาม (definition) คือ การกำหนดลงไปให้แน่นอนว่าเทอมหนึ่ง ๆ หมายถึง concept ใด” (กীরติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 250)

“การสังเคราะห์ – synthesis”

“ความคิดแบบวิภาษวิธีเริ่มจากข้อเสนอไปหาข้อโต้แย้ง จากนั้นก็มีการสังเคราะห์ (synthesis) ซึ่งเป็นการประนีประนอมระหว่างข้อเสนอกับข้อโต้แย้ง” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 86)

“ความยุติธรรม – justice”

“ความยุติธรรม (justice) เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการประสานงานอย่างเหมาะสมของวิญญาณทั้ง 3 ระดับจนเคยชิน ความยุติธรรมจึงนับว่าเป็นผลสรุปรวบยอดของคุณธรรมเป็นผลของคุณธรรมทั้งหลายรวมกัน” (กীরติ บุญเจือ , แก่นปรัชญากรีก , 2520 : 60)

“ความประพฤติ – conduct”

“1. ปรัชญาจิตที่ถูกต้องจะต้องเริ่มต้นจากบ่อเกิดของความประพฤติ (conduct) และพฤติกรรม (behavior) หนังสือใหม่ ๆ เกี่ยวกับปรัชญาจิตขอบพุดถึงปัญหานี้ในฐานะเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต” (กীরติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 214)

“ความสมนัย – correspondence”

“แต่ก็น่าคิดอยู่นิดหนึ่งว่าถ้าเปลี่ยนคำความสมนัย (correspondence) ไปใช้คำความเชื่อสัตย์แทน อาจจะดีกว่ากระมัง ถ้าเช่นนั้นเราก็จะนิยาม “ความจริง” ได้ว่า คือ ความเชื่อสัตย์ต่อความเป็นปรนัย” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 305)

“ความสมเหตุสมผล – validity”

“ปวงการเรแยกเปรียบเทียบความหมายของคำว่า ความจริง ความสมเหตุสมผล ความมีประโยชน์ และความพร้อมใจ ดังนี้ ... ความสมเหตุสมผล (validity) หมายถึงการถูกกฎตรรกวิทยาที่ทุกคนยอมรับ” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 185)

3.4.6 หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ

หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ คือ คำพยานที่เกิดจากการผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับหน่วยคำอิสระที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นกลุ่มคำ ตามหลักของคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูล 9 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 3 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 6 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

ความเห็นนอกกริต – heresy

การจูงใจ – motivation

การพิสูจน์ว่าจริง – verification

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“ความมีอยู่ – existence”

“ตามมติของเดมอคริตุสแล้ว ความมีอยู่ (existence) อันดั้งเดิมสองประการนั้น ได้แก่ ปริมาณกับที่ว่าง ปริมาณซึ่งเป็นเมล็ดสารอันจะแบ่งแยกทอนออกไปให้เล็กลงไปอีกไม่ได้” (สมัคร บุรราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 265)

“การเก็งความจริง – speculation”

“ปรัชญาคือการเก็งความจริง (speculation) โดยการคิดอนุมานไปจากข้อเท็จจริงอันเราแน่แก่ใจแล้วว่า มีอยู่จริง” (สมัคร บุรราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 532)

“การให้เหตุผล – argumentation”

“การให้เหตุผล (argumentation) ตามแบบที่ปฏิบัติกันทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ แบบอนุমানหรือนิรนัย กับอุปมานหรืออุปนัย” (พระกวีวรรณญาณ , รวมคำบรรยายวิชาตรรกวิทยา เล่ม 1 , 2506 : 24)

“การแปรสภาพ – becoming”

“การแปรสภาพ (becoming) ความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากสิ่งที่แฝงอยู่ปรากฏเป็นจริง คือ เปลี่ยนจากภาวะแฝงเป็นภาวะจริง อริสโตเติลถือว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเปลี่ยนไปตามภาวะที่แฝงอยู่จากต่ำไปหาสูง” (ปรีชา ช้างขวัญยืน , ปรัชญากรีก , 2514 : 212)

“ความประทับใจ – impression”

“ความรู้ทุกชนิดเกิดจากความประทับใจ (impression) ความคิดเป็นภาพลง ๆ ของความประทับใจ เรียกตามภาษาจิตวิทยายุคใหม่ว่า จินตภาพ” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 77)

“การพินิจภายใน – introspection”

“ในจิตวิทยาของท่านไม่กล่าวถึงคำว่าการพินิจภายใน (introspection) ถือว่าการสังเกตและการทดลองเท่านั้นเป็นวิธีการของจิตวิทยา” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 191)

3.5 คำสมาส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2515 : 107 – 121) กล่าวถึงสมาสไว้ สรุปใจความได้ว่า สมาส คือ การย่อนามศัพท์ตั้งแต่ 2 ศัพท์ขึ้นไปให้เป็นบทเดียวกัน สมานั้นว่าโดยกิจมี 2 อย่างคือ ลุตตสมาส ได้แก่ การย่อโดยลบลวิภัติของศัพท์หน้า เช่น ราชชน เกิดจากการย่อนามศัพท์ ราชสส (ของพระราช) เข้ากับนามศัพท์ ชน (ทรัพย์) แปลความว่า “ทรัพย์ของพระราช” และลุตตสมาส ได้แก่ การย่อโดยไม่ลบลวิภัติของศัพท์หน้า เช่น ทูเรนิทาน เกิดจากการย่อนามศัพท์ ทูเร (ที่ไกล) เข้ากับนามศัพท์ นิทาน (นิทาน) แปลความว่า “นิทานในที่ไกล” เมื่อว่าโดยชื่อสมาสมิ 6 ชนิด คือ กัมมชารยสมาส ทิคุสมาส ตัปปุริสสมาส ทวันทวสมาส อพยยัภาวสมาส และ พหุพพิหิสมาส

บรรจบ พันธุมธา (2524 : 26) กล่าวถึงการสมาสไว้ สรุปใจความได้ว่า คือ การนำศัพท์ตั้งแต่ 2 ศัพท์ขึ้นไปมารวมเข้าเป็นคำเดียว เมื่อนำคำ 2 คำมาสมาสเข้ากัน ความหมายสำคัญอยู่ที่คำใดคำหนึ่งเพียงคำเดียว เช่น “กุล” สมาสกับ “บุตร” สำเร็จเป็น “กุลบุตร” มีความหมายว่า “บุตรแห่งสกุล” ส่วนวิธีการรวมคำศัพท์นั้นโดยหลักการสร้างมี 2 วิธี คือ รวมด้วยการลบลวิภัติ เช่น “สุนทร” สมาสกับ “วงษ์” สำเร็จเป็น “สุนทรวงษ์” และรวมโดยไม่ต้องลบลวิภัติ เช่น “ทิว” สมาสกับ “คต” สำเร็จเป็น “ทิวคต”

จำลอง สารพัตนีก (2518 : 26) กล่าวถึงการสมาสไว้ สรุปความได้ว่า สมาส คือ การรวมเอา คำศัพท์ตั้งแต่ 2 คำเข้าไว้เป็นคำเดียวกัน ในภาษาบาลีมีใช้ 2 วิธี คือ

หนึ่ง ควบที่สุดซึ่งบ่งการกของคำ วิธีนี้เรียกว่าลุตตสมาส เช่น พุทธสส (ของพระพุทธเจ้า) สมาสกับ วจนั (พระคำรัส) สำเร็จเป็น พุทธวจนั (พระคำรัสของพระพุทธเจ้า)

สอง ไม่ควบที่สุดซึ่งบ่งการกของคำหน้า วิธีนี้เรียกว่าลุตตสมาส เช่น “อันเตวาสิโก” เกิดจากการสมาส “อันเต” กับ “วาสิโก” ไม่ควบที่สุดซึ่งบ่งบอกการก คือ สระเอ ที่คำว่า อันเต

สุภาพร มากแจ้ง (2527 : 66 – 58) กล่าวถึงการสมาสไว้ สรุปความได้ว่า การสมาส คือ การสร้าง คำโดยการประกอบศัพท์กับศัพท์เข้าด้วยกันแล้วเกิดศัพท์ที่มีความหมายใหม่ขึ้น เช่น “อูร” สมาสกับ “ค” สำเร็จเป็น “อูรค” (ผู้ไปด้วยออก)

คำสมาสมีลักษณะคล้ายคำประสมและคำซ้อนของไทย คือ ความหมายเด่นอยู่ที่ศัพท์ใดศัพท์หนึ่ง และที่เหลือเป็นคำขยาย แต่ที่มีความหมายเด่นเสมอกันก็มีบ้าง การประกอบ คำสมาสมีทั้งการควบและไม่ควบวิภัตติของศัพท์หน้า

เกื้อกมล พุกฤษประมุล (2532 : 140 – 141) กล่าวว่า คำสมาส คือ คำที่เกิดจากการรวมคำ (ศัพท์) ภาษาบาลีสันสกฤตตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปเป็นคำเดียวกัน โดยการลบลวิภัตติของคำหน้าบ้างและไม่ลบบ้าง รวมทั้งการนำวิธีการสนธิเข้ามาใช้ด้วย ส่วนมากคำหลังจะเป็นตัวตั้ง คำหน้าจะเป็นคำขยาย ที่มีความหมายเด่นทั้งสองคำก็มีบ้าง และคำที่นำมาสมาสกันจะเป็นคำยืมภาษาบาลีกับคำยืมภาษาบาลีก็ได้ คำยืมภาษาสันสกฤตกับคำยืมภาษาสันสกฤตก็ได้ และเป็นคำยืมภาษาบาลีกับสันสกฤต หรือ คำยืมภาษาสันสกฤตกับคำยืมภาษาบาลีก็ได้

ในวิทยานิพนธ์นี้ “คำสมาส” คือ “คำที่เกิดจากการย่อศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตตั้งแต่ 2 ศัพท์ขึ้นไปเข้าด้วยกันโดยศัพท์นั้นจะเป็นนามศัพท์ กิริยาศัพท์ คุณศัพท์ หรืออภัยศัพท์ ก็ได้ นอกจากนี้ คำสมาสในภาษาไทยจะต้องไม่มีคำไวยากรณ์ การันต์ และประวิสรรชนีย์แทรกอยู่ในคำสมาสด้วย” เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “รหัสยลัทธิ”

“รหัสยลัทธิ” เป็นคำสมาส เกิดจากการย่อนามศัพท์ภาษาสันสกฤต “รหัสย” ที่มีความหมายว่า “ลึกลับ , ความลับ” (Davids , 1925 : 567) เข้ากับนามศัพท์ภาษาบาลี “ลัทธิ” ที่มีความหมายว่า “ความเชื่อถือความรู้และประเพณีที่ได้รับสืบทอดกันมา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 797) ตามหลักของสัมภวานบุพพบท กัมมชารยสมาส รูปศัพท์ในภาษาไทย “รหัสยลัทธิ” ไม่มีคำไวยากรณ์ การันต์ และประวิสรรชนีย์แทรกอยู่

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและเป็นคำสมาสนี้ 191 ศัพท์ จำแนกได้ 6 ประเภทตามชนิดของสมาส คือ กัมมชารยสมาส , ทวันทวสมาส , ทิคุสมาส , ตัปปริสสมาส , อภัยอิภาวสมาส และ พหุพพิหิสมาส ดังนี้

3.5.1 กัมมชารยสมาส

กัมมชารยสมาส คือ สมาสที่ชื่อนามศัพท์หรือคุณศัพท์เข้ากับนามศัพท์ หรือ ชื่อยุคศัพท์เข้ากับคุณศัพท์ โดยนามศัพท์มีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก คุณศัพท์มีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วและเป็นกัมมชารยสมาสนี้ 80 ศัพท์ จำแนกเป็น 3 ประเภทตามชนิดของกัมมชารยสมาสที่พบ คือ วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส สัมภวานบุพพบท กัมมชารยสมาส และ อวชารณบุพพบท กัมมชารยสมาส ดังนี้

3.5.1.1 วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส

วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส คือ สมาสที่ชื่อยุคศัพท์เข้ากับนามศัพท์ โดยคุณศัพท์มีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์มีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลประจำสมาสว่า “ผู้, อัน” เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “รูปธรรม”

“รูปธรรม” เกิดจากการย่อ “รูป” ที่มีความหมายว่า “ร่าง, ร่างกาย, เค้าโครง, แบบ” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 778) เข้ากับ “ธรรม” ที่มีความหมายว่า “คุณความดี, ความชอบ, สิ่ง, สิ่งของสภาพที่ทรงไว้, คำสั่งสอนในพุทธศาสนา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 480)

“รูป” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ธรรม” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลเชื่อมคำทั้ง 2 ว่า “ผู้, อัน” ตามหลักของวิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ธรรมหรือสิ่งอันมีรูป”

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 21 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 4 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 15 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

นามธรรม	สิ่งที่ไม่มียุค คือ รู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่รู้ได้ทางใจ
รูปธรรม	สิ่งที่มีรูป ตรงข้ามกับนามธรรม
มิจฉาทิฐิ	ความเห็นที่ผิด
ปรากฏการณ์	การสำแดงออกมาให้เห็นแจ้ง

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

อัจฉริยบุคคล – genius

ปัจเจกบุคคล – individual

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“ปฐมธาตุ – first element”

“สัตว์กินเข้าไปเป็นเลือดเป็นเนื้อ คนกระหายได้ค้ำน้ำด้วยเด็วทำให้มีชีวิตชีวากระชุ่มกระชวย น้ำจึงน่าจะเป็นต้นตอหรือปฐมธาตุ (first element) ของสิ่งทั้งหลาย” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น และตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 24 – 25)

“อุตรภาพ – transcendence”

“การพูดถึงลักษณะพิเศษของ “แบบ” แห่งความดีจะช่วยให้เราเข้าใจคุณสมบัติ 2 ประการของ “แบบ” ได้ดีขึ้น คุณสมบัติทั้ง 2 นี้ คือ อุตรภาพ (transcendence) และอันตรภาพ (immanence)” (วิทย์ วิศทเวทย์ , ปรัชญา , 2513 : 29)

“พุทธิปัญญา – intellect”

“ส่วนตามความคิดของพวกอะตอมิสต์ พลังก็เป็นเรื่องของสสารโดยสิ้นเชิงเช่นกัน แต่นักขาโกร์สถือว่าพลังไม่ใช่สสารแต่เป็นจิตซึ่งเขาเรียกว่ามโน (นาวส์ Nous) หมายถึงจิต หรือ พุทธิปัญญา” (ปรีชา ช้างขวัญยืน , ปรัชญากรีก , 2514 : 53)

“สัจพจน์ – axiom”

“สัจพจน์ (axiom) สิ่งที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ เช่น สัจพจน์ของวิชาเรขาคณิต” (ปรีชา ช้างขวัญยืน , ปรัชญากรีก , 2514 : 214)

“สัมมาทฤษฎี – orthodoxy”

“อะไรที่เป็นทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์จะต้องรู้จักอดีต รู้จักอนาคต รู้จักปัจจุบัน รู้จักปฏิจจสัมปบาท จึงเรียกว่าสัมมาทฤษฎี (orthodoxy)” (จำนงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาประยุกต์ ชุดอินเดีย , 2514 : 117)

“ปัจฉิมเหตุ – final cause”

“พระองค์ทรงเป็นปฐมสาเหตุและเป็นความดี เป็นสาเหตุสุดท้ายของสิ่งทั้งปวง แต่ในฐานะที่เป็นทั้งปฐมเหตุ (first cause) และ ปัจฉิมเหตุ (final cause) พระองค์จึงเป็นสหนิรันดร์” (จำนงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ , 2514 : 536)

“ปฐมภูมิ – primary”

“ถือค่าใช้จ่ายให้เห็นความแตกต่างแท้จริงระหว่างคุณภาพของสสารชั้นปฐมภูมิ (primary) กับชั้นทุติย

ภูมิ (secondary) ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความเคียดแค้น ความยากลำบากในสมัยต่อมา” (จานงก์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ , 2514 : 592 – 593)

“ทุติยภูมิ – secondary”

“ถือคำใช้ให้เห็นความแตกต่างแท้จริงระหว่างคุณภาพของสสารชั้นปฐมภูมิ (primary) กับชั้นทุติยภูมิ (secondary) ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความเคียดแค้น ความยากลำบากในสมัยต่อมา” (จานงก์ ทองประเสริฐ , รัชญาตะวันตกสมัยใหม่ , 2514 : 592 – 593)

“สหัชญาณ – intuition”

“ส่วนพวกที่ใช้ intuition หรือที่เรียกว่าสหัชญาณมีความเชื่อว่าวิธีของปรัชญาก็เป็นวิธีหนึ่งที่แตกต่างจากวิธีของวิทยาศาสตร์ ... การที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางปรัชญาจะต้องเข้าถึงโดยไม่ต้องอาศัยวุฒิปัญญา” (พระทักษิณคณาธิการ , รัชญา , 2517 : 22)

“ปรมัตถสัจ – ultimate reality”

“อภิปรัชญา (metaphysics) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของปรัชญาเกี่ยวข้องโดยตรงกับ ultimate reality หรือว่าปรมัตถสัจ” (พระทักษิณคณาธิการ , รัชญา , 2517 : 23)

“อันตปัจจัย – final cause”

“อันตปัจจัย (final cause) ได้แก่สิ่งซึ่งเป็นผลที่ปรากฏขึ้นสมบูรณ์แล้ว เช่น ตัวหม้อที่ปั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว” (สุนทร ณ รั้งยี , รัชญาอินเดีย ; ประวัติและลัทธิ , 2521 : 127)

“อัจฉตติคญาณ – intuition”

“ปรัชญามีวิธีนอกเหนือไปจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยเข้าสู่ประตูแห่งความจริงโดยตรงเสียเลย อย่างน้อยก็สำหรับความจริงบางประการ วิธีดังกล่าวนี้ก็คือวิธีเพ่งญาณหรือใช้อัจฉตติคญาณ (intuition)” (กิริติ บุญเจือ , รัชญาเบื้องต้น , 2521 : 43)

“มูลบท – postulate”

“วิทยาศาสตร์ปัจจุบันยอมรับมูลบท (postulate) ว่าโลกภายนอกมีจริงโดยไม่ขึ้นกับความรู้ของเรา แม้โลกภายนอกดังกล่าวเราจะไม่สามารถรู้ได้โดยตรงก็ตามที” (กิริติ บุญเจือ , รัชญาเบื้องต้น , 2521 : 49)

“อันตเหตุ – final cause”

“วิทยาศาสตร์ของชนชาตินั้นจะไม่ยอมรับคำอธิบายด้วยอันตเหตุ (final cause) เลย เพราะว่า

คณิตศาสตร์นั้นยอมรับก็แต่ความเกี่ยวข้องของเหตุและผลในรูปของเครื่องจักรเท่านั้น” (สกลนิลวรรณ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2522 : 99)

“รหัสธรรม – mystery”

“การศึกษากันวันใดแง่หนึ่งโดยเฉพาะเรียกว่ามีปัญหา ส่วนการศึกษากันวันใดโดยทั่วไปเรียกว่ามีรหัสธรรม (mystery) การศึกษาปัญหาเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์” (กิรติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 138)

3.5.1.2 สัมภาวนบุพพบท กัมมชารยสมาส

สัมภาวนบุพพบท กัมมชารยสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์เข้ากับนามศัพท์ โดยนามศัพท์ 1 คำ มีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์อีก 1 คำ มีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลประจำสมาสว่า “ว่า” เช่นศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “อุจเฉททิจฺฐิ”

“อุจเฉททิจฺฐิ” เกิดจากการย่อ “อุจเฉท” ที่มีความหมายว่า “ขาดสิ้น , สูญ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2523 : 1035) เข้ากับ “ทิจฺฐิ” ที่มีความหมายว่า “การเห็น , ดูกิ่งในความเห็น” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 463) “อุจเฉท” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ทิจฺฐิ” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลเชื่อมคำทั้ง 2 ว่า “ว่า” ตามหลักของสัมภาวนบุพพบท กัมมชารยสมาส แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ความเห็นว่าสูญหรือไม่มีอยู่”

ผู้วิจัยพบข้อมูลทั้งหมด 57 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 2 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 3 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 52 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

มฆังการ	ความถือว่าเป็นของเรา
อุจเฉททิจฺฐิ	ความเห็นว่าตามแล้วสูญ (ไม่มีการเกิดใหม่)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

อุดมคตินิยม – idealism

มานุษยรูปนิยม – anthropomorphism

สากลนิยม - universalism

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“สังคมนิยม – socialism”

“โอเวนส์เจ้าของโรงงานปั่นฝ้ายเมืองแมนเชสเตอร์เป็นผู้ให้กำเนิดคำว่าสังคมนิยม (socialism) ในราวปี ค.ศ. 1853” (สมักร บุรวาศ, ปัญญาวิวัฒน์, 2495 : 254)

“วิญญาณนิยม – animism”

“ในยุค ข และ ค นี้เกิดปรัชญาที่พึงเรียกว่าวิญญาณนิยม (animism) โดยมีการเชื่อมั่นว่าโลกธรรมชาติถูกควบคุมโดยวิญญาณของประชาชาติทุกที่ตายไปแล้ว นี่คือการตอบปัญหาที่ว่าโลกเกี่ยวข้องกับวิญญาณอย่างไร” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 28)

“เอกนิยม – monism”

“ถ้าจะถามถึงความแท้จริงมีกี่ชนิด ถ้าตอบว่ามีชนิดเดียว เช่น เป็นจิตอย่างเดียว หรือสสารอย่างเดียว ลัทธินั้นก็เป็เนกนิยม (monism) หรือไทวะตะ” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 38)

“ทวินิยม – dualism”

“ถ้าตอบว่ามีสองชนิด เป็นจิตอย่างหนึ่ง เป็นสสารอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่าทวินิยม (dualism) หรือไทวะ ถ้าว่าความแท้จริงมีหลายชนิดก็เป็นพหุนิยม” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 38)

“สสารนิยม – materialism”

“ต่อมาเรื่องพระเจ้าก็เพลาลง เกิดปัญหาขึ้นว่าความแท้จริงที่ไม่ใช่พระเจ้าเป็นอะไร บางคนว่าเป็นจิต ลัทธิของเขาจึงเป็นจิตนิยม (idealism) บางคนว่าเป็นสสาร ลัทธิของเขาจึงเป็นสสารนิยม (materialism)” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 38)

“พหุนิยม – pluralism”

“ถ้าตอบว่ามีสองชนิด เป็นจิตอย่างหนึ่ง เป็นสสารอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่าทวินิยม ... หรือไทวะ ถ้าว่าความแท้จริงมีหลายชนิดก็เป็นพหุนิยม (pluralism)” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 38)

“จิตนิยม – idealism”

“การเชื่อในวิญญาณ เจตภูต (สิ่งที่มีอันเป็นจิต) ภูติผีปีศาจ จิต หรือ ความคิด – ว่ามีอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่เกี่ยวกับสสารวัตถุ (matter) นั้น เราเรียกรวม ๆ กันในประเภทปรัชญาชื่อว่าจิตนิยม (idealism)” (สมักร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 103)

“วิมตินิยม – scepticism”

“หลักสงสัยไว้ก่อนหรือวิมตินิยม (scepticism) นี้ พวกกรีกและนักปรัชญาฝรั่งเศสปลายสมัยกลางก็นำมาอ้างเหมือนกัน เราพบวิมตินิยมของพระพุทธเจ้าในกาลามสูตร” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 175)

“ปฏิฐานนิยม – positivism”

“พุทธปรัชญาจึงเป็นประเภทเดียวกับที่ Auguste Comte อ้างไว้ในศตวรรษที่ 19 ในการผสมผสานการขัดแย้งระหว่างจิตนิยมกับสสารนิยมคือปฏิฐานนิยม (positivism) กล่าวคือ อ้างเฉพาะสิ่งที่แน่ใจเท่านั้น” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 177)

“อเทวนิยม – atheism”

“การคิดข้องในเทพเจ้านี้ไม่มีในพุทธศาสนา ... พระพุทธเจ้าฐานเป็นปฐมอาจารย์ของพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่เลิศกว่าเทพเจ้า และมนุษย์ทุกคนคงอาจพากเพียรปฏิบัติตนจนกลายเป็นพระพุทธเจ้าได้ นี่คือนิยาม (atheism) อย่างแท้ที่สุด” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 186)

“เหตุผลนิยม – rationalism”

“นี่เป็นมติอย่างหนึ่งทางญาณวิทยา และเป็นหลักของตรรกวิทยาแบบฉบับซึ่งสร้างขึ้นจากพื้นฐานที่ว่าเรารู้ได้จากการคิดหรือการใช้เหตุผล นี่เป็นการเปิดศักราชแห่งเหตุผลนิยม (rationalism) เลยทีเดียว” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 261)

“นัยัตินิยม – determinism”

“เดมอคริตุสจึงเป็นผู้เชิดชุนัยัตินิยม (determinism) แต่ก็เอียงไปทางโชคนิยม (fatalism) ด้วย กล่าวคือเขาเชื่อว่าสรรพสิ่งเป็นไปตามเหตุผลอย่างเคร่งครัด และเหตุกำหนด (determine) ผล” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 266)

“นามนิยม – nominalism”

“พวกเรียลลิสต์จึงเรียกพวกนี้ว่าถือนominalism หรือนามนิยม ที่แท้แล้วพวกนี้ต่างหากถือนิยามลิสต์ แต่พวกก่อนถือนามนิยม” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 322)

“เทวนิยม – theism”

“รูซโซไม่ได้ถือว่าตัวเขาเป็นนักสสารนิยม แต่เชื่อไปในทางเทวนิยม (theism) อย่างไม่ก็ตามในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมนั้น เขาก็เกือบจะเข้าใจประวัติศาสตร์ไปตามทรรศนะของนักสสารนิยมสมัยใหม่” (สมักร บुरาวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 522)

“ทุนิยม – pessimism”

“ผู้คนที่เดินไปมาในเมืองแฟรงค์เฟิร์ตเมื่อน้ำแม่น้ำเมนซึ่งเขาอาศัยอยู่เป็นต้องคู้กับภาพอันแต่งตัวเรียบร้อยของนักปรัชญาทุนิยม (pessimism) ผู้นี้เดินออกกำลังกายประจำวันกับสุนัขพุดเดิลสีขาวของเขา” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 699)

“สัมบูรณ์นิยม – absolutism”

“ปรัชญาของพีชท์กับชิลลิ่งได้บุกเบิกทางให้แก่ความคิดเรื่อง สัมบูรณ์นิยม (absolutism) ของเฮเกล ปรัชญานี้เป็นจุดสุดยอดของปรัชญาจิตนิยม” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 722)

“ชีวิตนิยม – vitalism”

“6. ชีวิตนิยม (vitalism) ความพลังพลาดของอัสวาลด์ในเรื่องพลังงานกับชีวิต ก่อให้เกิดความคิดว่าชีวิตเองก็เป็นความแท้อย่างหนึ่งซึ่งเป็นเอกในตัวและมีมาแต่ดั้งเดิม” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 905)

“สัจนิยม – realism”

“รูปแห่งปรัชญาของเขาเป็นทางสัจนิยม (realism) แต่สัจนิยมแห่งศตวรรษที่ 20 นี้ตรงกันข้ามกับสัจนิยมของสมัยกลาง มันเป็นแนวคิดใหม่ซึ่งพยายามผสมผสานจิตนิยมให้ไปด้วยกันได้” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 918)

“ปฏิบัตินิยม – pragmatism”

“โจมตีความบกพร่องของวิชาจิตวิทยาที่มุ่งหน้าถือการรับรู้กับการคิดทางนามธรรมเป็นธรรมชาติที่แท้ของจิต นี่เป็นความเคลื่อนไหวอย่างใหม่ทางปรัชญาที่เรียกว่าปฏิบัตินิยม (pragmatism) และมนุษยนิยม...” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 934)

“มนุษยนิยม – humanism”

“โจมตีความบกพร่องของวิชาจิตวิทยาที่มุ่งหน้าถือการรับรู้กับการคิดทางนามธรรมเป็นธรรมชาติที่แท้ของจิต นี่เป็นความเคลื่อนไหวอย่างใหม่ทางปรัชญาที่เรียกว่าปฏิบัตินิยม ... และมนุษยนิยม (humanism)” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 934)

“อสสารนิยม – immaterialism”

“ปรัชญาจิตนิยมและสัมบูรณ์นิยม “ได้ให้ความหวังแก่เรา” เนื่องจากปรัชญาอย่างนี้เป็นอสสารนิยม (immaterialism)” (สัมคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 1055)

“สัมพัทธนิยม – relativism”

“ปรัชญาสารนิยม (materialism) ซึ่งมักจะถือว่าความคิดของแต่ละคนเป็นสัมพัทธ์จึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า สัมพัทธนิยม (relativism) คือ ‘ไม่มีอะไรเด็ดขาดในตัว’ (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 147)

“รตินิยม – hedonism”

“ท่านให้มนุษย์เรามีความสุขกันในสังคมมนุษย์ในชีวิตนี้แหละ คือ ขอให้มีความสุขเท่าที่จะหาได้ในชีวิตนี้ ไม่ใช่ความสุขโลดโผนแบบ รตินิยม (hedonism)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 175)

“อัตถิภาวนิยม – existentialism”

“อัตถิภาวนิยม (existentialism) ถือว่าบุคคลย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพและความรับผิดชอบของตัวเอง ลัทธินี้เป็นปฏิกริยาต่อต้านธรรมชาตินิยม (naturalism) และจินตนิยม” (อมร โสภณวิเศษจรัส , ปรัชญาเบื้องต้น , 2514 : 373)

“รหัสยลัทธิ – mysticism”

“รหัสยลัทธิ (mysticism) ลัทธิที่เชื่อว่ามิสิ่งสูงสุดซึ่งอยู่พ้นขอบเขตของเหตุผล ต้องอาศัยศรัทธาจึงจะเข้าถึงได้” (ปรีชา ช้างขวัญยืน , ปรัชญากรีก , 2514 : 213)

“สหัชญาณนิยม – intuitionism”

“สหัชญาณนิยม (intuitionism) พยายามที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าสหัชญาณเกิดขึ้นโดยอาศัยใจที่สะท้อนให้เห็นสิ่งที่ตัวได้รับและข้อโต้แย้งทางวุฒิปัญญา ซึ่งพวกเขาถือว่าเชื่อไม่ได้” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 22)

“วัตถุนิยม – materialism”

“ฉะนั้นความรู้สักจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ชีวิตมีวิวัฒนาการมาจากสสารและการเคลื่อนที่ บางครั้งทีสเปนเซอร์ก็มีทรรศนะเอนเอียงไปทาง วัตถุนิยม (materialism)” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 85)

“เอกัตนิยม – solipsism”

“ตามทรรศนะของ เอกัตนิยม (solipsism) ตนและความคิดของตนเท่านั้นที่มีจริง ตนมีความเชื่อมั่นในการที่ตนมีอยู่พร้อมกับความคิดของตน” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 106 – 107)

“เจตนานิยม – voluntarism”

“ปฏิบัตินิยม ... เป็นทั้งพหุนิยม ... เจตนานิยม (voluntarism) วิวัฒนาการนิยม (evolutionism) และธรรมชาตินิยม (naturalism)” (พระทักษิณคณาธิการ , รัชญา , 2517 : 127)

“พุทธิปัญญานิยม – intellectualism”

“นักปรัชญาเทวนิยมนิกายโปรเตสแตนต์ ชาวเดนมาร์ค ได้ปฏิบัติปรัชญา intellectualism (พุทธิปัญญานิยม) ... ดังนั้นเราอาจกล่าวได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้งว่าเกิร์กเกอร์การ์ดเป็นบิดาแห่งปรัชญาทิวานิยม” (พระทักษิณคณาธิการ , รัชญา , 2517 : 299 – 300)

“ปัจเจกนิยม – individualism”

“บริดเลย์ไม่เห็นด้วยกับปัจเจกนิยม (individualism) ซึ่งเป็นความนิยมทางจริยศาสตร์ของชนชาติอังกฤษเอง ท่านได้แสดงถึงพลังทางสังคมต่าง ๆ” (พระทักษิณคณาธิการ , รัชญา , 2517 : 328)

“สุนิยม – optimism”

“แต่นิยมในปรัชญาอินเดียไม่ใช่สุนิยมแท้จริง เพราะมีอยู่แต่ในตอนต้นเท่านั้น จุดสุดท้ายหรือจุดหมายปลายทางปรัชญาอินเดียจบลงด้วยสุนิยม (optimism) ทุกระบบ” (สุนทร ฌ รังษี , รัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 7)

“ธรรมชาตินิยม – naturalism”

“ค. ธรรมชาตินิยม (naturalism) 1. ในระยะหลังนี้ คำธรรมชาตินิยม มีความหมายกว้างขึ้นจนใช้แทนสสารนิยมไป ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากว่าสสารนิยม เดิมมีลักษณะตื้นและเชื่องมง่ายเกินไป” (กิริติ บุญเจือ , รัชญาเบื้องต้น , 2521 : 163)

“จักรกลนิยม – mechanism”

“ข. จักรกลนิยม (mechanism) 1. ตั้งแต่เริ่มต้นศตวรรษมาแล้ว คำ จักรกลนิยม และคำความเข้าใจธรรมชาติแบบกลศาสตร์ เป็นคำที่ใช้กันแพร่หลาย ความหมายก็คือทฤษฎีอธิบายโลกด้วยความรู้จากวิชาฟิสิกส์” (กิริติ บุญเจือ , รัชญาเบื้องต้น , 2521 : 163)

“ทุทธรรสนิยม – pessimism”

“โลกทรนสนแบบพหุนิยมเช่นนี้หาได้ทำให้ปรัชญาของเจมส์ตกอยู่ในทุทธรรสนิยม (pessimism) วิมัตินิยม (scepticism) หรือชะดานิยม (fatalism) แต่ประการใดไม่” (กิริติ บุญเจือ , รัชญาเบื้องต้น , 2521 : 187)

“บุคคลนิยม – personalism”

“1. ในกลุ่มที่สามนี้ นอกจากอุดมการณ์นิยมแท้ ๆ ยังรวมเอาทฤษฎีสรรพจิตนิยม (panpsychism) บุคคลนิยม (personalism) และทฤษฎีจิตสาร (mind stuff theories) ไว้ทั้งหมด” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 201)

“สรรพจิตนิยม – panpsychism”

“ในกลุ่มที่สามนี้ นอกจากอุดมการณ์นิยมแท้ ๆ ยังรวมเอาทฤษฎีสรรพจิตนิยม (panpsychism) บุคคลนิยม (personalism) และทฤษฎีจิตสาร (mind stuff theories) ไว้ทั้งหมด” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 201)

“พฤติกรรมนิยม – behaviorism”

“4. อิทธิพลของจิตวิทยาแบบฟร็อยด์ซึ่งให้ความสำคัญแก่กิจกรรมได้สำนึกเป็นอันมากเป็นเหตุให้เลิกนิยมใช้คำความสำนึกแทนจิตลงทุกที จิตวิทยาใหม่แบบพฤติกรรมนิยม (behaviorism) ก็เช่นเดียวกัน” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 203)

“โอกาสนิยม – occasionalism”

“แต่ในขณะที่เดียวกันก็เห็นชัดว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์แบบง่าย ๆ ของเดส์การ์ตไม่สามารถจะแก้ปัญหาตก ท่านจึงเสนอทฤษฎีชื่อว่าโอกาสนิยม (occasionalism) ซึ่งนิยมกันแพร่หลายตลอดชีวิตของท่าน” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 239)

“อนิยัตินิยม – indeterminism”

“ชี้แจงให้เห็นว่าภาษาของนิยัตินิยมไม่เหมาะสมสำหรับอธิบายเรื่องชีวิตชั้นสูง แม้คำตรงกันข้ามดังเช่นคำว่าอนิยัตินิยม (indeterminism) และเสรีนิยม (libertarianism) ก็ไม่เหมาะสมเช่นเดียวกัน” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 252)

“สุทรทัศนนิยม – optimism”

“พอ ๆ กันกับคำว่า เสรีภาพ มีเรื่องพัวพันที่ทำให้สบายใจ เป็นเหตุให้คนเหล่านั้นมีอคติชอบลัทธิที่สอนเรื่องนี้ จึงนับได้ว่าแจ่มสัจถูกจุดสุทรทัศนนิยม (optimism) และมีหวังกำชัยชนะ” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 254 – 255)

“ฌานนิยม – mysticism”

“ทั้งนี้ก็เพราะท่านมีศิลปะในการพูดและเขียนด้วยโวหารที่จับใจและจี้ใจไปพร้อมกัน รวมทั้งสัญลักษณ์ในการรู้จักใช้ข้อเท็จจริง และถือประโยชน์จากจุดสนใจในศาสนาและฌานนิยม

(mysticism)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 297)

“เทพนิยม – deism”

“คำว่า deism (เทพนิยม) มาจากศัพท์ภาษาละตินว่า deus ซึ่งแปลว่าพระเจ้าเหมือนกันแต่ใช้สำหรับเรียกความเชื่อของนักคิดกลุ่มหนึ่งในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเชื่อว่ามีพระเจ้าผู้สร้างและผู้วางกฎเกณฑ์” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 316)

“สรรพเทวนิยม – pantheism”

“คำว่า pantheism (สรรพเทวนิยม) มาจากศัพท์ภาษากรีกสองคำ คือ pan ซึ่งแปลว่าทั้งหมด และ theos ซึ่งแปลว่าพระเจ้า ใช้สำหรับเรียกคำสอนที่ว่าพระเจ้าเป็นทุกสิ่งและทุกสิ่งเป็นพระเจ้า” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 317)

“เอกเทวนิยม – monotheism”

“คำว่า polytheism (พหุเทวนิยม) หมายถึงระบบศาสนาหรือระบบคำสอนที่เชื่อว่ามีเทพหลายองค์ คำว่า monotheism (เอกเทวนิยม) เป็นระบบที่เน้นว่ามีพระเจ้า” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 317)

“พหุเทวนิยม – polytheism”

“คำว่า polytheism (พหุเทวนิยม) หมายถึงระบบศาสนาหรือระบบคำสอนที่เชื่อว่ามีเทพหลายองค์ คำว่า monotheism (เอกเทวนิยม) เป็นระบบที่เน้นว่ามีพระเจ้า” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 317)

“อัตตานิยม – egoism”

“สปีโนซ่าสร้างจริยศาสตร์ขึ้นโดยยึดถือหลักแห่งอัตตานิยม (egoism) หรือการเข้าถึงภาวะที่แท้จริงของตนเป็นหลัก วัตถุประสงค์ทั้งหมดทั้งสิ้นของชีวิต คือการแสวงหาความรู้” (สกน นิลวรรณ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2522 : 105)

“จินตนิยม – romanticism”

“แนวโน้มทางศิลปะ จินตนิยม (romanticism) รุ่งโรจน์ขึ้นมาแทนสีกษิตนิยม (classicism) ระหว่างปี ค.ศ. 1800 – 1830 ต่อจากนั้นสังคมนิยม ... ก็รุ่งโรจน์ขึ้นแทน” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 14)

“คีณัตินิยม – classicism”

“แนวโน้มทางศิลปะ จินตนิยม (romanticism) รุ่งโรจน์ขึ้นมาแทนคีณัตินิยม (classicism) ระหว่างปี ค.ศ. 1800 – 1830 ต่อจากนั้นสังคมนิยม ... ก็รุ่งโรจน์ขึ้นแทน” (กิรติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 14)

“จิตวิทยานิยม – psychologism”

“วิธีการของกองทัพอธิพลต่อนักคิดสมัยต่อมาเป็นอันมาก อาจจะสรุปได้เป็น 3 กระแสใหญ่ ๆ คือ กระแสวิวัฒนาการนิยม ... กระแสจิตวิทยานิยม (psychologism) และกระแสสังคมวิทยานิยม” (กิรติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 167)

“อัจฉัตติกญาณนิยม – intuitionism”

“อัจฉัตติกญาณนิยม (intuitionism) มัวร์ (G.E. Moor) ในหนังสือ Principia Ethica , 1903 (หลักจริยศาสตร์) ใช้การวิเคราะห์ความหมายวิจารณ์หลักจริยศาสตร์ที่แล้ว ๆ มาว่าเป็นลัทธิธรรมชาตินิยม” (กิรติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 208)

“อาเวคินิยม – emotivism”

“อาเวคินิยม (emotivism) สเตเวนสัน ... แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมายของคำในปรัชญาจริยศาสตร์ ในหนังสือ Ethics and Language, 1944 (จริยศาสตร์กับภาษา)” (กิรติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 209)

3.5.1.3 อวธารณบุพพบท กัมมชารยสมาส

อวธารณบุพพบท กัมมชารยสมาส คือ สมาสที่ย่อนนามศัพท์เข้ากับนามศัพท์ โดยนามศัพท์ 1 คำ มีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย นามศัพท์อีก 1 คำ มีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก และมีคำแปลประจำสมาสว่า “ คือ ” เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “คุณธรรม”

“คุณธรรม” เกิดจากการย่อ “คุณ” ที่มีความหมายว่า “อุปการะ , ความดี , ความเกื้อกูล” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 248) เข้ากับ “ธรรม” ที่มีความหมายว่า “คุณความดี , สิ่ง , สิ่งของ , สภาพที่ทรงไว้ คำสั่งสอนในพุทธศาสนา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 480) “คุณ” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ธรรม” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลเชื่อมคำทั้ง 2 ว่า “คือ” ตามหลักของอวธารณบุพพบท กัมมชารยสมาส แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ธรรมคือความดี”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 4 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 1 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 3 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

คุณธรรม ธรรม คือ ความดี

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“เหตุกรรม – causation”

“การเป็นสาเหตุย่อมอาศัยเหตุของสภาวะอย่างเดียวกันเพราะในเหตุกรรม (causation) ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ของสภาวะหนึ่งย่อมเป็นการเพียงพอแล้ว” (จานงก์ ทองประเสริฐ ,ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง , 2511 : 284)

“เจตนารมณ์ – spirit”

“ท่านเป็นผู้ที่ประกาศีให้มีความอดทนทางด้านปรัชญาที่สำคัญยิ่งคนแรกในเจตนารมณ์ (spirit) สมัยใหม่” (จานงก์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ , 2514 : 115)

“รูปปัจจัย – formal cause”

“รูปปัจจัย (formal cause) ได้แก่ รูปร่างลักษณะของสิ่งทีวัตถุปัจจัยจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปร่างลักษณะของหม้อซึ่งมืออยู่ในความคิดของช่างหม้อ” (สุนทร ฌ รังษี , ปรัชญาอินเดีย ; ประวัติและลัทธิ , 2521 : 127)

3.5.2 ทวินทวสมาส

ทวินทวสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์ 2 คำเข้าด้วยกัน โดยนามศัพท์ทั้ง 2 คำนั้นมีความเท่ากัน โดยความเป็นคำหลักและเป็นนามศัพท์เหมือนกัน สามารถสลับตำแหน่งคำไปมาได้โดยไม่กระทบความหมายเดิม และมีคำแปลประจำสมาสว่า “และ” เช่นคำว่า “บิดามารดา”

“บิดามารดา” เกิดจากการย่อ “บิดา” ที่มีความหมายว่า “พ่อ” เข้ากับ “มารดา” ที่มีความหมายว่า “แม่” ทั้ง 2 คำมีความเท่ากันเพราะเป็นคำหลักเหมือนกัน สามารถสลับตำแหน่งคำเป็น “มารดาบิดา” ได้โดยไม่กระทบความหมายเดิม แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “พ่อและแม่”

ผู้วิจัยพบศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและเป็นทวินทวสมาสนี้ 2 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 และจากตำราวิชาการทางปรัชญาอย่างละศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

ศีลธรรม ความประพฤติที่ดีที่ชอบ

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“สารัตถะ – essence”

“ผู้มีทำที่ศาสนาจำเป็นจะต้องเชื่อว่า เบื้องหลังสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดมีพลังหรือสารัตถะ (essence) ที่มีธรรมชาติแบบเดียวกันกับเราจนอาจจะใช้คำ ๆ เดียวกันได้โดยไม่ผิดหลักภาษาว่าบุคคล” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 33)

3.5.3 ทิคุสมาส

ทิคุสมาส คือ สมาสที่ย่อจำนวนนับขึ้นปกติ (ปกติสังขยา) เข้ากับนามศัพท์ โดยจำนวนนับมีตำแหน่งคำอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย นามศัพท์มีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “เอกภพ”

“เอกภพ” เกิดจากการย่อจำนวนนับ “เอก” ที่มีความหมายว่า “หนึ่ง , โดดเดี่ยว” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 1043) เข้ากับ “ภพ” ที่มีความหมายว่า “โลก , แผ่นดิน , วัฏสงสาร” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 682) “เอก” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ภพ” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก ตามหลักของทิคุสมาส แปลความตามรูปศัพท์ว่า “โลกอันเป็นหนึ่ง”

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและเป็นทิคุสมาสนี้ 2 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“เอกภพ – universe”

“พระอัครนิเป็นการสำแดงตัวของเทพเจ้าในเบื้องแรกจึงปรากฏมีรูปโฉมเป็นหลายประการ คือ มีตั้งแต่ไฟในเตาไปถึงไฟในสากลโลกหรือเอกภพ (universe) รูปพระอัครนิจึงเป็นรูปเปลวไฟ” (สมัคร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 89)

“เอกลักษณ์ – identity”

“ทฤษฎีวิวัฒนาการเชิงอุบัติการณ์ยอมรับว่ามีชีวิตและจิตเกิดขึ้นใหม่และมีเอกลักษณ์ (identity) เป็นทฤษฎีที่มองไปข้างหน้าเหมือนทฤษฎีวิวัฒนาการอื่น ๆ” (อมร โสภณวิเศษฐวงศ์ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2514 : 263)

“พรหมลิขิต” เกิดจากการย่อ “พรหม” ที่มีความหมายว่า “ชื่อพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกตามศาสนาพราหมณ์, เทพในพรหมโลก” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 639) เข้ากับ “ลิขิต” ที่มีความหมายว่า “รอยขีดเขียน, หนังสือ, จดหมาย, เขียน” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 803) “พรหม” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ลิขิต” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ลิขิตหรือเขียนไว้แล้วโดยพระพรหม”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 3 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 2 ศัพท์และจากคำราชาวิชาการทางปรัชญา 1 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

พรหมลิขิต เส้นชัยถาวรของคน ถือกันว่าพระพรหมเขียนไว้ที่หน้าผากของเด็กซึ่งเกิดมาได้หกวัน

พินิจัย ตัดสิน, ชี้ขาด

คำราชาวิชาการทางปรัชญา

“ประสาทสัมผัส – sense”

“ความมืออยู่ของสิ่งเหล่านี้ เราารู้ได้โดยผ่านประสาทสัมผัสของเรา (sense) สิ่งทั้งหมดในโลก ผัสสะนี้ย่อมประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้งสี่นี้เท่านั้น เราไม่เคยพบ ... ว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ประกอบด้วยธาตุสี่” (พระมหาสนั่น กมโล , ปรัชญาอินเดีย , 2516 : 48)

3.5.4.3 ปัญงิมิต์ปฐิสตมาส

ปัญงิมิต์ปฐิสตมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์ 2 คำเข้าด้วยกัน โดยนามศัพท์คำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์อีกคำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก นามศัพท์ที่ทำหน้าขยายนั้นมีคำแปลประจำวิภคติเป็นปัญงิมิต์วิภคติ คือ “แต่ , จาก , กว่า , เหตุ” เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “ปรัตถานูมาน”

“ปรัตถานูมาน” เกิดจากการย่อ “ปรัตถ” ที่มีความหมายตามรูปว่า “เนื้อความอื่น” (ปร + อัดถ) เข้ากับ “อนูมาน” ที่มีความหมายว่า “ความคาดคะเน , ความคาดหมาย” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 988) “ปรัตถ” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยายและมีความหมายประจำวิภคติเป็นปัญงิมิต์วิภคติ “อนูมาน” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “การคาดคะเนจากเนื้อความอื่น”

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์จากคำราชาวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ปรกติฐานมาน – syllogism“

“เมื่อถือเอาปรกติฐานมาน (syllogism) หรือการให้เหตุผลแบบนิรนัยเป็นหลักแล้ว ท่านก็พึงความสนใจไปอยู่ที่การอนุมานข้อความบางอย่างอย่างสมเหตุสมผลเอาจากข้อความที่เป็นสากลมากกว่า” (จานงค์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ , 2514 : 500)

3.5.4.4 จักฐิติตปฺปฺริสสมาส

จักฐิติตปฺปฺริสสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์ 2 คำเข้าด้วยกัน โดยนามศัพท์คำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์อีกคำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก นามศัพท์ที่ทำหน้าที่ขยายนั้นมีความหมายประจำวิภคิตีเป็นจักฐิติวิภคิตี คือ “แห่ง , ของ , เมื่อ” เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “เทวรูป”

“เทวรูป” เกิดจากการย่อ “เทว” ที่มีความหมายว่า “เทวดา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 472) เข้ากับ “รูป” ที่มีความหมายว่า “ร่าง , ร่างกาย , ของที่ปรากฏแก่ตา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 778) “เทว” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย มีความหมายเป็นจักฐิติวิภคิตี “รูป” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “รูปของเทวดา”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 38 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 16 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 2 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 20 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

คุณลักษณะ	เครื่องหมายหรือสิ่งชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำ
พันธนาการ	การจองจำ
จักรวาล	ปริมหณฑล , ประชุม , หมู่ , เทือกเขาในนิยาย
เสรีภาพ	ความมีเสรี
มนุษยธรรม	ธรรมอันคนพึงมี
มนุษยชาติ	เหล่าคน
บรรทัดฐาน	แบบอย่างที่เป็นหลักปฏิบัติ
เทวรูป	รูปเทวดาที่นับถือ
จินตนาการ	ความคิด
สังสารวัฏ	การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลก
ปทัฏฐาน	เหตุที่ตั้งเป็นเครื่องถึง , แบบแผนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติ
องคัพพ	ส่วนน้อยและส่วนใหญแห่งร่างกาย

กรรมวิธี	ลักษณะอาการหรือวิธีการที่เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์ ทำขึ้นอันดำเนินติดต่อกันเรื่อยไปเป็นลำดับ
คุณภาพ	ลักษณะความดี , ลักษณะประจำตัวบุคคลหรือสิ่งของ
ปัจจัยการ	อาการที่เป็นเหตุต่อเนื่องกัน คือ ปฏิเสธสมุปบาท
คุณสมบัติ	คุณความดี , ลักษณะประจำตัวซึ่งบุคคลจะต้องมีก่อนที่จะได้มาซึ่งสิทธิ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

เหตุภาพ – causality

อัจฉริยภาพ - genius

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“จริยศาสตร์ – ethics”

“เอริสโตเติลให้กำหนดของวิทยาศาสตร์เบื้องต้นเกือบทุกสาขา นับแต่ฟิสิกส์ ชีวะวิทยา สัตว์วิทยา จิตตวิทยา การเมือง ประวัติศาสตร์ ศิลปะปรัชญา (epistemology) จริยศาสตร์ (ethics) ตรรกศาสตร์ (logic)” (ศ. ธรรมยศ , บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ ภาค 1 , 2485 : 59)

“ตรรกศาสตร์ – logic”

“เอริสโตเติลให้กำหนดของวิทยาศาสตร์เบื้องต้นเกือบทุกสาขา นับแต่ฟิสิกส์ ชีวะวิทยา สัตว์วิทยา จิตตวิทยา การเมือง ประวัติศาสตร์ ศิลปะปรัชญา (epistemology) จริยศาสตร์ (ethics) ตรรกศาสตร์ (logic)” (ศ. ธรรมยศ , บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ ภาค 1 , 2485 : 59)

“สิทธิขั้นต้น – dogma”

“ข้าพเจ้าก็ได้เรียนประวัติศาสตร์ในคริสตศตวรรษตลอดจนสิทธิขั้นต้น dogma แห่งคริสตศาสนาตั้งแต่สมัยกลางมาจนถึงสมัยปัจจุบัน” (นราธิปพงศ์ประพันธ์ , รวมวิทยาการท่านวรรณ ๗ , 2494 : 143)

“กัมมันตภาพ – activity”

“ตามความคิดเห็นของเดมอคริตุส วิญญาณ (soul) ประกอบขึ้นด้วยปริมาณเหมือนกัน เป็นปริมาณอันละเอียดอ่อนที่มีสัจฐานกลมและมีกัมมันตภาพ (activity) ถึงขั้นสูงสุด” (สมักร บุนนาค , วิชาปรัชญา , 2497 : 266)

“อภิชนาธิปไตย – aristocracy”

“พลโต (Plato) ผู้ที่มีชีวิตอยู่ระหว่าง 427 – 360 B.C. เป็นผู้เกิดในตระกูลสูง มีลักษณะท่าทาง

สง่างามและมีหลักฐานดีทางการเมือง เขาเป็นฝ่ายอภิชนและอภิชนาธิปไตย (aristocracy)”
(สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 280)

“ศักยภาพ – potency”

“เขาให้คำตอบว่าในการเปลี่ยนแปลงเพื่อเกิดรูปใหม่ ๆ ของสรรพสิ่งนั้นมีศักยภาพ (potency)
กระทำการอยู่บนสิ่งนั้น นี่เป็นการถล่มลงไปในเรื่องรูปสมบูรณ์ของพละได้โดยไม่รู้ตัวนั่นเอง”
(สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 297)

“จิตวิสัย – objective”

“นามธรรมนั้นโดยธรรมชาติก็เป็น subjective หรือจิตวิสัย ส่วนรูปธรรมนั้นเป็น objective หรือ
วัตถุวิสัย แต่ในบางกรณี เช่น เรามีปรัชญาบางสาขาสอนว่า โลกนี้เป็นมโนภาพของตัวฉันนั้น
นี่เป็นจิตนิยมเชิงอัตวิสัย” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 325)

“เพทนาการ – sensation”

“หากทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องสสารและการเคลื่อนไหว แม้แต่การรับรู้หรือพิชานแล้ว เรื่องของจิต
ที่เรียกว่าเพทนาการ (sensation) จะเป็นอย่างไร” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 381)

“วิภาษวิธี – dialectic”

“ปรัชญาของเฮเกิลนั้นคล้ายคลึงกับของพิชท์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีคิดแบบ dialectic หรือ
วิภาษวิธีของเขานั้นไม่ผิดกับของพิชท์ และเขามีความคิดคล้ายคลึงกับเชลลิงตรงที่ได้ใช้แนว
เอกนิยม” (สมักร บุราวาศ , วิชาปรัชญา , 2497 : 729)

“วัตถุวิสัย – objective”

“เราไม่มีอะไรกำประกันได้ว่าความเป็นจริงเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ เพราะเราไม่แน่ใจว่าเท่าที่ปรากฏ
แก่เราเช่นนั้นเช่นนี้จะตรงกับความจริงภายนอกในทำนองวัตถุวิสัย (objective)” (กิรีติ บุญเจือ ,
ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น , 2512 : 75)

“อัตวิสัย – subjective”

“ความรู้สึกรู้ของเราจึงเป็นอัตวิสัย (subjective) ในเมื่อความรู้ทุกอย่างของเราเริ่มต้นด้วยประสาท
ความรู้สึก ความรู้ทุกอย่างของเราก็ย่อมอัตวิสัย” (กิรีติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น
ต้น , 2512 : 75)

“สุนทรียศาสตร์ – aesthetics”

“ปรัชญาในทางปฏิบัติหมายถึงรัฐศาสตร์ ... เป็นต้นซึ่งมนุษย์เราจำต้องอาศัยเพื่อดำเนินชีวิต และปรัชญาทางกวีหมายถึงวิทยาการ ซึ่งกล่าวด้วยสุนทรียศาสตร์ (aesthetics) เป็นอาทิ” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 55)

“อนันตภาพ – infinity”

“ความคิดเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลที่เรียกว่าเหตุกภาพ ... ความไม่มีที่สิ้นสุด หรือ อนันตภาพ (infinity) ตลอดจนความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 62)

“ศักยภาพ – potentiality”

“ในการเปลี่ยนแปลงอาจเสียดังขณะบางอย่างและได้คุณลักษณะบางอย่างเพิ่มขึ้น ... ถือว่าเป็นเพียงแต่นำเอาสิ่งที่มีอยู่ออกมาใช้ หรือเปลี่ยนจากศักยภาพ (potentiality) มาสู่ความเป็นปกติธรรมดา...” (พระทักษิณคณาธิการ , ปรัชญา , 2517 : 139)

“ปทัชระ – category”

“ปรัชญาไวยศิกะถือว่าปทัชระ (category) อยู่ 7 ประการ ... และจัดประเภทแห่งสิ่งที่มีอยู่จริงทุกชนิดเข้าไว้ในปทัชระทั้ง 7 ประการนี้ ส่วนนขาเยถือว่าปทัชระอยู่ 16 อย่าง” (สุนทรณ รังษี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , 2521 : 108)

“กัมมันต์ – active”

“ตั้งแต่เริ่มต้นก็ปักใจเชื่อตามคำสอนของนักบุญออกุสตินุสและนักบุญเปาลุส ... ส่วนอาริสโตเติลสอนว่านอกจากส่วนที่เป็นเหตุผลกัมมันต์ (active) แล้ว ยังมีส่วนอื่นอีก” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 89)

“กัตตุภาวะ – action”

“กระบวนการที่ทำให้สิ่งซ่อนเร้นอยู่ในปรากฏออกให้เห็นภายนอกทำให้สมรรถนะกลายเป็นกัตตุภาวะ (action) แต่ครั้งใช้กันจริง ๆ วิวัฒนาการกลับมีความหมายไปในทางสร้างสรรค์” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 117)

“อมตภาพ – immortality”

“ความคิดเห็นว่าวิญญาณเป็นสิ่งที่มคุณค่าเพิ่มพูนได้โดยใช้เวลายาวนาน นับว่ามีความสำคัญมากสำหรับปัญหาเรื่องอมตภาพ (immortality)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 236)

“อินทรีย์ภาพ – organism”

“พระเจ้า ปัญญา และแบบสมบูรณ์แสดงตัวออกมาทุกขั้นตอนของการพัฒนาชั่ววินรันคร์ อริสโตเติลเป็นคนแรกที่ใช้คำว่าอินทรีย์ภาพ (organism)” (เดือน คำดี , ปรัชญาตะวันตก , 2522 : 78)

“ปฏิพัฒนาการ – dialectic”

“5. กฎปฏิพัฒนาการ กิจกรรม 3 ชั้นของอั้งรวมเรียกว่าปฏิพัฒนาการ (dialectic) ซึ่งวิเคราะห์ออกได้เป็น 3 สภาวะ คือ สภาวะพื้นฐาน (thesis) อั้งในสภาพจิตบริสุทธิ์” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 20)

3.5.4.5 สัตตมิตป์ปรัสสมาส

สัตตมิตป์ปรัสสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์ 2 คำเข้าด้วยกัน โดยนามศัพท์คำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์อีกคำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก นามศัพท์ที่ทำหน้าที่ขยายนั้นมีความหมายประจำวิภัติเป็นสัตตมิตป์ปรัสสมาส คือ “ใน , ใกล้ , ที่ ครั้นเมื่อ , ในเพราะ” เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “มโนทัศน์”

“มโนทัศน์” เกิดจากการย่อ “มโน” ที่มีความหมายว่า “ใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 694) เข้ากับ “ทัศน์” ที่มีความหมายว่า “ความเห็น , การเห็น , เครื่องรู้เห็น” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 459) “มโน” มีตำแหน่งอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย มีความหมายเป็นสัตตมิตป์ปรัสสมาส “ทัศน์” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความหมายตามรูปศัพท์ได้ว่า “การเห็นในใจ”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 1 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 ดังนี้

เจตภูต สภาพเป็นผู้คิดอ่าน คือ มนัส

อนึ่ง ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย เป็นมัชฌะโลป ตป์ปรัสสมาส และ อภัยตป์ปรัสสมาส ซึ่งเป็นสมาสพิเศษที่แทรกอยู่ในตป์ปรัสสมาส (พระมหาจรัส จิตโชติ , 2527 : 145 - 147) นี้ด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.4.6 มัชฌะโลป ตป์ปรัสสมาส

มัชฌะโลป ตป์ปรัสสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์มากกว่า 2 คำเข้าด้วยกันแต่ลบหรือละส่วนที่เหลือไปเสียเหลือไว้เพียง 2 คำเท่านั้น โดยนามศัพท์คำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์อีกคำหนึ่งมีตำแหน่งอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก เวลาแปลความหมายศัพท์ ผู้แปลต้องแปลส่วนที่ละไว้ด้วย เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “มโนคติ”

“มโนคติ” เกิดจากการย่อ “มโน” ที่มีความหมายว่า “ใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 694) เข้ากับ “คติ” ที่มีความหมายว่า “การไป , ความเป็นไป , แบบอย่าง” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 222 - 223) และ ละกริยา “อุปบันน” ที่มีความหมายว่า “เกิดแล้ว , อุบัติแล้ว” (Davids , 1925 : 152) ไว้ “มโน” มีตำแหน่ง อยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “คติ” มีตำแหน่งอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ความเป็นไป (อันเกิดขึ้นแล้ว) ในใจ”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 14 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 4 ศัพท์ และจากตำราวิชาการ ทางปรัชญา 10 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

มโนคติ	ความคิด
มโนภาพ	ความคิดเห็นเป็นภาพขึ้นในใจ
ตรรกวิทยา	วิชาว่าด้วยการคิดหาเหตุผล , วิชาที่ว่าด้วยกฎแห่งความคิด
บุคลิกภาพ	สภาพนิสัยจำเพาะคน

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“เทววิทยา – theology”

“วิชาว่าด้วยศาสนาจึงมักเรียกกันว่า เทววิทยา theology เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีการถกเถียงกันขึ้นใน หมู่ชาวตะวันตกว่าพุทธศาสนาเป็น religion หรือเป็นปรัชญา” (กรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ รวมวิทยาการท่านวรณ ๗ , 2494 : 62)

“ญาณวิทยา – epistemology”

“ข้อที่ว่าความรู้ของมนุษย์ได้มาจากไหน ... ลักษณะญาณคืออะไร วุฒิปัญญาคืออะไร ปัญหาข้อนี้ ย่อมสืบไปถึงการศึกษาการศึกษาของมนุษย์ เราเรียกปรัชญาสาขานี้ว่า ญาณวิทยา (epistemology)” (สมัคร บุรวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 14)

“ภววิทยา – ontology”

“หากกล่าวพาดพิงถึงสสารที่เป็นชีวิต ปรัชญาสาขานี้ก็ครอบคลุมไปถึงวิชาชีววิทยาและธรณีวิทยา สาขาปรัชญาสาขานี้ก็คือการศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่มีหรือความมีอยู่ เราจึงเรียกมันว่า ภววิทยา (ontology)” (สมัคร บุรวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 15)

“อัตนัย – subjective”

“แม้ว่าการจำลองนี้จะไม่สมบูรณ์ก็ตาม ความเห็นอันแรกเราเรียกว่าความเห็นแบบอัตนัย (subjective) และอันหลังเรียกว่าปรนัย (objective)” (วิศย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา, 2513 : 28)

“ปรนัย – objective”

“แม้ว่าการจำลองนี้จะไม่สมบูรณ์ก็ตาม ความเห็นอันแรกเราเรียกว่าความเห็นแบบอัตนัย (subjective) และอันหลังเรียกว่าปรนัย (objective)” (วิศย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา, 2513 : 28)

“จักรวาลวิทยา – cosmology”

“พวกโมนาดนิยม (Monadism) ก็ถือว่าโลกประกอบขึ้นด้วยโมนาดหรือปริมาณทางจิตที่นับไม่ถ้วน ภาววิทยาว่าด้วยจักรวาลก็เรียกว่า cosmology หรือจักรวาลวิทยา” ศึกษาถึงสากลจักรวาล (พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, 2517 : 13)

“มโนธรรม – conscience”

“เรื่องผิดถูกนี้ไม่ทราบว่าจะอะไรมาตัดสิน มีสิ่งหนึ่งในใจของมนุษย์ สิ่งนี้เรียกว่า “มโนธรรม” (conscience) เช่น สมมติว่าเราอยู่ในที่แห่งหนึ่งมีของวางอยู่ข้างหน้า เราอาจโมยได้โดยไม่มีใครเห็น” (พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, 2517 : 271)

“จินตภาพ - image”

“หน่วยย่อยที่สุดของเหตุผลในมนัส ได้แก่ สังกัป ... ซึ่งอาจจะเป็นจินตภาพ (image) หรือมโนภาพ (concept) ก็ได้ จินตภาพเป็นความเข้าใจเฉพาะหน่วย ส่วนมโนภาพเป็นความเข้าใจสากล” (กิริติ บุญเจือ, แก่นปรัชญากรีก, 2520 : 67)

“อันตวิทยา – teleology”

“เกิดปัญหาขึ้นต่อไปว่าชีวิตมีจุดหมายอะไรหรือไม่ เฉพาะปัญหาสุดท้ายนี้มีชื่อแขนงเป็นพิเศษว่า teleology (วิชาว่าด้วยจุดหมายหรืออันตวิทยา)” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 53)

“วิธีวิทยา – methodology”

“หน้าที่สำคัญของปรัชญาปฏิฐานนิยม คือ หาวิธีการให้แก่ปรัชญาอื่น ๆ นั่นคือปรัชญาปฏิฐานนิยมมีวิธีวิทยา (methodology) เป็นเนื้อหาเฉพาะของตน” (กิริติ บุญเจือ, แก่นปรัชญาปัจจุบัน, 2522 : 165)

3.5.4.7 อุภยตโปริสสมาส

อุภยตโปริสสมาส หรืออีกชื่อหนึ่งว่า น บุปพพท กัมมชารยสมาส คือ สมาสที่ย่อนิบาต “น” เข้ากับนามศัพท์ โดยนิบาต “น” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย นามศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “อนัตตา”

“อนัตตา” เกิดจากการย่อนิบาต “น” (เปลี่ยนรูปเป็น “อน” เมื่อคำที่จะเข้าสมาสขึ้นต้นด้วยสระ) ที่มีความหมายว่า “ไม่, ปฏิเสธ” (Davids , 1925 : 344) เข้ากับ “อิตตา” ที่มีความหมายว่า “ตน” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 1010) “น” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “อิตตา” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ไม่มีตัวตน”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 5 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 2 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 3 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

อนันต์	ไม่มีสิ้นสุด , มากล้น
อนัตตา	สิ่งที่ไม่ใช่อิตตา , ไม่ใช่ตัวไชตน

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“อภาวะ – non being”

“วัตถุทุกอย่างที่รู้ได้ด้วยคำพูดอาจแยกออกอย่างกว้าง ๆ เป็น 2 พวก คือ เป็นภาวะ (being) และ อภาวะ (non being) ... ในทำนองเดียวกัน อภาวะเป็นตัวยืนสำหรับข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เป็นฝ่ายลบ” (พระมหาสนั่น กมโล , ปรัชญาอินเดีย , 2516 : 87)

“อสัต – non being”

“คำสอนทางอภิปรัชญาขั้นพื้นฐานแห่งภควัทคิตามีว่า ในบรรดาสิ่งซึ่งไม่มีความแท้จริงนั้น ไม่มีสัต (being) และในบรรดาสิ่งซึ่งมีความแท้จริงก็ไม่มีอสัต (non – being) อาตมันเป็นสิ่งที่ยู่ยงคงกระพัน” (สุนทร ฌ รั้งยี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิต , 2521 : 34)

“นาสติกะ – heterodox”

ปรัชญาอินเดียจึงแบ่งออกเป็นระบบหรือสายใหญ่ ๆ 2 สาย คือ สายที่เรียกว่าอัสติกะ (orthodox) สายหนึ่งและที่เรียกว่า นาสติกะ (heterodox) สายหนึ่ง” (สุนทร ฌ รั้งยี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิต , 2521 : 44)

3.5.5 อพยยิภาวสมาส

อพยยิภาวสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์เข้ากับอพยยศัพท์¹⁴ โดยอพยยศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย นามศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก¹⁵

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและเป็น อพยยิภาวสมาสนี้ 40 ศัพท์ จำแนกเป็น 2 ประเภทตามชนิดของอพยยิภาวสมาสที่พบ คือ อุปสรรคบุพพกะ อพยยิภาวสมาส และ นิปาดบุพพกะ อพยยิภาวสมาส ดังนี้

3.5.5.1 อุปสรรคบุพพกะ อพยยิภาวสมาส

อุปสรรคบุพพกะ อพยยิภาวสมาส คือ สมาสที่ย่อนามศัพท์เข้ากับคำอุปสรรค¹⁶ โดยอุปสรรคมีตำแหน่ง คำอยู่ข้างหน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่ เป็นคำหลัก เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “ทูลีล”

“ทูลีล” เกิดจากการย่อคำอุปสรรค “ทูล” ที่มีความหมายว่า “ชั่ว, ยาก, ลำบาก, เลว” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 466) เข้ากับนามศัพท์ “ลีล” ที่มีความหมายว่า “ความประพฤติที่ดี, ข้อบัญญัติที่ กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 857) “ทูล” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่ เป็นคำขยาย “ลีล” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ความประพฤติ ที่เลว, ความประพฤติชั่ว”

ผู้วิจัยพบข้อมูล 37 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 23 ศัพท์ และจากตำราวิชาการ ทางปรัชญา 14 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

วิจักขณ์	รู้แจ้ง, เห็นแจ้ง, มีสติปัญญา, เชี่ยวชาญ, ชำนาญ
ประเภท	ชนิด, อย่าง, แขนง, ส่วน, ความต่างกัน
สังขตะ	ปรุงแต่งขึ้น
สังขาร	เครื่องปรุงแต่ง, ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย, ร่างกายและจิต
วิชาน	ความรู้, ความเข้าใจ

¹⁴ “อพยยศัพท์” คือ ศัพท์ที่ไม่สามารถแจกวิภัตติได้

¹⁵ จากนิยามนี้ย่อมกล่าวได้ว่านามศัพท์ในภาษาบาลีสันสกฤตที่ประกอบด้วยอพยยศัพท์ คือ อุปสรรค และนิปาดย่อมเป็นคำสมาสทั้งสิ้น

¹⁶ คำว่า “อุปสรรค” ผู้วิจัยสะกดคำตามคำภาษาบาลี

อติมานะ	ความเย่อหยิ่ง , ความจองหอง
อัปภันดร	ส่วนใน , ภายใน , ท่ามกลาง
ทุศีล	มีศีลชั่ว , ทำผิดวินัย , ถ่วงละเมิดศีล , ประพฤติชั่ว
ปัจเจก	เฉพาะตัว , เฉพาะผู้เดียว
ปัญญา	ความรอบรู้ , ความรู้ทั่ว
อชฌัตติกะ	ภายใน , เฉพาะตัว
อชฌัตติก	ภายใน , เฉพาะตัว
ปฎิเสธ	ห้าม , ไม่ยอมรับ
อารมณ	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส
ประพจน์	ข้อเสนอ , ข้อความที่กล่าว
ปริมาณ	ความมากน้อย
ปฎิกิริยา	ผลของการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกิริยาสะท้อนมา
สันตติ	ความสืบต่อ
สัมพัทธ์	ติดเนื่องกัน
วิवरณ์	การเปิด , การเผยแผ่ , การไขความ
วิกฤต	แปลกจากเดิม , เปลี่ยนไป , ไม่ปกติ , เสื่อม
วิญญาน	ความรู้แจ้ง , ความรู้สึกรู้ตัว , สิ่งที่มีอยู่ในตนทำให้เป็นบุคคลขึ้นเมื่อร่างกายเปื่อยเน่าแล้วยังเชื่อกันว่าอยู่ต่อไป
สัมปชัญญะ	ความรู้ตัวอยู่เสมอ ความไม่เพเลอตัว

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“อภิปรัชญา – metaphysics”

“เอริสโตเติลให้กำหนดของวิทยาศาสตร์เบื้องต้นเกือบทุกสาขานับแต่ฟิสิกส์ ชีวะวิทยา สัตว์วิทยา จิตตวิทยา ... ศิลปะปรัชญา (epistemology) จริยศาสตร์ (ethics) ตรรกศาสตร์ (logic) และ อภิปรัชญา (metaphysics)” (ส. ชรรมยศ , บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ ภาค 1 , 2485 : 59)

“อาเวค – emotion”

“สำนักอุปนิษยอาศัยสัญเจตนา conation คือ ความเจตน์จำนงที่เพียรพยายามจะให้บรรลุผลตามความปรารถนา ส่วนสำนักจิตต์วิเคราะห์นั้นอาศัยหลักอาเวค emotion หรือความสะเทือนใจเป็นสำคัญ” (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ , รวมวิทยาการท่านวรรณ ๑ , 2494 : 25)

“พิจาน – consciousness”

“ประภคติเป็นวัตถุหรือสสารอันไรชีวิตและพิจาน (consciousness) ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่นั้น ได้กำเนิดมาจากสิ่งนี้” (สมักร นูราวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 142 - 143)

“อวกาศ – space”

“ปรมาณูมีจำนวนนับอสงไขย เคลื่อนไหวผ่านอวกาศ (space) อันไร้ขอบเขตไป บางทีก็มาชนกันและเกิดเป็นเกลียว (vortex) ของปรมาณูขึ้น บางทีก็กระจายออกไปในทุกทิศทาง” (สมักร นูราวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 266)

“สัจพจน – perception”

“แม้ค้ำทจะอ้างว่าอวกาศและกาลเป็นสิ่งที่รู้สึกไม่ได้ แต่เขาก็ถือว่ามันเป็นรูป (form) แห่งการเห็น หรือ สัจพจน (perception) ที่แท้แล้วความรู้สึกก็เป็นหน่วยหนึ่งและเป็นหน่วยที่สำคัญยิ่งของการรับรู้” (สมักร นูราวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 560)

“ประชาน – cognition”

“ทศนะของค้ำสโคตส์เกี่ยวกับประชาน (cognition) เหมือนกับคำสอนแบบสกอลาสติกที่เกี่ยวข้องกับลัทธิสัจนิยมสายกลางมาก ที่ผิดแผกกันไปบ้างก็คือท่านได้เน้นถึงกัมมันตภาพแห่งพุทธิปัญญา” (จันจค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง, 2511 : 265)

“วิภาพ – affection”

“สปีโนซำซีให้เห็นว่า คุณลักษณะของพระผู้เป็นเจ้าแตกต่างจากวิภาพ (affection) และฐานนิยม ... แห่งคุณลักษณะเหล่านี้ ดังที่เราทราบมานั้นพระผู้เป็นเจ้าทรงมีลักษณะที่กำหนดแน่นอนไม่ได้” (จันจค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, 2514 : 205)

“นิเสธ – negation”

“รูปแบบความคิดในด้านคุณภาพได้แก่ความแท้จริง (reality) นิเสธ (negation) และ ข้อจำกัด (limitation) รูปแบบความคิดในด้านสัมพันธ์ภาพได้แก่เนื้อสารและคุณภาพ” (อมร โสภณ วิเศษฐ์วงศ์, ปรัชญาเบื้องต้น, 2514 : 69)

“สัมบูรณ์ – absolute”

“บ้างถือว่ามนุษย์เพียงรู้เข้าใจว่ามีหลักศีลธรรมกว้าง ๆ รู้อยู่ทั่วไปว่าอะไรควรไม่ควร บ้างก็ถือว่าการกระทำหนึ่งใดนั้น บางทีก็รู้ได้ว่าเป็นการกระทำขั้นสัมบูรณ์ (absolute) นี้ขึ้นเปรียบเทียบได้” (ศ. ศิวลักษณ์, ก้าวแรกของปรัชญาฝรั่ง, 2521 : 71)

“นิรนัย – deductive”

“มโนคติของเราทุกอย่างย่อมไล่เลียงไปสู่สิ้นสุดลงที่ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ดังนั้น นักประสบการณ์นิยมจึงมีความเห็นว่า วิธีดำเนินการหาความรู้ของเราจะเป็นอุปนัย...มากกว่า นิรนัย (deductive)” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 273)

“อุปนัย – inductive”

“มโนคติของเราทุกอย่างย่อมไล่เลียงไปสู่สิ้นสุดลงที่ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ดังนั้น นักประสบการณ์นิยมจึงมีความเห็นว่า วิธีดำเนินการหาความรู้ของเราจะเป็นอุปนัย (inductive) มากกว่านิรนัย” (กิริติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 273)

“ปฏิทรรศน์ – paradox”

“จากข้อเท็จจริงนี้ เราจะตระหนักถึงปฏิทรรศน์ (paradox) ที่น่าสนใจ คือ ไม่มีใครที่สามารถอ่านหนังสือแนะนำปรัชญาได้ นอกจากเขาเข้าใจปรัชญาอยู่แล้ว” (เฉลิมเกียรติ ฝืนวล , แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับสรณิพนธ์ , 2521 : 18)

“อภิจริยศาสตร์ – metaethics”

“การคิด โดยการวิเคราะห์ความหมายของภาษาที่ใช้ในวิชาแต่ละวิชาจะได้ชื่อว่าเป็น “อภิ” (meta-) ของวิชานั้น ๆ เช่น อภิจริยศาสตร์ (metaethics) คือ การวิเคราะห์ความหมายของภาษาที่ใช้ในจริยศาสตร์” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 208)

“อภิกณิตศาสตร์ – metamathematics”

“การคิด โดยการวิเคราะห์ความหมายของภาษาที่ใช้ในวิชาแต่ละวิชาจะได้ชื่อว่าเป็น “อภิ” (meta-) ของวิชานั้น ๆ เช่น ... อภิกณิตศาสตร์ (metamathematics) คือ การวิเคราะห์ความหมายของคณิตศาสตร์” (กิริติ บุญเจือ , แก่นปรัชญาปัจจุบัน , 2522 : 208)

3.5.5.2 นิปาทบุพพกะ อัပ္พยัภาวสมาส

นิปาทบุพพกะ อัပ္พยัภาวสมาส คือ สมาสที่ชื่อนามศัพท์เข้ากับนิปาท โดยนิปาทมีตำแหน่งคำอยู่หน้า (สัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หลัง (สัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก เช่น สัพท์ปรัชญาว่า “อัฏฐภาวะ”

“อัฏฐภาวะ” เกิดจากการย่อนิปาท “อัฏฐ” ที่มีความหมายว่า “อื่น , ต่างไป , แปรกไป” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 1009) เข้ากับ “ภาวะ” ที่มีความหมายว่า “ความเป็น , ความปรากฏ” (

ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 689) “อัญ” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “ภาวะ” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “ความเป็นอื่น , ความเป็นอย่างอื่น”

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 3 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“สยัมภู – Causa Sui”

“พระพรหมนั้นเป็นผู้ไม่มีใครสร้างพระองค์ พระองค์ทรงเกิดมาเอง ทรงเป็นเอง เพราะฉะนั้นจึงได้พระนามว่าสยัมภู สยัม แปลว่า เอง ภู แปลว่า เป็น สยัมภูก็แปลว่า พระผู้เป็นเอง” (จานงก์ ทองประเสริฐ , ปรัชญาประยุกต์ ชุด อินเดียน , 2514 : 499)

“อัญรูป – mode”

สปีโนซาคิดว่าความเป็นจริงมีอย่างเดียวซึ่งท่านเรียกว่าสาร (substance) โลกที่เราเห็นในหลายแง่หลายมุมนั้นก็เป็นคุณลักษณะ (attribute) หรืออัญรูป (mode) ของสารเดี่ยวนี้นั้น” (กิรติ บุญเจือ , ปรัชญาเบื้องต้น , 2521 : 150)

“อัญภาวะ – alienation”

“การฝืนธรรมชาติพลวัตของอัตถิภาวะทำให้เกิดสภาพในจิตใจที่เรียกว่าอัญภาวะ (alienation) อันเป็นสภาพที่ไม่ปกติของจิตใจมนุษย์” (กิรติ บุญเจือ , ปรัชญาลัทธิภวนิยม , 2522 : 218)

3.5.6 สห บุพพบทพหุพพิหิสมาส

สห บุพพบทพหุพพิหิสมาส คือ สมาสที่อยู่ในเครือเดียวกับพหุพพิหิสมาส (พระมหาจรัส ฐิติโชติ 2527 : 160) ได้แก่ สมาสที่ย่อนิบาด “สห“ เข้ากับนามศัพท์ โดยนิบาด “สห” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า (ศัพท์หน้า) ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และนามศัพท์มีตำแหน่งคำอยู่หลัง (ศัพท์หลัง) ทำหน้าที่เป็นคำหลัก มีคำแปลประจำสมาสว่า “มี” เช่นศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “สสาร”

“สสาร” เกิดจากการย่อนิบาด “สห” (ลดรูปเหลือเพียง ส เมื่อเข้าสมาสแล้ว) ที่มีความหมายว่า “ด้วยกัน , ร่วมกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2523 : 883) เข้ากับนามศัพท์ “สาร” ที่มีความหมายว่า “แก่น , เนื้อแท้ , ส่วนสำคัญ , จดหมาย” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 905) “สห” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “สาร” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความตามรูปศัพท์ได้ว่า “(สิ่ง) ที่มีเนื้อแท้ , (สิ่ง) ที่มีส่วนสำคัญ”

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 2 ศัพท์จากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 และตำราวิชาการทางปรัชญาอย่างละศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

สกุล วงษ์, เชื้อสาย, เผ่าพันธุ์

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“สสาร – matter”

“สสารนิยามที่ถือว่าสสาร (matter) เป็นความแท้จริงอย่างหนึ่งในสากลโลก หรือเป็นความแท้จริงอย่างเดียวนั้นมีขึ้นในอินเดียเช่นเดียวกับในอารยธรรมของกรีก” (สัมคร บุรวาศ, วิชาปรัชญา, 2497 : 140)

3.6 กลุ่มคำ

กลุ่มคำ คือ คำที่สามารถทำหน้าที่ในประโยคได้เช่นเดียวกับคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน และคำสมาสที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว แต่มีลักษณะและโครงสร้างคำแตกต่างไปจากคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน และ คำสมาส ที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “กฎแห่งเอกลักษณ์”

“กฎแห่งเอกลักษณ์” เป็นคำที่สามารถทำหน้าที่ในประโยคได้เช่นเดียวกับคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน และคำสมาส ที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อพิจารณาลักษณะและโครงสร้างคำจะเห็นว่าไม่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน หรือ คำสมาส¹⁷ แต่มีลักษณะเป็นคำเดี่ยว “กฎ” ผสมกับกลุ่มคำขยาย¹⁸ คือ “แห่งเอกลักษณ์” ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจัดให้ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่มีลักษณะและโครงสร้างคำตามที่กล่าวมานี้เป็น “กลุ่มคำ”

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและมีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นกลุ่มคำนี้ 12 ศัพท์ แบ่งเป็นจากพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 1 ศัพท์ จากพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา 4 ศัพท์ และจากตำราวิชาการทางปรัชญา 7 ศัพท์ ดังนี้

พจนานุกรมปี พ.ศ. 2493

พระเป็นเจ้า เทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น พระอิสวร , พระราชาที่นับถือ

¹⁷ เพราะมีคำไวยากรณ์ “แห่ง” แทรกอยู่ในคำ

¹⁸ ดูคำนิยามและรายละเอียด “กลุ่มคำขยาย” ได้ที่หน้า 107

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา

วัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ – historical materialism, คติถือผีสาางเทวดา – animism
 นิยัตินิยมทางเศรษฐกิจ – economic determinism, คติถือมนุษย์เป็นเกณฑ์ – anthropocentrism

ตำราวิชาการทางปรัชญา

“มีอยู่ – exist”

“อันที่จริงใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่า โลกที่เราเห็น ๆ กันอยู่ทุกวัน ซึ่งเรารู้จักโดยอายตนะต่าง ๆ นี้ มีอยู่ (exist) และสิ่งที่มีอยู่ก็น่าจะเป็นจริง (real)” (วิศย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา, 2513 : 42)

“เป็นจริง – real”

“อันที่จริงใคร ๆ ก็ต้องยอมรับว่า โลกที่เราเห็น ๆ กันอยู่ทุกวัน ซึ่งเรารู้จักโดยอายตนะต่าง ๆ นี้ มีอยู่ (exist) และสิ่งที่มีอยู่ก็น่าจะเป็นจริง (real)” (วิศย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา, 2513 : 42)

“ปรากฏการณ์ทางจิต – mental phenomena”

“พวกวัตถุนิยมเชื่อว่าปรากฏการณ์ทางวัตถุหรือ (physical phenomena) กับ ปรากฏการณ์ทางจิต (mental phenomena) เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก” (พระทักษิณคณาธิการ, ปรัชญา, 2517 : 131)

“กฎแห่งเอกลักษณ์ – law of identity”

“กฎของความคิด (law of thought) แม้ว่าจะไม่มีเหตุผลที่จะเรียกเช่นนั้นเพียงพอนักแต่ก็ยังถือกันอยู่ กฎทั้ง 3 มีดังนี้ คือ กฎแห่งเอกลักษณ์ (law of identity) อ้างว่าอะไรที่มีอยู่ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ (where is, is)” (กิริติ บุญเจือ, ปัญหาปรัชญา, 2520 : 68)

“ข้อมูลทางประสาทสัมผัส – sense data”

“ความสะเทือนใจหรืออาเวค (emotion) โดยทั่วไปเราอาจกล่าวได้ว่าข้อเท็จจริงอันเป็นพื้นฐานก่อสร้างวิทยาศาสตร์เป็นตัวเป็นตนขึ้นได้นั้น ได้แก่ ข้อมูลทางประสาทสัมผัส (sense data) นี้เอง” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 25)

“คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ – aesthetic value”

“เอเวอร์เรตต์ได้ทำตารางคุณค่าต่าง ๆ ไว้โดยใช้มโนคติของกัมมันตภาพ ภารกิจเป็นพื้นฐานจัดเป็น 8 กลุ่มดังนี้ ... 6. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (aesthetic value)” (กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาเบื้องต้น, 2521 : 163)

“เป็นอยู่ – to be”

“ประการที่ 3 พิจารณาจากความเป็นไปได้และความจำเป็นซึ่งอธิบายว่าเราพบในธรรมชาติว่าเป็นไปได้ที่สิ่งต่าง ๆ จะเป็นอยู่ (to be) และไม่เป็นอยู่ (not to be)” (เฉลิมเกียรติ พิวนวล , แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับสรณิพนธ์ , 2521 : 67)

3.7 ประโยค

ประโยค คือ คำที่มีลักษณะและโครงสร้างคำต่างไปจากคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน และคำสมาสที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีลักษณะและ โครงสร้างคำเป็นประโยคอย่างชัดเจน คือ ประกอบด้วย ภาคประธานและภาคแสดง

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและมี โครงสร้างคำเป็นประโยคนี้ 2 ศัพท์จากตำราวิชาการทางปรัชญา ดังนี้

“ข้าพเจ้าคิด ฉะนั้นข้าพเจ้ามีอยู่ - cogito ergo sum”

“แต่คำที่แท้จริงสรุปผลของการยืนยันของความสงสัย เกี่ยวกับความมีอยู่ของตัวเขาด้วยคำคมอันมีชื่อเสียงว่า “ข้าพเจ้าคิด ฉะนั้นข้าพเจ้ามีอยู่” (cogito ergo sum)” (สมัคร บุรราวาส , วิชาปรัชญา , 2497 : 332)

“ฉันคิด ดังนั้นฉันจึงมีอยู่ - cogito ergo sum”

“พยายามหาพื้นฐานของความจริงและของการใช้เหตุผลที่แจ่มแจ้งและไม่อาจตั้งข้อสงสัยใด ๆ ได้ ซึ่งในที่สุดก็พบหลักการที่ว่า cogito ergo sum (ฉันคิด ดังนั้นฉันจึงมีอยู่)” (เฉลิมเกียรติ พิวนวล แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับสรณิพนธ์ , 2521 : 74 – 75)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย คือ ในพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ปี พ.ศ. 2524 และ ในตำราวิชาการทางปรัชญาที่เรียบเรียงและตีพิมพ์ขึ้นก่อน พ.ศ. 2524 มีทั้งหมด 374 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 7 ชนิดตามลักษณะและโครงสร้างศัพท์ที่พบ คือ คำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำพยาน คำสมาส กลุ่มคำและ ประโยค

ในศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้ง 7 ชนิดนี้ ผลการศึกษาพบว่า คำสมาสมิ่จำนวนมากที่สุด คือ พบ 191 ศัพท์ รองลงมาได้แก่ คำประสม 64 ศัพท์ , คำเดี่ยว 55 ศัพท์ , คำพยาน 39 ศัพท์ , กลุ่มคำ 12 ศัพท์ , คำซ้อน 11 ศัพท์ และ ประโยค 2 ศัพท์ ตามลำดับ

หลังจากคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ และเทียบความหมายกับคำเดิมที่มีอยู่ในภาษาไทยแล้ว หากว่าไม่สามารถหาคำเดิมที่มีอยู่มาเทียบความหมายได้ ก็มาถึงขั้นตอนที่ 3 คือ คิดผูกคำขึ้นมาใหม่

ขั้นที่สาม – คิดผูกคำขึ้นมาใหม่

“คิดผูกคำขึ้นมาใหม่” คือ การบัญญัติศัพท์ปรัชญาขึ้นมาใหม่โดยการผูก “คำ” ที่มีอยู่แล้วด้วยวิธีการผูกคำชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษาไทยเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ศัพท์” ใหม่ที่สามารถสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศได้ (สุนทร ฅ รังษี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545)

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ทั้งหมด ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่นี้ 392 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 5 ชนิดตามวิธีการที่ใช้ในการผูกคำ คือ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง การประสม การพยาน การสมาส และการผูกเป็นกลุ่มคำ ดังนี้

3.1 การประกอบศัพท์ขึ้นเอง

การประกอบศัพท์ขึ้นเอง คือ การคิดสร้างศัพท์ขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการผูกส่วนประกอบต่าง ๆ ของศัพท์เข้าด้วยกันตามหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างศัพท์ใหม่ในภาษานั้น ๆ เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “รหัสยิก”

“รหัสยิก” เป็นศัพท์ที่ผู้บัญญัติ คือ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาประกอบขึ้นเองจากการผูกส่วนประกอบต่าง ๆ ของศัพท์เข้าด้วยกันตามหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างศัพท์ใหม่ในภาษาบาลีสันสกฤต คือ ผูกคำ “รหัสย” เข้ากับปัจจัย “อิก”

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ปรัชญาที่ได้จากการประกอบศัพท์ขึ้นเองนี้ 5 ศัพท์ ดังนี้

พันธะ – obligation

ญาตา – knower

รหัสยะ – mysterious

พันธนา – bondage

รหัสยิก – mystic

3.2 การประสม

การประสม คือ การนำคำอย่างน้อย 2 คำมาประสมเข้าด้วยกัน โดยคำที่นำมาประสมกันนั้นมีลักษณะและโครงสร้างคำเช่นเดียวกับ “คำประสม” ที่ได้กล่าวมาแล้วในหน้า 36–37

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการประสมนี้ 102 ศัพท์ จำแนกออกได้เป็น 12 ชนิดตามลักษณะและโครงสร้างของคำที่นำมาประสมกัน คือ คำเดียวกับคำเดี่ยว , คำเดียวกับคำประสม , คำเดียวกับคำซ้อน , คำเดียวกับคำพยาน , คำเดียวกับคำสมาส , คำประสมกับ

คำเดี่ยว คำประสมกับคำซ้อน , คำประสมกับคำสมาส , คำผสมกับคำเดี่ยว , คำสมาสกับคำเดี่ยว , คำสมาสกับ คำซ้อน และ คำสมาสกับคำสมาส ดังนี้

3.2.1 คำเดี่ยวกับคำเดี่ยว

คำเดี่ยวกับคำเดี่ยว คือ การประสมคำเดี่ยวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำเดี่ยวเช่นกัน คำเดี่ยวนั้นอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีสันสกฤตไทย¹⁹ และภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 30 ศัพท์ ดังนี้

ข้อตั้ง – premise	ถ้อยแถลง – statement
ข้อนำ – antecedent	แม่แบบ – archetype
ข้อตาม – consequent	หลักมัชฌิม – doctrine of the mean
แก่นแท้ – entelechy	ตัวรู้ – knower
คำพูด – Logos	คำหลัก – major term
คำกลาง – middle term	คำรอง – minor term
ส่วนย่อย – part	ส่วนรวม – whole
คำตรรก – logical term	พจน์กลาง – middle term
พจน์รอง – minor term	ภาวะขนาน – parallelism
ภาวะแย้ง – antithesis	ทฤษฎีเซต – set theory
พจน์หลัก – major term	บทเขียน – thesis
รูปเคารพ – idol	ยุคสว่าง – enlightenment
เฉพาะราย – particular	เฉพาะส่วน – particular
พระพรหม – Brahma	ภาวะสากล – universality
ลัทธิคลาสสิก – classicism	ลัทธิโรมันติก – romanticism

3.2.2 คำเดี่ยวกับคำประสม

คำเดี่ยวกับคำประสม คือ การประสมคำเดี่ยวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้ว คำเดี่ยวนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำประสมอาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม

¹⁹ ดูคำอธิบาย “คำภาษาบาลีสันสกฤตไทย” ได้ที่เชิงอรรถหน้า 32

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 5 ศัพท์ ดังนี้

พยานหลักฐาน – evidence

ทางสายกลาง – middle way

ภาวะแนบแน่น – consistency

องค์สรรพสิ่ง – the Whole

ทฤษฎีตัวแทน – representative theory

3.2.3 คำเดียวกับคำซ้อน

คำเดียวกับคำซ้อน คือ การประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน คำเดียวกันนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำซ้อนจะมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำซ้อน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 8 ศัพท์ ดังนี้

สิ่งชั่วร้าย – evil

ข้อโต้แย้ง – argument

ข้อเปรียบเทียบ – analogy

ภาวะยุ่งเหยิง - chaos

พลังผลักดัน – conatus

ภาวะพื้นฐาน – thesis

ทฤษฎีดั้งเดิม – orthodoxy

ทฤษฎีแบบชนิด – theory of type

3.2.4 คำเดียวกับคำพยาน

คำเดียวกับคำพยาน คือ การประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยาน คำเดียวกันนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำพยานจะมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำพยาน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 2 ศัพท์ ดังนี้

ค่าความจริง – truth value

กฎการประหยัด – law of parsimony

3.2.5 คำเดียวกับคำสมาส

คำเดียวกับคำสมาส คือ การประสมคำเดียวเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส คำเดียวกันนี้อาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้ และคำสมาสอาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 24 ศัพท์ ดังนี้

หลักศีลธรรม – moralities	ภาวะนามธรรม - abstraction
องค์สัมบูรณ์ – the Absolute	ภาวะสังเคราะห์ – synthesis
บทนิยาม – definition	กฎมัจฉิม - law of excluded middle
ภาวะบรรสาน – harmony	องค์ปฐมกร – first mover
องค์ปฐมจลกร – first mover	ภาวะวิวิพพันธุ - heterogeneity
ภาวะวิวิพพันธุ – heterogeneity	ภาวะอนิสสร - heteronomy
ภาวะเอกพันธุ – homogeneity	ภาวะเอกพรรณ - homogeneity
ลัทธิของคัพพ - organism	กฎนิรมัจฉิม – law of excluded middle
สัจนิรันคร – tautology	ทฤษฎีกรณียธรรม – deontological theory
กฎเอกลักษณ์ – law of identity	กฎจักรวาล – Logos
กฎสนธิการ – law of association	สาธกโวหาร – demonstration
พรรณนาโวหาร – description	คริสตวิทยา – Christology

3.2.6 คำประสมกับคำเดียว

คำประสมกับคำเดียว คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้วเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดียว คำประสมนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม และคำเดียวอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศ ก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 4 ศัพท์ ดังนี้

ข้อตั้งหลัก – major premise	ข้อตั้งรอง – minor premise
รูปนินัยย่อ - enthymeme	ข้อความเทียม - pseudo – statement

3.2.7 คำประสมกับคำซ้อน

คำประสมกับคำซ้อน คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้วเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน คำประสมนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม และคำซ้อนอาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำซ้อน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 3 ศัพท์ ดังนี้

คำสั่งเด็ดขาด – categorical imperative	คำสอนลึกลับ – mystery
ข้อความเด็ดขาด – categorical statement	

3.2.8 คำประสมกับคำสมาส

คำประสมกับคำสมาส คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมอยู่แล้วเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส คำประสมนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม และคำสมาสอาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์ ดังนี้

ข้อความสถิติ – statistical statement

3.2.9 คำพยานกับคำเดี่ยว

คำพยานกับคำเดี่ยว คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำพยานเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดี่ยว คำพยานนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำพยาน และคำเดี่ยวอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์ ดังนี้

ระเบียบวิธี - method

3.2.10 คำสมาสกับคำเดี่ยว

คำสมาสกับคำเดี่ยว คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่เป็นคำเดี่ยว คำสมาสนี้อาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำสมาส และคำเดี่ยวอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศก็ได้

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 8 ศัพท์ ดังนี้

คุณธรรมหลัก – cardinal virtue

ปรัตถานุমানย่อ – enthymeme

วิญญาณโลก – world soul

ประโยคตรรก – proposition

ตรรกบทย่อ - enthymeme

ประพจน์เฉพาะ – particular proposition

ประพจน์สากล – universal proposition

สัจนิยมสามัญ – naïve realism

3.2.11 คำสมาสกับคำซ้อน

คำสมาสกับคำซ้อน คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน คำสมาสนี้อาจมีโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำสมาส และคำซ้อนอาจมีโครงสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำซ้อน

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 3 ศัพท์ ดังนี้

คตินิยมลดทอน – reductionism

ตรรกบทเด็ดขาด – categorical syllogism

ปริตถานุমানเด็ดขาด – categorical syllogism

3.2.12 คำสมาสกับคำสมาส

คำสมาสกับคำสมาส คือ การประสมคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเข้ากับคำอีกคำหนึ่งที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาสเช่นเดียวกัน คำสมาสนั้นอาจมีโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 13 ศัพท์ ดังนี้

ตรรกบทสถิติ – statistical syllogism

ปริตถานุমানสถิติ – statistical syllogism

จิตนิยมจิตวิสัย – subjective idealism

ตรรกวิทยาสัญลักษณ์ – symbolic logic

ตรรกวิทยาอัญรูป – modal logic

ตรรกศาสตร์อัญรูป – modal logic

ประวัติศาสตร์นิยม – historicism

จิตนิยมวัตถุวิสัย – objective idealism

สภาพปรากฏ – appearance

จิตนิยมปรวิสัย – objective idealism

อนุปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism

จิตนิยมอูตรภาพ – transcendental idealism

วัตถุนิยมปฏิพัฒนาการ – dialectic materialism

ข้อสังเกตเพิ่มเติม

จากข้อมูลศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยและโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ เป็นคำประสม และมีโครงสร้างคำเป็นคำภาษาไทยประสมกับคำภาษาต่างประเทศ, คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาต่างประเทศ และ คำภาษาต่างประเทศกับคำภาษาไทย ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาหลายศัพท์ คือ

ชะตานิยม – fatalism	ประวัติศาสตร์นิยม - historicism
ทุนนิยม – capitalism	อุปกรณ์นิยม - instrumentalism
ปรากฏการณ์นิยม – phenomenism	ประสบการณ์นิยม - empiricism
ประโยชน์นิยม – utilitarianism	ปรากฏการณ์วิทยา – phenomenology
อรรถประโยชน์นิยม - utilitarianism	สามัญสำนึก - common sense
อติปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism	อนุปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism

มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมในภาษาไทยจริง แต่เป็นคำประสมที่สร้างขึ้นด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการที่รับมาจากภายนอก สังเกตได้จากการแปลความหมายศัพท์จากส่วนหลังซึ่งเป็นส่วนหลักไปส่วนหน้าซึ่งเป็นส่วนขยาย

การสร้างคำประสมด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวมานี้เกิดจากอิทธิพลของการสร้างคำในภาษาอังกฤษ (อดันต์ เหล่าเลิศวรกุล , สัมภาษณ์ , 15 มกราคม 2546) กล่าวคือ ผู้บัญญัติศัพท์หรือคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาทราบอยู่ก่อนแล้วว่าคำภาษาอังกฤษคำนั้น “แปล/ถอด” เป็นคำภาษาไทยได้อย่างไร เมื่อภาษาอังกฤษมีการเติมปัจจัย (suffix) เพื่อเปลี่ยนชนิดคำหรือความหมาย ผู้บัญญัติศัพท์จึงอาศัยหลักการเดียวกันนั้นในการสร้างศัพท์บัญญัติปรัชญาในภาษาไทยด้วย เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “capitalism - ทุนนิยม”

“capitalism” ผู้บัญญัติศัพท์ทราบอยู่แล้วว่า “capital” แปลว่า “ทุน” ในภาษาไทย ดังนั้น เมื่อคำภาษาอังกฤษมีการเติมปัจจัย -ism ลงที่ท้ายคำเป็น “capitalism” ผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยจึง “เติม” คำว่า “-นิยม” ลงที่ท้ายคำด้วยบ้างเป็น “ทุนนิยม”

ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสมเหล่านี้ คือ ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนอกจากจะรับคำยืมมาจากภาษาอังกฤษแล้วยังรับหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างคำมาจากภาษาอังกฤษมาด้วย

3.3 การผสม

การผสม คือ การนำหน่วยคำไม่อิสระมาผสมเข้ากับหน่วยคำอิสระหรือหน่วยคำไม่อิสระอย่างน้อย 1 หน่วยตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ “คำผสม” ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3.4 หน้า 51 - 52

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการผสมนี้ 68 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 5 ประเภทตามลักษณะและโครงสร้างของคำที่หน่วยคำไม่อิสระไปผสมอยู่ คือ หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว , หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม , หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน , หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส และ หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ ดังนี้

3.3.1 หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว

หน่วยคำไม่อิสระกับคำเดี่ยว คือ การผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำเดี่ยว คำเดี่ยวนั้นอาจเป็นคำภาษาไทยหรือคำภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาเขมร ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีสันสกฤตไทย ภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ก็ได้
ผู้วิจัยพบข้อมูล 8 ศัพท์ ดังนี้

การสร้าง – creation	การสาธก – demonstration
การพรรณนา – description	ผู้รู้ - knower
ความสำรวม – continence	ความตระหนัก - awareness
ความบรรสาน – coherence	ความชั่ว – vice

3.3.2 หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม

หน่วยคำไม่อิสระกับคำประสม คือ การผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำประสม คำประสมนั้นอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ตามหลักของคำประสม

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 4 ศัพท์ ดังนี้

ความทะยานอยาก – appetite	ความซาบซึ้ง – apprehension
ความซึมทราบ – comprehension	ความรู้ประจักษ์ – knowledge by acquaintance

3.3.3 หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน

หน่วยคำไม่อิสระกับคำซ้อน คือ การผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำซ้อน คำซ้อนนั้นอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำซ้อน
ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 15 ศัพท์ ดังนี้

การถกเถียง – argument	การแปรเปลี่ยน – becoming
การลดทอน – reduction	การไตร่ตรอง – reflection
การคาดเก็ง – speculation	การยืนยัน – affirmation
การหลุดพ้น – liberation	การรู้จัก – apprehension
ความห่างเหิน – alienation	ความหวาดหวั่น – apprehension

ความสับสน – chaos

ความต่อเนื่อง – continuity

การเวียนว่ายตายเกิด – metempsychosis

ความยับยั้ง – continence

ความคงเส้นคงวา - consistency

3.3.4 หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส

หน่วยคำไม่อิสระกับคำสมาส คือ การผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นคำสมาส คำสมาสนั้นอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักของคำสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 6 ศัพท์ ดังนี้

การเนรมิต – creation

การอุปนัย – induction

นักวิมตินิยม – sceptic

การอุบัติ – emergence

การวิรูจน์ – revelation

นักกังขาคติ – sceptic

3.3.5 หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ

หน่วยคำไม่อิสระกับกลุ่มคำ คือ การผสมหน่วยคำไม่อิสระเข้ากับคำที่มีลักษณะและโครงสร้างเป็นกลุ่มคำ กลุ่มคำนั้นอาจมีลักษณะและโครงสร้างคำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ นอกเหนือจากลักษณะและโครงสร้างคำเดี่ยว คำประสม คำซ้อน คำผสม และ คำสมาสที่ได้กล่าวมาแล้ว

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 35 ศัพท์ ดังนี้

การปรับสภาวะ – conditioning

การรับรู้ขั้นต้น – apprehension

การให้เหตุผล – argument

การเพ่งพินิจ – contemplation

การพิสูจน์ว่าเท็จ – falsification

การพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ – falsification

การรู้เอง – intuition

การประคารม – logomachy

การเข้าสมาธิ – meditation

การรู้แจ้ง – enlightenment

ความเป็นจริง – actuality

ความเข้าใจซึ่ง – comprehension

การพิจารณากำหนด – determination

ผู้ถือลัทธิชินิก - cynic

การเข้าฌาน - ecstasy

การดำรงอยู่ – existence

การกลายเป็นภาวะจริง - actualization

การชี้บ่งเป็นนัย - implication

การกำหนดปริมาณ – quantification

การรำพึงธรรม - meditation

การพิสูจน์ว่าเป็นจริง - verification

การหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง - rationalization

ความเป็นอื่น – alienation

ความขัดแย้งกัน – contradiction

ความขัดกัน – contrariety	ความคิดเห็นผิด - heresy
ความไม่สำรวม – incontinence	ความอยู่กับร่องกับรอย – consistency
ความไม่ยับยั้ง – incontinence	ความรู้เอง – intuition
ความไม่สมเหตุสมผล – invalidity	ความมีศีลธรรม – morality
ความจำเป็นต้องเป็น – necessity	ความไม่อาจรู้ได้ – nescience
ความคิดเห็นถูกต้อง – orthodoxy	

3.4 การสมาส

การสมาส คือ การย่อคำ 2 คำหรือมากกว่านั้นเข้าด้วยกันตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ “คำสมาส” ที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3.5 หน้า 58 - 59

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการสมาสนี้ 122 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 4 ประเภทตามชนิดของสมาสที่ใช้ คือ กัมมธารยสมาส , ตัปปุริสสมาส , อพยยิภาวสมาส และ พหุพพิทสมาส²⁰ ดังนี้

3.4.1 กัมมธารยสมาส

ศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการสมาสชนิดกัมมธารยสมาสนี้ ผู้วิจัยพบ 71 ศัพท์ จำแนกเป็น 3 ชนิดตามประเภทของกัมมธารยสมาสที่พบ คือ วิเสนนุพพทกัมมธารยสมาส , สัมภวานนุพพทกัมมธารยสมาส และ อวธารณนุพพทกัมมธารยสมาส ดังนี้

3.4.1.1 วิเสนนุพพทกัมมธารยสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 28 ศัพท์ ดังนี้

จรสมบัติ – accident	มูลพิมพ์ – archetype
มุทบท – assumption	ฐานบท – axiom
กรณีธรรม – deontology	ปฐมจลก์ – first mover
สามัญกรณ์ – generalization	บรรพบท – antecedent
อุดมการณ์ – ideal	ตรรกสัจจะ – logical truth
สถานบท – premise	กรรมภาษา – objective language

²⁰ คุนียม “สมาส” เหล่านี้พร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ โดยละเอียดได้ที่หน้า 59 – 88

จรเจตภาพ – adventitious idea	พาหิรกรมโนภาพ – adventitious idea
สชาติกรมโนภาพ – innate idea	จรมโนคติ - adventitious idea
สุนทรียเจตคติ – aesthetic attitude	มัชฌิมาปฏิปทา – middle way
อนุตรจิต – nous	อุบัติวิวัฒนาการ – emergent evolution
ญาตธรรม – known	สัมฤทธิ์เหตุ – efficient cause
คณิตตรรกวิทยา – mathematical logic	อูตรวิสัยฐาน – transcendental apperception
สัมฤทธิ์ปัจจัย – efficient cause	คณิตตรรกศาสตร์ – mathematical logic
อุตมรัฐ – utopia	ประจักษ์วิสัยฐาน – empirical apperception

3.4.1.2 สัมภาวนบุพพบท กัมมธารยสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 38 ศัพท์ ดังนี้

อัญนิยม – altruism	พรตนิยม – asceticism
เทวีสนิยม – deism	คตินิยม – ideology
อัญมัญนิยม – interactionism	พัฒนิยม - meliorism
วรนิยม – meliorism	เจตนิยม – spiritualism
มโนนิยม – mentalism	กังขาคติ – skepticism
อจักรวาลนิยม – acosmism	ปรัตถนิยม - altruism
อูจเฉทนิยม – nihilism	อูจเฉทวาท – nihilism
สหจรมนิยม – associationism	สนธิการนิยม – associationism
ชีวนตนิยม – automatism	จักรวาลนิยม – cosmism
ประวัตินิยม – historicism	สัมพถนิยม – holism
สสารรูปนิยม – hylomorphism	อวัตถนิยม – immaterialism
อันตรกริยานิยม – interactionism	อิสรเสรีนิยม - libertarianism
เสรีจรมนิยม – libertinism	วิธีเอกถนิยม – methodological solipsism
อติสัจนิยม – surrealism	อวัตนิยม – necessitarianism
ปรนัยนิยม – objectivism	สรรพวิญญานนิยม – panpsychism
บุคคลลักษณะนิยม – personalism	ผัสสาการนิยม – sensationalism
เอกิสรมนิยม – solipsism	สันโดษนิยม – stoicism
อุตมรัฐนิยม – utopianism	มนุษยธรรมนิยม – humanitarianism
วิธีปัจเจกนิยม – methodological individualism	มานุษยประมาณนิยม – anthropocentrism

3.4.1.3 อวชารณบุพพบท กัมมชารยสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 5 ศัพท์ ดังนี้

รูปเหตุ – formal cause

เสรีธรรม – liberty

วัสดุเหตุ – material cause

สนธิการ - association

วัสดุปัจจัย – material cause

3.4.2 ตัปฺปฐิตสมาส

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นใหม่ด้วยวิธีสมาสชนิดตัปฺปฐิตสมาสนี้ 35 ศัพท์ จำแนกเป็น 5 ชนิดพร้อมทั้งสมาสแทรก คือ ทุตฺยัตตปฺปฐิตสมาส , ญฺญูฐิตปฺปฐิตสมาส , สัตตมิตตปฺปฐิตสมาส และ มัชฌเณโลป ตตปฺปฐิตสมาส , อุกฺขยตตปฺปฐิตสมาส ดังนี้

3.4.2.1 ทุตฺยัตตปฺปฐิตสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์ คือ

อรรถวิภาค - explication

3.4.2.2 ญฺญูฐิตปฺปฐิตสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 18 ศัพท์ ดังนี้

บัณฑิตยสถาน – academy

วิทยาลัย – academy

ปัจจัยภาพ – causality

สัตภาพ – entity

สมรรถพล – faculty

มนุษยศาสตร์ - humanities

จลนภาพ – kinesis

คติบท – maxim

ปทัสสถาน – norm

พันธภาพ – obligation

กัมมภาวะ – passion

อรรถศาสตร์ – semantics

ผัสสาการ – sensation

อัตตาคณัติ – autonomy

เจตภาพ – idea

อกัมมันตภาพ – passivity

อวัสภาพ – necessity

อรรถปริวรรตศาสตร์ - hermeneutics

3.4.2.3 สัตตมิต์ปปริสสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 1 ศัพท์ คือ

มโนทัศน์ – concept

3.4.2.4 มัชฌะโลป ต์ปปริสสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 9 ศัพท์ ดังนี้

อรรถวิทยา – axiology

กฤตภาพ – actuality

ปีติสานต์ – ecstasy

อันตภาพ – teleology

สัมฤทธิภาวะ – entelechy

ปุราณวิทยา – mythology

สังขตภาพ – composite

ปรัมปราวิทยา – mythology

กรณียธรรมวิทยา – deontology

3.4.2.5 อุภยต์ปปริสสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 6 ศัพท์ ดังนี้

อนิจตา – becoming

อัญญาณ – nescience

อศีลธรรม – immoral

อนันตร - immediate

อกรรมันต์ – passive

อนาธิปไตย - anarchism

3.4.3 อพยยิภาวสมาส

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ด้วยวิธีการสมาสชนิดอพยยิภาวสมานี้ 12 ศัพท์ จำแนกออกได้เป็น 2 ชนิด คือ อุปสัคคบุพพะกะ อพยยิภาวสมาส และ นิปาตบุพพะกะ อพยยิภาวสมาส ดังนี้

3.4.3.1 อุปสัคคบุพพะกะ อพยยิภาวสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 10 ศัพท์ ดังนี้

ปรีชาน – cognition	นิริศีล – amoral
อติจณา – appetite	อภิจิต – nous
อภิภาษา – metalanguage	อนุบท - consequent
วิสัญชาน – apperception	ทุตรรกบท – fallacy
อันตรวินิจ – introspection	อภิตรรกศาสตร์ - metalogic

3.4.3.2 นิปาตบุพพะอะ อัพยยิภาวสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 2 ศัพท์ คือ

สยัมกร – Causa Sui	อัพกันตรภาพ - immanence

3.4.4 สห บุปพบท พหุพพิหิสมาส

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ 4 ศัพท์ คือ

สหนัย – coherence	สชาติกะ – innate
สชาติก – innate	สหจร - association

3.5 การผูกเป็นกลุ่มคำ

การผูกเป็นกลุ่มคำ คือ การผสมคำตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปเข้าด้วยกันแต่คำเหล่านั้นมีลักษณะและโครงสร้างคำแตกต่างจากคำประสม คำซ้อน คำพยาน และ คำสมาสที่ได้กล่าวมาแล้ว²¹ เช่นศัพท์ปรัชญาว่า “ปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์”

“ปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์” มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นคำสมาส “ปฏิทรรศน์” ผสมกับกลุ่มคำ “ของรัสเซลล์” ที่มาทำหน้าที่ขยายความให้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งต่างจากลักษณะและโครงสร้างของคำประสม คำซ้อน คำพยาน และ คำสมาส ที่ได้กล่าวมาแล้ว หรือศัพท์ปรัชญาว่า “ทรศนะคล้ายขัดแย้ง” ก็เช่นกัน มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นคำเดี่ยว “ทรศนะ” ผสมกับกลุ่มคำกริยา “คล้ายขัดแย้ง”

²¹ ดูคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการผูกเป็นกลุ่มคำได้ที่ “กลุ่มคำ” ข้อ 3.6 หน้า 88

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นใหม่ในลักษณะการผูกเป็นกลุ่มคำ
นี้ 56 ศัพท์ ดังนี้

ปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์ – Russell’s paradox	ซึ่งป็นนัย – imply
ความจริงเชิงประสบการณ์ – empirical truth	แรงจูงใจ - motivation
ธรรมชาตินิยมทางจริยศาสตร์ – ethical naturalism	ศาสตร์แห่งความหมาย – semantics
จริยศาสตร์ทางธรรมชาตินิยม – naturalistic ethics	ภาวะเชิงรับ - passivity
ประสบการณ์นิยมเชิงตรรก – logical empiricism	ความจริงเชิงตรรก – logical truth
ความรู้หลังประสบการณ์ – a posteriori knowledge	ข้อมูลทางอินทรีย์ – sense data
ความรู้เชิงประจักษ์ – empirical knowledge	สิ่งที่รู้ – known
ความรู้ก่อนประสบการณ์ – a priori knowledge	สิ่งที่ปรุงแต่ง – constitution
คำสั่งที่มีเงื่อนไข – conditional imperative	สิ่งเป็นจริง – reality
การตัดสินเชิงสุนทรียภาพ – aesthetic judgment	เหตุจูงใจ – motive
ความผิดพลาดของธรรมชาตินิยม – naturalistic fallacy	ดำรงอยู่ – exist
วิธีแจงนับอย่างง่าย – method of simple enumeration	ทรรศนะคล้ายขัดแย้ง - paradox
ทุดรกรบแบบธรรมชาตินิยม – naturalistic fallacy	ทฤษฎีจัดระดับ – theory of type
ความยุติธรรมในการจัดสรร – distributive justice	กฎแห่งการประหยัด – law of parsimony
ความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต – mind - body relation	เหตุของอริสโตเติล – Aristotle’s cause
ปรากฏการณ์ทางความคิด – mental phenomena	ปัจจัยของอริสโตเติล – Aristotle’s cause
สัญชาตญาณสร้างสรรค์ – creative perception	ความรู้เชิงอัตนัย – subjective knowledge
ภาวะเอกรูปแห่งธรรมชาติ – uniformity of nature	คุณค่าทางสุนทรียภาพ – aesthetic value
ข้อพิสูจน์ทางภววิทยา – ontological argument	ปฏิทรรศน์ของซีโน – Zeno’s paradox
ความรู้เชิงประสบการณ์ – empirical knowledge	จิตนิยมแบบเพลโต – Platonic idealism
การนิยามโดยยกตัวอย่าง – ostensive definition	การต่อสู้ระหว่างชนชั้น – class struggle
ความยุติธรรมในการตอบสนอง – retributive justice	ความรู้โดยตรง – immediate knowledge
ความรู้โดยความคุ้นเคย – knowledge by acquaintance	ความจริงเชิงประจักษ์ – empirical truth
ความรู้โดยการพรรณนา – knowledge by description	ความรู้เชิงปรนัย – objective knowledge
ความรู้โดยการบอกเล่า - knowledge by description	ปฏิฐานนิยมเชิงตรรก - logical positivism
ความยุติธรรมเพื่อแก้ไขความประพฤติ – corrective justice	
อูตรอัตตาแห่งวิสัญชาตญาณ – transcendental ego of apperception	
ทฤษฎีความจริงแบบปฏิบัตินิยม pragmatic theory of truth	
ลัทธิขนานระหว่างกายกับจิต – psycho - physical parallelism	
อูตรเอกภาพแห่งวิสัญชาตญาณ – transcendental unity of apperception	

ทฤษฎีสัญชาตเชิงเลือกสรร – selective theory of perception

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีคิดผูกคำขึ้นใหม่ในลักษณะการผูกเป็นกลุ่มคำเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีลักษณะและ โครงสร้างคำเป็นกลุ่มคำขยาย คือ กลุ่มคำที่ทำหน้าที่ขยายคำอื่นที่อยู่ข้างหน้าให้มีความหมายชัดเจนมากขึ้น กลุ่มคำขยายนี้อาจมีลักษณะและ โครงสร้างคำเป็นคำไวยากรณ์ผสมกับคำหรือกลุ่มคำ ก็ได้ เช่น ศัพท์ปรัชญาว่า “เชิงสร้างสรรค์”

“เชิงสร้างสรรค์” เป็นกลุ่มคำขยายที่ทำหน้าที่ขยายคำที่อยู่ข้างหน้าให้มีความหมายชัดเจนขึ้น มีลักษณะและ โครงสร้างคำเป็นคำไวยากรณ์ “เชิง-” ผสมกับคำซ้อน “สร้างสรรค์”

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีคิดผูกคำขึ้นใหม่ในลักษณะการผูกเป็นกลุ่มคำและมีโครงสร้างคำเป็นคำไวยากรณ์ผสมกับคำหรือกลุ่มคำนี้ 39 ศัพท์ ดังนี้

เชิงรุก – active	เชิงผสม – complex
เชิงเลือก – disjunctive	เชิงรหัสยะ – mystical
เชิงอินทรีย์ – organic	เชิงรับ – passive
เชิงสร้างสรรค์ – creative	เชิงปรุงแต่ง – constitutive
เชิงยืนยัน – affirmative	เชิงซ้อน – complex
เชิงสังเคราะห์ – synthetic	เชิงอดิฉลา – appetitive
เชิงศีกษิตนิยม – classic	เชิงวิพากษ์ – critical
เชิงประสบการณ์ – empirical	เชิงจินตนิยม - romantic
เชิงอาเวก – emotive	เชิงธรรมชาติ – natural
เชิงธรรมชาตินิยม – naturalistic	เชิงนิเสธ – negative
เชิงปฏิเสธ – negative	เชิงนามนิยม - nominal
เชิงปทัฏฐาน – normative	เชิงภววิทยา – ontological
เชิงองคาพยพ – organic	เชิงประจักษ์ – empirical
ที่ปรากฏ – apparent	ที่เป็นจริง – actual
ที่ประจักษ์ชัด – apparent	ซึ่งอาจพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ – falsifiable
ทางจิต – mental	ซึ่งอาจพิสูจน์ว่าเป็นจริง – verifiable
ทางศีลธรรม – moral	ทางความคิด – mental
แต่กำเนิด – innate	ตามจารีต - orthodox
ตามชะตากรรม – fatalistic	ตามธรรมชาติ – natural
ตามบรรทัดฐาน – normative	

จากผลการศึกษาศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นทั้ง 2 วิธี คือ วิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่า มีลักษณะทางภาษาที่น่าสนใจอยู่ 2 ประการระหว่างศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธี “เทียบ” คำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและศัพท์ปรัชญาที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา “สร้างขึ้นใหม่” โดยวิธีคิดผูกคำขึ้น คือ “ขอบเขตและแหล่งที่มา” ของคำที่นำมาบัญญัติหรือผูกขึ้นเป็นศัพท์ปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์ปรัชญาที่มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นคำประสมและคำสมาส

หนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าศัพท์ปรัชญาจำนวนหนึ่งที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำเดิมที่มีอยู่ในพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 เป็นศัพท์ทั่วไปที่มีใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน หรือมีใช้อยู่ในสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วย เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า

คำเดี่ยว

กิริยา	จิต	ระเบียบ	อึดตา
วรรณะ	กรรม	กุศล	จารีต
สัจจะ	กาล	เทวดา	มายา
สมาธิ	สากล	เหตุ	เกณฑ์
สาระ	พลัง	ผล	ดี
กฏ	กาย	แก่น	คำ

คำประสม

มันสมอง	เงื่อนไข	กฎหมาย	ศักดิ์สิทธิ์
เจตจำนง	กำหนดรู้	ซิมทราบ	รับรู้
ชั้นชน	วิภูตสาร	ลัทธิคอมมิวนิสต์	มวลรวม
หลักการ	วิธีการ	แม่แบบ	คุณค่า

คำซ้อน

สอดคล้อง	ถ้อยคำ	แท้จริง
เด็ดขาด	แก่นสาร	เหตุการณ์

คำสมาส

นามธรรม	รูปธรรม	มิจฉาทิฐิ	ปรากฏการณ์
ศีลธรรม	พรหมลิขิต	คุณลักษณะ	พันธนาการ
จักรวาล	เสรีภาพ	มนุษยธรรม	สังสารวัฏ
คุณสมบัติ	คุณภาพ	ปัญญา	วิญญาน
อารมณ์	สังขาร	คุณธรรม	กรรมวิธี

จากตัวอย่างศัพท์ปรัชญาบางส่วนที่ผู้วิจัยได้ยกมาข้างต้นจะเห็นว่าศัพท์เหล่านี้เป็นศัพท์ทั่ว ๆ ไปที่มีใช้อยู่ในชีวิตในประจำ และบางศัพท์อาจได้รับการเทียบและกำหนดให้เป็นศัพท์บัญญัติในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งด้วยนอกเหนือไปจากศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญานี้ด้วย เช่น ศัพท์ว่า เหตุ , วรรณะ , จาริต , ระเบียบเสรีภาพ , ศีลธรรม , กรรมวิธี , คุณธรรม , เหตุการณ์ , เจตจำนง เป็นต้น ได้รับการกำหนดให้เป็นศัพท์บัญญัติในสาขาวิชาสังคมวิทยา (สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน , 2524)

สอง ศัพท์ปรัชญาที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาสร้างขึ้นใหม่โดยวิธีการคิดผูกคำขึ้นด้วยการประสมและการสมาส ผู้วิจัยพบว่าคำที่นำมาผูกเข้าด้วยกันนั้นมักเป็น “คำภาษาบาลี” (หรือบางคำอาจเป็นคำภาษาสันสกฤตด้วย) มากกว่าเป็นคำภาษาสันสกฤต (อย่างเดียว) และรูปศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้มักมีโครงสร้างและโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีล้วน ๆ คือ “คำภาษาบาลีประสมหรือสมาสกับคำภาษาบาลี” มากกว่าจะเป็นคำภาษาบาลีกับคำภาษาสันสกฤต คำภาษาสันสกฤตกับคำภาษาบาลี หรือ คำภาษาสันสกฤตกับคำภาษาสันสกฤต เช่น ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาว่า “ภาวะอนิสสร” , “เอกิสรนิยม” และ “สามัญกรรม”

“ภาวะอนิสสร” เป็นคำประสมที่เกิดจากการประสมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต “ภาวะ” เข้ากับคำสมาสภาษาบาลี “อนิสสร” (น สมาสกับ อิสสร) และมีโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตกับคำภาษาบาลี

“เอกิสรนิยม” เป็นคำสมาสที่เกิดจากการย่อคำสมาสภาษาบาลี “เอกิสร” (เอก สมาสกับ อิสสร) เข้ากับคำสมาสภาษาบาลี “นิยม” ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ สัมภวานบุพพท กัมมชารยสมาส และมีโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีกับคำภาษาบาลี

“สามัญกรรม” เป็นคำสมาสที่เกิดจากการย่อคำอัพยศัพท์ภาษาบาลี “สามัญ” เข้ากับคำภาษาบาลี “กรรม” ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของ วิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส และมีโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีล้วน ๆ คือคำภาษาบาลีกับคำภาษาบาลี

ศัพท์ปรัชญาที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาสร้างขึ้นใหม่ด้วยวิธีการคิดผูกคำขึ้น และคำที่ผูกขึ้นมักเป็นคำภาษาบาลี (หรือบางคำอาจเป็นคำสันสกฤตด้วย) และมีโครงสร้างคำเป็นภาษาบาลีกับภาษาบาลี เช่น

คำประสม

องค์ปฐมจลก์ – first mover
 ภาวะวิวิธพันธุ์ – heterogeneity
 สัจนิรันดร์ – tautology
 กฎสนธิการ - law of association

องค์ปฐมกร – first mover
 ภาวะเอกพันธุ์ – homogeneity
 กฎนิรมัชฌิม – law of excluded middle
 สัจนิยมสามัญ – naïve realism

คำสมาส

ฐานบท – axiom
 จรเจตภาพ – adventitious idea
 จรมโนคติ – adventitious idea
 เทวีสนิยม – deism
 อูจเฉทนิยม – nihilism
 ชีวยนต์นิยม – automatism
 เสรีจารนิยม – libertinism
 เอกิสรนิยม – solipsism
 วิธีปัจเจกนิยม – methodological individualism
 ปรารถนียม – altruism
 วิธีเอกัตนิยม – methodological solipsism
 กัมมภาวะ – passion
 อัตตานิติ – autonomy
 อกัมมันตภาพ – passivity
 อัญญาณ – nescience

สุนทรียเจตคติ – aesthetic attitude
 สชาติกมโนภาพ – innate idea
 พาหิรกรมโนภาพ – adventitious idea
 อุตรวิสัญชาน – transcendental apperception
 สหจรมนิยม – associationism
 อันตรกิริยานิยม – interactionism
 อดิสัจนิยม – surrealism
 ปฐมจลก์ – first mover
 กังขาคติ – skepticism
 อิสรเสรีนิยม – libertarianism
 ผัสสาการนิยม – sensationism
 ผัสสาการ – sensation
 กัมมันตภาพ – activity
 กัมมันต์ – active
 จลนภาพ – kinesis

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ปรัชญาที่มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็น “กลุ่มคำ” ทำหน้าที่ขยายความคำที่อยู่ข้างหน้าให้ชัดเจนขึ้น ประกอบด้วยคำไวยากรณ์ผสมกับคำหรือกลุ่มคำนั้น ไม่พบในศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีการเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย พบแต่ในศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่เท่านั้น เช่นศัพท์บัญญัติปรัชญาว่า “เชิงสังเคราะห์ , ตามชะตากรรม และ ทางศีลธรรม”

“เชิงสังเคราะห์ , ตามชะตากรรม และ ทางศีลธรรม” เป็นศัพท์ปรัชญาที่มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็น “กลุ่มคำ” ทำหน้าที่ขยายความคำที่อยู่ข้างหน้าให้ชัดเจนขึ้น ประกอบไปด้วยคำไวยากรณ์ “เชิง-ตาม- และ ทาง-” ผสมกับคำ “สังเคราะห์ , ชะตากรรม และ ศีลธรรม” ตามลำดับ ศัพท์ปรัชญาที่มีลักษณะ

และโครงสร้างคำอย่างนี้ ไม่พบในศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย พบแต่ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่เท่านั้น²²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยมีทั้งหมด 392 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 5 ประเภทตามวิธีการที่ใช้ในการผูกคำ คือ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง การประสม การผสม การสมาส และการผูกเป็นกลุ่มคำ

ผลการศึกษาพบว่าวิธีการผูกคำทั้ง 5 วิธีนั้น การสมาสเป็นวิธีที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้มากที่สุด คือ พบ 122 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ การประสม 102 ศัพท์ การผูกเป็นกลุ่มคำ 95 ศัพท์ การผสม 68 ศัพท์ และการประกอบศัพท์ขึ้นเอง 5 ศัพท์

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาสร้างขึ้นใหม่โดยวิธีคิดผูกคำขึ้น มักเป็นคำภาษาบาลีมากกว่าเป็นคำภาษาสันสกฤต และศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการคิดผูกขึ้นใหม่ด้วยวิธีการประสมและการสมาสก็มีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีประสมหรือสมาสกับคำภาษาบาลีมากกว่ากับคำภาษาสันสกฤต

หลังจากคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ เทียบความหมายกับคำเดิมที่มีอยู่ในภาษาไทย และคิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่ในภาษาไทยแล้ว ถ้าหากว่าผ่านขั้นตอนเหล่านั้นแล้วคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ยังไม่สามารถหาศัพท์ที่เหมาะสมได้ ก็มาถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ การทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

ขั้นที่สี่ – ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

“ทับศัพท์” คือ การรับเอาทั้ง “เสียง” และ “ความหมาย” ของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศเข้ามาใช้ในภาษาไทยโดยตรง เพียงแต่ผู้บัญญัติศัพท์ คือ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาได้เปลี่ยนแปลงรูปคำจากอักษรโรมันมาเป็นอักษรไทยในการถ่ายเสียง

คำว่า “ทับศัพท์” ตามคำชี้แจงในหลักเกณฑ์และวิธีการบัญญัติศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา หมายความว่า หมายถึงทับศัพท์ภาษาตะวันตก คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน ภาษากรีก หรือ ภาษาอื่น ๆ ในประเทศตะวันตกเท่านั้น และรูปศัพท์ปรัชญา (ภาษาไทย) ที่ได้ต้องไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นคำภาษาตะวันออก (สุนทร ณ รั้งยี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545) เช่น ศัพท์ปรัชญาว่า “ยูโตเปีย - utopia” และ “ลัทธิคอมมิวนิสต์ - communism”

“ยูโตเปีย” จัดเป็นคำทับศัพท์เพราะทุกส่วนเป็นคำภาษาตะวันตก แต่ “ลัทธิคอมมิวนิสต์” ไม่จัดว่าเป็นคำทับศัพท์เพราะองค์ประกอบคำส่วนหนึ่ง คือ “ลัทธิ” ไม่ใช่คำภาษาตะวันตก แต่เป็นคำภาษาตะวันออก คือ คำภาษาบาลี

²² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาไม่สามารถหาคำเดิมที่มีอยู่ในภาษาไทยมาเทียบความหมายได้ อีกทั้งไม่สามารถคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมได้ 8 ศัพท์ ซึ่งถือว่ามีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมด คือ

ยูโทเปีย - utopia	โรมันติก – romantic	คลาสสิก – classic
เซต – set	นูเมนอน – noumenon	ซีนิค – cynic
โมนาด – monad	เอกซิสเตนเซียลลิสม์ - existentialism	

จาก “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา มี “หลักเกณฑ์และวิธีการ” ในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาอยู่ 4 ขั้นตอน ไม่ใช่ 3 ขั้นตอนดังที่ได้กล่าวชี้แจงไว้ ทั้ง 4 ขั้นตอนนั้น คือ ขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย ขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย และขั้นที่สี่ ทบทวนศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทบทวนศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

ในขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาทั้งความหมายตามรูปศัพท์และความหมายนิยมใช้ และ ศัพท์ปรัชญาเกือบทั้งหมดที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์ที่มีความหมายตามรูปศัพท์ มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่มีความหมายตามความนิยมใช้

ในขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย ผลการศึกษาพบว่าคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้เอกสารจาก 2 แหล่งในการเทียบคำ คือ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 และ ตำราวิชาการทางปรัชญาที่มีผู้เรียบเรียงขึ้นก่อนหน้านั้น นอกเหนือจากเอกสารที่ได้กล่าวชี้แจงไว้ คือ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524

ผลการศึกษาพบคำต่าง ๆ ที่นำมาเทียบนั้น 374 ศัพท์จำแนกได้เป็น 7 ชนิดตามลักษณะและโครงสร้างคำที่พบ คือ คำเดี่ยว, คำประสม, คำซ้อน, คำผสม, คำสมาส, กลุ่มคำ และ ประโยค

คำทั้ง 7 ชนิดนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วเป็นคำสมาสมากที่สุด คือ พบ 191 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ คำประสม 64 ศัพท์, คำเดี่ยว 55 ศัพท์ คำผสม 39 ศัพท์, กลุ่มคำ 12 ศัพท์, คำซ้อน 11 ศัพท์ และ ประโยค 2 ศัพท์

ในขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย ผลการศึกษาพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่นี้ 392 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 5 ประเภทตามวิธีการที่ใช้ในการคิดผูกคำ คือ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง, การประสม, การผสม, การสมาส และ การผูกเป็นกลุ่มคำ

วิธีการคิดผูกคำทั้ง 5 วิธีนี้ การสมาสเป็นวิธีที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้มากที่สุด คือพบ 122 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ การประสม 102 ศัพท์, การผูกเป็นกลุ่มคำ 95 ศัพท์, การผสม 68 ศัพท์ และ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง 5 ศัพท์

ในขั้นที่สี่ ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ผลการศึกษาพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีทับศัพท์นี้ 8 ศัพท์ การทับศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาหมายเอาเพียงการทับศัพท์คำภาษาตะวันตกเท่านั้น เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษากรีก ภาษาละติน และศัพท์ปรัชญาที่จะจัดว่าเป็นคำทับศัพท์ต้องมีองค์ประกอบคำทุกส่วนเป็นคำภาษาตะวันตก

นอกจากนี้ จากข้อมูลศัพท์ที่พบเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญา มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะวาง “รูปแบบ / แนวทาง” การบัญญัติศัพท์ปรัชญาให้เป็นไปในทำนองหรือทิศทางเดียวกันเพื่อความสะดวกในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาอื่น ๆ ที่จะตามมา และ เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาสามารถเดาหรือทราบรูปศัพท์ปรัชญาศัพท์เดิมได้ (สุนทร ณ รั้งยี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545)

1. เพื่อความสะดวกในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาอื่น ๆ ที่จะตามมา คือ ถ้าพบว่าศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศมีลักษณะแบบเดียวกันกับศัพท์ปรัชญาที่ได้บัญญัติไว้แล้วก็บัญญัติโดยวิธีการอย่างเดียวกัน เช่นศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่า “egoism” (ego + ism)

“egoism” ผู้บัญญัติศัพท์ได้บัญญัติไว้ว่า “อัตตานิยม” (อัตตา - ego + นิยม - ism) เมื่อมีศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศมาหรือเกิดขึ้นใหม่ สมมติว่าคือ “emergentism” (emergent + ism) ผู้บัญญัติศัพท์เห็นว่าลักษณะเป็นอย่างไรก็เหมือนกันกับศัพท์ “egoism” ที่ได้บัญญัติไว้แล้ว พร้อมทั้งทราบความหมายว่า “emergent” คือ “อุบัติ” ในภาษาไทย ก็บัญญัติว่า “อุบัตินิยม” (อุบัติ - emergent + นิยม - ism) โดยการเทียบกับ “รูปแบบ/แนวทาง” ที่มีอยู่แล้ว คือ “egoism – อัตตานิยม”

2. เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาสามารถเดาหรือทราบรูปศัพท์เดิม คือ ศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศได้ว่าคือรูปศัพท์อะไร เช่น ถ้าพบศัพท์บัญญัติปรัชญา (ภาษาไทย) ว่า “เทววิทยา” ผู้ใช้ภาษาก็สามารถเดา คาดคะเนหรือทราบรูปศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศได้ว่า คือ “theology” เพราะ “เทว” ในภาษาไทยเท่ากับ “theo” ในภาษาต่างประเทศ และ “วิทยา” เท่ากับปัจจัย “-logy”

ความพยายามต่าง ๆ ของผู้บัญญัติศัพท์ในการวาง “รูปแบบ/แนวทาง” การบัญญัติศัพท์ปรัชญาให้เป็นไปในทิศทางหรือทำนองเดียวกันนั้น ผู้วิจัยพอประมวลได้ ดังนี้

1. การบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่เป็นคำนามและเป็นคำภาษาไทยโดยวิธีใช้หน่วยคำไม่อิสระ “การ-” และ “ความ-” ประกอบเข้ากับคำนามหรือคำกริยาเพื่อแทนศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่เป็นคำนามและลงท้ายด้วยปัจจัย -tion , -sion , -ment , -ence , -ing , -ness เช่น

-tion	<u>creation</u>	บัญญัติว่า	<u>การสร้า</u>
	<u>demonstration</u>	บัญญัติว่า	<u>การสาธก</u>
-sion	<u>apprehension</u>	บัญญัติว่า	<u>ความซาบซึ้ง</u>
	<u>comprehension</u>	บัญญัติว่า	<u>ความซึมทราบ</u>

-ment	<u>enlightenment</u>	บัญญัติว่า	<u>การรู้แจ้ง</u>
	<u>argument</u>	บัญญัติว่า	<u>การให้เหตุผล</u>
-ence	<u>reference</u>	บัญญัติว่า	<u>การอนุมาน</u>
	<u>coherence</u>	บัญญัติว่า	<u>ความบรรสาน</u>
-ing	<u>feeling</u>	บัญญัติว่า	<u>ความรู้สึก</u>
	<u>becoming</u>	บัญญัติว่า	<u>การแปรเปลี่ยน</u>
-ness	<u>happiness</u>	บัญญัติว่า	<u>ความสุข</u>
	<u>awareness</u>	บัญญัติว่า	<u>ความตระหนัก</u>

2. การบัญญัติศัพท์ปรัชญาโดยการใส่ “คำเติม” ภาษาบาลีสันสกฤต เช่น คำว่า -นิยม , -วิทยา, -ศาสตร์, -ภาพ / ภาวะ , -อาการ เป็นต้น ประกอบเข้ากับคำภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อแทนศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัยว่า -ism , -logy , -ics , -ity , -tion / -ation ตามลำดับ หรือใช้ “คำเติม” ว่า อ-, อภิ- เพื่อแทนศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ขึ้นต้นด้วยปัจจัย a- / im- / in- , meta- เช่น

-ism	<u>altruism</u>	บัญญัติว่า	<u>อัญนิยม</u>
	<u>spiritualism</u>	บัญญัติว่า	<u>เจตนิยม</u>
	<u>existentialism</u>	บัญญัติว่า	<u>อัตถิภาวนิยม</u>
-logy	<u>cosmology</u>	บัญญัติว่า	<u>จักรวาลวิทยา</u>
	<u>ontology</u>	บัญญัติว่า	<u>ภววิทยา</u>
-ics	<u>semantics</u>	บัญญัติว่า	<u>อรรถศาสตร์</u>
	<u>hermeneutics</u>	บัญญัติว่า	<u>อรรถปริวรรตศาสตร์</u>
-ity	<u>entity</u>	บัญญัติว่า	<u>สัตภาพ</u>
	<u>passivity</u>	บัญญัติว่า	<u>อกัมมันตภาพ</u>
-tion / -ation	<u>sensation</u>	บัญญัติว่า	<u>ผัสสาการ</u>
	<u>alienation</u>	บัญญัติว่า	<u>อัญภาวะ</u>
a/ im-	<u>atheism</u>	บัญญัติว่า	<u>อเทวนิยม</u>
	<u>amoral</u>	บัญญัติว่า	<u>อศีลธรรม</u>
	<u>immaterialism</u>	บัญญัติว่า	<u>อวัตถุนิยม</u>
meta-	<u>metalanguage</u>	บัญญัติว่า	<u>อภิภาษา</u>
	<u>metaphysics</u>	บัญญัติว่า	<u>อภิปรัชญา</u>
	<u>metamathematics</u>	บัญญัติว่า	<u>อภิคณิตศาสตร์</u>

3. การบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่เป็นคำขยายคำอื่นโดยวิธีใช้ “คำไวยากรณ์” เช่นคำว่า เชิง- , แบบ- , ที่- , ทาง- , ตาม- เป็นต้น ประกอบเข้ากับคำหรือกลุ่มคำเพื่อแทนศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่เป็นคำคุณศัพท์และลงท้ายด้วยปัจจัย -al , -ive , -ic , -ical , -ent , -ual เช่น

-al / -ical	mystical	บัญญัติว่า	<u>เชิง</u> รหัสยะ
	critical	บัญญัติว่า	<u>เชิง</u> วิพากษ์
-ive / -ative	emotive	บัญญัติว่า	<u>เชิง</u> อาเวค
	normative	บัญญัติว่า	<u>ตาม</u> บรรทัดฐาน
-tic / -ic / -istic	romantic	บัญญัติว่า	<u>เชิง</u> จินตนิยม
	organic	บัญญัติว่า	<u>เชิง</u> อินทรีย์
	fatalistic	บัญญัติว่า	<u>ตาม</u> ชะตากรรม
-ent	apparent	บัญญัติว่า	<u>ที่</u> ประจักษ์ชัด
-ual	actual	บัญญัติว่า	<u>ที่</u> เป็นจริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ภาษาบาลีสันสกฤตกับการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา¹

ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเป็นภาษาในตระกูลอินโดยุโรปที่พัฒนามาจากภาษาแม่เดียวกัน คือ ภาษาพระเวทของพวกอารยัน (กุสุมา รักษมณี , 2536 : 3) และถือกันว่าเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ภาษาบาลีเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนาโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาท ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ (สมศีล ญาณวงศ์ , 2536 : 166)

สังคมไทยรับภาษาบาลีสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยเป็นจำนวนมากและรับมาเป็นเวลานานแล้ว การรับภาษาบาลีสันสกฤตของไทยนั้นรับเฉพาะ “คำ” มาใช้อย่างศัพท์สำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่ หลักไวยากรณ์อื่น ๆ เช่น การสร้างคำ ประโยค เป็นต้น ปรากฏน้อยมากเพราะลักษณะภาษาไทยต่างกับภาษาบาลีสันสกฤต กล่าวคือ ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดดแต่ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษามีวิภัติปัจจัย จัดอยู่ในตระกูลอินโดยุโรปเช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ ภาษาละติน และภาษากรีก (กุสุมา รักษมณี , 2536 : 3)

ในการยืมคำภาษาบาลีสันสกฤตนั้นบางที่สังคมไทยยืมเข้ามาเพราะไม่สามารถหาคำไทยแท้มาสื่อความหมายได้เพราะ “สิ่ง” นั้นเป็นมโนทัศน์ใหม่ที่เป็นนามธรรมและไม่เคยมีมาก่อนในสังคมไทย เช่น มโนทัศน์เกี่ยวกับพุทธศาสนา เจตนา นาควัชระ (2539 : 17) กล่าวว่า “ภาษาไทยขาดแคลนศัพท์ที่จะสื่อความหมายที่เป็นนามธรรม” ดังนั้นจึงต้องยืมคำภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาจาริกคำสอนในพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในภาษาไทยด้วย เช่น ยืมคำว่า วิญญูญาณ ตัณหา สัมมาทิฐิ สวรรค์ กิเลส บาป กรรม กุศล ปัญญา เป็นต้น แต่มีบ้างเหมือนกันที่สังคมไทยยืมคำภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาเพื่อสื่อความหมายทั่วไป แต่เป็นความหมายที่ไม่สามารถหาคำไทยมาสื่อได้ เช่น ยืมคำว่า โลก สบาย สัตว์ สุข ทุกข์ อันตราย ชีวิต เป็นต้น (วิสุทธ์ บุญกุล , 2537 : 17)

จากบทที่ 3 “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” ที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่า มีศัพท์ปรัชญาจำนวนมากได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต ดังนั้น บทที่ 4 นี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนั้นมีจำนวนเท่าใด ศัพท์ที่บัญญัติแล้วมีลักษณะอย่างไร และเหตุใดจึงต้องบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต ดังนี้

¹ คำว่า “ภาษาบาลีสันสกฤต” ในที่นี้ผู้วิจัยกล่าวรวม ๆ หมายถึงทั้งภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต หรือทั้งภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

4.1 จำนวนศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติจากคำภาษาบาลีสันสกฤต

ศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตไม่ว่าจะเป็นศัพท์เดี่ยว เช่น กิริยา
 ชั้นซ์ , อัตตา หรือศัพท์ผสมที่ทุกองค์ประกอบหรือบางองค์ประกอบศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษา
 บาลีสันสกฤต เช่นศัพท์ว่า สุนทรียศาสตร์ , อภิภาษา , มานุษยรูปนิยม , ภาวะเอกพันธ์ , สภาพปรากฏ เป็นต้น
 เป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบ และ บทแย้ง , ฆะตากรรม ,
 ภาวะเอกรูปแห่งธรรมชาตินิยม , คุณค่าทางสุนทรียภาพ , ธรรมชาตินิยมทางจริยศาสตร์ , วิธีทาง เป็นต้น
 เป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตบางองค์ประกอบ (คำที่พิมพ์ด้วย ตัวเอน คือ คำ
 ภาษาบาลีสันสกฤต)

ศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบหรือบาง
 องค์ประกอบตามที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยพบว่ามีทั้งหมด 614 ศัพท์ในจำนวนศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมด 774
 ศัพท์หรือคิดเป็นร้อยละ 79.33

จากจำนวนศัพท์ที่พบเป็นจำนวนมากและตัวเลขร้อยละที่เกิดขึ้นหนึ่งของศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการ
 บัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาจำนวนมาก
 ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต และเป็นภาพสะท้อนให้เห็นได้อย่างดีถึงความสำคัญของ
 ภาษาบาลีสันสกฤตที่มีต่อคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาและต่อการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษา “ลักษณะศัพท์บัญญัติที่สร้างคำขึ้นจากคำภาษาบาลี
 สันสกฤต” ของอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2537 , 247 - 263) ที่พบว่าผู้บัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน²
 นิยมใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตในการสร้างศัพท์บัญญัติมากแม้ว่าผู้บัญญัติศัพท์เองจะได้กำหนดหลักเกณฑ์
 ไว้ล่วงหน้าแล้วว่าจะพยายามเลือกใช้คำภาษาไทยก่อนก็ตาม³

4.2 ลักษณะศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติจากคำภาษาบาลีสันสกฤต

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้นิยาม “ลักษณะ” ไว้ว่า “เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้
 เห็นว่าต่างกับอีกสิ่งหนึ่ง” ดังนั้น ลักษณะศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติจากคำภาษาบาลีสันสกฤต คือ เครื่องแสดง
 อย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตต่างกับศัพท์ปรัชญา
 อื่นที่ไม่ได้บัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าศัพท์ที่คณะอนุกรรมการ
 บัญญัติศัพท์ปรัชญามักจะบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนั้นมีลักษณะเด่น ๆ อยู่ 3 ประการ คือ

² รวมทั้ง “คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา” นี้ด้วย

³ ดูเพิ่มเติมที่บทที่ 3 “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” หน้า 29 - 115

ศัพท์นั้นเป็นศัพท์ที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา เป็นสาขาวิชาหรือวิทยาการ และ เป็นการบัญญัติ โดยการถอดคำ ดังนี้

4.2.1 มโนทัศน์ทางปรัชญา

“มโนทัศน์” คือ “ภาพที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่างกันแต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกัน เช่น แมว เป็นมโนทัศน์ทั่วไปสำหรับแมวทั้งหมดถึงแม้แมวแต่ละตัวอาจจะไม่เหมือนกัน หรือ คำ เป็นมโนทัศน์ของสีคำหรือความคำทั่วไป ไม่ว่าจะปรากฏเป็นคุณลักษณะของสิ่งใดในโอกาสไหน” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : 20) ดังนั้น มโนทัศน์ทางปรัชญา คือ ภาพที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ทางปรัชญาหลายอย่างต่างกันแต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกันหรือร่วมกัน เช่น ศัพท์ว่า เอกิสรนิยม , อุจเฉทวาท และ อันตรกิริยานิยม ทั้ง 3 ศัพท์เป็นตัวแทนของมโนทัศน์ทางปรัชญาที่ต่างกันแต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกันหรือร่วมกันอยู่ นั่นคือศัพท์ทั้ง 3 มีความเป็นศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาเหมือนกัน

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาจำนวนมากที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญาได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต โดยศัพท์ที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญาและได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้อาจเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบหรือเพียงบางองค์ประกอบก็ได้ เช่น อติสังนิยม , สหัชญาณนิยม , อุจเฉทวาท เป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบ คตินิยมลดทอน ลัทธิขินาน , ลัทธิสโตอิก , คำตรรก , สิ่งสากล เป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตเพียงบางองค์ประกอบ (คำที่พิมพ์ด้วย ตัวเอน คือ คำภาษาบาลีสันสกฤต)

อนึ่ง ศัพท์ที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญาและได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้จำนวนมากมีการเติมคำภาษาบาลีสันสกฤตบางคำที่มีความหมายบ่งบอกว่าเป็นศัพท์มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา ผู้วิจัยพบคำเติมภาษาบาลีสันสกฤตที่บ่งบอกว่าศัพท์มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา 8 คำ จำแนกได้ 2 ลักษณะตามการปรากฏ คือ คำเติมหน้าคำ และ คำเติมหลังคำ

4.2.1.1 คำเติมหน้าคำ

คำเติมหน้าคำ คือ คำภาษาบาลีสันสกฤตที่ผู้บัญญัติศัพท์นำไปเติมไว้หน้าคำหรือกลุ่มคำเพื่อเป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่าศัพท์นั้นมีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา และคำหรือกลุ่มคำที่อยู่หลังคำเติมหน้าคำนี้คือคำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา

ผู้วิจัยพบคำเติมหน้าคำที่บ่งบอกว่าศัพท์มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา 3 คำ ได้แก่ ลัทธิ- , คติ- และ คตินิยม- ดังนี้

คำเติมนำคำ “ลัทธิ-”

ลัทธิมาร์กซิสต์ – Marxism

ลัทธิคลาสสิก – classicism

ลัทธิคอมมิวนิสต์ – communism

ลัทธิสโตอิก – stoicism

ลัทธิวัตถุวิสัย – objectivism

ลัทธิการกระทำต่อกัน – interactionism

ลัทธิซีนิก – cynicism

ลัทธิโรแมนติก – romanticism

ลัทธิโรมันติก – romanticism

ลัทธิขนาน – parallelism

ลัทธิองค์ภาพพ – organicism

ลัทธิเจตจำนง – voluntarism

คำเติมนำคำ “คติ-”

คติสุขารมณ์ – hedonism

คติถือผีสงเทวดา - animism

คำเติมนำคำ “คตินิยม-”

คตินิยมปรมาณู – atomism

คตินิยมลดทอน – reductionism

คตินิยมเจตจำนง – voluntarism

4.2.1.2 คำเติมหลังคำ

คำเติมหลังคำ คือ คำภาษาบาลีสันสกฤตที่ผู้บัญญัติศัพท์นำไปเติมไว้หลังคำอื่นเพื่อเป็นเครื่องหมายบ่งบอกว่าศัพท์นั้นมีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา และคำที่อยู่หน้าคำเติมหลังคำคือคำที่มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา

ผู้วิจัยพบคำเติมหลังคำที่บ่งบอกว่าศัพท์มีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญานี้ 5 คำ ได้แก่ -ทิจู , -นิยม , -วาท , -ลัทธิ , -คติ ดังนี้

คำเติมหลังคำ “-ทิจู”

อูจเนททิจู – nihilism

อัมมาทิจู - orthodoxy

มิจฉาทิจู – heresy

คำเติมหลังคำ “-นิยม”

สัมบูรณ์นิยม – absolutism	มานุษยประมาณนิยม – anthropocentrism
วิญญาณนิยม - animism	อนุปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism
บุคคลนิยม – personalism	พุทธิปัญญานิยม – intellectualism
อจักรวาลนิยม - acosmism	ปรากฏการณ์นิยม – phenomenalism
อไถยนิยม - agnosticism	วิธีเอ็กต์นิยม – methodological solipsism
ปรารถนิยม – altruism	มนุษยธรรมนิยม - humanitarianism
พรตนิยม – asceticism	ปรนัยนิยม – objectivism
อเทวนิยม - atheism	มานุษยรูปนิยม - anthropomorphism
ปรมาณูนิยม – atomism	พฤติกรรมนิยม - behaviorism
ชีวยนต์นิยม – automatism	ประสบการณ์นิยม – empiricism
ทุนนิยม – capitalism	อัจฉัตติกญาณนิยม – intuitionism
จักรวาลนิยม - cosmism	ประวัติศาสตร์นิยม - historicism
เทวนิยม - deism	อันตรกิริยานิยม – interactionism
นิยัตินิยม – determinism	สิทธิชนนิยม - dogmatism
ทวินิยม - dualism	สนธิการนิยม associationism
อัตตานิยม – egoism	บุคคลลัทธิชนนิยม – personalism
อาเวคนิยม – emotivism	อัตถิภาวนิยม – existentialism
เอ็กต์นิยม – solipsism	สสารรูปนิยม - hylomorphism
เอกนิยม – monism	อนิยัตินิยม – indeterminism
สันโดษนิยม – stoicism	ธรรมชาตินิยม - naturalism
รตินิยม - hedonism	อุปกรณ์นิยม - instrumentalism
สัมพัทธนิยม - holism	มนุษยนิยม - humanism
จิตนิยม - idealism	อิสรเสรีนิยม – libertarianism
คตินิยม - ideology	อวัตถุนิยม – immaterialism
เอกิสร์นิยม – solipsism	ปัจเจกนิยม – individualism
เสรีนิยม - liberalism	ประโยชน์นิยม – utilitarianism
เสรีจารนิยม - libertinism	สรรพจิตนิยม - panpsychism
วัตถุนิยม - materialism	จักรกลนิยม – mechanism
วรนิยม - meliorism	สหัชญาณนิยม – intuitionism
มโนนิยม - mentalism	อุดมรัฐนิยม – utopianism
ชีวนิยม – vitalism	เจตนิยม - spiritualism

นามนิยม - nominalism	โอกาสนิยม - accasionism
อดีตนิยม - surrealism	สุทรศนนิยม – optimism
สุนิยม - optimism	จิตวิทยานิยม – psychologism
สูญนิยม - nihilism	สรรพเทวนิยม – pantheism
ทุนิยม – pessimism	ทุทรศนนิยม - pessimism
พหุนิยม - pluralism	พหุเทวนิยม – polytheism
ปฏิฐานนิยม - positivism	ปฏิบัตินิยม - pragmatism
ลัทธินิยม - realism	เหตุผลนิยม – rationalism
สัมพัทธนิยม - relativism	จินตนิยม – romanticism
วิมตินิยม - scepticism	สังคมนิยม – socialism
ชะตานิยม - fatalism	สรรพวิญญาณนิยม - panpsychism
อภัยนิยม - altruism	ผัสสาการนิยม – sensationism
อุดมคตินิยม – idealism	อัญมัญนิยม – interactionism
พัฒนานิยม – meliorism	เจตนานิยม – voluntarism
ฌานนิยม – mysticism	อวัตนิยม – necessitarianism

คำเติมหลังคำ “-วาท”

อุจเฉทวาท - anihilism

คำเติมหลังคำ “-ลัทธิ”

รหัสยลัทธิ – mysticism

คำเติมหลังคำ “-คติ”

กังขาคติ - scepticism

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยการเติมคำภาษาบาลีสันสกฤต และมีความหมายเป็นมโนทัศน์ทางปรัชญาตามที่กล่าวมานี้ เกือบทั้งหมดเป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัย -ism เช่น

อัตถิภาวนิยม	บัญญัติเพื่อสื่อความหมาย	existentialism
อันตรกิริยานิยม	“	interactionism
อุจเฉทวาท	“	nihilism
ลัทธิคอมมิวนิสต์	“	communism
รหัสยลัทธิ	“	mysticism
กังขาคติ	“	scepticism
คติสุขารมณ์	“	hedonism
คตินิยมปรมาณู	“	atomism

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัย -ism เพียง 4 ศัพท์เท่านั้นที่ไม่ได้รับการบัญญัติโดยการเติมคำภาษาบาลีสันสกฤตหน้าคำหรือกลุ่มคำและหลังคำที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้ง 4 ศัพท์นั้นได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตทั้งสิ้น คือ

อติมานะ / มมังการ	บัญญัติเพื่อสื่อความหมาย	egotism
ตรรกบท / ปรัตถานูมาน	“	sylogism
อนาธิปไตย	“	anarchism
องคาพยพ / อินทรีย์ภาพ	“	organism

4.2.2 สาขาวิชาหรือวิทยาการ

สาขาวิชาหรือวิทยาการ คือ การที่เกี่ยวกับวิชาความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 722) เช่น ตรรกวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับตรรกะหรือการคิดหาเหตุผล สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงาม เป็นต้น

ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อสื่อความหมายที่เป็นสาขาวิชาหรือวิทยาการนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้บัญญัติศัพท์บัญญัติให้ลงท้ายด้วยคำเติมภาษาสันสกฤตว่า -วิทยา และ -ศาสตร์ ทั้งหมด และเกือบทั้งหมด ยกเว้น คำว่า “คริสต์” ในศัพท์ว่า “คริสต์วิทยา” ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบ ดังนี้

คำเติมภาษาสันสกฤต “-วิทยา”

อรรถวิทยา – axiology	คริสต์วิทยา – christology
กรณียธรรมวิทยา - deontology	จักรวาลวิทยา – cosmology

ญาณวิทยา – epistemology

วิธีวิทยา – methodology

ปฐมนวิทยา – mythology

เทววิทยา – theology

ตรรกวิทยา – logic

อุดมคติวิทยา – ideology

ปรัมปราวิทยา – mythology

ภววิทยา – ontology

อันตวิทยา – teleology

ปรากฏการณ์วิทยา – phenomenology

คำเติมภาษาสันสกฤต “-ศาสตร์”

สุนทรียศาสตร์ – aesthetics

อภิจริยศาสตร์ – metaethics

อรรถศาสตร์ – semantics

อภิคณิตศาสตร์ – metamathematics

จริยศาสตร์ – ethics

มนุษยศาสตร์ – humanities

ตรรกศาสตร์ – logic

อรรถปริวรรตศาสตร์ – hermeneutics

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติให้ลงท้ายด้วยคำว่า -วิทยา และ -ศาสตร์ นี้เกือบทั้งหมดเป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัย -logy และ -ics ตามลำดับ เช่น

อุดมคติวิทยา	บัญญัติเพื่อสื่อความหมาย	ideology
กรณีธรรมวิทยา	“	deontology
วิธีวิทยา	“	methodology
สุนทรียศาสตร์	“	aesthetics
จริยศาสตร์	“	ethics
อรรถปริวรรตศาสตร์	“	hermeneutics

ผู้วิจัยพบศัพท์บัญญัติปรัชญาเพียง 1 ศัพท์เท่านั้นที่ลงท้ายด้วยคำว่า -วิทยา แต่ไม่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัย -logy คือศัพท์ว่า “ตรรกวิทยา” ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายของ logic แต่ถึงกระนั้น คำว่า logic นี้ก็คืออีกรูปหนึ่งของปัจจัย -logy นั่นเอง

ส่วนศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาที่ลงท้ายด้วยคำว่า -ศาสตร์ ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์เพียง 1 ศัพท์เท่านั้นที่ไม่ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายแทนศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศที่ลงท้ายด้วยปัจจัย -ics คือ ศัพท์ว่า “ตรรกศาสตร์” ที่บัญญัติขึ้นแทน logic แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตอยู่

4.2.3 บัญญัติโดยการถอดคำ

การถอดคำ (Transpose) คือ การบัญญัติศัพท์ปรัชญาให้มีรูปคำตรงกับคำภาษาต่างประเทศเพียงแต่ผู้บัญญัติศัพท์เปลี่ยนจากรูปคำภาษาต่างประเทศมาเป็นรูปคำในภาษาไทยเท่านั้น กล่าวคือ เป็นการบัญญัติศัพท์โดยการแยกอุปสรรคหรือธาตุของศัพท์เดิมออกแล้วคิดหาคำอุปสรรคและธาตุที่มีอยู่ในภาษาไทยให้มีความหมายตรงกันกับศัพท์เดิม (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ , 2534 : 58 – 59) เช่น ศัพท์ปรัชญาว่า “วิสัญชาน” หรือ “apperception”

“apperception” เมื่อแยกองค์ประกอบออกแล้วจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ 1. หน่วยคำเดิมหน้าภาษากรีก “ap” ที่มีความหมายว่า “off , away” 2. คำภาษาละติน “percept” ที่มีความหมายว่า “perceive” และ 3. หน่วยคำว่า “tion” ที่เป็นปัจจัยนาม (Murray, ed.,1961 : 380 , 2127)

เมื่อผู้บัญญัติศัพท์คิดหารูปคำไทยเพื่อแทนรูปคำเดิมก็จะได้คำอุปสรรคว่า “วิ” ที่มีความหมายว่า “วิเศษ , แจ่ม , ต่าง , ปราศจาก” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 833) คำว่า “สัญชา” ที่มีความหมายตามรูปว่า “ความรู้พร้อม , ความรับรู้” และคำว่า “น” ที่เป็นปัจจัยในภาษาบาลีสันสกฤตที่บ่งบอกความเป็นนาม จะเห็นว่ารูปคำในภาษาไทยและความหมายตรงกันกับรูปคำเดิม คือ “วิ” ตรงกับ “ap-” , “สัญชา” ตรงกับ “percept” และ “น” ตรงกับ “tion”

หรือศัพท์ปรัชญาว่า “อันตรกิริยานิยม – interactionism” ก็เช่นกัน เมื่อแยกองค์ประกอบศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่า interactionism จะได้องค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ “inter-” ที่มีความหมายว่า “ระหว่างกัน” , “action” ที่มีความหมายว่า “การกระทำ” และ “-ism” ที่เป็นปัจจัยบ่งบอกความเป็นนามและความหมายที่เป็นความคิดหรือความเชื่อ (Dellar. Ed. ,1995 : 757)

เมื่อผู้บัญญัติศัพท์คิดหารูปคำไทยขึ้นแทนรูปคำเดิมก็จะได้ว่า “อันตร” ที่มีความหมายว่า “ระหว่างกัน , ในระหว่าง” , “กิริยา” ที่มีความหมายว่า “การกระทำ” และ “-นิยม” ที่เป็นคำบ่งบอกความเป็นนามและความหมายที่เป็นมโนทัศน์ทางปรัชญา ทั้ง 3 องค์ประกอบตรงกับคำเดิมทั้งความหมายและรูปคำ คือ อันตร เท่ากับ inter- , กิริยา เท่ากับ action และ -นิยม เท่ากับ -ism สำเร็จเป็น “อันตรกิริยานิยม”

4.3 สาเหตุการนำคำภาษาบาลีสันสกฤตมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

การนำคำภาษาบาลีสันสกฤตมาบัญญัติเป็นศัพท์ปรัชญาซึ่งพบเป็นจำนวนมากตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยพบว่าสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมหลายประการที่สัมพันธ์กัน คือ ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาร่วมตระกูลกับศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ , รูปคำภาษาบาลีสันสกฤตสั้นกะทัดรัด , คำภาษาบาลีสันสกฤตสื่อความหมายได้ตรงกับศัพท์เดิม และ ผู้บัญญัติศัพท์เชี่ยวชาญภาษาบาลีสันสกฤต ดังนี้

4.3.1 ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาร่วมตระกูลกับภาษาต่างประเทศ

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาเก่าแก่ที่อยู่ในตระกูลอินโดยูโรเปียน (Indo European) และภาษาต่างประเทศที่เป็นที่มาจากศัพท์ปรัชญาคือภาษาตะวันตก ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน ภาษาฝรั่งเศส และภาษากรีก เป็นต้นก็จัดอยู่ในตระกูลอินโดยูโรเปียนเช่นเดียวกัน

ความที่เป็นภาษาอยู่ในตระกูลเดียวกันหรือร่วมตระกูลกันทำให้ทั้งภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาตะวันตกที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีลักษณะทางภาษาหลายอย่างคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน เช่น การเรียงตำแหน่งคำเหมือนกัน คือ เรียงส่วนขยายไว้หน้า ส่วนหลักไว้หลัง และการสร้างคำใหม่เหมือนกัน คือ การเติมปัจจัย ทั้งปัจจัยเติมหน้า (prefix) และปัจจัยเติมหลัง (suffix) ไปที่ธาตุหรือรากศัพท์ เป็นต้น

ความคล้ายคลึงหรือเหมือนกันของทั้งสองภาษานี้ทำให้การบัญญัติศัพท์ใหม่ในภาษาหนึ่งคือภาษาไทยโดยการใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตเพื่อสื่อความหมายศัพท์ในอีกภาษาหนึ่งคือภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน ภาษากรีก เป็นต้น เป็นเรื่องที่สามารถทำได้สะดวกขึ้น และส่งผลดีต่อการบัญญัติศัพท์ตามมาอีกหลายประการ เช่น ศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่า “polytheism”

“polytheism” ถ้าหากว่าผู้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยสามารถแยกส่วนประกอบของคำนี้ได้ ทราบความหมายของส่วนประกอบแต่ละส่วน รู้หลักการสร้างคำในภาษาบาลีสันสกฤต และอัจฉริยลักษณะภาษาไทย เป็นต้น การบัญญัติศัพท์ใหม่ในภาษาไทยเพื่อสื่อความหมายแทนศัพท์เดิม คือ ภาษาต่างประเทศ โดยการใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตก็จะเป็นเรื่องที่ง่ายและสะดวกขึ้น กล่าวคือ ถ้าผู้บัญญัติรู้ว่าศัพท์นี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ “poly-” ที่มีความหมายว่า “มาก” , “theo” ที่มีความหมายว่า “เทพ เทวดา” และ “-ism” ที่เป็นปัจจัยบ่งบอกความเป็นนามและความหมายที่เป็นแนวคิด คำเหล่านี้ถอดได้ตรงกันกับคำภาษาบาลีสันสกฤตว่า พหุ- , เทว และ -นิยม ตามลำดับ การสร้างคำหรือบัญญัติศัพท์ใหม่ก็จะทำได้ง่ายและสะดวกขึ้น สำเร็จเป็น “พหุเทวนิยม”

ความง่ายและความสะดวกอันเกิดจากความเป็นภาษาร่วมตระกูลกันนี้เอง คือ ปัจจัยหรือเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญา คือ คณะอนุกรรมการบัญญัติปรัชญาเลือกที่จะใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตมาเป็นวัตถุดิบและเครื่องมือในการบัญญัติศัพท์ปรัชญา

4.3.2 รูปคำภาษาบาลีสันสกฤตสั้นกะทัดรัด

ความสั้นกะทัดรัดแต่สื่อความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วน ตรงตามความต้องการของผู้สื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นมากอย่างหนึ่งสำหรับการบัญญัติศัพท์ “คำศัพท์บัญญัติไม่ควรเป็นคำที่ยาวเยิ่นเย้อเหมือนนวนิหรือประโยค ควรฟังดูกะทัดรัด” (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ , 2542 : 179) แต่หากพิจารณาลักษณะการสร้างคำใหม่ในภาษาไทยโดยวิธีการแบบไทย คือ การนำคำมาเรียงต่อกันเพื่อให้ได้ศัพท์ใหม่ที่มีความหมายตรงกันกับศัพท์ภาษาต่างประเทศและให้มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ คือ รูปคำสั้นกะทัดรัด ไม่ยาวเยิ่นเย้อ

เหมือนวลีหรือประโยค แต่สื่อความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วน ตรงตามความต้องการนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก ยิ่งเป็นการสร้างคำใหม่เพื่อสื่อความหมายปรัชญาด้วยแล้วอาจถือว่าเป็นเรื่องที่ยากอย่างยิ่ง (สุนทร ฌ รั้งยี , สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2545)

ความยากอย่างย้งนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากลักษณะคำในภาษาไทยเองที่ไม่มี “ปัจจัย” สำหรับเติมต้นคำกลางคำหรือท้ายคำเพื่อให้ความหมายแก่ศัพท์เหมือนอย่างคำภาษาอังกฤษและคำภาษาบาลีสันสกฤต ดังนั้นการสร้างศัพท์ใหม่ในภาษาไทยให้มีความหมายตรงตามศัพท์เดิมและครอบคลุมความหมายครบถ้วนตรงตามความต้องการจึงกระทำได้โดยการนำคำมาเรียงต่อ ๆ กันไปจนทำให้บ่อยครั้งที่ได้ศัพท์ใหม่ที่สื่อความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วนตรงตามความต้องการแต่มีรูปศัพท์ยาวมากจนดูเหมือนเป็นการนิยามศัพท์มากกว่าการบัญญัติศัพท์ หรือเป็นวลี เป็นประโยค

ความยากอีกอย่างหนึ่งเกิดจากเนื้อหาและความหมายของปรัชญาเองที่ยากและสลับซับซ้อนมาก แม้แต่นักปรัชญาหรือผู้สอนปรัชญาเองก็ย้งยอมรับเช่นนั้น (สุนทร ฌ รั้งยี , 2536 : 175 - 181) ความยากและความสลับซับซ้อนของเนื้อหาและความหมายปรัชญาทำให้การสร้างคำในภาษาไทยแบบเรียงคำต่อ ๆ กันเพื่อให้ได้ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่สื่อความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วน ตรงตามความต้องการแต่มีรูปศัพท์ที่สั้นกะทัดรัดเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากหรืออาจกล่าวได้ว่ายากอย่างยิ่งสำหรับผู้บัญญัติศัพท์

ด้วยเหตุผลด้านข้อจำกัดของลักษณะคำในภาษาไทยและความยากซับซ้อนมากของเนื้อหาปรัชญาทำให้ผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญาต้องหันไปหาคำหรือวิธีการสร้างคำในภาษาอื่นที่เข้าใจว่าจะลดข้อจำกัดหรือแก้ปัญหาเช่นที่กล่าวมาได้ นั่นคือหันไปหาคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยและมีลักษณะเด่นหลายประการที่จะขจัดปัญหาและความยุ่งยากไปได้ เช่น การบัญญัติศัพท์ใหม่เพื่อแทนคำว่า atomism

“atomism” มีความหมายว่า “ทฤษฎะที่ถือว่าถ้าเข้าใจส่วนย่อยแต่ละส่วนซึ่งประกอบกันเป็นส่วนรวมก็จะเข้าใจส่วนรวมได้และในทางอภิปรัชญาหมายถึงทฤษฎะที่ถือว่าสิ่งต่าง ๆ เกิดจากการรวมตัวของปริมาณซึ่งเป็นส่วนย่อยที่เล็กที่สุดและแบ่งออกไม่ได้” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 11) จากความหมายที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าเป็นเรื่องยากมากสำหรับผู้บัญญัติศัพท์ที่จะหาคำภาษาไทยมาเรียงต่อกันเข้าตามหลักการสร้างคำในภาษาไทยให้สื่อความหมายศัพท์เดิมได้ครอบคลุมครบถ้วนแต่ย้งคงมีรูปศัพท์ที่มีลักษณะเป็น “ศัพท์” อยู่ คือ สั้นกะทัดรัด

ด้วยเหตุว่า “เป็นเรื่องยากมาก” นี้จึงทำให้ผู้บัญญัติศัพท์หันไปหาคำและวิธีการสร้างคำในภาษาบาลีสันสกฤตแทนวิธีการเรียงคำต่อ ๆ กันในภาษาไทย ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาไทยจึงได้ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่มีรูปว่า “ปรมาณุนิยม” เพื่อสื่อความหมายแทน atomism

4.3.3 คำบาลีสันสกฤตสื่อความหมายได้ตรงกับความหมายของคำเดิม

หากพิจารณาศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตของคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาว่า “อูตรวิสัยชาน” กับศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศว่า “transcendental apperception”

จะเห็นปรากฏการณ์ทางภาษาร่วมกันที่น่าสนใจ 2 ประการระหว่างศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตและศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ ประการแรก ความสอดคล้องกันของความหมาย และ ประการที่สอง ความสอดคล้องกันของตำแหน่งคำระหว่างศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตและศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ

ประการแรก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการถอดคำ คือ การแยกอุปสรรคและธาตุของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศออกแล้วคิดหาหรือตั้งอุปสรรคและธาตุที่มีอยู่ในภาษาบาลีสันสกฤตให้มีความหมายตรงกับอุปสรรคหรือธาตุในภาษาต่างประเทศนั้น

ในกรณีนี้ “transcendental” เมื่อถอดคำออกมาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตและให้มีความหมายตรงกันจะได้คำว่า “อูตร” และ “apperception” เมื่อถอดคำออกมาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตและให้มีความหมายตรงกันจะได้คำว่า “วิสัญญาน” สำเร็จเป็น “อูตรวิสัญญาน” จะเห็นว่าความหมายของศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้ คือ “อูตรวิสัญญาน” ตรงกันกับความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ คือ “transcendental apperception”

ประการที่สอง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากความเป็นภาษาร่วมตระกูลกัน มีการเรียงตำแหน่งคำเหมือนกัน คือ เรียงคำขยายไว้หน้า เรียงคำหลักไว้หลัง และแปลความหมายจากส่วนหลังไปส่วนหน้าเหมือนกัน

ในกรณี “transcendental apperception” นี้ “transcendental” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่เป็นคำขยาย และ “apperception” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลัก แปลความหมายจากส่วนหลังไปส่วนหน้า เมื่อถอดคำมาเป็น “อูตรวิสัญญาน” ก็จะได้ว่า “อูตร” มีตำแหน่งคำอยู่หน้า ทำหน้าที่ขยาย “วิสัญญาน” มีตำแหน่งคำอยู่หลัง ทำหน้าที่เป็นคำหลักและแปลความหมายจากส่วนหลังไปส่วนหน้า จะเห็นว่าตำแหน่งคำ การแปลความหมายคำของศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตและศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศมีความสอดคล้องและตรงกัน

ความสอดคล้องและความตรงกันของทั้งความหมายและการเรียงตำแหน่งคำนี้เป็นเหตุผลหรือสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญา “เลือก” ที่จะใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตใน การบัญญัติศัพท์ปรัชญา

4.3.4 ผู้บัญญัติศัพท์เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีสันสกฤต

หากพิจารณาศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตจะเห็นว่าผู้บัญญัติศัพท์เป็นผู้รู้จนถึงขั้นเชี่ยวชาญและแตกฉานในภาษาบาลีสันสกฤต (ปรีชา ช้างขวัญยืน , สัมภาษณ์ , 7 มกราคม 2546) ความเชี่ยวชาญและความแตกฉานของผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญานั้นจะพบได้จากการพิจารณาเลือกใช้คำที่ยากมาก คนทั่วไปไม่คุ้นเคย อีกทั้งวิธีการที่ใช้ในการประกอบศัพท์แต่ละศัพท์โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสมาสก็สลับซับซ้อนและยุ่งยากมาก แต่ถึงกระนั้นศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติแล้วก็ได้รับการตกแต่งเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการเลือกใช้คำที่ยากมากและคนทั่วไปไม่คุ้นเคยมาบัญญัติและวิธีการผูกคำที่สลับซับซ้อน ยุ่งยากมากอันเป็นผลมาจากความรู้ชั้นเชี่ยวชาญและแตกฉานในภาษาบาลีสันสกฤตของผู้บัญญัติศัพท์นี้เองเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ศัพท์บัญญัติปรัชญายาก มีรูปศัพท์แปลกตาเมื่อได้เห็น มีเสียงไม่คุ้นหูเมื่อได้ยินสำหรับคนทั่วไป นอกเหนือจากความหมายและเนื้อหาที่ยากและสลับซับซ้อนมากของปรัชญา สมคิด ญาณวัจน (2537 : 23 - 24) กล่าวว่าศัพท์บัญญัติที่เข้าใจยากที่สุดและทำให้ยอมรับได้ยากที่สุดเห็นจะได้แก่ศัพท์ปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต

ตัวอย่างศัพท์บัญญัติปรัชญาที่แสดงถึงความเป็นผู้แตกฉานและเชี่ยวชาญในภาษาบาลีสันสกฤตของผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญาสามารถพบเห็นได้ทั่วไปจากศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต เช่น

adventitious idea	บัญญัติว่า	พาหิรกม โนภาพ
innate idea	“	สชาติกม โนภาพ
alienation	“	อัญภาวะ
altruism	“	ปรัตถนิยม
anthropocentrism	“	มานุษยประมาณนิยม
existentialism	“	อัตถิภาวนิยม
automatism	“	ชีวนตนิยม
methodological individualism	“	วิธีปัจเจกนิยม
apperception	“	วิสัญชาน
introspection	“	อันตรวินิจ
methodological solipsism	“	วิธีเอกัตนิยม
dialectic materialism	“	วัตถุนิยมปฏิพัฒนาการ
aesthetic attitude	“	สุนทรียเจตคติ
libertinism	“	เสรีจารนิยม
immanence	“	อัมภันตรภาพ
interactionism	“	อันตรกิริยานิยม

จากตัวอย่างศัพท์บางส่วนที่ผู้วิจัยได้ยกมานี้จะเห็นว่าคำแต่ละคำ เช่น สัญชาน , เอกัต , ชีวนต , ปรัตถ , อัตถิภาว , ปฏิพัฒนาการ , พาหิรกะ , อันตร , เจตคติ เป็นต้น เป็นคำที่มีความหมายยากมาก คนทั่วไปที่ไม่รู้ภาษาบาลีสันสกฤตและเนื้อหาของปรัชญาอาจไม่ทราบเลยว่าศัพท์ที่ยกมานี้มีความหมายว่า

อะไร การประกอบศัพท์ที่มีความยุ่งยาก พิสดาร และสลับซับซ้อนมาก ต้องอาศัยความรู้อย่างมากในการประกอบศัพท์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสมาสและการตกแต่งคำ

นอกจากนี้ หากพิจารณารายชื่อคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาและรายชื่อผู้เรียบเรียงเอกสารหรือตำราวิชาการทางปรัชญาจะพบว่าผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญาส่วนใหญ่มักมีภูมิหลังทางการศึกษาเกี่ยวข้องกับภาษาบาลีสันสกฤต คือ เป็น “มหาเปรียญ” เคยผ่านศึกษาภาษาบาลีสันสกฤตมาก่อน หรืออย่างน้อยก็เป็นผู้เกี่ยวข้องกับสถานที่หรือผู้คนที่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลีสันสกฤต เช่น

อนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา

ผู้นิพนธ์ตำราวิชาการทางปรัชญา

จ่านงค์ ทองประเสริฐ

พระทักษิณคณาธิการ

สุนทร ณ รั้งยี

นวม สงวนทรัพย์

เสฐียร พันธรั้งยี

สมักร บุราวาศ

อดิศักดิ์ ทองบุญ

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

ประสิทธิ์ จันรัตน

พระมหาสนั่น กมโล

ปรีชา ช่างขวัญยืน

อมร โสภณวิเศษฐวงศ์

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าเพราะภาษาบาลีสันสกฤตกับภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาอังกฤษ ภาษากรีก ภาษาละติน เป็นต้น อยู่ร่วมตระกูลภาษากัน มีรูปศัพท์สั้นกะทัดรัดแต่สื่อความหมายได้ครอบคลุมครบถ้วน สื่อความหมายและได้รูปศัพท์ตรงกับศัพท์เดิม และ ผู้บัญญัติศัพท์เป็นผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีสันสกฤต ดังนั้น ศัพท์บัญญัติปรัชญาจำนวนมากจึงได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤต

4.4 ที่มาของคำที่นำมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

“ที่มาของคำ” คือ แหล่งที่มาหรือภาษาดั้งเดิมของคำต่าง ๆ ก่อนที่ผู้เรียบเรียงตำราวิชาการทางปรัชญาจะบัญญัติขึ้น หรือ ก่อนที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาจะกำหนดหรือบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์ปรัชญา

จากบทที่ 3 “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าคำต่าง ๆ ที่นำมากำหนดหรือบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์ในวิชาปรัชญานั้นมีที่มาจากภาษาหลัก ๆ อยู่ 5 ภาษาที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสังคมไทย คือ ภาษาไทย , ภาษาเขมร , ภาษาบาลี , ภาษาสันสกฤต และ ภาษาตะวันตก ดังนี้

4.4.1 ภาษาไทย

ภาษาไทย คือ ภาษาประจำชาติของคนไทยหรือสังคมไทย เป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลคำโดด การสื่อความหมายและการสร้างคำใหม่กระทำได้โดยการนำ “คำ” มาเรียงต่อกันไปโดยให้คำหลักมีตำแหน่งอยู่หน้า คำขยายมีตำแหน่งอยู่หลัง เช่นประโยคว่า “นายแดงคนดีกำลังทำงานอย่างหนักในโรงงานแห่งหนึ่งที่อยู่นอกเมืองไกลออกไปทางตะวันออก” เป็นต้น

จากข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญา ผู้วิจัยพบว่าคำภาษาไทยที่ได้รับการกำหนดหรือบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์บัญญัติปรัชญานั้นมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งหมดเป็นคำที่มีอยู่แต่เดิมแล้วในภาษาไทย คือ มีอยู่ในพจนานุกรม⁴ เช่น โลก , ชนิด , แบบ , ลำดับ , เต็มขาด , เงื่อนไข , ถ้อยคำ , แท้จริง เป็นต้น

แม้ว่าผู้วิจัยจะพบศัพท์บัญญัติปรัชญาส่วนหนึ่งไม่มีอยู่ในพจนานุกรม แต่เกิดจากการผูกคำขึ้นใหม่ แต่เมื่อพิจารณาส่วนประกอบศัพท์แล้วพบว่าคำแต่ละคำที่นำมาประกอบกันเป็นศัพท์ล้วนแล้วแต่เป็นคำที่มีอยู่แล้วในพจนานุกรม เช่นศัพท์ที่ว่า ข้อความ , ข้อผูกพัน , คำพูด เป็นต้น ทั้งคำว่า ข้อ , ความ , ผูก , พัน , คำ และ พูด ล้วนแล้วแต่เป็นคำที่มีอยู่ในพจนานุกรม

4.4.2 ภาษาเขมร

ภาษาเขมร คือ ภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลมอญ - เขมร การสร้างคำใหม่มีการเติมหน่วยคำบางหน่วย เพื่อเพิ่มความหมาย และการสื่อความหมายกระทำได้โดยการนำคำมาเรียงต่อกันไปโดยให้คำหลักมีตำแหน่งอยู่หน้า คำขยายมีตำแหน่งอยู่หลัง

จากข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญา ผู้วิจัยพบว่าเป็นการยากที่จะยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาศัพท์ใดมีที่มาจากภาษาเขมรเนื่องจากภาษาเขมรได้ยืมคำไปจากภาษาไทยเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันภาษาไทยก็ยืมคำมาจากภาษาเขมรจำนวนมากเช่นกันอันเป็นผลมาจากการมีพรมแดนติดต่อกันและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันมาตั้งแต่อดีต

การยืมคำจากกันและกันนี้จะเห็นได้จากการที่คำคำเดียวกันมีปรากฏทั้งในพจนานุกรมภาษาไทยและพจนานุกรมภาษาเขมร เช่นศัพท์ว่า “แบบ – form” มีปรากฏอยู่ในพจนานุกรมภาษาไทยและในขณะเดียวกันก็มีปรากฏอยู่ในพจนานุกรมภาษาเขมรด้วย ทั้ง 2 ภาษาใช้ในความหมายเดียวกัน คือ ความหมายว่า “แผ่น , ฉบับ , ตัวอย่าง , ตำรา” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2493 : 362)

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญาเพียง 1 ศัพท์เท่านั้นที่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นคำภาษาเขมรเนื่องจากว่าพจนานุกรมภาษาไทยได้บอกที่มาไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นคำภาษาเขมร คือ คำว่า

⁴ คำว่า “พจนานุกรม” ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช

“เฉพาะ” ในศัพท์บัญญัติปรัชญาว่า “สิ่งเฉพาะ – particular” และ “ประพจน์เฉพาะ – particular proposition”

4.4.3 ภาษาบาลีสันสกฤต

“ภาษาบาลีสันสกฤต” ในความรับรู้ของคนไทยส่วนมาก คือ ชื่อภาษาโบราณภาษาหนึ่งของอินเดีย ความจริงแล้วภาษาบาลีสันสกฤตเป็นคนละภาษากัน แต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในฐานะเป็นภาษาที่เจริญเติบโตมาด้วยกันในอินเดียตอนเหนือ (ปรามิ พาพานิช , 2536 : 115) ทั้งสองภาษานี้จัดอยู่ในตระกูลอินโดยูโรปเหมือนกัน เป็นภาษามีวิภัติปัจจัยเหมือนกันเช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ ภาษากรีก ภาษาละติน

การสื่อความหมายและการสร้างคำใหม่กระทำได้โดยการเติม “ปัจจัยและวิภัติ” ไปที่ธาตุหรือรากศัพท์แล้วนำคำที่ประกอบวิภัติปัจจัยแล้วนั้นมาเรียงลำดับกัน โดยให้คำขยายอยู่หน้า คำหลักอยู่หลัง เช่น ประโยคภาษาบาลีว่า “โย กัมมัง กโรติ โส ธนัง ลภติ” (ผู้ใดทำงาน ผู้นั้นย่อมได้ทรัพย์)

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบคำภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนมากได้รับการกำหนดหรือบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์ปรัชญา และจำนวนมากเช่นกันเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีอยู่แต่เดิมแล้วในภาษาไทย คือ ในพจนานุกรม เช่น สาระ , ภาวะ , มายา , สมာธิ , กาย , ชันซ์ , เทห์ , อินทรีย์ , มนุษยธรรม , คุณลักษณะ อภิปรัชญา เป็นต้น

แม้ผู้วิจัยจะพบศัพท์บัญญัติปรัชญาส่วนหนึ่งไม่มีรูปศัพท์อยู่ในพจนานุกรมแต่เกิดจากการคิดผูกคำภาษาบาลีสันสกฤตขึ้นของผู้บัญญัติศัพท์ แต่เมื่อพิจารณาส่วนประกอบของศัพท์ที่ผูกขึ้นแล้วพบว่าคำภาษาบาลีสันสกฤตที่นำมาผูกเข้าด้วยกันนั้นล้วนแต่เป็นคำที่มีอยู่แล้วในพจนานุกรม เช่น พุทธิปัญญา , สหัชญาณ , อุตตานิยม , อภิปรัชญา เป็นต้น ทั้งคำว่า พุทธิ , ปัญญา , สหัช , ญาณ , อุตตา , อภิ และ ปรัชญา ล้วนแต่เป็นคำที่มีอยู่ในพจนานุกรมแล้ว

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้สามารถจำแนกออกได้อีกเป็น 2 ประการตามแหล่งที่มาของคำภาษาบาลีสันสกฤต คือ พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ดังนี้

พุทธศาสนา

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตและมีแหล่งที่มาจากพุทธศาสนานี้จำนวนมากพอสมควร ศัพท์เหล่านี้ทุกศัพท์สื่อความหมายที่เป็นหรือเกี่ยวข้องกับคำสอนทางพุทธศาสนา และทุกศัพท์เป็นศัพท์ที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย คือ ในพจนานุกรมปี พ.ศ. 2493 คือ

อูจเฉททิจิ - nihilism	สยัมภู – Causa Sui
รูปธรรม - concrete	สัมปชัญญะ – consciousness
สังขาร – constitution	อัตตา - ego
มมังการ – egotism	อติมานะ – egotism
มิจนาทิจิ – heresy	ปัญญา - intellect
สมาธิ - meditation	สังสารวัฏ – metempsychosis
จิต – mind	อนัตตา – non ego
มัชฌิมปฏิปทา – middle way	สัมมาทิจิ orthodoxy
อารมณ์ – sense object	วิญญาณ – soul
สัจจะ – truth	บาป - vice
บุญ – good	พรหม – Brahma
อินทรีย์ - faculty	จันท์ - aggregate

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตและมีที่มาจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูนี้จำนวนไม่มากนัก ศัพท์เหล่านี้เกือบทุกศัพท์สื่อความหมายที่เป็นหรือเกี่ยวข้องกับคำสอนหรือหลักการทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ดังนี้

พรหมัน - Brahman	สัจ - Being
ปถารณะ – category	นาสติกะ - heterodox
อสัจ – non being	อภาวะ – non being
อาตมัน – soul	อันติมะ - ultimate
อุปนัย – inductive	รหัสยะ – mysterious
อูจเฉทวาท - nihilism	

คำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีที่มาจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูตามที่ได้กล่าวมานี้ ผู้วิจัยพบว่าเป็นคำที่ผู้บัญญัติศัพท์ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียบเรียงตำราวิชาการทางปรัชญาหรือคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา ยืมเข้ามาโดยตรงจากศาสนาหรือปรัชญาอินเดีย คือ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู การยืมโดยตรงนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาวิชาปรัชญาอย่างเป็นทางการในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาวิชาปรัชญาตะวันออกหรือปรัชญาอินเดียในมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแรกที่เปิดสอนวิชาปรัชญาอย่างเป็นทางการ

4.4.4 ภาษาตะวันตก

ภาษาตะวันตก คือ ภาษาที่ใช้พูดหรือติดต่อสื่อสารกันในแถบยุโรป ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน ภาษากรีก เป็นต้น ภาษาตะวันตกนี้โดยมากมักอยู่ในภาษาตระกูลอินโดยุโรป เป็นภาษามีวิภัติปัจจัย และวางส่วนขยายไว้หน้า ส่วนหลักไว้หลัง

ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาตะวันตกนี้จำนวนน้อยมาก กล่าวคือ พบเพียง 8 ศัพท์เท่านั้นในบรรดาศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมด 774 ศัพท์ คือ

นุเมนอน - noumenon

คลาสสิก - classic

โรมันติก - romantic

เซต - set

โมนาด - monad

ซีนิก - cynic

ยูโทเปีย - utopia

เอกซิสเตลเซียลิสต์ - existentialism

เหตุที่พบน้อยเนื่องจากว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาต้องการทับศัพท์คำภาษาตะวันตกนี้ให้น้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้หรือไม่ใช่เลย แต่ที่ยังมีศัพท์ปรัชญาได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาตะวันตกอยู่ 8 ศัพท์นี้เนื่องจากว่าผู้บัญญัติศัพท์ไม่สามารถหาคำไทยหรือคำภาษาบาลีสันสกฤตที่เหมาะสมมาสื่อความหมายให้มีความชัดเจนได้ หรือคำนั้นเป็นคำวิสามันนาม (สุนทร ฌ รังษี , สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545)

ผลการศึกษาที่ผู้วิจัยพบนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา (2532 : (8) - (9)) ที่ได้กล่าวชี้แจงไว้ในขั้นตอนสุดท้ายว่าถ้าไม่สามารถหาคำภาษาไทยและคำภาษาบาลีสันสกฤตที่เหมาะสมมาบัญญัติได้ก็ทับศัพท์ “แต่ถ้ายังคิดหาคำในภาษาบาลี - สันสกฤตที่เหมาะสมไม่ได้ขั้นที่ 3 ต้องทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปลี่ยนแปลงและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

5.1 การเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

ธรรมชาติอย่างหนึ่งของภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาใดในโลกนี้ก็ต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติเมื่อกาลเวลาผ่านไปและเปลี่ยนแปลงโดยความตั้งใจให้เปลี่ยนของผู้ใช้ภาษา ยิ่งสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใดภาษายิ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตามไปเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้น โดยคณะอนุกรรมการบัญญัติปรัชญา

ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการตีพิมพ์ในเอกสาร 2 เล่ม คือ ศัพท์ปรัชญาและตรรกศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 และพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2532 จำนวนหนึ่งมีรูปศัพท์เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ มีรูปศัพท์หรือรูปคำบางส่วนแตกต่างไปจากที่ได้เคยบัญญัติไว้แล้วก่อนหน้านั้น สุนทร ฌ รังษี (สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน 2545) กล่าวว่าความเปลี่ยนแปลงของศัพท์หรือคำเหล่านี้เกิดจากเจตนาที่ดีของคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่ต้องการให้ศัพท์ปรัชญาได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทั้งความถูกต้องเหมาะสมของรูปศัพท์ วิธีการบัญญัติ และการสื่อความหมาย

จากข้อมูลศัพท์ ผู้วิจัยพบการเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติปรัชญาในหลายลักษณะ คือ เปลี่ยนจากภาษาไทยเป็นภาษาบาลีสันสกฤต เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาบาลีสันสกฤต และ เปลี่ยนจากภาษาตะวันตกเป็นภาษาบาลีสันสกฤต ดังนี้

5.1.1 เปลี่ยนจากภาษาไทยเป็นภาษาบาลีสันสกฤต

การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์จากภาษาไทยเป็นภาษาบาลีสันสกฤต คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติไว้แต่เดิมเมื่อปีพุทธศักราช 2524 ใช้คำและวิธีการในภาษาไทย¹ แต่เมื่อมาถึงปีพุทธศักราช 2532 รูปศัพท์ปรัชญาที่ได้บัญญัติไว้แล้วนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป มาใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตแทน ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ ดังนี้

มีขอบเขตจำกัด

เปลี่ยนมาเป็น

อันตะ

¹ อาจมีคำภาษาบาลีสันสกฤตแทรกอยู่ในศัพท์บ้าง

ผู้เข้ามาน	เปลี่ยนมาเป็น	รหัสยิก
แก่นแท้	“	สัมฤทธิ์ภาวะ
ความเป็นจริง	“	กฤตภาพ
ความสำนึกตน	“	อัตพิชาน
พลังผลักดัน	“	พลังวิริยะ
ลัทธิการกระทำต่อกัน	“	อันตรกิริยานิยม
ชะตากรรม	“	พรหมลิขิต / เทวลลิขิต
คติถ่อมมนุษย์เป็นเกณฑ์	“	มานุษยประมาณนิยม
ความห่างเหิน / ความเป็นอื่น	“	อัญภาวะ

5.1.2 เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย

การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์จากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติไว้แต่เดิมเมื่อปีพุทธศักราช 2524 ใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤต แต่เมื่อมาถึงปีพุทธศักราช 2532 รูปศัพท์ปรัชญาที่ได้บัญญัติไว้แล้วนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป มาใช้คำและวิธีการในภาษาไทยแทน² ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ ดังนี้

อัญญาณ	เปลี่ยนมาเป็น	ความไม่อาจรู้ได้
อุปนิชฌาน	“	การเก็งความจริง
ศักยภาพ	“	ภาวะแฝง
อติจณา	“	ความทะยานอยาก
อนิจตา	“	การแปรเปลี่ยน
พันธนา	“	การติดข้อง

5.1.3 เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาบาลีสันสกฤต

การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์จากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาบาลีสันสกฤต คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติไว้แต่เดิมเมื่อปีพุทธศักราช 2524 ใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตและโดยวิธีการสมาสและประสมคำ แต่เมื่อมาถึงปีพุทธศักราช 2532 รูปศัพท์ที่ได้บัญญัติไว้แล้วได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤตคำใหม่ แต่ยังคงวิธีการสมาสและประสมคำไว้ ผู้วิจัยพบข้อมูล ดังนี้

² อาจมีคำภาษาบาลีสันสกฤตแทรกอยู่ในศัพท์บ้าง

<u>อัญนิยม</u>	เปลี่ยนมาเป็น	<u>ปรัตถนิยม</u>
<u>สหจร</u>	“	<u>สนธิการ</u>
<u>ประชาน</u>	“	<u>ปริชาน</u>
<u>องค์ปฐุมจลก์</u>	“	<u>องค์ปฐุมกร</u>
<u>พัฒน์นิยม</u>	“	<u>วรนิยม</u>
<u>ฉานนิยม</u>	“	<u>รหัสยลัทธิ</u>
<u>อภิจิต / พุทธิ</u>	“	<u>อนุดรจิต</u>
<u>เอกิสรนิยม</u>	“	<u>เอกัตถนิยม</u>
<u>มมังการ</u>	“	<u>อติมานะ</u>
<u>สหจรนิยม</u>	“	<u>สนธิการนิยม</u>
<u>ภาวะอิสระ</u>	“	<u>อิตตฉลัทธิ</u>
<u>ฐานบท</u>	“	<u>สังพจน์</u>
<u>เทพนิยม</u>	“	<u>เทวีสนิยม</u>
<u>ปัจฉิมเหตุ</u>	“	<u>อันตเหตุ</u>
<u>บุคคลนิยม</u>	“	<u>บุคคลลัทธินิยม</u>
<u>ฐานบท</u>	“	<u>สังพจน์</u>
<u>พันธนา</u>	“	<u>พันธนาการ</u>
<u>เหตุภาพ</u>	“	<u>ปัจยภาพ</u>
<u>เหตุกรรม</u>	“	<u>ปัจยการ</u>
<u>สังขต</u>	“	<u>สังขตภาพ</u>
<u>มโนภาพ</u>	“	<u>มโนทัศน์</u>
<u>ประวัตินิยม</u>	“	<u>ประวัติศาสตร์นิยม</u>
<u>เจตภาพ</u>	“	<u>มโนภาพ</u>
<u>กฎอมัชฌิม</u>	“	<u>กฎนิรมัชฌิม</u>
<u>เจตนิยม / จิตนิยม</u>	“	<u>มโนนิยม</u>
<u>ญาตธรรม</u>	“	<u>อารมณ</u>
<u>สุทธรรสนิยม</u>	“	<u>สุนิยม</u>
<u>วิมตินิยม</u>	“	<u>กัณฑาคติ</u>
<u>ทุทธรรสนิยม</u>	“	<u>ทุนิยม</u>
<u>อัญมัญนิยม</u>	“	<u>อันตรกิริยานิยม</u>
<u>กิริยา / กรรม</u>	“	<u>กัตตุภาวะ</u>
<u>บทแย้ง</u>	“	<u>ภาวะแย้ง</u>

<u>จรเจตภาพ / จรมโนคติ</u>	เปลี่ยนมาเป็น	<u>พาหิรมโนภาพ</u>
<u>อินทริยสัมผัส</u>	“	<u>เพทนาการ / ผัสสาการ</u>
<u>อรรถประโยชน์นิยม</u>	“	<u>ประโยชน์นิยม</u>
<u>คุณภาพ</u>	“	<u>คุณสมบัติ</u>
<u>อติปรากฏการณ์นิยม</u>	“	<u>อนุปรากฏการณ์นิยม</u>

5.1.4 เปลี่ยนจากภาษาตะวันตกเป็นภาษาบาลีสันสกฤต

การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์จากภาษาตะวันตกเป็นภาษาบาลีสันสกฤต คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติไว้แต่เดิมเมื่อปีพุทธศักราช 2524 เป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก แต่เมื่อมาถึงปีพุทธศักราช 2532 รูปศัพท์เดิมที่ได้บัญญัติไว้แล้วได้เปลี่ยนแปลงไป มาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤต ผู้วิจัยพบข้อมูล ดังนี้

<u>เอกซิสเตนเซียลิสต์</u>	เปลี่ยนมาเป็น	<u>อัตถิกาวนิยม</u>

5.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

เมื่อศึกษารูปศัพท์ทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ที่ได้กล่าวมาแล้วเพราะลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏ คือ ผลที่ได้จากการมองเห็นสาเหตุหรือปัญหาแล้วแก้ไขปรับปรุงศัพท์ให้ดีขึ้น และประมวลได้เป็น 4 ชนิด ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของศัพท์หรือคำบางคำในศัพท์ คือ ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ชัดเจน ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ตรง ศัพท์เดิมไม่กะทัดรัด และ ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก ดังนี้

5.2.1 ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ชัดเจน

ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ชัดเจน คือ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาเห็นว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาศัพท์เดิมที่ได้บัญญัติไว้แล้วในปีพุทธศักราช 2524 ยังสื่อความหมายคลุมเครืออยู่ ไม่ชัดเจนนักและเห็นว่าสมควรแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น ศัพท์เดิมว่า “ข้อสมมติ – assumption”

“ข้อสมมติ” มีความหมายทางปรัชญาว่า “ข้อความซึ่งถือเป็นมูลฐานไว้ก่อนที่จะโต้แย้งหรืออธิบายข้อความอื่น ๆ ต่อไป” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 10) จากรูปศัพท์และความหมายที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าศัพท์ “ข้อสมมติ” กับความหมายทางปรัชญานั้นสื่อความหมายกันได้ไม่ชัดเจนนัก รูปศัพท์ที่ได้ไม่ระบุให้แน่ชัดว่าเป็นข้อสมมติแบบใด ทั้งที่ความหมายทางปรัชญาระบุอย่างชัดเจนว่า “เป็นข้อความซึ่งถือเป็นมูลฐาน”

ด้วยสาเหตุ คือ สื่อความหมายไม่ชัดเจนนี้ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปีพุทธศักราช 2532 จึงได้เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ “ข้อสมมติ” นี้ใหม่เพื่อให้ศัพท์สื่อความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น โดยการเติมคำบางคำที่เห็นว่าจะทำให้ศัพท์ใหม่มีความหมายชัดเจนขึ้น คือ คำว่า “พื้นฐาน” ลงไปในศัพท์เดิมเป็น “ข้อสมมติพื้นฐาน”

หรือศัพท์ว่า “บุคคลนิยม – personalism” ก็เช่นกัน ศัพท์นี้ตามรูปศัพท์มีความหมายว่า “ทรรศนะว่าสิ่งทั้งปวงเป็นบุคคล” ไม่ระบุให้แน่ชัดว่าเป็นบุคคลอย่างไร แต่คำว่า “personalism” มีความหมายทางปรัชญาที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ทรรศนะที่ถือว่าสิ่งทั้งปวงมีลักษณะเป็นบุคคล” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : 88) จะเห็นว่าความหมายตามรูปศัพท์ที่ได้สื่อความหมายได้ไม่ชัดเจนนัก ดังนั้น คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปีพุทธศักราช 2532 จึงได้เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์นี้ใหม่โดยเติมคำว่า “ลักษณะ” ลงไปที่ศัพท์เดิมเป็น “บุคคลลักษณะนิยม” เพื่อให้ศัพท์มีความหมายชัดเจน สอดคล้องกับความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ

ศัพท์ปรัชญาที่เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ไปอันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ สื่อความหมายได้ไม่ชัดเจนนี้ ผู้วิจัยพบข้อมูล ดังนี้

การพิสูจน์ว่าจริง	บัญญัติใหม่เป็น	การพิสูจน์ว่าเป็นจริง
การพิสูจน์ว่าเท็จ	“	การพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ
ข้อสมมติ	“	ข้อสมมติพื้นฐาน
กฎ	“	กฎหมาย
ความอยาก	“	ความทะยานอยาก
อภัยนิยม	“	ปริตถนิยม
บุคคลนิยม	“	บุคคลลักษณะนิยม
อณุมัตินิยม	“	อันตรกิริยานิยม

5.2.2 ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ตรง

ศัพท์เดิมสื่อความหมายไม่ตรง คือ ศัพท์ปรัชญาศัพท์เดิมที่ได้รับการบัญญัติไว้แล้วแต่มีปัญหาว่า สื่อความหมายได้ไม่ตรงกันหรือผิดแผกแตกต่างไปจากความหมายของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ดังนั้น คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปีพุทธศักราช 2532 จึงได้เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เดิมหรือรูปคำบางคำใหม่เพื่อให้ได้คำหรือศัพท์ที่สื่อความหมายได้ตรงและถูกต้อง เช่น ศัพท์เดิมว่า “มมังการ – egoism”

“มมังการ” ตามรูปศัพท์มีความหมายว่า “ความถือตัวว่า (สิ่งนี้) เป็นของของเรา” แต่ศัพท์ “egotism” มีความหมายว่า “ทรรศนะที่ถือว่าตนดีกว่าและสำคัญกว่าผู้อื่น” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา, 2532 : 34) จะเห็นว่าความหมายของ “มมังการ” ไม่ตรงกันกับความหมายของ “egotism” ดังนั้น คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปีพุทธศักราช 2532 จึงเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์นี้ใหม่เพื่อให้ได้ศัพท์ที่

สื่อความหมายได้ตรงกัน คือ “อติมานะ” ที่มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า “ความถือตัวอย่างยิ่ง” ซึ่งตรงกันกับความหมายของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ

หรือศัพท์ว่า “อติปรากฏการณ์นิยม – epiphenomenalism” ก็เช่นกัน อุปสรรค “อติ” ในภาษาบาลีสันสกฤตมีความหมายว่า “ยิ่ง , เกิน , ล่วง” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 984) แต่ศัพท์ “epiphenomenalism” มีความหมายว่า “ทฤษฎีที่ถือว่าปรากฏการณ์ทางจิตเป็นเพียงผลที่เนื่องมาจากปรากฏการณ์ทางสมอง แต่ไม่สามารถเป็นเหตุให้เกิดปรากฏการณ์ทางสมอง” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 37)

จะเห็นว่าความหมายของอุปสรรค “อติ” ในศัพท์ปรัชญาภาษาไทยไม่ตรงกันกับความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาจึงเปลี่ยนแปลงรูปคำบางคำในศัพท์นี้ใหม่เพื่อให้ได้ศัพท์ใหม่ที่สื่อความหมายได้ตรงกัน คือ เปลี่ยนจากอุปสรรค “อติ” มาเป็นอุปสรรค “อนุ” ที่มีความหมายว่า “น้อย , ภายหลัง , ตาม” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2523 : 1018)

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ ผู้วิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เดิมอันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ สื่อความหมายได้ไม่ตรงนี้ ส่วนมากมักเกิดขึ้นกับศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤต ผู้วิจัยพบข้อมูล ดังนี้

<u>มมังการ</u>	บัญญัติใหม่เป็น	<u>อติมานะ</u>
<u>สหจร</u>	“	<u>สนธิการ</u>
<u>ประชาชน</u>	“	<u>ปรีชาน</u>
<u>พัฒน์นิยม</u>	“	<u>วรนิยม</u>
<u>ฉานนิยม</u>	“	<u>รหัสยลัทธิ</u>
<u>อภิจิต</u>	“	<u>อนุตรจิต</u>
<u>เอกิสฺรนิยม</u>	“	<u>เอกัตนิยม</u>
<u>สหจรนิยม</u>	“	<u>สนธิการนิยม</u>
<u>ภาวะอิสระ</u>	“	<u>อัตตฉานติ</u>
<u>ฐานบท</u>	“	<u>สัจพจน์</u>
<u>กิริยา / กรรม</u>	“	<u>กัตตุภาวะ</u>
<u>บทแย้ง</u>	“	<u>ภาวะแย้ง</u>
<u>อติปรากฏการณ์นิยม</u>	“	<u>อนุปรากฏการณ์นิยม</u>
<u>พุทธิ</u>	“	<u>อนุตรจิต</u>
<u>จรเจตภาพ / จรมโนคติ</u>	“	<u>พาหิรกรรมโนภาพ</u>
<u>อินทริยสัมผัส</u>	“	<u>เพทนาการ</u>

5.2.3 ศัพท์เดิมไม่กะทัดรัด

ศัพท์เดิมไม่กะทัดรัด คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาศัพท์เดิมมีรูปศัพท์ยาวเกินไป ใช้คำฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นหรือมีลักษณะเป็นวลี เป็นประโยคมากกว่าเป็นศัพท์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือเกณฑ์ของผู้บัญญัติศัพท์ที่ต้องการรูปศัพท์ที่สั้นกะทัดรัดแต่สื่อความหมายได้ครอบคลุมและถูกต้อง ดังนั้น คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปีพุทธศักราช 2532 จึงเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เดิมมาเป็นรูปศัพท์ใหม่ เช่น ศัพท์เดิมว่า “คติถือผีสางเทวดา – animism”

จากรูปศัพท์จะเห็นว่า “คติถือผีสางเทวดา” มีรูปศัพท์ยาวเกินไป อีกทั้งยังมีลักษณะเป็นกลุ่มคำมากกว่าเป็นศัพท์ ดังนั้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนี้ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา พ.ศ 2532 จึงเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์นี้ใหม่โดยการใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตเป็น “วิญญาณนิยม” ซึ่งสั้นกะทัดรัด และมีลักษณะเป็นศัพท์มากกว่า

หรือศัพท์ศัพท์เดิมว่า “กฎแห่งการประหยัด – law of parsimony” ก็เช่นกัน ใช้คำฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น อีกทั้งรูปศัพท์ที่ได้ก็มีลักษณะเป็นกลุ่มคำมากกว่าเป็นศัพท์ ดังนั้น คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาจึงเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์นี้ใหม่โดยการตัดคำบางคำที่เห็นว่าฟุ่มเฟือยออกไปแต่ยังคงสื่อความหมายได้ครบถ้วนตามเดิมอยู่ อีกทั้งศัพท์ใหม่ที่ได้อีกก็มีลักษณะเป็นศัพท์มากกว่าเป็นกลุ่มคำ คือ ตัดคำว่าพบที่ “แห่ง” ออกไปเป็น “กฎการประหยัด”

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ ผู้วิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เดิมในลักษณะนี้โดยมากมักเกิดกับศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีการผูกคำในภาษาไทย เช่น การประสม การผสม มากกว่าจะเป็นการผูกคำในภาษาบาลีสันสกฤต และศัพท์ใหม่ที่ได้อีกได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตเพราะมีรูปศัพท์สั้นกะทัดรัดมากกว่าคำภาษาไทยมาก

ผู้วิจัยพบข้อมูลศัพท์ปรัชญาที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากสาเหตุ คือ ไม่สั้นกะทัดรัด ดังนี้

กฎแห่งเอกลักษณ์	บัญญัติใหม่เป็น	กฎเอกลักษณ์
กฎแห่งการประหยัด	“	กฎการประหยัด
ทรรสนะคล้ายขัดแย้ง	“	ปฏิทรรสน์
ความรู้โดยความคุ้นเคย	“	ความรู้ประจักษ์
ความคิดเห็นถูกต้อง	“	ทรรสนะดั้งเดิม
ความห่างเหิน / ความเป็นอื่น	“	อัญภาวะ
ผู้เข้ามา	“	รหัสยิก
ลัทธิการกระทำต่อกัน	“	อันตรกิริยานิยม
ความเป็นจริง	“	กฤตภาพ
ความสำนึกตน	“	อัตพิชาน
พลังผลักดัน	“	พลังวิริยะ

คติถ่อมมนุษย์เป็นเกณฑ์	บัญญัติใหม่เป็น	มานุษยประมาณนิยม
คติถ่อมผีสาวทเวคา	“	วิญญาณนิยม
เอกภพที่มีระเบียบ	“	จักรวาล

5.2.4 ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก

ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาศัพท์เดิมที่ได้บัญญัติไว้แล้วในปี พ.ศ. 2524 เป็นการบัญญัติขึ้น โดยการทับศัพท์ภาษาตะวันตก ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาละติน เป็นต้น

สุนทร ธี รังยี (สัมภาษณ์ , 30 พฤศจิกายน , 2545) กล่าวว่า การบัญญัติศัพท์โดยการทับศัพท์นี้ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่ต้องการใช้วิธีการทับศัพท์ที่ต่อเมื่อไม่สามารถหาคำภาษาไทยหรือคำภาษาบาลีสันสกฤตที่เหมาะสมมาบัญญัติแทนได้เท่านั้น ดังนั้น คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาปี พ.ศ. 2532 จึงเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ที่เป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตกนี้ใหม่โดยการพยายามหาหรือคิดหาคำขึ้นใหม่จากคำภาษาไทยหรือคำภาษาบาลีสันสกฤต เช่น ศัพท์ปรัชญาศัพท์เดิมว่า “เอกซิสเตนเชียลลิสม์ – existentialism”

“เอกซิสเตนเชียลลิสม์” เป็นการบัญญัติขึ้นโดยวิธีการทับศัพท์ภาษาตะวันตกซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ได้ชี้แจงไว้ว่า “ต้องคิดหาคำในภาษาบาลีสันสกฤตที่มีใช้ในภาษาไทยแล้ว หรือที่คนไทยคุ้นเคยอยู่ แต่ถ้ายังคิดหาคำในภาษาบาลีสันสกฤตที่เหมาะสมไม่ได้ ขั้นที่ 3 ต้องทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน” (คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : (9)) ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าว คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาจึงคิดหาคำขึ้นใหม่โดยการใช้คำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตเป็น “อัตถิภาวนิยม”

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์ ผู้วิจัยพบศัพท์ปรัชญาศัพท์เดิมที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีการทับศัพท์ภาษาตะวันตกแล้วเปลี่ยนแปลงมาเป็นการคิดหาคำขึ้นใหม่ด้วยใช้คำในภาษาไทยหรือคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้เพียงศัพท์เดียวเท่านั้น คือ

เอกซิสเตนเชียลลิสม์	บัญญัติใหม่เป็น	อัตถิภาวนิยม

5.3 ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2525 หน้า 726 ได้นิยาม “ลักษณะ” ไว้ว่า “เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างกับอีกสิ่งหนึ่ง” ดังนั้น ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติปรัชญา คือ “เครื่องแสดงอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ศัพท์บัญญัติปรัชญาแตกต่างจากศัพท์บัญญัติสาขาวิชาอื่น กล่าวคือ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และมีเฉพาะในศัพท์บัญญัติปรัชญาเท่านั้น”

จากการศึกษาข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาของคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญามีลักษณะเฉพาะอยู่ 2 ประการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและนำเสนอลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติปรัชญาร่วมกัน คือ ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต และศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักมีความหมายซับซ้อนและเข้าใจยาก ดังนี้

5.3.1 ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต

หากพิจารณาข้อมูลศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” จะเห็นว่าศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาจำนวนมากได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤต ทั้งการบัญญัติโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีใช้อยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย และการบัญญัติโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ การบัญญัติโดยวิธีเทียบคำเดิมพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติจากคำและวิธีการในภาษาบาลีสันสกฤตมากที่สุด คือ 191 ศัพท์ และการบัญญัติโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่พบ 122 ศัพท์ ซึ่งเป็นจำนวนที่พบมากที่สุดเช่นเดียวกัน

การกล่าวข้างต้นนั้นหมายเอาเฉพาะศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตทุกองค์ประกอบคำและโดยวิธีการสมานเท่านั้น แต่หากกล่าวรวมถึงศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตเพียงบางองค์ประกอบและโดยวิธีการผสมคำในภาษาไทยด้วยแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีจำนวนมากถึง 614 ศัพท์ หรือคิดเป็นร้อยละ 79.33 ในจำนวนศัพท์บัญญัติปรัชญาทั้งหมด 774 ศัพท์ จากการศึกษาร่วมกับศัพท์บัญญัติสาขาวิชาอื่น ๆ ของราชบัณฑิตยสถาน เช่น ศัพท์สังคมวิทยา ศัพท์วิทยาศาสตร์ ศัพท์นิติศาสตร์ เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่าจำนวนศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต 614 ศัพท์หรือร้อยละ 79.33 นี้ถือว่าเป็นจำนวนที่มากที่สุด

อนึ่ง ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา คือ ส่วนใหญ่มักจะได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้จะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติปรัชญาข้อถัดไป คือ มักมีความหมายซับซ้อนและเข้าใจได้ยากอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความหมายที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมด้วย เจตนา นาควัชระ (2539 : 17) กล่าวว่าภาษาไทยขาดแคลนศัพท์ที่จะสื่อความหมายที่เป็นนามธรรม ดังนั้น เมื่อต้องการสื่อความหมายที่เป็นนามธรรม เช่น ความหมายทางปรัชญา ความหมายทางศาสนา ผู้บัญญัติศัพท์จึงหันไปหาคำภาษาบาลีสันสกฤต

5.3.2 ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาโดยมากมักมีความหมายซับซ้อนและเข้าใจยาก

หากพิจารณาความหมายศัพท์บัญญัติปรัชญาจะเห็นว่าศัพท์ส่วนใหญ่มีความหมายสลับซับซ้อนและเข้าใจได้ยากมาก ต้องอาศัยการตีความ ความเข้าใจ และความมีประสบการณ์อย่างสูงของผู้ใช้ภาษา ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาส่วนใหญ่มีความหมายสลับซับซ้อนและเข้าใจยากเนื่องมาจากสาเหตุประการสำคัญ คือ ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนใหญ่สื่อความหมายที่เป็นนามธรรม

ความหมายที่เป็นนามธรรม ผู้ใช้ภาษาไม่สามารถจับต้อง มองเห็น หรือ สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เหมือนอย่างความหมายที่เป็นวัตถุ ต้องอาศัยความเข้าใจ ประสบการณ์ และการตีความของตนเองเป็นหลักจึงจะสามารถเข้าใจความหมายของศัพท์บัญญัติปรัชญาได้ เช่น ศัพท์ปรัชญาว่า พาหิรกรรมโนภาพ – adventitious idea และ อัชฌัตติกญาณนิยม - intuitionism

“พาหิรกรรมโนภาพ , อัชฌัตติกญาณนิยม” สำหรับผู้ใช้ภาษาที่ไม่เข้าใจและไม่มีประสบการณ์ทางภาษาหรือไม่มีภูมิหลังเกี่ยวกับการตีความความหมายศัพท์ปรัชญามาก่อนอาจไม่ทราบหรือไม่สามารถทราบได้ว่าศัพท์ 2 ศัพท์นี้มีความหมายว่าอะไร แม้ผู้ใช้ภาษาจะทราบความหมายศัพท์จากการนิยามว่า พาหิรกรรมโนภาพ คือ “มโนภาพที่จิตรับรู้จากโลกภายนอก ไม่ใช่มีอยู่ในจิตมาแต่กำเนิด ตรงกันข้ามกับ สหชาติกรรมโนภาพ” และ อัชฌัตติกญาณนิยม คือ “ทรรศนะที่ถือว่าการรู้เองเป็นบ่อเกิดที่สำคัญที่สุดของความรู้ในทางจริยศาสตร์หมายถึงทรรศนะที่ถือว่าความดีหรือความชั่ววิญญูมิได้ แต่อาจรู้ได้โดย อัชฌัตติกญาณว่าเป็นสิ่งดีหรือสิ่งชั่ว” (คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา , 2532 : 3 และ 57) แต่อาจไม่เข้าใจในทันที เข้าใจไม่ถ่องแท้ หรือ ยังไม่เข้าใจอีกเช่นกันว่ามีความหมายว่าอะไร เนื่องจากความหมายเหล่านั้นเป็นความหมายที่เป็นนามธรรม สลับซับซ้อน ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้เหมือนอย่างวัตถุ

หรือผู้ใช้ภาษาบางคน แม้เมื่อได้ทราบความหมายจากการนิยามศัพท์แล้วก็อาจยังไม่เข้าใจอีกอยู่นั่นเองว่าศัพท์ 2 ศัพท์นี้มีความหมายว่าอะไรเพราะไม่ทราบอีกเช่นกันว่า “มโนภาพ , โลกภายนอก , ความดี ความชั่ว , อัชฌัตติกญาณ” เหล่านี้ที่ปรากฏในคำนิยามนั้นมีความหมายว่าอะไร ดังนั้นประสบการณ์ทางภาษาและการตีความของผู้ใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการเข้าใจความหมายศัพท์ปรัชญา

อนึ่ง จากตัวอย่างศัพท์ปรัชญา 2 ศัพท์ที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่านอกจากความหมายทางปรัชญาที่อยู่ยากและสลับซับซ้อนอันเป็นผลมาจากความหมายที่เป็นนามธรรมแล้ว ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าแม้รูปศัพท์ที่ใช้สื่อความหมายทางปรัชญาที่อยู่ยาก พิศดาร และสลับซับซ้อนด้วยเช่นกัน ความยุ่งยาก ความพิศดาร และความสลับซับซ้อนของรูปศัพท์ปรัชญานี้สันนิษฐานว่าเกิดจากการเลือกใช้คำที่ยากมาก คนทั่วไปไม่คุ้นเคย³ และวิธีการผูกคำที่สลับซับซ้อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสมาส

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญามีการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์อยู่ 4 ลักษณะ คือ เปลี่ยนจากศัพท์เดิมที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาไทยมาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤต , จากคำภาษาบาลีสันสกฤตมาเป็นคำภาษาไทย , จากคำภาษาบาลีสันสกฤตมาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤต และ จากคำภาษาตะวันตกมาเป็นคำภาษาบาลีสันสกฤต ส่วนสาเหตุการเปลี่ยนแปลงนั้นจะสัมพันธ์กันกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงเพราะลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่พบ คือ ผลสำเร็จที่ได้จากสาเหตุ ผู้วิจัยพบว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เดิมมีอยู่ 4 ประการ คือ เพราะศัพท์เดิมสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน , ศัพท์เดิมสื่อ

³ ถึงแม้ว่าคำ “พาหิระ , มโนภาพ , อัชฌัตติก , ญาณ , นิยม” จะมีอยู่ในพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 แล้วก็ตาม

ความหมายได้ไม่ตรงกับศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ , ศัพท์เดิมมีรูปศัพท์ไม่กะทัดรัด และ ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก

ส่วนลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา ผู้วิจัยพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญามีลักษณะเฉพาะอยู่ 2 ประการที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กันและนำเสนอลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติปรัชญาร่วมกัน คือ ศัพท์บัญญัติปรัชญาส่วนมากมักได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต และ ศัพท์บัญญัติปรัชญาส่วนมากมักมีความหมายยากและสลับซับซ้อนเนื่องจากเป็นความหมายที่เป็นนามธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาถือว่า การบัญญัติศัพท์ปรัชญาได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการบัญญัติศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวคือ

“ขั้นที่ 1 ต้องพิจารณาความหมายของศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศนั้น ๆ ว่ามีความหมายตามรูปศัพท์อย่างไรและมีความหมายนิยมใช้อย่างไร แล้วคิดผูกคำใหม่ขึ้นจากคำในภาษาไทยให้มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุดและออกเสียงได้เหมาะสมกันด้วย ถ้าคิดหาคำในภาษาไทยไม่ได้ ขั้นที่ 2 ต้องคิดหาคำในภาษาบาลี - สันสกฤตที่มีชื่ออยู่ในภาษาไทยแล้วหรือที่คนไทยคุ้นเคยอยู่ แต่ถ้ายังคิดหาคำในภาษาบาลี - สันสกฤตที่เหมาะสมไม่ได้ ขั้นที่ 3 ต้องทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน”

6.1.1 หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

แต่ผลการศึกษา “หลักเกณฑ์และวิธีบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา” พบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญามี “หลักเกณฑ์และวิธีการ” ในการบัญญัติศัพท์ปรัชญาอยู่ 4 ขั้นตอน ไม่ใช่ 3 ขั้นตอน ดังที่ได้กล่าวไว้ในคำชี้แจงไว้ ทั้ง 4 ขั้นตอนนั้น คือ ขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ ขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทย ขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย และ ขั้นที่สี่ ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

ในขั้นที่หนึ่ง พิจารณาความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศนั้น ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาพิจารณาทั้งความหมายตามรูปศัพท์และความหมายนิยมใช้ตามที่ได้กล่าวชี้แจงไว้ และในขั้นที่หนึ่งนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ปรัชญาเกือบทั้งหมดที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นศัพท์ ที่มีความหมายตามรูปศัพท์ มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่มีความหมายตามความนิยมใช้

ในขั้นที่สอง เทียบคำเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วในภาษาไทยนั้น ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้เอกสารจาก 2 แหล่งในการเทียบคำ คือ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493 และตำราวิชาการทางปรัชญาที่มีผู้เรียบเรียงไว้ก่อนปี พ.ศ. 2524 นอกเหนือจากเอกสารที่ได้กล่าว ชี้แจงไว้ คือ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524

ผลการศึกษาพบคำต่าง ๆ ที่นำมาเทียบนั้น 374 ศัพท์จำแนกได้เป็น 7 ชนิดตามลักษณะและโครงสร้างคำที่พบ คือ คำเดี่ยว , คำประสม , คำซ้อน , คำผสม , คำสมาส , กลุ่มคำ และ ประโยค

คำทั้ง 7 ชนิดนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วเป็นคำสมาสมากที่สุด คือ พบ 191 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ คำประสม 64 ศัพท์, คำเดี่ยว 55 ศัพท์ คำผสม 39 ศัพท์, กลุ่มคำ 12 ศัพท์, คำซ้อน 11 ศัพท์ และ ประโยค 2 ศัพท์

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2493 มักเป็นศัพท์ทั่วไปที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน หรือมีใช้อยู่ในสาขาวิชาอื่นด้วย

ในขั้นที่สาม คิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย ผลการศึกษาพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมาใหม่นี้ 392 ศัพท์ จำแนกได้เป็น 5 ประเภทตามวิธีการที่ใช้ในการคิดผูกคำ คือ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง, การประสม, การผสม, การสมาส และ การผูกเป็นกลุ่มคำ

วิธีการคิดผูกคำทั้ง 5 วิธีนี้ การสมาสเป็นวิธีที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้มากที่สุด คือพบ 122 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ การประสม 102 ศัพท์, การผูกเป็นกลุ่มคำ 95 ศัพท์, การผสม 68 ศัพท์ และ การประกอบศัพท์ขึ้นเอง 5 ศัพท์

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาสร้างขึ้นใหม่โดยวิธีคิดผูกคำขึ้นมักเป็นคำภาษาบาลีมากกว่าคำภาษาสันสกฤต และศัพท์ที่ได้มักมีลักษณะและโครงสร้างคำเป็นคำภาษาบาลีประสมหรือสมาสกับคำภาษาบาลีมากกว่าจะเป็นกับคำภาษาสันสกฤต

ในขั้นที่สี่ ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ผลการศึกษาพบศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นโดยวิธีทับศัพท์นี้ 8 ศัพท์ การทับศัพท์ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาหมายเอาเพียงการทับศัพท์คำภาษาตะวันตกเท่านั้น เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษากรีก ภาษาละติน และศัพท์ปรัชญาที่จะจัดว่าเป็นคำทับศัพท์ต้องมีย่อประกอบคำทุกส่วนเป็นคำภาษาตะวันตก

อนึ่ง การบัญญัติศัพท์ปรัชญาโดยวิธีการเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย การคิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่ในภาษาไทย และการทับศัพท์นั้น ผลการศึกษาพบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาใช้วิธีการคิดผูกคำขึ้นมาใหม่จากคำที่มีอยู่ในภาษาไทยมากที่สุด คือ 392 ศัพท์ รองลงมา ได้แก่ การเทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้ว 374 ศัพท์ และการทับศัพท์ 8 ศัพท์ ตามลำดับ

6.1.2 ภาษาบาลีสันสกฤตกับการบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

ผลการศึกษาพบว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาจำนวนมากถึงร้อยละ 79.33 ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต โดยคำภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านี้เกือบทั้งหมดเป็นคำที่มีอยู่ก่อนแล้วในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2493

การใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านี้สอดคล้องกับคำชี้แจงของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาที่กล่าวว่าการบัญญัติศัพท์ด้วยการใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตนั้นจะพิจารณาคำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีใช้อยู่ในภาษาไทยก่อนหรือที่คนไทยคุ้นเคย และศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านี้มักมีลักษณะเด่นที่เป็นศัพท์สื่อถึงมโนทัศน์ทางปรัชญาและเป็นสาขาวิชาหรือวิทยาการ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าศัพท์ปรัชญาที่ได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤตนี้มักบัญญัติขึ้นโดยวิธีการถอดคำ (transpose) แบบคำต่อคำ มิใช่การแปลคำ (translate)

ส่วนสาเหตุที่ผู้บัญญัติศัพท์นิยมนำคำภาษาบาลีสันสกฤตมาบัญญัติเป็นศัพท์เพื่อสื่อความหมายปรัชญานั้นเนื่องจาก

1. ภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาร่วมตระกูลกันกับศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศ
2. ภาษาบาลีสันสกฤตมีรูปคำสั้นกะทัดรัด
3. คำภาษาบาลีสันสกฤตสื่อความหมายและได้ตรงกับความหมายของคำเดิม
4. ผู้บัญญัติศัพท์เป็นผู้เชี่ยวชาญและแตกฉานในภาษาบาลีสันสกฤต

6.1.3 ที่มาของคำที่นำมาบัญญัติศัพท์ในวิชาปรัชญา

ผลการศึกษาพบว่าแหล่งที่มาของคำที่นำมาบัญญัติเป็นศัพท์ปรัชญาจำแนกได้เป็น 5 แหล่งตามที่มาของคำที่นำมาบัญญัติเป็นศัพท์ปรัชญา คือ ภาษาไทย , ภาษาเขมร , ภาษาบาลี , ภาษาสันสกฤต และภาษาตะวันตก

6.1.4 การเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

ผลการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญานั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป จำแนกได้เป็น 4 ประการ คือ

- 1 เปลี่ยนจากภาษาไทยเป็นภาษาบาลีสันสกฤต
- 2 เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย
- 3 เปลี่ยนจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาบาลีสันสกฤต
- 4 เปลี่ยนแปลงจากภาษาตะวันตกเป็นภาษาบาลีสันสกฤต

และเมื่อพิจารณารูปแบบการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่าความเปลี่ยนแปลงเกิดจากสาเหตุประการสำคัญ คือ เพื่อให้ได้ศัพท์ปรัชญาศัพท์ใหม่ที่ดีขึ้น ได้มาตรฐานมากกว่าศัพท์เดิม และสาเหตุการเปลี่ยนแปลงจำแนกได้เป็น 4 ชนิด คือ

- 1 ศัพท์เดิมสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน
- 2 ศัพท์เดิมสื่อความหมายได้ไม่ตรง
- 3 ศัพท์เดิมไม่กะทัดรัด
- 4 ศัพท์เดิมเป็นคำทับศัพท์ภาษาตะวันตก

6.1.5 ลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา

ผลการศึกษาพบว่าศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญามีลักษณะเฉพาะอยู่ 2 ประการที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันและนำเสนอลักษณะเฉพาะร่วมกัน คือ

- 1 ศัพท์บัญญัติปรัชญาโดยมากมักได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต
- 2 ศัพท์บัญญัติปรัชญาโดยมากมักมีความหมายซับซ้อนและเข้าใจได้ยาก

ผลการศึกษา “วิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา” ที่ได้นี้สอดคล้องกับสมมติฐานเบื้องต้นที่ผู้วิจัยตั้งไว้ก่อนการศึกษา คือ ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนมากได้รับการบัญญัติขึ้นจากคำภาษาบาลีสันสกฤต ศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาบางส่วนได้รูปคำมาจากศาสนาและปรัชญาอินเดีย และศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญาส่วนมากมีรูปซับซ้อนและเข้าใจได้ยากเนื่องจากบัญญัติขึ้นเพื่อสื่อความหมายมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมและมีความซับซ้อน

6.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษา “วิธีบัญญัติและลักษณะเฉพาะของศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา” นี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย ผู้วิจัยเห็นว่ามีเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป จึงขอเสนอแนะ ดังนี้

1. อาจศึกษาว่าศัพท์บัญญัติปรัชญาของคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาเหล่านี้มีสถานภาพอย่างไรในปัจจุบัน ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ศัพท์ใดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและศัพท์ใดไม่แพร่หลาย
2. ในระหว่างการศึกษา ผู้วิจัยพบว่ามีผู้บัญญัติศัพท์ปรัชญาไว้หลายศัพท์ต่าง ๆ กันไปเพื่อสื่อความหมายศัพท์ปรัชญาภาษาต่างประเทศเพียง 1 ศัพท์ ผู้สนใจอาจศึกษาต่อไปได้ว่าศัพท์บัญญัติต่าง ๆ เหล่านี้มีอะไรบ้าง และอะไร คือ สาเหตุที่ทำให้ผู้บัญญัติศัพท์ต้องบัญญัติให้แตกต่างกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุสุมา รัชมณี. “คำบาลีสันสกฤตในมือกวี” ใน บาลีสันสกฤตวิชาการ, หน้า 1 - 40. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2536.

เกษียร เตชะพีระ. “ไต่ราชบัณฑิตยสถาน” ผู้จัดการรายวัน (31 ตุลาคม 2537) : 4.

เกื้อกมล พุกขประมุข. ศัพท์บัญญัติที่เกิดก่อนการตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537.

คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2532.

จิรายุ นพวงษ์, หม่อมหลวง. “ศัพท์สันนิษฐานและศัพท์บัญญัติ” ใน 80 สองศาสตราจารย์ จิรายุณิพนธ์. หน้า 139 - 150. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535.

จุไรรัตน์ ลักขณะศิริ. การสร้างคำในภาษาไทยสมัยสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

เจตนา นาควัชระ. “ประสบการณ์ทางภาษา” ใน สายธารแห่งความคิด. หน้า 3 - 23. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2539.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ. “พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ พระผู้ทรงจุดประทีปให้แก่วรรณคดีสถาน” ใน 100 ปี พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์. หน้า 87 – 150. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง , 2534.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ. “ภาษาของเรา ; อันเนื่องมาจากโลกานวัตร - โลกาทิวัดน์ – โลกาทิวัดน์” ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน 20 (มกราคม - มีนาคม 2538) : 28 – 35.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ. “ภาษาของเรา ; อันเนื่องมาจากโลกานวัตร-โลกาทิวัดน์-โลกาทิวัดน์-โลกาทิวัดน์” ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน 20 (เมษายน – มิถุนายน 2538) : 68 – 84.

จรัส ฐิตโชติ , พระมหา. คู่มือบาลีไวยากรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิwap 2527.

จำลอง สารพัดนึก. บาลีประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ณรงค์กิจ, 2518.

คุณฎีพร ชานีโรคสานต์. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

เทพ สุนทรสารทูล. “ศัพท์บัญญัติของนักบัญญัติศัพท์” สยามโพสต์ (2 ธันวาคม 2537) : 7.

นคราชพงศประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ภาษาศาสตร์” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษาศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์. หน้า 55 – 57. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.

- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ปรัชญาและอภิปรัชญา” ใน 100 ปี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 149 – 150. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย” ใน วิทยทัศน์พระองค์ วรรณ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เท็กซ์แอนด์เจอร์นัล, 2544.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ใน รวมบทความเรื่องภาษาไทยและอักษรไทย. หน้า 51 - 73. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ข้อควรคิดในภาษาไทย” ใน พระอัจฉริยภาพ ด้านภาษาศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 17 - 28. กรุงเทพมหานคร ; อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ภาษาไทย” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษาศาสตร์ ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 22 - 28. กรุงเทพมหานคร ; อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ภาษาศาสตร์” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษา ศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 55 - 57. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับการถอดศัพท์ ปฏิวัติปฏิรูป” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษาศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 58 - 61. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “สยามพากษ์” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษา ศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 72 - 80. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. “ถาเรื่อภาษา” ใน พระอัจฉริยภาพด้านภาษา ศาสตร์ของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. หน้า 81 – 92. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2534.
- นิตยา กาญจนวรรณ. “ไปพูดเรื่องภาษาไทยที่บอสตัน” ใน ภาษาไทยในนิตีส์. หน้า 62 - 67. กรุงเทพฯ : ตรีสวินการพิมพ์, 2542.
- นิตยา กาญจนวรรณ. “บัญญัติศัพท์ ... บังคับใช้” ใน ภาษาไทยในนิตีส์. หน้า 82 – 84. กรุงเทพฯ : ตรีสวินการพิมพ์, 2542.
- บรรจบ พันธุเมธา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- บรรจบ พันธุเมธา. ลักษณะภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- เบญจมาศ บางอ้น. การสร้างคำในภาษาไทยสมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2529.

- ประยูร ทรงศิลป์. การเปลี่ยนแปลงของภาษา : คำยืมในภาษาไทย. เอกสารอัดสำเนา. ม.ป.ท., 2526.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. “คนโบราณบัญญัติศัพท์กันอย่างไรวะ” ใน วิพากษ์การใช้ภาษาไทย. หน้า 679 – 684. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. “โลกานุกรม...???” ใน วิพากษ์การใช้ภาษาไทย. หน้า 391 - 394. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. “โลกาภิวัตน์” ใน วิพากษ์การใช้ภาษาไทย. หน้า 561 - 569. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. “มองการทับศัพท์ในแง่ดี” ใน วิพากษ์การใช้ภาษาไทย. หน้า 615 - 621. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. อนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา. สัมภาษณ์. 7 มกราคม 2546.
- พรชนก สำเภางิน. วิเคราะห์ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.
- ภูมิพลอดุลยเดช , พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. “การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ใน รวมบทความเรื่องภาษาและอักษรไทย, หน้า 51 – 73. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.
- เขวาลักษณ์ อยู่เจริญสุข และ ลักษณะ โทวีวัฒน์. “ประวัติและความเป็นมาของศัพท์บัญญัติ” ใน ศัพท์บัญญัติไทย. หน้า 97 - 106. เอกสารอัดสำเนาสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ม.ป.ท. 2537.
- รัชฎาพรรณ เศรษฐวัฒน์. คำซ้อนในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การทหาร, 2523.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. บาลีไวยากรณ์ สมาสและตัดทอน. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2515.
- วรเวทย์พิสิฐ, พระ. หลักภาษาไทย. พระนคร : โรงพิมพ์วิทยาลัยเทคนิค, 2505.
- วรรณิ์ จันทศิริ. “วิสัยทัศน์และโลกทัศน์” ใน วารสารสารสถาบันภาษาไทย 2 (เมษายน – มิถุนายน 2538) : 87 – 89.
- วัฒนา อุดมวงษ์. คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- วิจิตรนั ภาณุพงศ์. โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ : วัฒนาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

- วิสุทธิ บุษยกุล. “ข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษาบาลี – สันสกฤตในภาษาไทย” ใน อายุบวร รุกพระคุณครุ. หน้า 3 – 22. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.
- สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. “120 ปี สวนกุหลาบวิทยาลัย : ปฐมบทการศึกษาสมัยของไทย” ผู้จัดการ 5 (เมษายน 2545) : 90 – 108.
- สมศีล ญาณวังสะ. “เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์” วารสารภาษาปริทัศน์ 15 (ปีการศึกษา 2537) : 23 -24.
- สุจิตรา กลิ่นเกษร. “บัญญัติศัพท์และศัพท์บัญญัติ” สารสถาบันภาษาไทย 2 (เมษายน - มิถุนายน 2538) : 39 – 46.
- สุภาพร มากแจ้ง. ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2527.
- สุภาณี จรดล. การศึกษาวิธีการบัญญัติศัพท์ภาษาศาสตร์ที่เป็นภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528.
- โสภณทัตต์ เทเวศร์. เกร็ดภาษา - หนังสือไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร ; บัณฑิตการพิมพ์, 2524.
- เสาวรัตน์ ดำรงชัย. คำพยานและหน่วยที่มาของคำพยานในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สุนทร ณ รังษี. “ปรัชญาภาษา” ใน บาลีสันสกฤตวิชาการ. หน้า 60 - 72. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- สุนทร ณ รังษี. ประธานอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญา. สัมภาษณ์. 30 พฤศจิกายน 2545.
- อนงค์ เอียงอุบล. การศึกษาวิเคราะห์คำประสมในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. “ลักษณะศัพท์บัญญัติที่สร้างขึ้นจากคำบาลีสันสกฤต” ใน อายุบวร รุกพระคุณครุ. หน้า 247 - 263. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2546.
- อนุমানราชชน, พระยา. นิรุกติศาสตร์ ภาค 2. พระนคร ; โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2499.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. “วิวัฒนาการของการยืมคำและการบัญญัติศัพท์ในสังคมไทย” ใน 110 ปีวรรณไวทยากร : อนาคตของสยามพากย์. หน้า 1 - 14. เอกสารประกอบการสัมมนา สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ท. 2544.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. “ลักษณะการยืมภาษาและวัฒนธรรมต่างประเทศที่ปรากฏในภาษาไทย.” ศาสตร์แห่งภาษา 2 (มิถุนายน 2525) : 63 – 78
- อุปทิศศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. พระนคร ; โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511.
- อวย เกตุสิงห์, นายแพทย์. “การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ใน รวมบทความเรื่องภาษาและอักษรไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

ภาษาอังกฤษ

Davids, Thomas Rhys and William Stede. The Pali Text Society's Pali English Dictionary. Clipstead ,
Surrey : Pali Text Society, 1925.

Murray , John A.H. The Oxford English Dictionary. Armour House : Oxford University Press, 1961.

Summers, Dellar. Longman Dictionary of Contemporary English. Bungay ; Suffork : Clays, 1995.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
absolute		สัมบูรณ์						
absolute idealism					จิตนิยมสัมบูรณ์			
absolute mind				จิตสัมบูรณ์				
absolutism		สัมบูรณ์นิยม						
abstract	นามธรรม						บทคัดย่อ	
abstraction							ภาวะนามธรรม	
academy							บัณฑิตยสถาน วิทยาลัย	
accident							จรสมบัติ	
acosmism							อจักรวาลนิยม	
action	กรรม		การกระทำ		กัตตุภาวะ		กิริยา กิริยาการ	
active		กัมมันต์					เชิงรุก	
activity		กัมมันตภาพ						
actual							ที่เป็นจริง	
actuality					ภาวะจริง		ความเป็นจริง	กฤตภาพ
actualization								การกลายเป็นภาวะจริง
adventitious idea							จรเจตภาพ จรมโนคติ	พาหิรกมโนภาพ
aesthetic attitude								สุนทรียเจตคติ
aesthetic judgment								การตัดสินเชิงสุนทรียภาพ
aesthetics					สุนทรียศาสตร์			

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
aesthetic value						คุณค่าทาง - สุนทรียศาสตร์		คุณค่าทางสุนทรียภาพ
affection				วิภาพ				
affirmation							การยืนยัน	
affirmative							เชิงยืนยัน	
agent				ตัวกระทำ				
aggregate	ขั้น					มวลรวม		
agnosticism							อไถยนิยม	
alienation						อัญภาวะ	ความห่างเหิน ความเป็นอื่น	
altruism							อัญนิยม	ปรารถนิยม
amoral							นิรศีล	อศีลธรรม
analogy				การเปรียบเทียบ			ข้อเปรียบเทียบ	
analytic							เชิงวิเคราะห์	
analytic statement						ข้อความวิเคราะห์		
anarchism							อนาธิปไตย	
anihilism	อุจเฉททิจิ						อุจเฉทวาท อุจเฉทนิยม	
animism		วิญญาณนิยม					คติถือผีสางเทวดา	
antecedent							ข้อนำ บรรพบท	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
anthropocentrism						คติถือนมนุษย์ - เป็นเกณฑ์	มานุษยประมานนิยม	
anthropomorphism						มานุษยรูปนิยม		
antithesis				บทแย้ง			ภาวะแย้ง	
a posteriori knowledge								ความรู้หลังประสบการณ์
apparent							ที่ปรากฏ ที่ประจักษ์ชัด	
appearance							สภาพปรากฏ	
apperception							วิสัยชาน	
appetite				ความอยาก			อดิฉลา	ความทะยานอยาก
appetitive							เชิงอดิฉลา	
appreciation	วิจักขณ์	การนิยม					ความนิยม ความซาบซึ้ง	
apprehension							การรู้จัก ความหวาดหวั่น	การรับรู้ขั้นต้น
a priori							ก่อนประสบการณ์	
a priori knowledge								ความรู้ก่อนประสบการณ์
archetype							แม่แบบ มุลพิมพ์	
argument							การถกเถียง การให้เหตุผล	ข้อโต้แย้ง
argumentation			การให้เหตุผล				วิธีการให้เหตุผล	
agument by analogy								การให้เหตุผลโดยอาศัยแนวเทียบ
aristocracy		อภิชนาธิปไตย						

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา			ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา	
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
belief					ความเชื่อ			
body	กาย เทห์							
bondage	พันธนาการ				การติดข้อง		พันธนา	
bourgeois	กระฎุมพี							
Brahma			พรหม					พระพรหม
Brahman			พรหมัน					
brain	สมอง							
capitalism		ทุนนิยม						
cardinal virtue							คุณธรรมหลัก	
caste	วรรณะ							
categorical							เด็ดขาด	
categorical imperative							คำสั่งเด็ดขาด	
categorical statement								ข้อความเด็ดขาด
categorical syllogism								ตรรกบทเด็ดขาด
								ปรัดถานูมานเด็ดขาด
category	ประเภท				ปถารณะ			
Causa Sui				สัจฉมภู			สัจฉมกร	
causality						เหตุภาพ		ปัจจัยภาพ
causation	ปัจจัยการ			เหตุกรรม				

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
cause	เหตุ							ปัจจัย
change		การเปลี่ยนแปลง						
chance	โหลต	ความบังเอิญ						
chaos							ความสับสน	ภาวะยุ่งเหยิง
Christology							คริสต์วิทยา	
class						ชั้นชน	ชนชั้น	
class struggle								การต่อสู้ระหว่างชนชั้น
classic							เชิงศึกษิตนิยม คลาสสิก	
classicism					ศึกษิตนิยม		ลัทธิคลาสสิก	
cognition				ประจักษ์			ปรีจักษ์	
cogito ergo sum		ข้าพเจ้าคิด ฯ			ฉันคิด ฯ			
coherence							ความบรรสาน	สหันธ์
coherence theory of truth								ทฤษฎีความจริงแบบสหันธ์
coherent	สอดคล้อง							
common sense		สามัญสำนึก						
communism						ลัทธิคอมมิวนิสต์		
complex							เชิงซ้อน	เชิงผสม
composite	สังขตะ						สังขตภาพ	
comprehend	ซึมทราบ						เข้าใจซึ้ง	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
comprehension							ความซึมทราบ	
							ความเข้าใจซึ่ง	
conatus					พลังวิริยะ		พลังผลักดัน	
concept	มโนภาพ						มโนทัศน์	
concrete	รูปธรรม							
condition	เงื่อนไข						ภาวะ	
conditional imperative							คำสั่งที่มีเงื่อนไข	
conditioning								การปรับสภาวะ
conduct					ความประพฤติ			
conscience					มโนธรรม			
consciousness	วิชาน	พิชาน			ความสำนึก			
	สัมปชัญญะ							
consequent							ข้อตาม อนุบท	
consistency				ความกลมกลืน			ภาวะแนบแน่น	ความคงเส้นคงวา
								ความอยู่กับร่องกับรอย
constitution	สังขาร						การปรุงแต่ง	สิ่งที่ปรุงแต่ง
constitutive							เชิงปรุงแต่ง	
contemplation								การเข้าฌาน การเพ่งพินิจ
continence							ความสำรวม	ความยับยั้ง

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
continuity	สันตติ						ความต่อเนื่อง	
contradiction							ความขัดแย้งกัน	
contrariety								ความขัดกัน
contrary							ขัดกัน	
copula					ตัวเชื่อม			
corrective justice								ความยุติธรรมเพื่อแก้ไข - ความประพฤติ
correspondence					ความสมนัย			
correspondence theory of truth								ทฤษฎีความจริงแบบสมนัย
cosmism							จักรวาลนิยม	
cosmology					จักรวาลวิทยา			
cosmos	จักรวาล						เอกภพที่มีระเบียบ	
creation		การสร้างสรรค์					การเนรมิต	การสร้าง
creative							เชิงสร้างสรรค์	
creative theory of perception								ทฤษฎีสัญฐานเชิงสร้างสรรค์
criterion ; criterium L.	เกณฑ์							
critical	เค็ดขาด						เชิงวิพากษ์	
cynic							ผู้ถือลัทธิซินิก	ซินิก
cynicism				ลัทธิซินิก				

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
dogma		สิทธิขั้นต้น						
dogmatism							สิทธิขั้นตนนิยม	
dualism		ทวินิยม						
economic determinism						นิตินิยมทาง -		
						เศรษฐกิจ		
ecstasy							การเข้ามาน ปิติสานต์	
effect	ผล							
efficient cause								สัมฤทธิ์เหตุ สัมฤทธิ์ปัจจัย
ego	อัตตา							
egoism					อัตตานิยม			
egotism	มมังการ							อติมานะ
element	ธาตุ							
emergence							การอุบัติ	
emergent evolution								อุบัติวิวัฒนาการ
emotion				อาเวค				
emotive							เชิงอาเวค	
emotive theory of ethics								อาเวคนิยม
emotivism					อาเวคนิยม			
empirical							เชิงประสบการณ์	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
							เชิงประจักษ์	
empirical apperception								ประจักษ์วิสัยฐาน
empirical knowledge								ความรู้เชิงประสบการณ์
								ความรู้เชิงประจักษ์
empirical truth							ความจริงเชิงประสบการณ์	
							ความจริงเชิงประจักษ์	
empiricism					ประสบการณ์นิยม			
end		จุดหมายปลายทาง						
enlightenment			การตรัสรู้				การรู้แจ้ง	
entelechy							แก่นแท้	สัมฤทธิภาวะ
enthymeme							รูปนิรนัยย่อ ทรรกบย่อ	
							ปรัดลานูมานย่อ	
entity							สัคภาพ สัต	
epiphenomenalism					อติปรากฏการณ์ - นิยม			อนูปรากฏการณ์นิยม
epistemology		ญาณวิทยา						
error				ความเคลื่อนคลาด				
essence	แก่นสาร				สารัตถะ			
ethical naturalism								ธรรมชาตินิยมทางจริยศาสตร์

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
ethics		จริยศาสตร์						
event	เหตุการณ์							
evidence							พยานหลักฐาน	
evil				ความชั่วร้าย			สิ่งชั่วร้าย	
exist					มีอยู่		ดำรงอยู่	
existence		ความมีอยู่					การดำรงอยู่	
existentialism				อัตถิภาวนิยม			เอกซิสเตนเชียลลิสม์	
explication								อรรถวิภาค
extrinsic	พาหิระกะ							
fact	ข้อเท็จจริง							
faculty	อินทรีย์						สมรรถพล	
fallacy							ทศตรรกบท	
falsifiability principle								หลักพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ
falsifiable								ซึ่งอาจพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ
falsification							การพิสูจน์ว่าเท็จ	การพิสูจน์ว่าเป็นเท็จ
fatalism					ชะตานิยม			
fatalistic							ตามชะตากรรม	
feeling				ความรู้สึก				
final cause				ปัจฉิมเหตุ	อันตปัจจัย อันตเหตุ			

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
first element				ปฐมธาตุ				
First Mover							องค์ปฐมจลน์	องค์ปฐมกร
first mover							ปฐมจลน์	ปฐมกร
first principle								ปฐมธาตุ
finite								อันตะ
formal cause					รูปปัจจัย			รูปเหตุ
Form	แบบ							
freedom	เสรีภาพ							
free will		เจตจำนงเสรี						
generalization								สามัญกรณ์
genius						อัจฉริยบุคคล		
						อัจฉริยภาพ		
genus	สกุล							
god				เทพเจ้า				
God	พระเป็นเจ้า							
good	ดี บุญ กุศล				ความดี			
happiness					ความสุข			
harmony							ภาวะบรรสาน	
hedonism				รตินิยม		คติสุขารมณ์		

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
heresy	มิจนาทิจู					ความเห็นนอกรีต	ความคิดเห็นผิด	ทรรศนะนอกรีต
hermeneutics								อรรถปริวรรตศาสตร์
heterodox					นาสติกะ			
heterogeneity							ภาวะวิวิธพันธุ์	ภาวะวิวิธพรรณ
heteronomy							ภาวะอนิสสร	
historical materialism						วัตถนิยมทาง - ประวัติศาสตร์		
historicism							ประวัตินิยม	ประวัติศาสตร์นิยม
holism								สัมพัทธนิยม
holy	ศักดิ์สิทธิ์							
homogeneity							ภาวะเอกพันธุ์	ภาวะเอกพรรณ
humanism		มนุษยนิยม						
humanitarianism							มนุษยธรรมนิยม	
humanities							มนุษยศาสตร์	
humanity							มนุษยชาติ	
hylomorphism							สสารรูปนิยม	
hypothetical imperative							คำสั่งที่มีเงื่อนไข	คำสั่งมีเงื่อนไข
idea	มโนคติ						เจตภาพ	มโนภาพ
ideal							อุดมการณ์	อุดมคติ

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
idealism		จิตนิยม				อุดมคตินิยม		
ideology							คตินิยม	
identity					เอกลักษณ์			
idol	เทวรูป						รูปเคารพ	
illusion	มายา							
image					จินตภาพ			
imagination	จินตนาการ							
immanence							อภักันตรภาพ	
immanent	อภักันตร							
immaterialism		อสสารนิยม					อวัตถุนิยม	
immediate							อนันตร	
immediate knowledge								ความรู้โดยตรง
immoral	ทุศีล							ผิดศีลธรรม
immortality					อมตภาพ			
implication							การชี้บ่งเป็นนัย	การสื่อความ
imply							ชี้บ่งเป็นนัย	สื่อความ
impression					ความประทับใจ		รอยประทับ	
inactivity							อกัมมันตภาพ	
incontinence							ความไม่สำรวม	ความไม่ยับยั้ง

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
indeterminism					อนิษิตินิยม			
indeividual	ปัจเจก					ปัจเจกบุคคล		
individualism					ปัจเจกนิยม			
induction							การอุปนัย	
inductive					อุปนัย			
inference		การอนุมาน						
infinite	อนันต์							
infinity					อนันตภาพ			
innate							สชาติก แต่กำเนิด	
innate idea								สชาติกมโนภาพ
instrumentalism					อุปกรณ์นิยม			
intellect	พุทธิ / ปัญญา			พุทธิปัญญา				
intellectualism					พุทธิปัญญานิยม			
interactionism							อัญมัญนิยม	อันตรกิริยานิยม
							ลัทธิการกระทำต่อกัน	
intrinsic	อรรถัตถิ							
intrinsic value								ค่าในตัว
introspection					การพินิจภายใน			อันตรวินิจ
intuition					สหัชญาณ		ความรู้เอง	การรู้เอง

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
intuitionism					อัจฉัตติกญาณ			
					สหัชญาณนิยม			
					อัจฉัตติกญาณนิยม			
invalidity								ความไม่สมเหตุสมผล
judgment	พินิจ				การตัดสินใจ			
justice					ความยุติธรรม			
justification								การให้เหตุผล
kind	ชนิด							
kinesis							จลนภาพ	
knower							ตัวรู้ ญาณตา ผู้รู้	
knowledge		ความรู้						
knowledge by acquaintance							ความรู้โดยความคุ้นเคย	ความรู้ประจักษ์
knowledge by discription							ความรู้โดยการพรรณนา	ความรู้โดยการบอกเล่า
known							ญาณธรรม สิ่งที่อยู่	
latency					ภาวะแฝง			
law	กฎ กฎหมาย							
law of excluded middle							กฎมัชฌิม	กฎนิรมัชฌิม
law of identity					กฎแห่งเอกลักษณ์			กฎเอกลักษณ์
law of parsimony							กฎแห่งการประหยัด	กฎการประหยัด

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
laws of association								กฎสนธิการ
level	ระดับ							
liberalism							เสรีนิยม	
liberation								การหลุดพ้น
liberty								เสรีธรรม
libertarianism							อิสรเสรีนิยม	
libertinism							เสรีจารนิยม	
logic	ตรรกวิทยา	ตรรกศาสตร์						
logical empiricism							ประสบการณ์นิยมเชิงตรรก	
logical positivism							ปฏิฐานนิยมเชิงตรรก	
logical term								คำตรรก
logical truth							ตรรกสัจจะ	
							ความจริงเชิงตรรก	
logomachy							การประคารม	
Logos	ถ้อยคำ				พระวาจา		คำพูด กฎจักรวาล	
major promise								ข้อตั้งหลัก
major term							พจน์หลัก คำหลัก	
Marxism				ลัทธิมาร์กซิสต์				
material cause								วัสดุเหตุ วัสดุปัจจัย

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
materialism		วัตถุนิยม สสารนิยม						
mathematical logic							คณิตตรรกวิทยา คณิตตรรกศาสตร์	
matter		สสาร						
maxim							คติบท	
mean	มัชฌิม							
means					วิถีทาง			วิธีการ
mechanism					จักรกลนิยม			
meditation	สมาธิ						การเข้าสมาธิ การรำพึงธรรม	
meliorism							พัฒนานิยม	วรนิยม
mental							ทางความคิด ทางจิต	
mentalism							เจตนิยม	มโนนิยม
mental phenomena					ปรากฏการณ์ทางจิต			
metaethics					อภิปรัชญา			
metalanguage							อภิกษา	
metalogic							อภิตตรรกศาสตร์	
metamathematics							อภิคณิตศาสตร์	
metaphysics		อภิปรัชญา						
metempsychosis	วิภูสงสาร						การเวียนว่ายตายเกิด	
	สังสารวิภู							

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
method	วิธี						ระเบียบวิธี	
method of simple enumeration							วิธีแจงนับอย่างง่าย	
methodology					วิธีวิทยา			
methodological individualism								วิธีปัจเจกนิยม
methodological solipsism								วิธีเอกตนิยม
middle term							พจน์กลาง คำกลาง	
middle way							ทางสายกลาง	
							มัชฌิมาปฏิปทา	
mind	จิต							
mind - body relation								ความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต
minor premise								ข้อตั้งรอง
minor term							พจน์รอง คำรอง	
modal logic								ตรรกวิทยาอัญรูป
								ตรรกศาสตร์อัญรูป
mode	วิถี วิธี				อัญรูป			
monad							โมนาด	
monism		เอกนิยม						
monotheism					เอกเทวนิยม			
moral							ศีลธรรม	ทางศีลธรรม

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
moralties							หลักศีลธรรม	
morality	ศีลธรรม						ความมีศีลธรรม	
morals							หลักศีลธรรม	หลักจริยธรรม
mores	จารีต							
motivation						การจูงใจ		แรงจูงใจ
motive							เหตุจูงใจ	
mysterious							รหัสยะ ลึกลับ	
mystery					รหัสยธรรม		คำสอนลึกลับ	
mystic							ผู้เข้ามาน	รหัสยิก
mystical								เชิงรหัสยะ
mysticism				รหัสยลัทธิ	มานนิยม			
myth		เรื่องปรัมปรา						
mythology							ปรัมปราวิทยา	ปรัมปราวิทยา
naive realism							สามัญนิยมสามัญ	
natural							เชิงธรรมชาติ ตามธรรมชาติ	
naturalism					ธรรมชาตินิยม			
naturalistic							เชิงธรรมชาตินิยม	
naturalistic ethics								จริยศาสตร์ทางธรรมชาตินิยม
naturalistic fallacy							ทุตรรกบทแบบธรรมชาตินิยม	ความผิดพลาดของธรรมชาตินิยม

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
natural law				กฏธรรมชาติ				
necessitarianism							อวัสนิยม	
necessity							ความจำเป็นต้องเป็น อวัสภาพ	
negation	ปฏิเสธ			นิเสธ				
negative							เชิงปฏิเสธ เชิงนิเสธ	
neo	นว							
nescience							อัญญาณ	ความไม่อาจรู้ได้
nihilism							สูญนิยม	
nominal							เชิงนามนิยม	
nominalism		นามนิยม						
non-being			อภาวะ		อสัต			
non-ego	อนัตตา							
norm	จารีต ปทัณฐาน						ปทัสถาน	
normative							เชิงปทัฐาน ตามบรรทัดฐาน	
noumenon : noumena							อันติมสัย	นูเมนอน
nous							อกิจิต	อนุตรจิต
object	วัตถุ อารมณ							
objective		จิตวิสัย		วัตถุวิสัย ปรนัย				
objective idealism								จิตนิยมวัตถุวิสัย จิตนิยมปรวิสัย

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
objective knowledge								ความรู้เชิงปรนัย
objectivism							ปรนัยนิยม ลัทธิวัตถุนิยม	
object language								กรรมภาษา
object of knowledge							สิ่งที่รู้ ญาตธรรม	
obligation						พันธะ	พันธภาพ	ข้อผูกพัน
occasionalism					โอกาสนิยม			
omniscience							ศัพท์ปัญญา	
ontological argument								ข้อพิสูจน์ทางภววิทยา
ontology		ภววิทยา						
ontological							เชิงภววิทยา	
optimism					สุนิยม สุทรศนนิยม			
order	ลำดับ ระเบียบ							
organic							เชิงอินทรีย์ เชิงองค์ภาพ	
organicism							ลัทธิองค์ภาพ	
organism	องค์ภาพ				อินทรีย์ภาพ			
orthodox								ตามจารีต
orthodoxy				สัมมาทูลี			ความคิดเห็นถูกต้อง	ทรรศนะดั้งเดิม
ostensive definition							การนิยามโดยยกตัวอย่าง	
pain							ทุกข์อารมณ์	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
panpsychism					สรรพจิตนิยม		สรรพวิญญาณนิยม	
pantheism					สรรพเทวนิยม			
paradox					ปฏิทรรศน์		ทรรศนะคล้ายขัดแย้ง	
parallelism							ภาวะขนาน ลัทธิขนาน	
particular proposition								ประพจน์เฉพาะ
particular					สิ่งเฉพาะ		เฉพาะราย เฉพาะส่วน	
passion								กัมมภาวะ
passive							อกัมมันต์ เชิงรับ	
passivity							อกัมมันตภาพ ภาวะเชิงรับ	
perceive						กำหนดรู้ รับรู้		
perception		สัญชาตญาณ						
personalism					บุคคลนิยม			บุคคลลักษณะนิยม
personality	บุคลิกภาพ							
pessimism		ทุนิยม			ทุทรรศนนิยม			
phenomenalism					ปรากฏการณ์นิยม			
phenomenology					ปรากฏการณ์วิทยา			
phenomenon ; phenomena	ปรากฏการณ์							
platonic idealism							จิตนิยมแบบเพลโต	
pleasure							สุขารมณ์	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
pluralism		พหุนิยม						
political philosophy		ปรัชญาการเมือง						
polytheism					พหุเทวนิยม			
positivism		ปฏิฐานนิยม						
postulate					มูลบท		ข้อสมมติ	
potency	พลัง	ศักยภาพ						
pragmatic theory of truth								ทฤษฎีความจริงแบบปฏิบัตินิยม
potential	ศักยภาพ							
potentiality		ศักยภาพ			ศักยภาพ			ภาวะแฝง
pragmatism		ปฏิบัตินิยม						
predestination	พรหมลิขิต							เทวลิจิต
premiss ; premise							ข้อตั้ง สถานบท	
presupposition							ข้อสมมติ	
principle					หลักการ			
primary				ปฐมภูมิ				
primary quality					คุณสมบัติปฐมภูมิ			
process	กรรมวิธี	กระบวนการ						
process philosophy								ปรัชญากระบวนการ
pseudo - statement							ข้อความเทียม	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
proposition	ญัตติ ประพจน์						ประโยคตรรก	
psychologism					จิตวิทยานิยม			
psycho - physical parallelism								ลัทธิขนานระหว่างกายกับจิต
quality	คุณภาพ							
	คุณสมบัติ							
quantification							การกำหนดปริมาณ	
quantity	ปริมาณ							
rationalism		เหตุผลนิยม						
rationalization								การหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง
reaction	ปฏิกิริยา							
reactionary						พวกปฏิกิริยา		
real	แท้จริง				เป็นจริง			
realism		สำนึก						
reality		ความจริง						สิ่งเป็นจริง
reduction							การลดทอน	
reductionism ; reductivism								คตินิยมลดทอน
reference		การอนุมาน						
reflection							การไตร่ตรอง	
relative	สัมพัทธ์							

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
relativism				สัมพัทธนิยม				
representative theory							ทฤษฎีตัวแทน	
retributive justice								ความยุติธรรมในการตอบสนอง
revelation	วิวรณ์						การวิวรณ์	
romantic							เชิงจินตนิยม โรมันติก	
romanticism					จินตนิยม		ลัทธิโรมันติก	
Russell' s paradox								ปฏิทรรศน์ของรัสเซลล์
sceptic ; skeptic							นักวิมตินิยม	นักกังขาคติ
scepticism; skepticism		วิมตินิยม						กังขาคติ
scholastics								อสมจารย์
selective theory of perception								ทฤษฎีสัญชาตเชิงเลือกสรร
secondary				ทุติยภูมิ				
secondary quality					คุณสมบัติทุติยภูมิ			
self		ตัวตน						
self-consciousness							ความสำนึกตน	อัตพิชาน
self-evident							แจ้งชัดในตัว	ประจักษ์ชัดในตัว
semantics							อรรถศาสตร์	
							ศาสตร์แห่งความหมาย	
sensation		เพทนาการ					อินทริยสัมผัส	ผัสสาการ

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย						คิดผูกคำขึ้นใหม่	
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
sensationism								ผัสสาการนิยม
sense	อินทรีย์		ประสาทสัมผัส					
sense-data					ข้อมูลทาง - ประสาทสัมผัส		ข้อมูลทางอินทรีย์	
sense-objects								สิ่งที่รู้ อารมณ์
sensibile								สิ่งที่รู้ได้ทางประสาทสัมผัส
sensible								ที่รู้ได้ทางประสาทสัมผัส
set								เซต
set theory								ทฤษฎีเซต
socialism		สังคมนิยม						
social philosophy						ปรัชญาสังคม		
solipsism					เอกัตนิยม		เอกิสทรินิยม	
solipsistic methodology								วิธีเอกัตนิยม
soul	วิญญาณ		อาดมัน					
space	เทศะ	อวกาศ						
species	ชนิด							
speculation		การเก็งความจริง					อุปนิษาน	การคาดเก็ง
spirit	เจตภูต				เจตนารมณ์			
spiritualism							เจตนิยม	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา				ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
statement			ข้อความ				ถ้อยแถลง	
statistical statement								ข้อความสถิติ
statistical syllogism								ตรรกบทสถิติ ปรัตถานุমানสถิติ
stoicism		ลัทธิสโตอิก					ตัน โดชนิยม	
subjective				อัตวิสัย	อัตนัย			
subjective idealism								จิตนิยมจิตวิสัย
subjective knowledge								ความรู้เชิงอัตนัย
substance	แก่น / สาระ							
supernatural							เหนือธรรมชาติ	
surrealism							อติสัจนิยม	
syllogism					ปรัตถานุমান		ตรรกบท	
					รูปนिरนัย			
symbolic logic				ตรรกศาสตร์ -			ตรรกวิทยาสัญลักษณ์	
				สัญลักษณ์				
synthesis				บทสังเคราะห์	การสังเคราะห์		ภาวะสังเคราะห์	
synthetic							เชิงสังเคราะห์	
synthetic statement					ข้อความสังเคราะห์			
tautology							สัจนิรันดร์	
teleology							อันตวิทยา	

ศัพท์ปรัชญา	วิวัฒนาการและรายการศัพท์บัญญัติในวิชาปรัชญา							
ภาษาต่างประเทศ	เทียบคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาไทย					คิดผูกคำขึ้นใหม่		
	พจนานุกรม	ตำราวิชาการทางปรัชญา			ศัพท์สังคมวิทยา	หนังสือศัพท์ปรัชญา	พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา	
	พ.ศ. 2493	พ.ศ. 2495 - 2497	พ.ศ. 2504 - 2506	พ.ศ. 2511 - 2514	พ.ศ. 2517 - 2522	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2532
valid			สมเหตุสมผล					
validity					ความสมเหตุสมผล			
value	ค่า	คุณค่า			ค่านิยม			
verifiable								ซึ่งอาจพิสูจน์ว่าเป็นจริง
verifiability principle								หลักพิสูจน์ว่าเป็นจริง
verification						การพิสูจน์ว่าจริง		การพิสูจน์ว่าเป็นจริง
vice	บาป						ความชั่ว	
virtue	คุณธรรม						ความดี	
vitalism		ชีวิตนิยม						
voluntarism				คตินิยมเจตจำนง	เจตนานิยม			
will	เจตจำนง							
whole							ส่วนรวม	
world soul								วิญญาณโลก
Zeno's paradoxes								ปฏิทรรศน์ของซีโน

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอุทิศย์ แก้วไชย เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 30 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2518 ณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีเดียวกัน

ในระหว่างที่ศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตเคยได้รับทุนพระราชทานในเงินทุนการศึกษา “ทุนภูมิพล” จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2540 - 2542

ปัจจุบัน ทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด ตำบลสำโรงใต้ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย